

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

Π.Μ.Σ.: «Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
(ΔΙΕΘΝΩΣ, ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ)»**

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΑΡΟΣΟΥΛΗ – ΛΑΜΠΡΟΥ

**ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Ι. ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ (ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ)
Χ. ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ
Α. ΜΑΓΓΑΝΑΣ**

ΑΘΗΝΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	Σελ. 1-3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ. 4-6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	Σελ. 7-8

ΜΕΡΟΣ Α΄

I. ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΥΣΤΕΡΗ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ

1. Το μεταπολεμικό κράτος πρόνοιας: Μια κοινωνία που ενσωματώνει
Σελ. 9-10
2. Κράτος και κοινωνία στη νεωτερικότητα
Σελ. 11-14
3. Η μετάβαση στην ύστερη νεωτερικότητα: Κρίση του κράτους πρόνοιας
και η επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού
Σελ. 14-17
4. Ανασφάλεια και «διαφορετικότητα»: Η διαμόρφωση του νέου πλαισίου
Σελ. 17-22
5. Το κατασταλτικό κράτος: Προς μια κοινωνία που αποκλείει
Σελ. 23-25

II. ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ

1. Μεταβαλλόμενες αντιλήψεις για το έγκλημα και τον εγκληματία:
Ο ρόλος της πολιτικής, των μέσων ενημέρωσης, της επιστήμης
και του κοινού
Σελ. 26-30
2. Οι διαστάσεις της εγκληματικότητας: Μύθοι και πραγματικότητες
Σελ. 31-34
3. Η λειτουργία του σωφρονισμού: από το «ιδεώδες της
επανακοινωνικοποίησης και επανένταξης» στην τιμώρηση και
εξουδετέρωση
Σελ. 34-36
4. Η αύξηση των ποινικών πληθυσμών.
Σελ. 36-37

ΜΕΡΟΣ Β΄
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ

I. ΕΛΛΑΔΑ

1. Ελληνική πραγματικότητα	Σελ. 38-40
2. Αυξητικές τάσεις στα καταστήματα κράτησης	Σελ. 41-52
3. Η χώρα μας υπό το πρίσμα των ευρωπαϊκών στατιστικών	Σελ. 53-58
4. Προτάσεις	Σελ. 58-60

II. ΕΥΡΩΠΗ

1. Σύγχρονες τάσεις στην επιβολή ποινών	Σελ. 61-63
2. Δείκτες εγκλεισμού	Σελ. 63-68
3. Η κατάσταση στις Ευρωπαϊκές φυλακές	Σελ. 68-71
4. Η Ευρωπαϊκή εκδοχή του προτύπου μηδενικής ανοχής: Αγγλία	Σελ. 71-81
5. Ρωσία	Σελ. 81-82
6. Λιθουανία	Σελ. 82
7. Εσθονία	Σελ. 83-84
8. Ευρωπαϊκή Προοπτική	Σελ. 84-85
9. Προτάσεις	Σελ. 85-88

III. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

1. Η.Π.Α.: Αυταρχικό πρότυπο «Μηδενικής Ανοχής»	
α) Η εφαρμογή του προτύπου της «Μηδενικής Ανοχής» (Zero Tolerance)	Σελ. 89-91
β) «Αντιτρομοκρατική» νομοθεσία και πράξη μετά την 11 ^η Σεπτεμβρίου 2001	Σελ. 91-97
γ) Γενική αντεγκληματική και σωφρονιστική πολιτική	Σελ. 97-98
δ) Η κατάσταση στις φυλακές των Η.Π.Α	Σελ. 98-103
ε) Αύξηση των δεικτών εγκλεισμού	Σελ. 103-105
2. Ασία	Σελ. 105-107
3. Καναδάς	Σελ. 107-110
4. Αυστραλία	Σελ. 110
5. Αφρική	Σελ. 111-113
6. Η παγκόσμια κατανομή των φυλακών – Συγκριτικές παρατηρήσεις	Σελ. 113-115

ΜΕΡΟΣ Γ΄
ΠΟΙΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. Το ποινικό σύστημα ως μηχανισμός επίτευξης «κοινωνικής συναίνεσης και κοινωνικής συνοχής»: Η εξάπλωση και εντατικοποίηση του κοινωνικού ελέγχου και της καταστολής Σελ. 116-126
2. Οι στόχοι της αντεγκληματικής πολιτικής: Το ζητούμενο της «ασφάλειας» σε μια εποχή ανασφάλειας και διακινδύνευσης και τα διαφαινόμενα αποτελέσματα Σελ. 127-143
3. Προοπτικές και κίνδυνοι: Η συρρίκνωση και καταστράτηγηση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων Σελ. 143-145
4. Προτάσεις Σελ. 145-148

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σελ. 149-154

ΧΑΡΤΕΣ (Fig.1- Fig.9)

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ: (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ Α. & Β.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σελ. 155-172

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο λυκαυγές του 21^{ου} αιώνα, γενική αγωνία διακατέχει την κοινωνία μας αλλά και όλες τις σύγχρονες κοινωνίες, για την εμφάνιση νέων μορφών εγκληματικότητας, την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος, την αύξηση και ποιοτική μετεξέλιξη της εγκληματικής δραστηριότητας αλλά και την αναποτελεσματικότητα της καταπολέμησης της.

Το αίτημα για ολοένα και πιο αποτελεσματική καταστολή, για «Νόμο και Τάξη», επανέρχεται συχνά στην επικαιρότητα, ιδίως σε περιόδους μειζόνων οικονομικών και κοινωνικών κρίσεων και αναστατώσεων. Μπροστά στα κύματα εγκληματικότητας (όπως αυτά παρουσιάζονται κάθε φορά από τα Μ.Μ.Ε.) και για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της ανασφάλειας και του φόβου του εγκλήματος¹ του κοινού, που συμμερίζεται το στερεότυπο ότι «ο νόμος και η τάξη² επιτυγχάνονται με την αυστηρότητα και ισχυροποίηση του μηχανισμού της ποινικής καταστολής», οι φορείς της πολιτικής εξουσίας υπερβαίνουν τους αυτοπεριορισμούς τους, που το Κράτος Δικαίου συνεπάγεται, και μετέρχονται μέσα και τρόπους Αντεγκληματικής Πολιτικής που συγκρούονται άμεσα ή έμμεσα με τις κλασσικές ατομικές ελευθερίες.

Αυτή η μετεξέλιξη του κράτους πρόνοιας σε κράτος καταστολής, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, αντικατοπτρίζεται και στις σύγχρονες τάσεις αντιμετώπισης της εγκληματικότητας. Η διάχυση της θεωρίας της «μηδενικής ανοχής» είναι εμφανής σε πολλά μέρη της γης. Συγκεκριμένα, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται διεθνώς μια δραματική αύξηση του αριθμού των κρατουμένων. Παράλληλα, η αντικατάσταση των βραχυχρόνιων ποινών με μακροχρόνιο εγκλεισμό και λοιπά αυστηρά κατασταλτικά μέτρα, όπως αυτά διαφαίνονται στα διεθνή ερευνητικά δεδομένα, παρά τις επιφυλάξεις που υπάρχουν σχετικά με τις διαφορετικές μεθόδους που χρησιμοποιεί κάθε χώρα, επιβεβαιώνουν την παραπάνω θέση. Η στερητική της ελευθερίας ποινή, παρά την καταλυτική συρρίκνωση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, συνεχίζει να αποτελεί την ποινή κανόνα και στον ελληνικό ποινικό κώδικα αλλά και διεθνώς³.

Ένα οδοιπορικό, ένα μακρύ ταξίδι από την Ελλάδα με στάσεις όπου τα στοιχεία και οι αριθμοί επιτάσσουν να σταθούμε, θα μας πείσει για τους υψηλούς δείκτες εγκλεισμού. Να σταθούμε εκεί όπου το σύγχρονο «κράτος δικαίου»

¹ Χ. Ζαραφονίου, Ο Φόβος του Εγκλήματος, Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης, Αντ. Σάκκουλας, 2002, σ. 17.

² Γ. Αναγνωστόπουλος «Αποτελεσματικότητα της Ποινικής Καταστολής και Αρχή του Κράτους Δικαίου», στο Ν. Κουράκης (εκδ.-επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Ποινικά 42, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σ. 172.

³ Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, «Στερητική της ελευθερίας ποινή και ανθρώπινα δικαιώματα» στο: Τσήτσουρα (υπευθ. εκδ.), Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου, Σάκκουλας, Αθήνα, 1997, σ. 90.

μετατρέπεται σε «κράτος έκτακτης ανάγκης». Να σταθούμε εκεί, που με το πρόσχημα της προστασίας της Δημοκρατίας από την Τρομοκρατία, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα συρρικνώνονται, οι συνταγματικές και δημοκρατικές εγγυήσεις αναστέλλονται και η ασφάλεια των πολιτών αποδυναμώνεται. Θα διαπιστώσουμε, δυστυχώς, ότι οι στάσεις ή μάλλον οι κηλίδες του πολιτισμού μας, είναι πολλές και οι αριθμοί πληγώνουν. Οι δύο κορυφαίοι του εγκλεισμού Η.Π.Α. και Ρωσία έχουν και μιμητές.

Υπό το πρίσμα αυτό, η λήψη μέτρων για τη «δήθεν» κατοχύρωση της δημόσιας ασφάλειας μεταβάλλεται σε εργαλείο ελέγχου και καταπολέμησης κάθε μορφής κοινωνικής «αταξίας» και «απειθαρχίας»⁴ αφού η ανάγκη εξάλειψης της ανασφάλειας και καταπολέμησης της εγκληματικότητας όχι μόνον νομιμοποιεί τη χρήση τους, αλλά την ανάγει και σε μέθοδο Αντεγκληματικής Πολιτικής και σε μηχανισμό εμπέδωσης της δημόσιας ασφάλειας.

Στη νομοθεσία της χώρας μας, «παρεισρήχθησαν»⁵ έννοιες με αόριστο νομικό περιεχόμενο, όπως δημόσια τάξη, ησυχία, ασφάλεια, επικινδυνότητα, εσωτερικός εχθρός, κ.α με αποτέλεσμα τη διεύρυνση της εξουσίας των διοικητικών και των δικαστικών αρχών και την ανασφάλεια δικαίου για χάρη της ασφάλειας του κράτους.

Στις εθνικές ποινικές πολιτικές αποδίδεται η μομφή, ότι δίνουν περισσότερη έμφαση στην ποινική νομοθεσία⁶ καθώς και στα ζητήματα της φυλακής, παρά στη διαμόρφωση ή υποστήριξη μιας κοινωνικής προληπτικής και προνοιακής πολιτικής, που θα μπορούσε μακροπρόθεσμα να είναι κατά πολύ αποτελεσματικότερη.

Σήμερα, προβάλλει επιτακτικά η ανάγκη για ολοκληρωτική αλλαγή του τρόπου προσέγγισης του εγκληματικού ζητήματος. Βάση της αντιμετώπισής του θα πρέπει να αποτελέσει η πρόληψη⁷, ιδιαίτερα η κοινωνική. Σε περίπτωση αποτυχίας της, επιβάλλεται η αποτελεσματική καταστολή του εγκλήματος και η σύμφωνη με τις βασικές αρχές ενός κράτους δικαίου μεταχείριση των εγκληματιών. Παραμένει άγνωστο αν τα Ανθρώπινα Δικαιώματα έχουν μέλλον, είναι αμφίβολο αν τα δικαιώματα των κρατουμένων έχουν παρόν⁸.

Η σημερινή κατάσταση ανισορροπίας που παρουσιάζεται, μεταξύ ενός υπερανπτυγμένου – και παρά ταύτα, αναποτελεσματικού – τομέα κρατικής καταστολής και ενός, ουσιαστικώς ανυπάρχοντος, τομέα πρόληψης της

⁴ Θ. Παπαθεοδώρου, Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σ. 230.

⁵ Γ. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σ. 173.

⁶ Ν. Α. Παρασκευόπουλου, «Το Corpus Juris στα Πλαίσια της Διεθνούς Αντεγκληματικής Πολιτικής στη Στροφή του 2000», Υπεράσπιση, 1999, σ. 608.

⁷ Ι. Φαρσεδάκης «Η αντιμετώπιση του εγκληματικού ζητήματος», Ποινική Δικαιοσύνη 3/1998, σ.σ. 236, 237.

⁸ Χ. Αργυρόπουλος, «Η Ανισότητα ως Πραγματική Προϋπόθεση της Ποινικής Διαδικασίας», στον τιμητικό τόμο για την Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σ. 102.

εγκληματικότητα, πρέπει να παύσει να υπάρχει. Μετά την αποτυχία ή την ανυπαρξία των διαφόρων μέτρων που αφορούν στην καταστολή του εγκλήματος⁹ (διωκτικοί μηχανισμοί και μηχανισμοί απονομής της ποινικής δικαιοσύνης) και τη «μεταχείριση» του εγκληματία, η προσοχή όλων στρέφεται προς την πρόληψη, αφού αποτελεί τη μόνη ελπίδα για μια ριζική αντιμετώπιση του φαινομένου.

⁹ Α. Μαγγανάς, Θέματα Εγκληματολογικά και Ποινικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1991, σ. 1.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στα κεφάλαια που ακολουθούν, καταβάλλεται μια προσπάθεια επισήμανσης των σύγχρονων τάσεων αντιμετώπισης της εγκληματικότητας στην Ελλάδα, στην Ευρώπη και διεθνώς. Η εγκληματικότητα είναι ένα ζήτημα διαχρονικό, παγκόσμιο, πολύπλοκο και πολυδιάστατο τόσο στη διερεύνηση του, όσο και στην ίδια του τη φύση.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να καταδειχθεί ότι η αντεγκληματική πολιτική τόσο στη χώρα μας, όσο και διεθνώς, έχει μεταβληθεί σε εργαλείο συνεχούς περιθωριοποίησης και αποκλεισμού ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων. Ο εγκλεισμός, ως κύρια μορφή αντίδρασης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου κατέχει δεσπόζουσα θέση στο νομικό οπλοστάσιο όλων των χωρών.

Ας δούμε, όμως, τη διάρθρωση των επιμέρους μερών της παρούσας εργασίας. Στην **Εισαγωγή** γίνεται μια προσπάθεια οριοθέτησης των θεμάτων που θα αναλυθούν.

Στο **Πρώτο Κεφάλαιο του πρώτου μέρους**, σκιαγραφείται το κοινωνικό πλαίσιο από τη μεταπολεμική περίοδο (νεωτερικότητα – κράτος πρόνοιας) μέχρι τις μέρες μας (ύστερη νεωτερικότητα – κράτος καταστολής), με έμφαση στην ανασφάλεια, τη διαχείριση της διαφορετικότητας και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Γίνεται επίσης μια συνοπτική παρουσίαση της δομής και της λειτουργίας του κράτους καταστολής.

Στο **Δεύτερο Κεφάλαιο του πρώτου μέρους**, γίνεται μια **συνοπτική παρουσίαση** του εγκληματικού φαινομένου και της διαχείρισης του στο νέο πλαίσιο: Επαναπροσδιορισμός του εγκλήματος και του εγκληματία, νέες μορφές εγκληματικότητας, η εξάπλωση της ποινικής καταστολής με αυξανόμενους ποινικούς πληθυσμούς και αυστηρότερες ποινές, η εγκατάλειψη του μοντέλου επανακοινωνικοποίησης και επανένταξης και η μετατροπή του σωφρονισμού σε καθαρά τιμωρητικό και εξουδετερωτικό μηχανισμό.

Στο **Τρίτο Μέρος**, μέσα από ένα μακρύ ταξίδι, σ'όλο τον κόσμο, γίνονται τραγικές διαπιστώσεις για τις διαστάσεις του εγκλεισμού στη χώρα μας, στην Ευρώπη και διεθνώς. Η μετεξέλιξη του κράτους πρόνοιας σε κράτος καταστολής, αντικατοπτρίζεται και στις σύγχρονες τάσεις αντιμετώπισης της εγκληματικότητας.

Στο **Τέταρτο Μέρος**, διερευνώνται οι σύγχρονες λειτουργίες του ποινικού συστήματος και οι τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής. Σκιαγραφείται επίσης, η διαπιστούμενη αντίφαση μεταξύ του προβαλλόμενου στόχου της ασφάλειας και της επίτευξης της κοινωνικής συνοχής και των πραγματικών αποτελεσμάτων του εντατικότερου κοινωνικού ελέγχου και της αυστηρότερης καταστολής, καθώς επίσης και του κοινωνικού αποκλεισμού όλο και μεγαλύτερων τμημάτων του πληθυσμού.

Παράλληλα, εξετάζεται η διαφαινόμενη συρρίκνωση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και οι προοπτικές και οι κίνδυνοι που αυτή εγκυμονεί για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Οι δυσκολίες που ανέκυψαν κατά τη συγγραφή της παρούσας μελέτης συνοψίζονται κυρίως στο γεγονός ότι η ευρύτητα του θέματος δεν επιτρέπει την εξαντλητική διερεύνηση όλων των προεκτάσεών του.

Παράλληλα, κατά τη φαινομενολογική μελέτη του εγκλήματος και ιδίως τη μέτρησή του με βάση τη στατιστική, ανακαλύπτουν πολλές δυσχέρειες, οι οποίες πολλαπλασιάζονται αν επιχειρήσουμε να συγκρίνουμε την εγκληματικότητα σε υπερεθνική κλίμακα, παραβάλλοντας την εγκληματικότητα διαφόρων χωρών και αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι οι μέθοδοι της στατιστικής που χρησιμοποιούν οι διάφορες χώρες δεν συμπίπτουν. Άλλες στατιστικές περιλαμβάνουν και άλλες όχι κάποιες κατηγορίες αξιόποινων πράξεων, με αποτέλεσμα μια κατηγορία εγκλημάτων ή η συνολική εγκληματικότητα να εμφανίζεται μεγαλύτερη σε μια χώρα, που περιλαμβάνει στη στατιστική της και πράξεις που η άλλη παραλείπει¹⁰.

Η κατάσταση δυσχεραίνεται ακόμη περισσότερο και λόγω του πλουραλισμού των νομικών συστημάτων και πολιτισμών. Οι σχετικές ρυθμίσεις των Ποινικών Κωδίκων των διαφόρων χωρών διαφέρουν. Οι αποκλίσεις των ποινικών ρυθμίσεων και χειρισμών είναι φυσική απόρροια των διαφορετικών κοινωνικο-οικονομικών και πολιτιστικών συνθηκών, συνεπώς και των ηθικών αντιλήψεων (συστήματος αξιών) της κάθε κοινωνίας. Όμως, η ασφαλής εξαγωγή συμπερασμάτων καθίσταται πιο δύσκολη και εξαιτίας της έλλειψης στατιστικών στοιχείων από την ίδια πηγή και για τις ίδιες χρονικές περιόδους¹¹.

Η συναγωγή συγκριτικών συμπερασμάτων λόγω των ιδιαιτεροτήτων και διαφοροποιήσεων των διαφόρων ποινικών και σωφρονιστικών συστημάτων δεν είναι εύκολη, η επισήμανση όμως ορισμένων νεώτερων επιστημονικών τάσεων διεθνώς θα μπορούσε ν'αποτελέσει αντικείμενο περαιτέρω προβληματισμού και μελέτης αλλά και πηγή έμπνευσης για τη χώρα μας.

Τέλος, ανέκυψαν και κάποιες τεχνικής φύσεως δυσκολίες, που είχαν κυρίως να κάνουν με τον τρόπο συλλογής και επεξεργασίας των στατιστικών στοιχείων από κάθε χώρα. Πάντως, παρά τις όποιες δυσκολίες, η συγγραφή της παρούσας μελέτης αποδείχθηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα.

¹⁰ Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ. 119.

¹¹ ό.π.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Ι. ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΥΣΤΕΡΗ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ

1. Το Μεταπολεμικό Κράτος Πρόνοιας: Μια κοινωνία που ενσωματώνει

Ο όρος «κράτος πρόνοιας» έχει επικρατήσει διεθνώς στη μεταπολεμική περίοδο (δεκαετίες 1950 και 1960) και σηματοδοτεί τη διεύρυνση της κοινωνικής λειτουργίας του Κράτους στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες της Δυτικής Ευρώπης. Η όλη σύλληψη του όρου «κράτος πρόνοιας» σηματοδοτεί ένα νέο μοντέλο παρέμβασης του Κράτους στην κοινωνία, και αποτελεί ταυτόχρονα ένα ιδεολόγημα φορτισμένο με ιδέες και αξίες κοινωνικής δικαιοσύνης και αλληλεγγύης, αλλά και μια αναφορά σε συγκεκριμένη ιστορική περίοδο της εξέλιξης του αστικού κράτους. Το κράτος πρόνοιας στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό, στη ραγδαία οικονομική ανάπτυξη των βιομηχανικών κρατών, ιδίως στην πρώτη μεταπολεμική περίοδο¹².

Στην Αγγλία, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά ο όρος «**welfare state**» (κράτος ευημερίας), και εξέφρασε περισσότερο την ηθική διάσταση του όλου ιδεολογήματος εμπεριέχοντας την υπόθεση ότι στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες είναι εφικτή η ευημερία όλων των πολιτών, για την επίτευξη της οποίας η κοινωνική λειτουργία του Κράτους παίζει πρωτεύοντα ρόλο.

Ο όρος «κράτος πρόνοιας» (**Wohlfahrtsstaat**)¹³ εμφανίσθηκε αρχικά τον 19^ο αιώνα στη Γερμανία ως παραλλαγή του αστυνομικού κράτους (**polizeistaat**) και αργότερα, το 1941, προβλήθηκε με την εκδοχή του ως «**welfare state**» ως εναλλακτική πολιτική πρόταση των συμμαχικών δυνάμεων στο ναζιστικό κράτος (**warfare**).

Στη Γερμανία, χρησιμοποιήθηκε και ο όρος «**Sozialstaat**», ο οποίος επίσης υποδηλώνει ιστορικά καθορισμένη μορφή του αστικού Κράτους αλλά και ιδεολογικό πρότυπο. Πάντως και στις δυο αυτές χώρες, όπως και στις υπόλοιπες

¹² Ι. Ιγγλεζάκης, «Κοινωνικό Κράτος Δικαίου», Π. Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 16.

¹³ Γ. Κατρούγκαλου, «Το κοινωνικό κράτος της μεταβιομηχανικής εποχής. Θεσμοί παροχής διοίκησης και κοινωνικά δικαιώματα στο σύγχρονο κόσμο», Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1998, σ. 105.

δυτικοευρωπαϊκές χώρες (Γαλλία, Ιταλία, Σουηδία) η διεύρυνση της κοινωνικής λειτουργίας του Κράτους, από την περίοδο του Μεσοπολέμου και μετά, θεωρείται ως το πιο σημαντικό βήμα προς τον εξανθρωπισμό του καπιταλιστικού συστήματος και τον σταδιακό σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Ο όρος «κράτος πρόνοιας»¹⁴ αναφέρεται στην ιστορικά καθορισμένη μορφή του αστικού Κράτους στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, η οποία χαρακτηρίζεται από μεγάλη διεύρυνση της κοινωνικής λειτουργίας του Κράτους, ιδιαίτερα στη σφαίρα της κοινωνικής αναπαραγωγής. Το Κράτος ανέλαβε την ευθύνη να καλύψει όλες τις ανάγκες απασχόλησης, υγείας, παιδείας, κατοικίας, κοινωνικής φροντίδας, προστασίας του περιβάλλοντος και του ελεύθερου χρόνου για τον ενεργό και μη ενεργό πληθυσμό, αναπτύσσοντας το μηχανισμό του για την παροχή των ανάλογων υπηρεσιών ή για τη ρύθμιση της παροχής τους από τον ιδιωτικό (κερδοσκοπικό και μη) τομέα. Παράλληλα, το «κράτος πρόνοιας» αποτελεί, ένα ιδεατό μοντέλο Κράτους, βασισμένο στις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης και της σχεδιασμένης συλλογικής δράσης, έχοντας ως απώτερο στόχο του την επίτευξη της ευημερίας των πολιτών του και την εξάλειψη, ή τουλάχιστον τη σημαντική μείωση, της κοινωνικής ανισότητας. Η μεταπολεμική κοινωνία ήταν η κοινωνία της αφθονίας αλλά και της ενσωμάτωσης· η κοινωνική αλληλεγγύη αποτελούσε τον αόρατο ιστό που συνέδεε τα μέλη των κοινωνιών μεταξύ τους¹⁵.

Το Κράτος Πρόνοιας εδραιώθηκε στα περισσότερα Κράτη της Δυτικής Ευρώπης μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, καθώς υπήρχε πρόσφορο έδαφος για την εφαρμογή μιας κοινωνικής πολιτικής, ικανής να εξασφαλίσει την κοινωνική ειρήνη και συνοχή, ακολουθώντας και τα προστάγματα της κοινωνικής δικαιοσύνης. Την ιδεολογική τροφή αυτού του κλίματος αποτελούσε η πίστη στη δυνατότητα επίτευξης μιας κοινωνίας της ευημερίας, με κύριο μοχλό το κοινωνικό Κράτος.

Το στάδιο που ακολούθησε, από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '70, χαρακτηρίστηκε ως «η χρυσή εποχή» του Κράτους πρόνοιας και ήταν η περίοδος που ουσιαστικά εδραιώθηκε το κλασικό Κράτος πρόνοιας. Ήταν η περίοδος κατά την οποία επικράτησε ευρέως η πεποίθηση ότι η κρατική παρέμβαση στον κοινωνικό ιστό θα αμβλύνει την κοινωνική ανισότητα στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες, θα εξασφαλίσει την κοινωνική ειρήνη και θα ρυθμίσει την κοινωνική αναπαραγωγή.

¹⁴ Ο. Στασινοπούλου, «Το Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική Εξέλιξη - Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις», Gutenberg, Αθήνα, 1992, σ. 19.

¹⁵ Κ. Τσουκαλάς, «Το προλεταριάτο που δεν πέθανε», Το Βήμα, 22.2.1998.

2. Κράτος και κοινωνία στη νεωτερικότητα

Στον 20ο αιώνα, η κοινωνία της μεταπολεμικής εποχής, μέσα πλέον από το όραμα της δημοκρατίας, χτίζει ένα νέο πλαίσιο θεώρησης της παρέκκλισης, της κοινωνικής αντίδρασης και της ποινής. Θα πρέπει να δούμε μέσα από ποιες διεργασίες γίνεται αυτό.

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο στη Δύση, σε οικονομικό επίπεδο, ακολούθησε ταχύτατη ανάπτυξη, με το φορντικό μοντέλο¹⁶ σε πλήρη εξέλιξη και λόγω του μεγάλου αριθμού θανάτων κατά τη διάρκεια του πολέμου, με μειωμένο εργατικό δυναμικό, πράγμα που σήμαινε πλήρη απασχόληση, ελάχιστη έως καθόλου ανεργία, μεγάλη παραγωγή και μεγάλη κατανάλωση. Η ανάγκη για εργατικά χέρια έσπρωξε το κράτος σε μια παρεμβατική πολιτική χαλαρά σοσιαλιστικού τύπου. Το κράτος έπρεπε να φροντίσει για την αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού την ώρα που το κεφάλαιο φρόντιζε για την παραγωγή αγαθών, καταναλώνοντας το εργατικό δυναμικό μέσα στην ανθρωποβόρα δομή του φορντικού μοντέλου. Ο παρεμβατισμός αυτός του κράτους οδήγησε στο κοινωνικό κράτος (παροχές γήρατος, περίθαλψη, παροχές ανεργίας κ.λ.π.)

Από την άλλη πλευρά, η ανάπτυξη των πολιτικών δικαιωμάτων, που προσιδιάζει στο δημοκρατικό μοντέλο, ήταν εντυπωσιακή και ακολουθήθηκε από την ανάπτυξη των κοινωνικών δικαιωμάτων, τα οποία ενδυναμώνουν τα πολιτικά.

Η ύπαρξη του κοινωνικού κράτους σε συνδυασμό με την πλήρη απασχόληση, τη σταθερότητα και την ασφάλεια, τη γενική ευμάρεια και την κατανάλωση, ανέπτυξε μια αντίληψη γενικής συμμετοχής, αλληλεγγύης και συναίνεσης. Η κοινωνική συνοχή εξασφαλιζόταν μέσω αυτής της καθολικής συναίνεσης.

Στην νεωτερική εποχή, λοιπόν, το κοινωνικό σύνολο αντιλαμβανόταν την ύπαρξή του μέσα από το πρίσμα ενός συναινετικού κοινωνικού μοντέλου. Δόθηκε έμφαση στην έννοια της συλλογικότητας και ασφάλειας, που εκφραζόταν από σταθερότητα στην ατομική θέση και λειτουργία του κάθε μέλους της κοινωνίας. Η κοινωνική συνοχή εξασφαλιζόταν μέσω κοινών βασικών για την κοινωνική δομή αξιών και ασφάλειας του ατόμου που προέκυπτε από μια ξεκάθαρη αίσθηση ταυτότητας μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Μέσα σε μια τέτοια θεώρηση, η παρέκκλιση δεν αποτελούσε παρά μερικό, παθολογικό φαινόμενο, ιάσιμο από τις ενωτικές δυνάμεις του κοινωνικού συνόλου. Ο εγκληματίας «πλήρωνε το χρέος του στην κοινωνία» και έπρεπε μετά να ενσωματωθεί και να ξαναγίνει «χρήσιμος στην κοινωνία». Σύμφωνα με τον J. Young¹⁷, οι «επικίνδυνες τάξεις» της προ-νεωτερικής εποχής μετατράπηκαν

¹⁶ ό.π.

¹⁷ J.Young, «From inclusive to exclusive society: Nightmares in the European Dream», στο V. Ruggiero, N. South, I. Taylor (επιμ.), *The New European Criminology*, Routledge, London, 1998, σελ. 3.

στο «παρεκκλίνον άτομο» της νεωτερικής, ενώ κατά την ύστερη νεωτερική περίοδο επανεμφανίζεται δυναμικά η έννοια του παρία κοινωνικά αλλά και χωροταξικά, μαζί με τη νέα έννοια της «υπο-τάξης».

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, κατά τη διάρκεια της νεωτερικής εποχής εμφανίστηκαν θεωρίες αλλά και πολιτικές διαφόρων ειδών, με πρωτοπόρες εκείνες που είχαν να κάνουν με τις «ανοιχτές φυλακές». Το 1955 οι Mannheim και Wilkins εξέτασαν την αποτελεσματικότητα των «ανοιχτών» ιδρυμάτων σε σχέση με τα «κλειστά» σωφρονιστικά καταστήματα, αναφορικά με τους νέους παραβάτες και κατέληξαν στη διαπίστωση ότι τα πρώτα παρουσιάζουν σταθερά μεγαλύτερα ποσοστά επιτυχίας σε σχέση με τα δεύτερα.¹⁸ Το πόρισμά τους αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον αν λάβουμε υπόψη μελέτες των Lipton, Martinson & Wilkins που έγιναν το 1975 και έδειξαν ότι τα προγράμματα επανορθωτικού προσανατολισμού έχουν μικρή αποτελεσματικότητα και πρότειναν την εγκατάλειψη του «θεραπευτικού μοντέλου». Την ίδια εποχή πολλές άλλες έρευνες κρίνουν το θεραπευτικό μοντέλο αποτυχημένο και προτείνουν να παύσει η επανένταξη να αποτελεί σκοπό της ποινής, η οποία θα πρέπει να αποκτήσει και πάλι καθαρά τιμωρητικό χαρακτήρα¹⁹.

Κατά την περίοδο 1920-1960²⁰ διατυπώνονται οι πρώτες ολοκληρωμένες θεωρίες και υποδεικνύονται συστήματα μεταχείρισης (ιδιαίτερα των ανηλίκων), με κυρίαρχο στόχο την κοινωνική επανένταξη. Το κίνημα της Διεθνούς Εταιρείας Κοινωνικής Άμυνας αναπτύσσεται στα πρώτα χρόνια μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Ειδικότερα, η Διεθνής Εταιρεία Κοινωνικής Άμυνας είχε ως σκοπό τη μελέτη των προβλημάτων της εγκληματικότητας με την προοπτική ενός αντι-εγκληματικού συστήματος, το οποίο ελάμβανε υπόψη τους παράγοντες επανακοινωνικοποίησης του δράστη του εγκλήματος και προσπαθούσε να προφυλάξει τα άτομα από τον κίνδυνο να υποπέσουν ή να ξαναπέσουν στο έγκλημα αλλά ταυτόχρονα απέβλεπε στην προστασία της κοινωνίας από τους εγκληματίες.

Το καταστατικό της Διεθνούς Εταιρείας Κοινωνικής Άμυνας δημοσιεύθηκε το 1950 και πρώτος Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της εξελέγη ο F. Gramatica. Ο F. Gramatica²¹ στην εναρκτήρια ομιλία του στο 1^ο Διεθνές Συνέδριο Κοινωνικής Άμυνας, στο Σαν Ρέμο το 1947, καθόρισε το τρίπτυχο των άμεσων στόχων της «κοινωνικής άμυνας»: κατάργηση των φυλακών, κατάργηση της ανταποδοτικής ποινής, κατάργηση της έννοιας του πταίσματος. Οι ιδέες της Κοινωνικής Άμυνας, στο χώρο της αντεγκληματικής πολιτικής, είναι ιδιαίτερα επηρεασμένες από τις θέσεις του μετέπειτα Προέδρου της Marc Ancel.

¹⁸ Χ. Ζαραφωνίτου, Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995, σ. 234.

¹⁹ Χ. Ζαραφωνίτου, ό.π., σ.σ. 230, 231.

²⁰ Σ. Αλεξιάδης, Εγκληματολογία, Δ΄ έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 21.

²¹ Σ. Αλεξιάδης, Ανθρώπινα Δικαιώματα Ποινική Καταστολή, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1990, σ. 18.

Από την ελληνική φιλοσοφία το Κίνημα Κοινωνικής Άμυνας²² υιοθέτησε αριστοτελικές και ιδιαίτερα πλατωνικές απόψεις: για την πρόληψη ως αποκλειστικό σκοπό της ποινής, για την σύνθεση γενικής και ειδικής πρόληψης (με προβάδισμα της δεύτερης) στους σκοπούς της ποινής και για τον παιδαγωγικό χαρακτήρα της ποινής· για την εξειδικευμένη μεταχείριση των κρατουμένων ανάλογα με την προσωπικότητα και το χαρακτήρα τους.

Αλλά και τα κηρύγματα της Γαλλικής Επανάστασης²³ για ελευθερία, ισότητα, νομιμότητα των ποινών και κανονικότητα της ποινικής δίκης, πήραν ιδιαίτερη θέση στην αντεγκληματική πολιτική της Κοινωνικής Άμυνας. Ξεκινώντας από την αφετηρία, ότι η κοινωνία δημιουργήθηκε από τον άνθρωπο και δε νοείται να υπάρχει παρά μόνο για χάρη του ανθρώπου, καθώς και ότι η πολιτική οργάνωση της κοινωνίας είναι μια πραγματική κατάσταση μέσα στην οποία εντελώς τυχαία βρίσκεται ο κάθε άνθρωπος, το Κίνημα Κοινωνικής Άμυνας δεν αναγνωρίζει στο Κράτος απόλυτη αξία (προτάσσει τον άνθρωπο) κι ακόμα πιο πολύ δεν αναγνωρίζει σ' αυτό απόλυτες εξουσίες (όπως είναι λ.χ. καθαυτό το «δικαίωμα του τιμωρείν»).

Μετά το 1945²⁴, οι μνήμες του πολέμου και τα ειρηνικά κινήματα που τον ακολούθησαν, ιδιαίτερα στους πανεπιστημιακούς χώρους, προκάλεσαν την απόρριψη ορισμένων μορφών κοινωνικής αντίδρασης απέναντι στο έγκλημα (αγώνας κατά της θανατικής ποινής, κατά των αόριστων ποινών, κατά της ισόβιας κάθειρξης), και οδήγησαν σε αιτήματα απεγκληματοποίησης μορφών κοινωνικής συμπεριφοράς (μη τιμώρηση των ανηλίκων, αποποινικοποίηση της χρήσης ουσιών κ.ά), καθώς επίσης και στην ανάπτυξη των κινήματων κατά των φυλακών, κατά των ασύλων, κατά των αυταρχικών ποινικών θεσμών, ακόμα κατά της ίδιας της επιστήμης της Εγκληματολογίας. Τέτοιες διάφορες μορφές καταργητισμού (abolitionismus), συνδυάζονται με τις πρώτες δειλά προβαλλόμενες αξιώσεις περιορισμού των επιστημονικών προτάσεων και των σχετικών ρυθμίσεων, για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Το τέλος της εποχής της νεωτερικότητας, κατά τη διάρκεια της οποίας εφαρμόστηκαν πολιτικές ρύθμισης της αγοράς και ενσωματάτωσης των παρεκκλίσεων ως εκφράσεις του κοινωνικού κράτους, σηματοδοτείται από την επικράτηση της οικονομίας της αγοράς με την ταυτόχρονη συρρίκνωση των προνοιακών θεσμών, τη συνακόλουθη έξαρση των κοινωνικών ανισοτήτων και τη χαλάρωση του κοινωνικού ιστού.

Το αν η εν λόγω πρακτική εκπληρώνει τον αρχικά διακηρυγμένο στόχο της επανένταξης, της «ηθικής αναμόρφωσης» (moral reform), της επαναφοράς των εγκλείστων στην «κοινωνική ικανότητα» (social competence) ήταν και παραμένει

²² Σ. Αλεξιάδης, ό.π. 1990, σ.σ. 26, 27.

²³ Σ. Αλεξιάδης, ό.π., σ. 28.

²⁴ Σ. Αλεξιάδης, ό.π., σ. 22.

αμφισβητήσιμο, καθώς η πρακτική του εγκλεισμού (*prisonization*) κοινωνικοποιεί τον εγκληματία σε ένα περιθωριακό περιβάλλον διαφορετικό ή και αντίθετο από αυτό στο οποίο καλείται να ενσωματωθεί²⁵.

3. Η μετάβαση στην ύστερη νεωτερικότητα: Κρίση του κράτους πρόνοιας και η επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού

Η πεποίθηση ότι, η κοινωνία της ευημερίας μπορεί να γίνει σε μεγάλο βαθμό πραγματικότητα με τη βοήθεια της κρατικής παρέμβασης, κλονίζεται από τα τέλη της δεκαετίας του '60 και μετά. Είναι η εποχή που σηματοδοτείται και το τέλος της χρυσής εποχής του Κράτους Πρόνοιας. Την περίοδο αυτή (τέλη δεκαετίας '60 – αρχές δεκαετίας '70), παρατηρείται, διεθνώς, μια έντονη οικονομική κρίση, που συνοδεύεται από τη διαπίστωση ότι, η φτώχεια και οι κοινωνικές ανισότητες εξακολουθούν να υπάρχουν μέσα στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες. Έτσι, με βάση αυτή τη διαπίστωση, αρχίζει και η αμφισβήτηση, από όλα τα επιμέρους πολιτικό-ιδεολογικά ρεύματα της εποχής, (οικονομικός φιλελευθερισμός, πολιτικός φιλελευθερισμός, φαβιανός σοσιαλισμός, μαρξισμός, φεμινιστικές προσεγγίσεις), για το κατά πόσο το Κράτος Πρόνοιας κατόρθωσε να επιτύχει τους στόχους του. Η κρίση αυτή που σημειώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του '60, αφενός μεν σήμανε το τέλος της χρυσής εποχής του Κράτους Πρόνοιας, αφετέρου δε αποτέλεσε την αφετηρία του σύγχρονου θεωρητικού προβληματισμού για την κοινωνική πολιτική του Κράτους Πρόνοιας.

Όλες οι σύγχρονες θεωρητικές απόψεις, που διατυπώνονται την περίοδο αυτή (αρχές δεκαετίας '70), για το Κράτος Πρόνοιας και τη λειτουργία του, αν και ξεκινούν από διαφορετικές θεωρητικές καταβολές, παρουσιάζουν κάποια κοινά σημεία σύγκλισης, τα οποία ταυτόχρονα αποτελούν προτάσεις για τη διαμόρφωση ενός πλουραλιστικού μοντέλου κράτους πρόνοιας. Τα κοινά σημεία όλων των θεωριών συνοψίζονται ως εξής²⁶:

1. Διατύπωση ενός νέου προβληματισμού για τις βασικές αρχές, τις έννοιες, τους στόχους και την επαναξιολόγηση των κρατούντων μοντέλων και αντιλήψεων για την πρόνοια.
2. Αμφισβήτηση του κράτους, ως κύριου φορέα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, με επισήμανση των αντιφάσεων και των ορίων της κρατικής παρέμβασης. Παράλληλα, επαναπροσδιορισμός της σχέσης κρατικού – μη κρατικού τομέα, αλλά και του ρόλου της εθελοντικής πρωτοβουλίας, της οικογένειας και της τοπικής κοινότητας.
3. Αξιολόγηση των μεθόδων οργάνωσης και διοίκησης των κοινωνικών υπηρεσιών, με παράλληλη αναζήτηση τρόπων αύξησης της αποτελεσματικότητας και

²⁵ Z. Bauman, «Work, consumerism and the new poor», 1998 open university press.

²⁶ Ο. Στασινοπούλου, ό.π., σ. 136.

ποιοτικής αναβάθμισης των προσφερόμενων υπηρεσιών, με μείωση κόστους και ορθολογική χρήση υλικών και ανθρωπίνων πόρων.

4. Αύξηση του ενδιαφέροντος για τη μελέτη διαφορετικών συστημάτων πρόνοιας και άνθηση της συγκριτικής κοινωνικής πολιτικής.
5. Προβολή των διεθνών διαστάσεων της κοινωνικής πολιτικής και του υπερεθνικού χαρακτήρα ορισμένων αναγκών, με ταυτόχρονη διερεύνηση νέων τρόπων ικανοποίησης των αναγκών αυτών.

Έτσι, με βάση τα σημεία σύγκλισης των σύγχρονων θεωρητικών προσεγγίσεων για το Κράτος πρόνοιας, αλλά και με βάση τις νέες συνθήκες που επικράτησαν τόσο στην οικονομία (παγκοσμιοποίηση της αγοράς, δημιουργία νέων μορφών εργασίας κ.ά.) όσο και στην κοινωνία (όξυνση των κοινωνικών προβλημάτων, δημιουργία ομάδων κοινωνικού αποκλεισμού), προκύπτει η ανάγκη δημιουργίας ενός νέου (πλουραλιστικού)²⁷ μοντέλου πρόνοιας. Υπό αυτούς τους όρους αναζητείται μια νέα σχέση μεταξύ κρατικού και ιδιωτικού τομέα, που θα εγγυάται αύξηση της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών, με ταυτόχρονη μείωση του κόστους αυτών. Στη νέα αυτή πραγματικότητα, το μεταπολεμικό δυτικοευρωπαϊκό μοντέλο πρόνοιας - καθολικής κρατικής παροχής, θα υποκαθίσταται από ένα νέο, πλουραλιστικό μοντέλο πρόνοιας, το οποίο προϋποθέτει τη συνεργασία κρατικών, εθελοντικών και ιδιωτικών φορέων για την αποτελεσματικότερη και οικονομικότερη κάλυψη των αναγκών.

Υπό αυτές τις συνθήκες, διαμορφώνεται το σύγχρονο όραμα για το Κράτος Πρόνοιας, για το νέο-πλουραλιστικό μοντέλο πρόνοιας. Το νέο αυτό πλουραλιστικό μοντέλο στηρίζεται περισσότερο σε προτάσεις - παραινήσεις για το τι πρέπει να ληφθεί υπόψη στη χάραξη της κοινωνικής πολιτικής, πάντοτε με βάση τις προηγούμενες εμπειρίες.

Και στο σημείο αυτό, προκύπτει το ερώτημα: Κατά πόσο τα σύγχρονα Ευρωπαϊκά Κράτη υιοθετούν αυτή τη νέα πρόταση, αυτό το νέο-πλουραλιστικό μοντέλο πρόνοιας; Μήπως, αντίθετα, τα σύγχρονα Ευρωπαϊκά Κράτη έχουν αποβάλει τον προνοιακό τους χαρακτήρα και υιοθετούν πολιτικές που παραπέμπουν σε κράτη καταστολής, σε αυστηροποίηση και συντηρητικοποίηση των θεσμών; Μπορούμε πλέον να κάνουμε λόγο για σύγχρονο Κράτος Πρόνοιας ή ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος που ασκείται από το σύγχρονο κράτος είναι τόσο έντονος και κινείται προς την κατεύθυνση της κρατικής καταστολής; Και αν το σημερινό Κράτος είναι Κράτος καταστολής, πάνω σε ποια δικαιολογητική βάση στηρίζεται η ύπαρξή του;

Στην ύστερη νεωτερική εποχή, η αλλαγή των οικονομικών συνθηκών επιφέρει και μια αλλαγή στον τρόπο σκέψης καθώς η σοσιαλδημοκρατική θεώρηση της κοινωνίας και της αγοράς υποχωρεί και αρχίζουν να αναδύονται νεοφιλελεύθερες απόψεις. Ταυτόχρονα, το κράτος χάνει εκ των πραγμάτων αρκετές από τις εξουσίες

²⁷ Ο. Στασινοπούλου, ό.π., σ. 140.

του με κύρια απώλεια τη δυνατότητα καθορισμού οικονομικής πολιτικής, εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών και την απόδοση αρμοδιοτήτων σε υπερεθνικούς οικονομικούς οργανισμούς ή απλά σε σημαντικούς διακρατικούς οικονομικούς οργανισμούς. Η επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού μετά το 1980 στηρίχθηκε στη σταδιακή αποδόμηση του κράτους πρόνοιας. Την εποχή αυτή οι εξουσίες του κράτους υποχωρούν και η κρατική παρέμβαση μειώνεται. Μαζί με την κρατική παρέμβαση μειώνεται η αναδιανομή, με άλλα λόγια υποχωρεί το κοινωνικό κράτος, το κράτος πρόνοιας. Ήταν όμως ακριβώς το κοινωνικό κράτος και η αναδιανομή εισοδήματος στη βάση του που συντηρούσε τη συνοχή στην κοινωνία αποτρέποντας τη διολίσθηση προς τη φτώχεια και τον αποκλεισμό. Όταν το κράτος πρόνοιας υποχώρησε, αυτό που πήρε τη θέση του ήταν το ποινικό κράτος.

Σε ένα κράτος πρόνοιας ο κοινωνικός έλεγχος ασκείται ούτως ή άλλως και μόνο από το γεγονός ότι το άτομο εξαρτάται άμεσα από το κράτος. Με τον περιορισμό του κράτους πρόνοιας και τη στροφή από το «welfare» στο «workfare», μειώνεται το κόστος για το κράτος, το οποίο με την υποχώρηση του παρεμβατισμού, υφίσταται σημαντική μείωση της οικονομικής του ευρωστίας. Για όποιον παραμένει εκτός συστήματος, ο κοινωνικός έλεγχος ασκείται ευθέως, από το ποινικό σύστημα, που γίνεται πλέον πολυδάπανο λόγω της αύξησης των εμπλεκομένων σε αυτό. Οι λύσεις που προτείνονται στο πρόβλημα συνίστανται σε εναλλακτικές μορφές ποινών (probation, parole), αλλά και σε λύσεις που παραπέμπουν στην αγορά. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η διόγκωση του ποινικού κράτους απέδειξε ότι η διαχείριση των αποκλεισμένων ομάδων μέσω του κοινωνικού ελέγχου μπορεί όχι μόνο να μειώσει στο ελάχιστο το κόστος της (το οποίο καλύπτει το κράτος, που για τους λόγους που αναφέρθηκαν επιχειρεί να μειώσει τις δαπάνες του) αλλά και να αποφέρει μεγάλα κέρδη με την ιδιωτικοποίηση των υπηρεσιών σωφρονισμού.²⁸

Στη θεωρία της εγκληματολογίας, ο κοινωνικός έλεγχος²⁹ αποτελεί μια γενική εννοιολογική κατηγορία, που αναφέρεται στους κανόνες και τις διαδικασίες που εξασφαλίζουν τη δημιουργία και την αναπαραγωγή της δημόσιας τάξης. Ο θεσμοποιημένος ή επίσημος κοινωνικός έλεγχος αφορά στην παραγωγή των κανόνων που εκπορεύονται από την κρατική εξουσία, ενώ ο ανεπίσημος ή άτυπος κοινωνικός έλεγχος αφορά στις διαδικασίες αυτορύθμισης της «κοινωνίας των πολιτών»³⁰.

Σε συνέδριο που οργανώθηκε από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1999 με τίτλο «Κοινωνία της αγοράς, δημοκρατία,

²⁸ L. Wacquant, «From Welfare State to Prison State, Imprisoning the American poor», *Le Monde Diplomatique*, July 1998.

²⁹ Για τη θεωρία του κοινωνικού ελέγχου και την ιστορική διαδρομή βλ. Ε. Λαμπροπούλου, *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήσης, Αθήνα 1994, σ.σ. 19-42.

³⁰ Γ. Νικολόπουλος, *Κράτος, ποινική εξουσία και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση*, Κριτική, σ. 33.

ιδιότητα του πολίτη και αλληλεγγύη: ένας χώρος αντιπαράθεσης»³¹ τονίσθηκε ιδιαίτερα η ανάγκη η κοινωνία των πολιτών – και ιδιαίτερα οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που συχνά την εκφράζουν – πρέπει να αναπτύξουν τις ευθύνες τους για την προώθηση των βασικών αξιών, όπως η δημοκρατία, η ιδιότητα και τα δικαιώματα του πολίτη. Η κοινωνία των πολιτών³² που διαρκώς και περισσότερο κινητοποιείται και εκφράζει τις ανησυχίες και τις επιδιώξεις της μπορεί να βοηθήσει στην αναδυνάμωση των δημοκρατικών θεσμών.

4. Ανασφάλεια και «διαφορετικότητα»: Η διαμόρφωση του νέου πλαισίου

Γέννημα της ύστερης νεωτερικότητας, το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού έχει καταστεί ένα από τα κεντρικότερα προβλήματα των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών. Παρά τις εντατικές προσπάθειες αντιμετώπισής του, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, τείνει να προσλάβει όλο και πιο ανησυχητικές διαστάσεις, θέτοντας αφενός σε κίνδυνο την κοινωνική συνοχή και αφετέρου σε αμφισβήτηση τις κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Έχει διαπιστωθεί αδυναμία διατύπωσης ενός γενικά αποδεκτού ορισμού της έννοιας του όρου «κοινωνικός αποκλεισμός», καθώς επίσης και μια επιστημολογική σύγχυση και ασάφεια γύρω από τη φύση και τη θέση των αποκλεισμένων ατόμων ή και ομάδων. Επίτευγμα συνιστά η παραδοχή, ότι ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» καλύπτει φαινόμενα με ποικίλες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές διαστάσεις³³, ή διαφορετικά ότι «ως έννοια στη θεωρία και την πρακτική, ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται σε τρία διαφορετικά επίπεδα. Ένα επίπεδο, το πιο εμφανές, και... κοινωνικά το πιο ανώδυνο, είναι το οικονομικό: η παρεμπόδιση συμμετοχής στον κοινωνικό πλούτο. Ένα άλλο επίπεδο είναι το νομικό: η αποστέρηση της νομικής προστασίας και επομένως η αδυναμία ενεργοποίησης ενός δικαιώματος. Ένα τρίτο επίπεδο είναι το κοινωνικό: χαρακτηρισμός και η συνακόλουθη περιθωριοποίηση».

³¹ Α. Τσήτσουρα, «Εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης», στον τιμητικό τόμο για Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου τ. Β', σ. 1420.

³² Α. Τσήτσουρα, ό.π., σ. 1422.

³³ Ι. Τσίγκανου, Οι Εγκληματολογικές Όψεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σ. 23.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι αναλύσεις και οι προσπάθειες καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού³⁴ ξεκινούν το 1989 με την Δήλωση των Επικεφαλής των Κρατών που υιοθέτησαν τον Κοινωνικό Χάρτη. Ακολουθούν διάφορα πολιτικά κείμενα που αναφέρονται στο πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού χωρίς κατ' ανάγκη να αναζητούν ενδελεχώς τις αιτιώδεις συνάφειές του με τη φτώχεια και την κοινωνική ανισότητα, καθώς και σειρά προγραμμάτων που στοχεύουν στη διαχείρισή του, μέσα από απόπειρες ενσωμάτωσης και κοινωνικού ελέγχου. Σε μία εποχή που ο αυξανόμενος κοινωνικός αποκλεισμός θεωρείται απόρροια της αποδιάρθρωσης του κράτους πρόνοιας και των εξελίξεων στην αγορά εργασίας, οι πολιτικές αυτές στοχεύουν στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, κυρίως μέσω της απόπειρας επανένταξης στην αγορά εργασίας, χωρίς όμως να καταφέρνουν να επιλύσουν το πρόβλημα της φτώχειας. Οι απορρυθμισμένοι πόροι που διατίθενται για την αντιμετώπιση του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού καθώς και της ακραίας εκδοχής του, που αποτελεί ο εγκλεισμός, δημιουργούν συχνά συσσωματώσεις συμφερόντων που υπονομεύουν περαιτέρω τη λειτουργία του κράτους πρόνοιας και σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στο παράδειγμα του κοινωνικού ελέγχου, επιδεινώνουν το πρόβλημα. Το φαινόμενο αυτό καταδεικνύει με χαρακτηριστικό τρόπο τις συγκροτησιακές αδυναμίες του συγκεκριμένου τρόπου αντιμετώπισης του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η παρέκκλιση από τις κυρίαρχες αξίες της εργασιακής και οικογενειακής ηθικής ενεργοποιεί διαδικασίες ενσωμάτωσης και σωφρονισμού από το σύστημα. Ο κρατικός κοινωνικός έλεγχος (ποινικός – προνοιακός) προσανατολίζεται προς την κατεύθυνση της επανένταξης του παρεκκλίνοντος στη «φυσιολογική κοινωνία» και όχι στον αποκλεισμό και την αποπομπή του.

Υπό το πρίσμα αυτό, τη «χρυσή εποχή» της μεταπολεμικής περιόδου – της οποίας κύρια χαρακτηριστικά αποτελούσαν ένα προστατευτικό κοινωνικό κράτος καθώς και η τάση ενσωμάτωσης των παρεκκλίσεων – διαδέχεται η συρρίκνωση και εξασθένηση των προνοιακών θεσμών και μηχανισμών και η υποκατάστασή τους από ένα κατασταλτικό κράτος, το οποίο διαχειρίζεται τη διαφορετικότητα – την οποία το ίδιο παράγει – με τρόπο εκ διαμέτρου αντίθετο: περιθωριοποιώντας και αποκλείοντας όλο και μεγαλύτερα τμήματα των κοινωνιών.

Από το 1980³⁵, η αποτυχία πολλών προγραμμάτων αντιμετώπισης του εγκλήματος και μεταχείρισης των εγκληματιών (αποτυχία της πολιτικής της μηδενικής ανοχής–zero tolerance, αποτυχία του στόχου της κοινωνικής επανένταξης του εγκληματία–resocialization κ.ά) οδήγησαν αναπόφευκτα στη διατύπωση της απαισιόδοξης διαπίστωσης ότι «τίποτα δεν λειτουργεί» («Nothing Works»). Ωστόσο, ο

³⁴ Τ. Καβουνίδη, «Κοινωνικός αποκλεισμός: έννοια, κοινοτικές πρωτοβουλίες, ελληνική εμπειρία και διλήμματα πολιτικής», στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Α' τόμος, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σ. 9.

³⁵ Σ. Αλεξιάδης, ό.π. 1990, σ.σ. 22, 23.

αγώνας κατά του εγκλήματος συνεχίσθηκε με στόχους: τη βελτίωση της πολιτικής κατά του εγκλήματος (ένας τομέας στον οποίο πρωταγωνιστούν οι διεθνείς κυβερνητικοί οργανισμοί Ο.Η.Ε., Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Ένωση), την αναδιοργάνωση των θεσμών και των οργανισμών δίωξης του εγκλήματος, καθώς και την ανανέωση των μέσων καταπολέμησής του (νέες κυρώσεις, εναλλακτικά μέτρα κ.ά), ενώ επιδιώχθηκε η ενεργός ανάμειξη του κοινού στην επίτευξη των αντεγκληματικών στόχων (με τα κοινοτικά συμβούλια πρόληψης του εγκλήματος³⁶ και προστασίας των πολιτών κ.ά.). Παράλληλα, η αξίωση σεβασμού των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της νομιμότητας προσδιορίζει τα όρια της αντεγκληματικής πολιτικής, ενώ ένας άνεμος ανθρωπισμού επιβάλλει τη δημιουργία παράλληλων «πολιτικών» (κοινωνικής πολιτικής, προστασίας του δράστη πριν, κατά και μετά τη σωφρονιστική μεταχείρισή του, υποστήριξης και αρωγής του θύματος του εγκλήματος, αποζημίωσής του από το Κράτος κ.ά.). Στο πνεύμα αυτό αναπτύσσεται συνεχώς η «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη» (Restorative Justice) ως νέα μορφή οργάνωσης του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης.

Κατά την τελευταία δεκαετία, με την έξαρση των νέων μορφών τρομοκρατίας και οργανωμένου εγκλήματος, στο διεθνές forum, προβάλλεται το αίτημα για δημόσια ασφάλεια. Τα περισσότερα σύγχρονα αστικά κράτη επιχειρούν να προσαρμοστούν στο νέο αυτό δόγμα ασφάλειας, που υιοθετείται διεθνώς. Και, δυστυχώς, η προσαρμογή γίνεται μέσω της εντατικοποίησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και μέσω της υιοθέτησης και εφαρμογής πολιτικών καταστολής από την πλευρά της Πολιτείας. Έτσι, αναδύεται ένα νέο Κράτος, που «απαρνείται» τον προνοιακό του χαρακτήρα, προκύπτει ένα Κράτος επιβολής, καταστολής, ένα αστυνομικό Κράτος, το οποίο εξασφαλίζει ζωτικό χώρο στον εαυτό του, περιστέλλοντας δικαιώματα και ελευθερίες των πολιτών του, ακόμα κι αν η σχετική ρητορική για τη διασφάλισή τους συνεχίζεται.

Αυτή η τάση εντατικοποίησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου που συνοδεύεται από την αναβάθμιση της κρατικής καταστολής, διαφαίνεται εντονότερα στο πεδίο της Αντεγκληματικής Πολιτικής που υιοθετούν τα σύγχρονα Ευρωπαϊκά Κράτη. Μια Αντεγκληματική Πολιτική που, υπό το πρόσχημα της διαφύλαξης της δημόσιας ασφάλειας, χαρακτηρίζεται από μία τάση επιστροφής σε συντηρητικά μοντέλα του παρελθόντος και εκδηλώνεται μέσα από έντονους κατασταλτικούς μηχανισμούς.

Καλλιεργείται έτσι το έδαφος για μια νέα συντηρητική στροφή της κοινωνίας, επιστρέφουμε, ίσως, σε έναν νέο πολιτικό και δικαϊκό μεσαίωνα, που δικαιολογεί κάθε

³⁶ Για τα Συμβούλια Πρόληψης βλ. Χ. Ζαραφωνίτου «Πρόληψη της Εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο», Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σ.σ. 13, 154.

Θ. Παπαθεοδώρου «Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της εγκληματικότητας, ένα όργανο συμμετοχής Αντεγκληματικής Πολιτικής», Ποινική Δικαιοσύνη, 6/1999, σ.σ. 602-607.

μορφή επέμβασης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου, κάθε μορφή καταπάτησης των δικαιωμάτων του. Ποιος ελπίζει, αλήθεια, ότι, κάτω από αυτές τις συνθήκες θα περισώσουμε κάτι από τις αστικές ελευθερίες και τα ατομικά μας δικαιώματα που, σε τελευταία ανάλυση, ποτέ δεν μας χαρίστηκαν χωρίς κοινωνικούς αγώνες;

Παράλληλα, ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος³⁷ εντατικοποιείται και στηρίζεται, κυρίως, στην παρατήρηση, την παρακολούθηση και την επιθεώρηση των καθημερινών δραστηριοτήτων του πολίτη και λιγότερο στο φυσικό καταναγκασμό του. Και όλα αυτά, βεβαίως, γίνονται υπό το πρόσχημα της αποτελεσματικότερης περιστολής του εγκλήματος (που είναι και ο βασικότερος στόχος της Αντεγκληματικής Πολιτικής) και της διαφύλαξης της δημόσιας ασφάλειας (που αποτελεί και το βασικό αίτημα της μεγάλης μερίδας των πολιτών).

Το σύγχρονο Κράτος συλλέγει πληροφορίες και τιμωρεί και η ικανότητά του αυτή φαίνεται να εισχωρεί βαθιά στην κοινωνική δομή. Οι πολίτες δεν αντιδρούν στη διαρκή αυτή απειλή της επιτήρησης. Με τον τρόπο αυτό, οδηγούμαστε, σύμφωνα με τον Gary Marx³⁸, σε μια «διαφανή κοινωνία», στην οποία γίνονται πλέον ορατές λειτουργίες όπως, για παράδειγμα, οι σκέψεις και τα συναισθήματα, που άλλοτε προστατεύονταν.

Παράλληλα, με τη βοήθεια των νέων τεχνολογικών επιτευγμάτων, δημιουργούνται σύγχρονα συστήματα πληροφοριών και βάσεις προσωπικών δεδομένων των πολιτών, όπως π.χ. το σύστημα πληροφοριών Schengen (SIS)³⁹. Τα

³⁷ Α. Χαΐδου, Εγκληματολογικά Κείμενα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σ.σ. 9,121. (Στην εντατικοποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, στο πλαίσιο της χάραξης της Αντεγκληματικής Πολιτικής των Κρατών, καταλυτικό ρόλο διαδραματίζει η σύγχρονη τεχνολογία. Μέσω της χρήσης της σύγχρονης τεχνολογίας ο κοινωνικός έλεγχος, που σύμφωνα με τον S. Cohen περιλαμβάνει όλους τους οργανωμένους τρόπους αντίδρασης της κοινωνίας σε σχέση με την ανθρώπινη συμπεριφορά που ορίζεται ως παρεκκλίνουσα, προβληματική, ενοχλητική ή ανεπιθύμητη, γίνεται εντονότερος, αμεσότερος και δυνατός σε διαφορετικά επίπεδα).

³⁸ G. Marx, «Technology and social control: The Search for the illusive Silver Bullet» σ. 33.

³⁹ **S.I.S.** Το Σύστημα Πληροφοριών Schengen (S.I.S.) περιλαμβάνει στοιχεία για τις ακόλουθες κατηγορίες προσώπων και πραγμάτων (άρθρο 95-100): α) για άτομα που αναζητούνται προς έκδοση, β) για αλλοδαπούς ανεπιθύμητους στο χώρο Schengen, γ) για άτομα που έχουν εξαφανιστεί ή που αναζητούνται για να εξασφαλιστεί η προστασία τους ή για να αποτραπεί κάποια απειλή, δ) για άτομα που έχουν κλητευθεί ως μάρτυρες ή που αναζητούνται από τις δικαστικές αρχές, ε) για άτομα ή οχήματα που παρακολουθούνται διακριτικά ή που πρέπει να ελεγχθούν ιδιαίτερα, όταν υπάρχουν πραγματικές ενδείξεις που δημιουργούν υπόνοιες ή την υπόθεση ότι πρόκειται να διαπράξουν στο μέλλον εξαιρετικά σοβαρές αξιόποινες πράξεις, έτσι

ώστε να επιτευχθεί η καταστολή ποινικών αδικημάτων ή η πρόληψη κινδύνων για τη δημόσια ασφάλεια ενός συμβαλλόμενου κράτους και στ) για οχήματα ή αντικείμενα που αναζητούνται ως αποδεικτικά στοιχεία στο πλαίσιο μιας δικαστικής διαδικασίας ή που έχουν κλαπεί ή χαθεί.

Η πέμπτη από τις παραπάνω περιπτώσεις έχει γίνει αντικείμενο πολλών επικριτικών σχολίων, γιατί παρέχει το δικαίωμα στις αρχές ενός κράτους να επιβάλλουν αστυνομικά μέτρα και συγκεκριμένα α) να θέτουν υπό «διακριτική παρακολούθηση» και β) υπό «ειδικό έλεγχο» άτομα ή οχήματα, δηλαδή να επιβάλλουν διοικητικά μέτρα, όχι βέβαια στερητικά, αλλά οπωσδήποτε περιοριστικά του δικαιώματος για ελεύθερη διακίνηση, με μόνη προϋπόθεση την ύπαρξη ενδείξεων που δημιουργούν «υπόνοιες» ή την «υπόθεση» ότι τα υπό παρακολούθηση ή έλεγχο άτομα πρόκειται ή προτίθεται να διαπράξουν στο μέλλον αξιόποινες πράξεις.

Η ρύθμιση αυτή κατακρίθηκε ότι εισάγει ρήγμα στην αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας του κατηγορούμενου, παραχωρώντας τη θέση του στο τεκμήριο της ενοχής για όσα πρόσωπα υπάρχουν έστω και απλές υπόνοιες ότι πρόκειται να διαπράξουν αξιόποινες πράξεις ή ότι έχουν την πρόθεση να διαπράξουν τέτοιες πράξεις.

Η νομοθετική όμως καθιέρωση της διακριτικής παρακολούθησης ή του ειδικού ελέγχου του υπόπτου υπερβαίνει τα μέχρι σήμερα (έστω και χωρίς νομοθετικό έρεισμα) ισχύοντα. Η παρακολούθηση ή ο ειδικός έλεγχος συνεπάγεται πλέον για τον «ύποπτο» απόδοση ενοχής. Με το μέχρι τη Συμφωνία Schengen καθεστώς, η απόδοση ενοχής λάμβανε χώρα με την απαγγελία κατηγορίας (άσκηση ποινικής δίωξης) από την αρμόδια εισαγγελική αρχή. Τώρα πλέον, πριν ακόμη τα στοιχεία προσκομισθούν στον αρμόδιο Εισαγγελέα, με μόνη την ύπαρξη υπονοιών, ακόμη και υποθέσεων, ο «ύποπτος» καταχωρείται ως τέτοιος στο Σύστημα Πληροφοριών Schengen με όλες τις συνέπειες που αυτό συνεπάγεται. **Η καταχώρηση αυτή πρακτικά ισοδυναμεί με απόδοση ενοχής από μη δικαστικό μάλιστα πολιτειακό όργανο. Συνεπώς η (με μόνη προϋπόθεση την ύπαρξη υπονοιών) καταχώριση του «υπόπτου» ως πιθανού μελλοντικού εγκληματία στο S.I.S. και η επιβολή σε βάρος του διοικητικών μέτρων περιοριστικών της ελευθερίας του (παρακολούθησης ή ειδικού ελέγχου) δεν μπορεί να θεωρηθεί παρά ως ένα πρώτο σοβαρό ρήγμα στην αρχή του τεκμηρίου αθωότητας του κατηγορουμένου.**

Ο φόβος αυτός ενισχύεται και από το έλλειμμα νομιμότητας και δημοκρατίας που παρουσιάζει ειδικά αυτή η ρύθμιση, αφού για πρώτη φορά θεσμοθετείται σε νομικό κείμενο η επιβολή μέτρων κατά προσώπων που «προτίθενται» να διαπράξουν εγκλήματα.

«Το τεκμήριο αθωότητας των πολιτών, που αποτελεί βασική αρχή του δικαίου μας, αλλά και κάθε χώρας της Ευρώπης, παραχωρεί τη θέση του στο τεκμήριο ενοχής. Έτσι ο πολίτης θα πρέπει να αποδείξει ότι είναι αθώος και όχι να αποδείξουν οι αρχές ότι είναι ένοχος.»

Βλ. σχετ. Ε. Λαμπροπούλου, «Οι συμφωνίες Schengen και η 'έσωτερική' ασφάλεια», Ποινική Δικαιοσύνη, 2001 τ.4, αρ.1, σ.σ. 63, 64.

Α. Τσουκαλά, «Η Συνθήκη Σένγκεν: χώρος ελεύθερης κυκλοφορίας ή απειλή για τη δημοκρατία;», Ελληνική Δικαιοσύνη, 1998, τ. 39, σ.σ. 1.519-1.528.

Ν. Κ. Σακελλαρίου, Το σύστημα πληροφοριών Schengen, Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, 1995.

νέα αυτά συστήματα πληροφοριών λιγοστές εγγυήσεις παρέχουν για τη διαφύλαξη του απορρήτου των πληροφοριών που καταγράφουν. Αξίζει να σημειωθεί ότι τη νέα αυτή απειλή είχε προβλέψει στο βιβλίο του ο S. Cohen, όταν έκανε λόγο για το σχηματισμό μιας «φυλακής πληροφοριών»⁴⁰, ως μια διαφορετική μορφή κοινωνικού ελέγχου.

Και στο σημείο αυτό, έρχεται να μας προβληματίσει το ερώτημα: Η εισβολή της τεχνολογίας στο πεδίο της αντεγκληματικής πολιτικής, η εντατικοποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, η διαρκής επιτήρηση των πολιτών και η δημιουργία συστημάτων πληροφοριών (όπως το SIS) κατά πόσο προσφέρουν εγγυήσεις για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών; Μήπως, αντίθετα, συνιστούν κατάφωρη παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, αίροντας το ιδιωτικό απόρρητο και παραβιάζοντας τον πυρήνα της προσωπικότητας του ατόμου;

⁴⁰ St. Cohen, «Visions of Social Control: Crime, Punishment and Classification», Cambridge 1985, σ. 1.

5. Το κατασταλτικό κράτος: Προς μια κοινωνία που αποκλείει

Οι εξελίξεις αυτές της υποχώρησης του κράτους πρόνοιας ωθούν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στο κοινωνικό περιθώριο καθώς εισέρχονται σε μία διαδικασία, η οποία όλο και περισσότερο περιορίζει την πρόσβαση στα δημόσια και κοινωνικά αγαθά. Το φαινόμενο αποκτά τη δική του γεωγραφία στην ύστερη νεωτερικότητα. Τα κέντρα των πόλεων μετατρέπονται σε χώρους συγκέντρωσης των κοινωνικά αποκλεισμένων. Παρατηρείται μια αύξηση της βίας, που αποτελεί απόρροια της υλικής αποστέρησης και των διαψεύσεων των προσδοκιών που γεννά η καταναλωτική κοινωνία της ύστερης νεωτερικότητας. Την ίδια στιγμή η εγκληματικότητα και η αυξημένη ανασφάλεια ωθεί πολλούς εύπορους πολίτες στον εγκλεισμό σε «περιφραγμένες κοινότητες» και «ιδιωτικά χωριά», που τους παρέχουν την ψευδαίσθηση της προστασίας από την απειλή των φτωχών.

Η αντίληψη περί κυμάτων εγκληματικότητας και επικίνδυνων εγκληματιών χαρακτηρίζει πολλές σύγχρονες κοινωνίες. Στις εσφαλμένες αυτές βάσεις στηρίζεται η διαμόρφωση των σύγχρονων τάσεων Αντεγκληματικής Πολιτικής, που αποσκοπούν στη δημιουργία «πόλεων-φρουρίων»⁴¹, ικανών να προστατεύσουν τους πολίτες.

Η αλληλεπίδραση⁴² που αναπτύσσεται μεταξύ πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών παραγόντων στη σύγχρονη εποχή επηρεάζει τη διαμόρφωση του ποινικού κλίματος και ο ποινικός έλεγχος ασκείται πλέον με αυστηρότητα (μαζική χρήση της φυλακής με αύξηση του πληθυσμού των κρατουμένων, επιβολή ποινών μεγαλύτερης διάρκειας και δημιουργία αυστηρών καθεστώτων κράτησης). Η παρακμή του κοινωνικού κράτους, η παγκοσμιοποίηση της ελεύθερης αγοράς, η ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων και οι επιπτώσεις τους στην εμφάνιση ενός πολιτισμού διακινδύνευσης, ανασφάλειας και ποινικού ελέγχου, που αναθέτει στο «ποινικό κράτος» τη διατήρηση της τάξης, βρίσκονται πλέον στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος στις κοινωνίες της ύστερης νεωτερικότητας.

Η αύξηση της ρητορικής περί ασφάλειας συνοδεύεται από πολιτικές μαζικού εγκλεισμού και ιδιωτικοποίησης των φυλακών στις Η.Π.Α., πολιτικές που κατά μία ερμηνεία ξεθωριάζουν την οξύτητα του προβλήματος της μαζικής ανεργίας, αλλοιώνοντας τους δείκτες ανεργίας και ταυτόχρονα συντελούν στην ευκολότερη διαχείριση της εργασιακής δύναμης, μέσα από την πρακτική των προγραμμάτων εργασίας που πραγματοποιούνται εντός των φυλακών. Η ρητορική της ασφάλειας και οι πολιτικές «μηδενικής ανοχής» συνοδεύονται από την αναβίωση παραδοσιακών αξιών που διευκολύνουν την απόρριψη της διαφορετικότητας και ενισχύουν τις διαχωριστικές γραμμές. Η ευκολία αναβίωσης των αξιών αυτών θα μπορούσε να ερμηνευθεί με το υπόβαθρο της οντολογικής ανασφάλειας που καλλιεργεί κυρίως η

⁴¹ Ν. Κουράκης, «Η ποινική Καταστολή» Δ' έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2005, σ. 27.

⁴² Ν. Κουράκης, ό.π..

αβεβαιότητα της εργασίας αλλά και ως απόπειρα διαχείρισης της κρίσης των θεσμών παροχής φροντίδας και της υποχώρησης του κράτους πρόνοιας.

Η δομική ανασφάλεια της ύστερης νεωτερικής εποχής που ενδέχεται να είναι οικονομική ανασφάλεια, κοινωνική ανασφάλεια (ανασφάλεια των μισθωτών, μαζική ανεργία κ.λ.π.), εκπαιδευτική ανασφάλεια, προσανατολίζεται και διοχετεύεται στην έννοια της «εγκληματικής ανασφάλειας»⁴³.

Ο στόχος της παρέμβασης είναι καθαρά διαχειριστικός και όχι πια αναμορφωτικός. Οι νέες μορφές ελέγχου δεν καθοδηγούνται πλέον από την προσπάθεια ενσωμάτωσης, επανένταξης, επαγγελματικής κατάρτισης του δράστη, κρατουμένου κ.λ.π., αλλά από την αξιολόγηση της επικινδυνότητάς του και την διακινδύνευση εννόμων αγαθών⁴⁴.

Η μετάβαση από μια κοινωνία «ενσωμάτωσης» σε μια κοινωνία «αποκλεισμού» είναι πλέον γεγονός κατά τον Young⁴⁵. Η σημερινή κοινωνία δεν τείνει στην ενσωμάτωση των διαφορών αλλά στον αποκλεισμό όσων δεν ταυτίζονται με το σύνολο, πρόκειται για μια «κοινωνική τάξη πραγμάτων» που σε συνδυασμό με τις συνθήκες οικονομικής ανασφάλειας έχει ως αποτέλεσμα την ανάγκη ελάχιστης ανοχής προς την παρέκκλιση⁴⁶.

Στην πρώτη έκδοση των Κοινωνικών Δεικτών του ΟΟΣΑ το 2001⁴⁷, στο κεφάλαιο που αναφερόταν στην κοινωνική συνοχή υπήρχε και ένα τμήμα που αναφερόταν στον αριθμό των φυλακισμένων ανά 100.000 κατοίκους (στοιχεία 1997). Το σύνολο σχεδόν των χωρών έχει μεταξύ 50 και 150 φυλακισμένους σε κάθε 100.000 πολίτες. Τους λιγότερους, μόλις κάτω από 50, έχει η Ιαπωνία ακολουθούμενη από τις Σκανδιναβικές χώρες, με την Ελλάδα ανάμεσά τους, όλες με περίπου 60 φυλακισμένους. Καμιά χώρα δεν έχει περισσότερους από 150, με εξαίρεση την Τσεχία με 210 και τις ΗΠΑ με 546. Στη σχετική ανάλυση του Πίνακα, η έκθεση του ΟΟΣΑ αναφέρει:

⁴³ L. Wacquant, «From Welfare State to Prison State, Imprisoning the American poor», Le Monde Diplomatique, July 1998.

⁴⁴ Ε. Λαμπροπούλου, Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου, Κριτική, Αθήνα, 2001, σ.σ. 87, 88.

⁴⁵ J. Young, «From inclusive to exclusive societys Nightmares in the European Dream», in The European Criminology (επιμ.) V. Ruggiero, N. South and I. Taylor, London: Routledge, 1998, σ. 1.

⁴⁶ Σ. Βιδάλη, «Αστυνομία και κατασταλτική αντεγκληματική λειτουργία», στο Ν. Κουράκης (εκδ.-επιμ.) Αντεγκληματική Πολιτική II, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000, σ. 42.

⁴⁷ Λ. Λιαρόπουλος, Παγκοσμιοποίηση και Κοινωνικό Κράτος- Ευρώπη και Αμερική, Παπαζήσης, Αθήνα 2006, σ.σ. 174, 175.

«Η πιο αξιοσημείωτη εξαίρεση είναι οι ΗΠΑ, όπου περίπου 550 άτομα στα 100.000 είναι στη φυλακή. Πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι περίπου 2.000.000 Αμερικανοί είναι φυλακισμένοι, αριθμός που αν συγκριθεί με το εργατικό δυναμικό των 120.000.000, δίνει κάποια προοπτική για τον εντυπωσιακά χαμηλό ρυθμό ανεργίας».

Πράγματι, αν ο αριθμός των φυλακισμένων στις ΗΠΑ ήταν στα ευρωπαϊκά επίπεδα, δηλαδή το 10% του παρατηρούμενου, το 1,8 εκατομμύριο άτομα θα αύξανε το ρυθμό ανεργίας κατά 1,5%, φέρνοντάς τον κοντά στο μέσο επίπεδο των χωρών του ΟΟΣΑ, που το 1999 ήταν 6,4% και οπωσδήποτε πάνω από τα επίπεδα αρκετών ευρωπαϊκών χωρών. Στην Αμερική, υπολογίζεται ότι για ένα άτομο που γεννήθηκε το 1991, οι πιθανότητες να βρεθεί στη φυλακή κάποια στιγμή στη ζωή του είναι 29% για τους μαύρους και 4% για τους λευκούς. Στην έκδοση των Κοινωνικών Δεικτών του 2005, ο πίνακας με τον αριθμό των φυλακισμένων έχει παραλειφθεί.

II. ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ

1. Μεταβαλλόμενες αντιλήψεις για το έγκλημα και τον εγκληματία: Ο ρόλος της πολιτικής, των μέσων ενημέρωσης, της επιστήμης και του κοινού

Η εγκληματικότητα αποτελεί ένα παγκόσμιο διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο. Οι όροι «ποινικός νόμος», «έγκλημα», «εγκληματίας», «ποινή» συνθέτουν το καλούμενο «εγκληματικό φαινόμενο»⁴⁸. Η διερεύνηση του εγκληματικού φαινομένου, η διακρίβωση δηλαδή των σχέσεων μεταξύ ποινικού νόμου – εγκλήματος – ποινικής κύρωσης, και των συνδετικών στοιχείων τους (του κράτους και του εγκληματία) και της μεταξύ τους διαντίδρασης αποτελεί στόχο της Εγκληματολογίας. Οι τρεις όψεις του εγκληματικού φαινομένου είναι στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους. Ακολουθούν μια κυκλική πορεία. Δράση και αντίδραση. Κοινωνική αντίδραση κατά του δράστη ενός εγκλήματος. Ατομική αντίδραση κατά των ασφυκτικών για το συγκεκριμένο άτομο πλαισίων του νόμου. Μια συνεχής διαπάλη που εντείνεται και κλιμακώνεται κατά την προσπάθεια προσαρμογής ατόμων και κοινωνιών στο νέο κοινωνικό γίνεσθαι και τις απαιτήσεις του.

«Το έγκλημα»⁴⁹ δεν παρατηρείται μόνο στις περισσότερες κοινωνίες του ενός ή του άλλου είδους, αλλά σ'όλες τις κοινωνίες όλων των τύπων. Δεν υπάρχουν κοινωνίες, όπου να μην υπάρχει κάποια εγκληματικότητα. Αλλάζει μορφή, οι πράξεις που χαρακτηρίζονται εγκληματικές δεν είναι παντού οι ίδιες – αλλά, παντού και πάντα, υπήρξαν άνθρωποι που συμπεριφέρονταν με τέτοιο τρόπο ώστε να επισύρουν ποινική καταστολή».

Το έγκλημα ως πολιτικό φαινόμενο, είναι δημιούργημα της κρατικής βούλησης⁵⁰, που εκφράζεται με τον ποινικό νόμο. Η πολιτική εξουσία αποτελεί την απαραίτητη μεταβλητή για τη θέσπιση των ποινικών νόμων⁵¹. Στη δημιουργία του ποινικού νόμου συμβάλλουν οι διάφορες κοινωνικές ομάδες, κατά το βαθμό συμμετοχής τους στην εξουσία και κατά την ίδια αναλογία εκπροσωπούνται τα συμφέροντα και οι αξίες τους στην παρεχόμενη απ'αυτόν προστασία. Ο ποινικός νόμος ως όργανο των ισχυρών κοινωνικών ομάδων ανάγει σε εγκλήματα κυρίως συμπεριφορές που είναι ή προσλαμβάνονται ως βλαπτικές ή επικίνδυνες για τα

⁴⁸ Ι. Φαρσεδάκης, Η εγκληματολογική σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990, σ. 11, βλ. ομοίως και Ι. Φαρσεδάκης, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σ. 13.

⁴⁹ Ε. Durkheim, Les vègles de la mètode sociologique, μτφρ. Λ. Μ. Μουσούρου, στο Ι. Φαρσεδάκης «Η εγκληματολογική σκέψη. Απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας», τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990, σ. 336.

⁵⁰ Η. Δασκαλάκης, Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σ. 985 βλ. ομοίως και Ι. Φαρσεδάκης, ό.π. 1996, σ.17.

⁵¹ Ι. Φαρσεδάκης, ό.π. 1996, σ. 16.

συμφέροντα των ισχυρών τάξεων και αγνοεί εντελώς τα συμφέροντα των ομάδων που στερούνται εντελώς εξουσίας, η κατάσταση των οποίων ρυθμίζεται νομικά σύμφωνα με τις αντιλήψεις των ισχυρών ομάδων (π.χ. μετανάστες, περιθωριακές ομάδες, ανήλικοι, γυναίκες).

Όμως, ο ποινικός νόμος, χωρίς περίσκεψη πολλές φορές, ολοένα επεκτείνει τα όρια εφαρμογής του, προσπαθώντας να δαμάσει την ανθρώπινη δραστηριότητα, με συνέπεια οι νέες ποινικοποιήσεις να οδηγούν σε περισσότερες παραβάσεις, σε μεγαλύτερη εγκληματικότητα, σε εγκλεισμό περισσότερων στη φυλακή⁵². Παράλληλα, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια δραματική αύξηση του αριθμού των κρατουμένων διεθνώς, καθώς και μια εγκατάλειψη του μοντέλου της επανακοινωνικοποίησης, με αποτέλεσμα η φυλακή να καθίσταται απλώς χώρος φυσικού αποκλεισμού («εξουδετέρωσης») όλο και μεγαλύτερων τμημάτων του πληθυσμού⁵³.

Εμπειρική έρευνα που έγινε στο Βέλγιο με τίτλο «Οι επιπτώσεις των καινούργιων κοινωνικο-ποινικών εργαλείων (προληπτικών και κατασταλτικών) στις κοινωνικές σχέσεις και το αίσθημα ανασφάλειας στο αστικό περιβάλλον»⁵⁴ κατέληξε στα ακόλουθα πορίσματα:

- Στιγματισμός των περιοχών του πεδίου έρευνας.
- Οι αναφορές στις περιοχές αυτές από τα ΜΜΕ και τους πολιτικούς συμβάλλουν στη δημιουργία αισθημάτων ανασφάλειας, που οδηγούν αυτά καθεαυτά στην παραγωγή βίας.
- Όσο περισσότερο απειλούμενοι, επιτηρούμενοι και στιγματισμένοι αισθάνονται οι νέοι αυτών των περιοχών, τόσο περισσότερο επιθετικοί και απειλητικοί γίνονται.
- Οι ηλικιωμένοι που κατοικούν σε αυτές τις περιοχές, θεωρώντας τους εαυτούς τους ως θύματα των νέων, εμφανίζουν εξίσου την τάση να γίνονται απειλητικοί είτε με το να καλούν διαρκώς την αστυνομία είτε, ακόμη, με το να εξοπλίζονται και μερικές φορές, να απειλούν τους νέους με τα όπλα τους.

⁵² Ι. Φαρσεδάκης, ό.π. 1990, σ. 31.

⁵³ Α. Χαΐδου, «Το σωφρονιστικό σύστημα, ζητήματα θεωρίας και πρακτικής», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σ. 1.

⁵⁴ F. Dignefe, (μτφρ. Γ. Νικολόπουλος), «Αίσθημα ανασφάλειας, παραβατικότητα και κοινωνικός αποκλεισμός», Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2000, σ. 892. Η ως άνω έρευνα κάλυψε περίοδο τεσσάρων χρόνων, από το 1996 μέχρι το τέλος του 1999) και είχε πεδίο παρατηρήσεων α) τους νεαρούς μετανάστες στο δρόμο και τις αλληλοδράσεις τους με τους ερευνητές και τους αστυνομικούς και β) το ζήτημα των «αντικοινωνικών» εκδηλώσεων (incivilities) ή ποίοι είναι οι απειλούμενοι και ποίοι οι απειλούντες πάνω στο ζήτημα του «κοινωνικού αποκλεισμού».

- Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι αυτό το αίσθημα θυματοποίησης είχε αποβεί για ορισμένες ομάδες ατόμων ένας τρόπος ύπαρξης στο δημόσιο χώρο, στο βαθμό που μόνο η ιδιότητα του θύματος αποτελούσε γι'αυτές πηγή κοινωνικής αναγνώρισης.

Οι πολυάριθμες παρεμβάσεις των δημοσίων πολιτικών που αποβλέπουν στον περιορισμό του αποκλεισμού και στην επανασύσταση των κοινωνικών δεσμών δεν απευθύνονται τόσο στους ενδιαφερόμενους πληθυσμούς αλλά στην κοινή γνώμη, που η ανασφάλειά της προβάλλεται από τα ΜΜΕ και, κατά τις προεκλογικές περιόδους, καταντά πλέον έμμονη ιδέα για τους πολιτικούς. Αλλά σε αυτές τις κρατικές στρατηγικές υπεισέρχεται μια θεμελιώδης παράβλεψη: είναι προφανές ότι, ενώ τα κράτη χάνουν την εξουσία τους στη σημερινή συγκυρία των παγκοσμιοποιημένων χρηματαγορών, προσπαθούν να αποδείξουν την ισχύ τους αυξάνοντας τις παρεμβάσεις τους στο πεδίο του ελέγχου και της καταστολής και συμπεριφέρονται σαν η ανασφάλεια του πληθυσμού να περιορίζεται στο φόβο του εγκλήματος. Ωστόσο, πολλοί συγγραφείς έχουν δείξει – και η έρευνα έχει επιβεβαιωθεί⁵⁵ – ότι αυτός ο φόβος είναι πολύ ευρύτερος. Πίσω από το αίσθημα ανασφάλειας που συνδέεται με την παραβατικότητα προβάλλει έντονα μια πολύ βαθύτερη ανασφάλεια, μια απουσία βεβαιότητας σε ένα κόσμο που δημιουργεί ανυπέρβλητους κινδύνους, ενώ ποτέ δεν ήταν τόσο ισχυρός ο μύθος της κοινωνίας χωρίς κίνδυνο.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970, η «ανασφάλεια» που συνδεόταν με την εγκληματικότητα, αναδείχθηκε σε σημαντικό κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα. Παρότι οι εγκληματολογικές έρευνες⁵⁶ δε θεμελιώναν μια άμεση σχέση μεταξύ εγκληματικότητας και φόβου ή ανασφάλειας, το θέμα έλαβε ιδιαίτερα μεγάλη έκταση μέσα από την προβολή του στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και μέσα από την πολιτική του εκμετάλλευση. Σχεδόν όλοι οι υπεύθυνοι συμφωνούσαν ότι τα δύο φαινόμενα δεν ήταν μερικά ή συνολικά συνδεδεμένα αλλά ανέπτυσσαν και συντηρούσαν τη ρητορική της ανασφάλειας.

Ο Van Dijk υποστήριξε ότι τα ΜΜΕ ευθύνονται για τη «μόδα» που επικρατεί να υπερεκτιμάται η έκταση της εγκληματικότητας⁵⁷. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης υπογραμμίζουν και αναπαράγουν στερεότυπα⁵⁸ και προκαταλήψεις που παρακινούν και χαράσσουν μια γραμμή αντιμετώπισης που προβάλλει ως αποτέλεσμα καθολικής συναίνεσης των μελών της κοινωνίας. Στην αύξηση του φόβου και της ανασφάλειας

⁵⁵ F. Dignefe, (μτφρ Γιώργου Νικολόπουλου), ό.π., σ.σ. 890, 891. Πρόκειται για τα «συμφωνητικά για την ασφάλεια» που εισήχθησαν από το 1992 σε εννέα (9) κοινότητες του Βελγίου και δύο (2) χρόνια αργότερα επεκτάθηκαν σε άλλες 17 περιοχές «σε κίνδυνο».

⁵⁶ Χ. Ζαραφωνίτου, Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματικής έρευνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σ.σ. 44, 45, και Χ. Ζαραφωνίτου, ό.π. 2002, σ. 55 επ. και της ίδιας, Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σ. 270 επ.

⁵⁷ Χ. Ζαραφωνίτου, ό.π. 2002, σ. 55.

⁵⁸ Α. Χαΐδου, Εγκληματολογικά Κείμενα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σ. 13.

σημαντικά μεγάλης μερίδας των αποδεκτών παρόμοιων μηνυμάτων συντελεί και η δραματοποιημένη παρουσίαση θεμάτων εγκληματικότητας που τους προσδίδει ιδιαίτερο συγκινησιακό χαρακτήρα.

Η πλατειά κοινωνική μάζα διαμορφώνει τις παραστάσεις της σύμφωνα με τα μηνύματα που δέχεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Έτσι η εικόνα που της δημιουργείται σχετικά με την έκταση της εγκληματικότητας, με τη μορφολογία της και με τα χαρακτηριστικά του εγκληματία είναι αντανάκλαση των παραστάσεων που της διοχετεύει η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και κυρίως ο τύπος⁵⁹. Η επιλογή των προβαλλόμενων θεμάτων είναι, όπως είχε επισημανθεί και από τον Ηλία Δασκαλάκη⁶⁰, επιλεκτική και εστιάζεται βασικά, στα εγκλήματα βίας, τις κλοπές και τις ληστείες.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, οι κατηγορίες πληθυσμού που αισθάνονται εντονότερο το φόβο να πέσουν θύματα εγκληματικής πράξης είναι περισσότερο εκτεθειμένες στα μηνύματα του τύπου ή των ΜΜΕ σχετικά με το έγκλημα, γιατί λόγω του χαμηλού μορφωτικού τους επιπέδου, επιλέγουν άρθρα και θέματα που είναι εύκολα αφομοιώσιμα, όπως οι περιγραφές εγκλημάτων και ποινικών δικών. Επίσης, οι εντυπωσιακοί τίτλοι και οι περιγραφές με έντονο φορτισμένα συναισθηματικά περιεχόμενο δραματοποιούν την πραγματικότητα και οξύνουν την εχθρότητα και την αποστροφή που προκαλεί το εγκληματικό στερεότυπο⁶¹.

Πέρα όμως από την έκταση που προκαλεί ο τύπος στην άτυπη κοινωνική αντίδραση, έχει και τη δύναμη να την κατευθύνει προς ορισμένες κατηγορίες εγκληματιών με αποτέλεσμα το εγκληματικό στερεότυπο να στοιχειοθετείται μόνο με χαρακτηριστικά αυτών των κατηγοριών. Πράγματι, ο τύπος, και γενικά τα ΜΜΕ, στην προσπάθεια τους να προσελκύσουν αναγνώστες και θεατές επιδιώκουν το εντυπωσιακό. Έτσι, δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στα εγκλήματα βίας και, κατά δεύτερο λόγο στις κλοπές, που προκαλούν συγκινήσεις στην πλατιά κοινωνική μάζα, ενώ επιδεικνύουν ιδιαίτερη διακριτικότητα στα εγκλήματα οικονομικής εγκληματικότητας, εκτός αν η προβολή ενός τέτοιου εγκλήματος εξυπηρετεί στη συγκεκριμένη περίπτωση τις πολιτικές σκοπιμότητες του Τύπου και των ΜΜΕ. Το εγκληματικό στερεότυπο συγκροτείται με τα χαρακτηριστικά των καταδικασμένων για εγκλήματα βίας και κλοπής, χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τις κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις.

Όσο εντονότερη αισθάνεται κανείς την απειλή του εγκλήματος, τόσο εχθρικότερη και τιμωρητικότερη είναι η στάση του έναντι του εγκληματία. Οι έρευνες πάνω στο φόβο του εγκλήματος έχουν καταδείξει σε διεθνές επίπεδο, ότι το έγκλημα

⁵⁹ Η. Δασκαλάκης, ό.π. 1985, σ. 151.

⁶⁰ ό.π.

⁶¹ Για το ρόλο των ΜΜΕ στη δημιουργία ή και ένταση του φόβου του εγκλήματος, βλ. Χ. Ζαραφωνίτου, ό.π. 2002, σ. 55 επ., και της ίδιας, ό.π. 1995, σ. 270 επ.

θεωρείται γενικά από τον πληθυσμό των διαφόρων χωρών ως το σπουδαιότερο κοινωνικό πρόβλημα μαζί με την ανεργία. Η χειραγώγηση της κοινής γνώμης, με επιχειρήματα όπως η αυξανόμενη εγκληματικότητα των αλλοδαπών⁶², το οργανωμένο έγκλημα και ο κίνδυνος από τρομοκρατικές ενέργειες έχουν οδηγήσει σε έναν έντονο φόβο του εγκλήματος στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η Αντεγκληματική Πολιτική μεταβάλλεται σταδιακά σε καθαρή πολιτική ασφάλειας.

Τα τελευταία χρόνια, η «οργανωμένη»⁶³ εγκληματικότητα αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα θέματα των μέσων μαζικής ενημέρωσης στις περισσότερες χώρες. Το κράτος και τα ΜΜΕ, επιτείνουν την «εσωτερική ανασφάλεια» των πολιτών όσον αφορά στην οργανωμένη εγκληματικότητα, με συνέπεια να δρομολογούνται νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου. Δημοσιογράφοι, πολιτικοί και αστυνομικοί αναπτύσσουν σενάρια για αναπτυσσόμενες απειλές και επερχόμενους κινδύνους, δίνοντας έμφαση στον κίνδυνο της εσωτερικής ασφάλειας και της δημοκρατίας. Οι απειλές και οι κίνδυνοι δεν οδηγούν κατά κανόνα σε απώλεια της εμπιστοσύνης στο πολιτικό σύστημα, αλλά συσπειρώνουν τους κοινωνικούς εταίρους συμβάλλοντας στην επιδοκιμασία των επιλογών του πολιτικού συστήματος.

Τα ανύπαρκτα μέτρα ένταξης των μεταναστών και οι ελλιπείς στρατηγικές ενσωμάτωσης τους οδηγούν σε κατασταλτικές λύσεις, όπως η αναγκαστική εκτόπιση ή ο εγκλεισμός⁶⁴ των αλλοδαπών που διαμένουν παράνομα στη χώρα.

Η σύνδεση της «επικινδυνότητας» των διαφόρων κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων με φαινόμενα βίας και εγκληματικότητας δημιουργεί καταστάσεις πανικού στους πολίτες. Ο φόβος του εγκλήματος που διακατέχει τους πολίτες, μέσα από τη συνολική παρουσίαση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και από τη δράση άλλων ομάδων πίεσης, συμβάλλει στο να δεχθούμε και να πεισθούμε «για το βίαιο και επικίνδυνο αλλοδαπό»⁶⁵, που ευθύνεται πέρα από τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και για την αύξηση εγκληματικότητας, για το «βίαιο και επικίνδυνο τοξικομανή», που αποτελεί απειλή για τους συμπολίτες του, τον «μη ορθά κοινωνικοποιημένο, βίαιο και επικίνδυνο ανήλικο» που φαντάζει ως μια νέα απειλή της έννομης τάξης.

Όσον αφορά την Ελλάδα, τα ερευνητικά δεδομένα για το έτος 1998⁶⁶ καταγράφουν την αποκλειστική προτεραιότητα που κατείχαν μεταξύ των επιλογών του κοινού, τα μέτρα καταστολής, ιεραρχούμενα με ποσοστό 57,6% επί των συνολικών απαντήσεων και ακολουθούσαν με 26,1% τα μέτρα κοινωνικής πρόληψης.

⁶² Α. Χαΐδου, ό.π. 2003, σ. 113.

⁶³ Ε. Λαμπροπούλου, «Η οργανωμένη εγκληματικότητα και η εσωτερική (αν-) ασφάλεια», Ποινική Δικαιοσύνη, 8-9/2000, σ. 882.

⁶⁴ Α. Χαΐδου, ό.π. 2003, σ. 120.

⁶⁵ Α. Χαΐδου, ό.π., σ. 13.

⁶⁶ Χ. Ζαραφωνίτου, «Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: ποινικοποίηση των "αντικοινωνικοτήτων" και της "αταξίας"», Ποινικός Λόγος, 4/2004, σ. 2052.

2. Οι διαστάσεις της εγκληματικότητας: Νέες μορφές εγκληματικότητας

Στη σύγχρονη κοινωνία διαπιστώνεται έξαρση⁶⁷ παλαιών μορφών εγκληματικότητας και όξυνση προβλημάτων που πάντοτε υπήρχαν, παράλληλα δε παρατηρείται μια δυναμική εμφάνιση νέων μορφών εγκληματικότητας. Είμαστε μάρτυρες μιας αυξανόμενης παραβατικότητας των ανηλίκων, κρουσμάτων εγκληματικής βίας, ολοένα διογκούμενης κατάχρησης τοξικών ουσιών, με τις γνωστές άμεσες και έμμεσες εγκληματολογικές παρενέργειες, αλλά και της εμφάνισης εγκλημάτων που σχετίζονται με την πληροφορική.

Η Κατάσταση στον Ελλαδικό χώρο

Η Ελλάδα βρίσκεται στο σταυροδρόμι του οργανωμένου εγκλήματος, που στις μέρες μας αυξάνεται με ανησυχητικές διαστάσεις.

Πέρα από τα εγκλήματα τρομοκρατίας⁶⁸ και διακίνησης ναρκωτικών, που αποτέλεσαν τις παραδοσιακές μορφές οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του '70 και μετέπειτα, σημειώθηκε, από τη δεκαετία του '80 και ιδίως του '90, η διάπραξη σειράς και άλλου είδους εγκλημάτων από ομάδες εγκληματιών με κύρια χαρακτηριστικά την ιεραρχική διάρθρωση, τον αποκλειστικό ή κύριο στόχο της επίτευξης μεγάλου οικονομικού ή άλλου οφέλους μέσω αυτής της διάπραξης εγκλημάτων, καθώς και τις στενές διασυνδέσεις με τον κρατικό μηχανισμό (διαφθορά): παράνομη διακίνηση γυναικών, λαθρομεταναστών, όπλων κ.λπ., κυρίως μετά την κατάργηση των ελέγχων στα σύνορα της Ενιαίας Αγοράς της Ευρώπης την 1.1.1993, παροχή «προστασίας» σε κέντρα διασκέδασης ή επιχειρήσεις, εκβιαστική κλοπή αυτοκινήτων, διάπραξη δολοφονιών από «συνδικάτα του εγκλήματος», απαγωγές, συστηματικό ξέπλυμα χρήματος, συστηματική εμπορία αρχαιοτήτων, πλαστογράφηση έργων τέχνης, καταπάτηση και πώληση δασικών ή άλλων εκτάσεων του Δημοσίου, πρόκληση ναυαγίου προς είσπραξη ασφάλειας κ.λπ.

Όμως η πλέον σημαντική μορφή του οργανωμένου εγκλήματος, που έχει ανησυχήσει τις ελληνικές διωκτικές αρχές, φέρει τον τίτλο «εκτέλεση συμβολαίων θανάτου». Όπως αποκαλύπτεται στη 45σέλιδη έκθεση για το οργανωμένο έγκλημα, που συνέταξε το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, «η πλέον σημαντική απειλή που τίθεται για το μέλλον στη χώρα μας είναι η εκτέλεση συμβολαίων θανάτου από τις λεγόμενες εταιρίες δολοφόνων με τη συμμετοχή Ελλήνων, Αλβανών και Ρώσων κακοποιών».

⁶⁷ Ι. Φαρσεδάκη, «Η στέρηση της ελευθερίας και η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου πριν από τη δίκη», στο 42^ο Διεθνές Σεμινάριο της Διεθνούς Εταιρείας Εγκληματολογίας, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σ. 239.

⁶⁸ Ε. Ζαχάρη, «Σύγχρονες Μορφές Εγκληματικότητας», Ποινικά Χρονικά ΝΕ/2005, σ. 481.

Η κατάσταση διεθνώς

Ταυτόχρονα, στις περισσότερες δυτικές χώρες μετά την αποδυνάμωση των εθνικών συνόρων, τις μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών που ακολούθησαν κυρίως την πτώση των πρώην σοσιαλιστικών καθεστώτων, καθώς και τις συνακόλουθες οικονομικές και κοινωνικές ανακατατάξεις, δημιουργήθηκαν νέες συνθήκες για μια αναδιάρθρωση των δομών της οργανωμένης εγκληματικότητας.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 ήταν εμφανές, ότι στα χρόνια που θα ακολουθούσαν θα ανέκλυπταν νέες καταστάσεις και θα εμφανίζονταν νέα προβλήματα με αίτια τις αλλαγές στην ανατολική, στην κεντρική και στη δυτική Ευρώπη από το άνοιγμα των συνόρων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την ελευθερία μετακίνησης των προσώπων καθώς και τις ευρύτερες δημογραφικές και πολιτικές μεταβολές στον Ευρωπαϊκό χώρο. Ειδικότερα, από το 1989 και μετά, λόγω της πτώσης των απολυταρχικών καθεστώτων στην Κεντρική και στην Ανατολική Ευρώπη, καθώς επίσης και της δημιουργίας ενιαίας αγοράς στη Δυτική Ευρώπη, επήλθαν στον ευρωπαϊκό χώρο πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, νομικές και θεσμικές αλλαγές. Επειδή αυτές οι αλλαγές είχαν, και θα συνεχίσουν να έχουν μείζονες συνέπειες σε διεθνές, εθνικό και ατομικό επίπεδο δημοσιεύθηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης η Σύσταση No R(96) 8⁶⁹ («Αντεγκληματική πολιτική σε μια εποχή αλλαγής»).

Η εμπορία ανθρώπων (εμπόριο γυναικών, εμπόριο παιδιών) έχει κατακλύσει το διεθνή χώρο, τα Βαλκάνια και την ελληνική επικράτεια. Σύμφωνα με στοιχεία που καταγράφονται σε Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης⁷⁰ τον Ιανουάριο του 2002 (Σύσταση No R (2002) 1545 της 21.1.2002), μόνο τον τελευταίο χρόνο μετακινήθηκαν από χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης σε χώρες της δυτικής Ευρώπης 500.000 (πεντακόσιες χιλιάδες) γυναίκες με σκοπό την έκδοση τους.

Υπολογίζεται ότι ο παγκόσμιος κύκλος εργασιών της πορνείας ανέρχεται σε πέντε δισεκατομμύρια δολάρια. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της UNICEF ένα εκατομμύριο (1.000.000) παιδιά μπαίνουν στο κύκλωμα της πορνείας κάθε χρόνο. Ο μέσος όρος ηλικίας αυτών των παιδιών πέφτει διαρκώς. Ιδιοκτήτες οίκων ανοχής στην Ν. Αφρική υποστηρίζουν ότι τους ζητούν παιδιά ηλικίας έως και 8 ετών. Σύμφωνα επίσης με στοιχεία της UNICEF οι άπορες οικογένειες στην Αφρική πωλούν τα παιδιά τους, κατά προτίμηση τα κορίτσια σε τιμές που ξεκινάνε από 1,5 δολάριο και φθάνουν στα 14.

⁶⁹ Σ. Αλεξιάδης. «Η Ευρώπη σε μια εποχή αλλαγής: αντεγκληματική πολιτική και ποινικό δίκαιο», Υπεράσπιση, 1999, σ. 1539.

⁷⁰ Ε. Ζαχάρη, ό.π., σ. 486.

Παρότι η σχετική με την πρόληψη της εγκληματικότητας ενασχόληση ανάγεται στην ελληνική αρχαιότητα⁷¹, δεν παύει να αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα ζητήματα και στόχους της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής. Σε επίπεδο Διεθνών Οργανισμών⁷², οι νέες μορφές εγκληματικότητας, που αναφέραμε ανωτέρω, και οι τρόποι πρόληψής τους τέθηκαν στις προτεραιότητες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αμέσως μετά την ίδρυσή του. Ήδη από το 1950, θεσπίστηκαν, μεταξύ των άλλων, η «Επιτροπή Πρόληψης και Ελέγχου του Εγκλήματος» (Committee on Crime Prevention and Criminal Justice Branch), η οποία και λειτουργεί έως σήμερα, με συνεχώς αυξανόμενες αρμοδιότητες. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνονται προς διερεύνηση, σε διεθνές επίπεδο, προγράμματα και πολιτικές πρόληψης της εγκληματικότητας και μεταχείρισης των εγκληματιών (CCPC) και συντονίζονται, αντίστοιχα, οι σχετικές με την πρόληψη και την ποινική δικαιοσύνη δραστηριότητες⁷³.

Και το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει ασχοληθεί επανειλημμένα με θέματα πρόληψης και αντεγκληματικής πολιτικής γενικότερα. Ειδικότερα, η Σύσταση No.R (87)19 του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 17.9.1987 κατά την 40^η Συνάντηση των Εκπροσώπων των Υπουργών, αναφέρεται στην «Οργάνωση της πρόληψης του εγκλήματος», ενώ σχετική είναι και η No R (83)7 Σύσταση για τη «Συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική».

Μια από τις βασικότερες διακρίσεις⁷⁴ της πρόληψης είναι εκείνη της κοινωνικής και της ποινικής πρόληψης. Ως κοινωνική πρόληψη νοείται εκείνη που αποσκοπεί στην «εξαφάνιση των κοινωνικών παραγόντων και συνθηκών που προκαλούν το έγκλημα ή οδηγούν στην εμφάνισή του», ενώ ως ποινική πρόληψη νοείται εκείνη που επιδιώκεται με παρέμβαση του ποινικού νόμου και «επιβολή ποινικών μέτρων και κυρώσεων» και αποσκοπεί είτε στην αποτροπή του συγκεκριμένου ατόμου από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων (ειδική πρόληψη) είτε στην αποτροπή όλων των πολιτών από εγκληματικές συμπεριφορές (γενική πρόληψη).

Κατά την ιδέα της γενικής πρόληψης⁷⁵ σκοπός της ποινής είναι η συγκράτηση των πολλών που δεν έχουν εγκληματήσει από την τέλεση εγκλημάτων είτε α) με την εκφοβισμό τους από την απειλή ή την εκτέλεση της ποινής, είτε β) με μια βαθύτερη και ευρύτερη ψυχολογική επίδραση που περιλαμβάνει όχι μόνο τον εκφοβισμό, αλλά και την κοινωνική διαπαιδαγώγηση των πολλών, με την καλλιέργεια της αποστροφής

⁷¹ Χρ. Ζαραφωνίτου, ό.π. 2003, σ. 9.

⁷² Ι. Φαρσεδάκης, ό.π., 1991, σ. 20.

⁷³ Χρ. Ζαραφωνίτου, ό.π. 2003, σ. 10.

⁷⁴ Χρ. Ζαραφωνίτου, ό.π., σ. 11.

⁷⁵ Ι. Φαρσεδάκης, ό.π. 1996, σ. 62.

προς την αδικία και με τόνωση των αντιπάλων προς το έγκλημα πνευματικών και ψυχικών δυνάμεων.

Τέλος, σύμφωνα με την ιδέα της ειδικής πρόληψης, σκοπός της ποινής είναι η συγκράτηση του ατόμου που ήδη εγκλημάτησε από την τέλεση νέων εγκλημάτων στο μέλλον, είτε με τον εκφοβισμό του, είτε με τη βελτίωση του, είτε με την αχρήστευση του. Βασική απαίτηση της ιδέας της ειδικής πρόληψης είναι η προσαρμογή της ποινής, κατ' αναλογία είδος και μέτρο, προς την προσωπικότητα του δράστη – εγκληματία.

Ως ορθότερη άποψη θεωρείται εκείνη που συνδυάζει τη σύνθεση στην ποινή της γενικής και της ειδικής πρόληψης, όπως άλλωστε είχε υποδείξει ο Πλάτων στους Νόμους του και στο Γοργία.

3. Η λειτουργία του σωφρονισμού: Από το «ιδεώδες της επανακοινωνικοποίησης και επανένταξης» στην τιμώρηση και εξουδετέρωση.

Μεταχείριση του εγκληματία σημαίνει ο σωφρονισμός και η βελτίωσή του ως ατόμου, στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, και συγκεκριμένα, με τη στενή έννοια του όρου, η επανένταξή του – ή αλλιώς η επανακοινωνικοποίηση του – στο ελεύθερο κοινωνικό περιβάλλον. Η κοινωνική επανένταξη του εγκληματία ή η επανακοινωνικοποίηση, όρος που καθιερώθηκε από τη σχολή της Νέας Κοινωνικής Άμυνας, εμπεριέχει ένα ακαθόριστο νοηματικό περιεχόμενο.

Η «μεταχείριση» του εγκληματία διαχρονικά αλλά και πολιτικά κινείται σε ένα φάσμα με απόλυτα άκρα. Από την επιβολή θανατικής ποινής μέχρι την κοινωνική επανένταξη του εγκληματία. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι παρεμβάσεις άλλων εποχών, οι οποίες σήμερα θεωρούνται απάνθρωπες, εξευτελιστικές και βασανιστικές, είναι απόλυτα προσαρμοσμένες στο πλαίσιο αντίδρασης της συγκεκριμένης εποχής και κοινωνίας⁷⁶.

Η φυλακή αποβλέπει περισσότερο στην καταστολή και τη διατήρηση της ιδεολογικής συνοχής ενός κοινωνικού σχηματισμού, παρά στη διευθέτηση των προβληματικών κοινωνικών καταστάσεων. Μπροστά σ' αυτό το μόνιμο αδιέξοδο, ως μοναδική λύση, προβάλλει αφενός ο δραστικός περιορισμός της ποινικής παρέμβασης⁷⁷, η οποία άλλωστε τροφοδοτεί σταθερά την αύξηση του έγκλειστου πληθυσμού – και αφετέρου η ανάπτυξη σε τοπική βάση, «κοινωνικών δικτύων», ικανών να ενεργοποιήσουν τους διαθέσιμους «πόρους» της «κοινότητας» για την ουσιαστική στήριξη των «κοινωνικά ευάλωτων» πληθυσμών.

⁷⁶ Α. Χαϊδου, ό.π. 2002, σ. 2.

⁷⁷ Γ. Νικολόπουλος, «Φυλακή και τοπική κοινωνία», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 11-16/1993-1995, σ. 307.

Το «αναμορφωτικό ιδεώδες»⁷⁸ θεμελιώθηκε στη γενικότερη άποψη που επικράτησε τον 19^ο αιώνα, ότι το έγκλημα οφείλεται σε βλαβερές επιρροές του περιβάλλοντος και σε άγνοια του «σωστού» και του «λάθους» επειδή οι κρατούμενοι ήταν αγράμματοι και δεν μπορούσαν να διαβάσουν την Αγία Γραφή για να αντλήσουν ηθικά διδάγματα απ'αυτήν. Για τους λόγους αυτούς, θεωρήθηκε αναγκαίο, να αποκοπούν τελείως οι δεσμοί των κρατουμένων με το βλαβερό περιβάλλον, να μάθουν να διαβάζουν και να μάθουν τέχνη. Στη σύλληψη αυτή θεμελιώθηκε η βελτιωτική μεταχείριση. Το μοντέλο της βελτιωτικής μεταχείρισης εμφανίζεται σχεδόν ταυτόχρονα με την καθιέρωση και την αποδοχή της στερητικής της ελευθερίας ποινής στους ποινικούς κώδικες των περισσότερων χωρών.

Το «ιδεώδες της επανακοινωνικοποίησης»⁷⁹ παραμένει σε ένα θεωρητικό επίπεδο διακηρύξεων, ενώ η μοναδική λειτουργία που ουσιαστικά επιτελείται είναι αυτή της παραγωγής και αναπαραγωγής ενός στερεότυπου «εγκληματία», με όλες τις πρακτικές συνέπειες που συνεπάγεται τόσο για το άτομο, όσο και για το κοινωνικό σύνολο. Η «κοινωνική επανένταξη» που ευαγγελίζεται η σωφρονιστική νομοθεσία δίνει τελικά σκυτάλη στην ανταπόδοση, στην αχρήστευση και στην εξουδετέρωση του δράστη.

Το μοντέλο της «αναμόρφωσης», της «επανακοινωνικοποίησης» και της «βελτίωσης», μεσουράνησε στη δεκαετία του 1960 και προέκυψε ως αντίδραση στις τιμωρητικές πρακτικές που επικρατούσαν μέχρι τότε. Η αναποτελεσματικότητα των προγραμμάτων της βελτιωτικής μεταχείρισης στη μείωση της υποτροπής, οι επεμβάσεις στην προσωπικότητα των κρατουμένων, καθώς και οι καταχρήσεις του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης όσον αφορά στη διάρκεια των επιβαλλομένων ποινών με το πρόσχημα βελτίωσης του δράστη, οδήγησε πολλούς από τους υποστηρικτές της στην υιοθέτηση του δικαϊκού⁸⁰ προτύπου.

Το νεοφιλελεύθερο «δικαιϊκό πρότυπο»⁸¹, προτάσσει την ανταπόδοση του κακού μέσω της επιβολής στο δράστη μιας δίκαιης και ανάλογης προς τη συμπεριφορά του ποινής. Το πνεύμα δικαϊκού προτύπου (justice model) συνδέεται με τη φιλοσοφία της ανταπόδοσης, ως νομιμοποιητικού λόγου της ποινής. Η ανταπόδοση υποκατέστησε τη βελτιωτική μεταχείριση με το επιχείρημα ότι η κοινή γνώμη είναι απογοητευμένη από την αναποτελεσματικότητα της βελτίωσης της μεταχείρισης. Με την αποτυχία του βελτιωτικού μοντέλου και την αύξηση της εγκληματικότητας, εκδηλώθηκε μια αρνητική μεταστροφή της κοινής γνώμης απέναντι

⁷⁸ Ε. Λαμπροπούλου, «Η αντιμετώπιση του σωφρονιστικού προβλήματος από την ελληνική σωφρονιστική πολιτική: more of the same or the same is different?», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, τ. 5-10, 1990-92, σ. 124.

⁷⁹ Τ. Σεράσης, «Το σωφρονιστικό άλλοθι: Το ιδεώδες της επανακοινωνικοποίησης», Σύγχρονα θέματα, τ. 41-42, 1990, σ. 49.

⁸⁰ Ε. Λαμπροπούλου, ό.π., Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 1990-1992, σ. 126.

⁸¹ Γ. Νικολόπουλος, ό.π. 2002, σ. 49.

στο αναμορφωτικό ιδεώδες και μια ευρύτερη αποδοχή της ανάγκης να επιβληθούν αυστηρές ποινές για τον εκφοβισμό των εγκληματιών και την προστασία της κοινωνίας. Η εμφάνιση της κοινής γνώμης ως αρνητικά διακείμενης στις προσπάθειες φιλελευθεροποίησης του σωφρονιστικού συστήματος και βελτίωσης του συστήματος κυρώσεων, έχει χρησιμεύσει ως δικαιολογία για τη σκλήρυνση⁸² της σωφρονιστικής πολιτικής. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προσέφεραν έτοιμες αξιολογήσεις και «γνώμες για κατανάλωση» και συνέβαλαν αποφασιστικά στην καλλιέργεια αρνητικού κλίματος απέναντι στην ηπιότητα του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Οι πολιτικοί επίσης, χρησιμοποίησαν τη μεταστροφή για να δικαιολογήσουν την εφαρμογή της πολιτικής «του νόμου και της τάξης» («law and order»).

Ο εξανθρωπισμός⁸³ της ποινικής μεταχείρισης, τόσο σε σχέση με την επιβολή της ποινής όσο και σε σχέση με την έκταση της επιβάλλεται από τη συνταγματική αρχή του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου, που καθιερώνεται με το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος. Ίσως όμως είναι καιρός να γίνουν πραγματικές συζητήσεις και να ληφθούν μέτρα όχι μόνον για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων αλλά και την κοινωνική επανένταξη⁸⁴ της ποινικής δικαιοσύνης.

4. Η αύξηση των ποινικών πληθυσμών.

Η μετεξέλιξη του κράτους πρόνοιας σε κράτος καταστολής, κατά τις τελευταίες δεκαετίες αντικατοπτρίζεται και στις σύγχρονες τάσεις αντιμετώπισης της εγκληματικότητας. Η αντικατάσταση των βραχυχρόνιων ποινών με μακροχρόνιο εγκλεισμό και λοιπά αυστηρά κατασταλτικά μέτρα επιβεβαιώνουν την παραπάνω θέση. Η αντεγκληματική πολιτική τόσο στην Ελλάδα όσο και εξωτερικό έχει μεταβληθεί σε εργαλείο συνεχούς περιθωριοποίησης και αποκλεισμού ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων.

Ο εγκλεισμός⁸⁵ στη φυλακή αποτελεί το αποκορύφωμα του στιγματισμού και το έσχατο σημείο κοινωνικής απόρριψης. Η ποινική μεταρρύθμιση⁸⁶ που

⁸² Ε. Λαμπροπούλου, ό.π., Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 1990-1992, σ.127.

⁸³ Ε. Κρουσταλάκης, «Η αξία του ανθρώπου: Το ζητούμενο στην εφαρμογή του ποινικού δικαίου» τον Τιμητικό τόμο για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη, Δημοκρατία-Ελευθερία-Ασφάλεια, 2005, σ. 166.

⁸⁴ Philippe Mary, «Φυλακή και ανθρώπινα δικαιώματα: Επανακοινωνικοποίηση των κρατουμένων ή επανακοινωνικοποίηση της ποινικής δικαιοσύνης», στο 42^ο Διεθνές Σεμινάριο Εγκληματολογίας, Η στέρηση της ελευθερίας στο ποινικό σύστημα και τα δικαιώματα του ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκης, Αθήνα, 1991, σ. 165.

⁸⁵ Η. Δασκαλάκης, ό.π. 1985, σ. 152.

πραγματοποιήθηκε μεταξύ των δεκαετιών 1950 και 1970, στις χώρες της Ευρώπης και τις Η.Π.Α., ήταν προσανατολισμένη στη βελτιωτική – κοινωνικοθεραπευτική μεταχείριση του παραβάτη και στην ανάπτυξη προγραμμάτων από την Πολιτεία για τον περιορισμό της εγκληματικότητας. Η βελτιωτική – θεραπευτική μεταχείριση στηρίχθηκε κυρίως σε πορίσματα ψυχολογίας για την κοινωνικοποίηση του ατόμου, ενώ για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, τονίσθηκε η ανάγκη κοινωνικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων με βασικό χαρακτηριστικό την καταπολέμηση της οικονομικής και κοινωνικής ανισότητας.

Η χρήση των φυλακών⁸⁷ είναι ακατάλληλη για τους περισσότερους από τους καταδικασθέντες, είναι μέτρο σκληρό και απάνθρωπο, δεν αντιμετωπίζει το ζήτημα της κοινωνικής επανένταξης, δεν προσφέρει στην πρόληψη του εγκλήματος, έχει εγκληματογόνες συνέπειες και συμβάλλει στην τεράστια αφαίμαξη των δημοσίων εσόδων και κρατικών προσόδων.

Και ενώ η φυλακή⁸⁸ πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο ως το έσχατο μέσον, όταν δεν μπορεί να αποφευχθεί, παρατηρείται, δυστυχώς, σε διεθνές επίπεδο στροφή προς αυστηρότερες τιμωρητικές πρακτικές, δημιουργία ενός μεγάλου ποινικού επιβαρυνόμενου πληθυσμού⁸⁹, προσβολή δικαιωμάτων υποδίκων και καταδίκων και επιλεκτική ή ανομοιόμορφη μεταχείριση των προσώπων που εμπλέκονται στον ποινικό μηχανισμό (διακρίσεις σε βάρος εκείνων που ανήκουν σε μειονότητες και γενικότερα βρίσκονται σε μειονεκτική κοινωνική θέση).

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η ανάδειξη των Η.Π.Α. σε μοναδική υπερδύναμη δημιουργεί μια νέα πραγματικότητα στο χώρο της ποινικής καταστολής⁹⁰. Η μοναδική δύναμη καθίσταται κυρίαρχη, υπαγορεύοντας το «δέον» στο διεθνή χώρο και ανάγοντας τη βούλησή της σε διεθνές δίκαιο. Διεθνή εγκλήματα, όπως η τρομοκρατία, η γενοκτονία, η πυρηνική μόλυνση του περιβάλλοντος, η εμπορία όπλων, τα εγκλήματα πολέμου, υπόκεινται στην ποινική καταστολή κατά την επιλεκτική κρίση των Η.Π.Α.

⁸⁶ Ε. Λαμπροπούλου, Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα, 1999, σ.σ. 295, 296.

⁸⁷ Ι. Τσίγκανου, ό.π. 2002, σ. 71.

⁸⁸ Ι. Φαρσεδάκης, «Η αντιμετώπιση του εγκληματικού ζητήματος», Ποινική Δικαιοσύνη 3/1998, σ. 238.

⁸⁹ Ν. Κουράκης, Η ποινική καταστολή, δ' έκδοση Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ. 384.

⁹⁰ Ι. Μανωλεδάκης, Παγκόσμια εξουσία και νομικός πολιτισμός, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 55.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ

Ι. ΕΛΛΑΔΑ

Η σταδιακή αύξηση επιβολής μακροχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινών⁹¹, η κατάχρηση του μέτρου της προσωρινής κράτησης⁹², ο υπερπληθυσμός των φυλακών⁹³, η μη εφαρμογή εναλλακτικών ποινικών μέτρων και η καταστρατήγηση των δικαιωμάτων των εγκλείστων είναι τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του σύγχρονου ελληνικού ποινικο-σωφρονιστικού οπλοστασίου. Ας δούμε, στη συνέχεια, πώς διαμορφώνεται η κατάσταση ειδικότερα.

1. Σύγχρονες τάσεις στην επιβολή ποινών

Μετά την κατάργηση της ποινής του θανάτου και των βάνουσων σωματικών ποινών, η στέρηση της ελευθερίας, αποτελεί την οδυνηρότερη, σκληρότερη και πλέον εξευτελιστική αποδοκιμασία. Η στέρηση της ελευθερίας, η φυλάκιση, θέτει υπό κατοχή τον άνθρωπο στην ολότητα του⁹⁴.

Η Κ. Σπινέλλη⁹⁵ χρησιμοποιεί τον όρο «**γενέες ποινών**» κατ' αντιστοιχία με τον όρο «**γενέες ανθρωπίνων δικαιωμάτων**»⁹⁶. Σύμφωνα με τη διάκριση των ποινών σε γενέες, η *πρώτη γενεά* ποινών είναι οι σωματικές ποινές, οι οποίες ξεκινούν από την εσχάτη των ποινών, τον θάνατο, και καταλήγουν στα βασανιστήρια (κάτεργα, μαστίγωση κ.ά.). Η *δεύτερη γενεά* ποινών περιλαμβάνει τις ποινές κατά της ελευθερίας. Στην *τρίτη γενεά* ποινών ανήκουν οι ποινές που εκτίονται σε ελευθερία. Πρόκειται για εναλλακτικές ποινές των βραχυχρόνιων ποινών κατά της ελευθερίας, όπως είναι η αναστολή εκτέλεσης της ποινής με ή χωρίς επιτήρηση και οι χρηματικές ποινές. Η *τέταρτη γενεά* ποινών συνδέεται με ποινές που εκτίονται μέσα στην κοινότητα, όπως είναι η προσφορά κοινωφελούς υπηρεσίας, η διαμεσολάβηση μεταξύ θύτη και θύματος, διάφορες μορφές αποζημίωσης και αποκατάστασης κ.ά. Τέλος, οι

⁹¹ Βλ. σχετ. Πίνακα 1 και Γράφημα 1.

⁹² Βλ. και Ι. Φαρσεδάκη, Η στέρηση της ελευθερίας και η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου πριν από τη δίκη, Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της, Νομική Βιβλιοθήκη, 1991, Αθήνα, σ.σ. 201-229.

⁹³ Βλ. σχετ. Πίνακες 2 και 3 και Γράφημα 2.

⁹⁴ Ν. Ανδρουλάκης, «Το πρωτείο της ποινής», Υπεράσπιση, 1998, σ. 1191.

⁹⁵ Κ. Σπινέλλη, «Καταστήματα Κράτησης στην Ελλάδα του 2002», στον Τιμητικό Τόμο για την Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σ. 1243.

⁹⁶ Κ. Σπινέλλη, ό.π., σ. 1262.

σύγχρονες μορφές επιτήρησης και ειδικότερα η ηλεκτρονική επιτήρηση, που ήδη εφαρμόζεται, εκτός του Καναδά και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη Σουηδία, στη Γαλλία από το 1999 και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, μπορεί να θεωρηθούν ως η πέμπτη γενεά ποινών⁹⁷.

Στη χώρα μας υπάρχει έντονος προβληματισμός για τη δεύτερη γενεά ποινών, τις στερητικές της ελευθερίας ποινές και ελάχιστη έως καμία συζήτηση για την (μη) εφαρμογή των νεότερων γενεών ποινών και τούτο σηματοδοτεί, μεταξύ άλλων, και τη βραδύτητα στην ανανέωση του οπλοστασίου του ποινικού δικαίου⁹⁸.

Ειδικότερα, κατά τα τελευταία έτη, στη χώρα μας, παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση επιβολής μακροχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινών (ποινές δεύτερης γενεάς) από τα Ελληνικά Δικαστήρια. Στους Πίνακες 1 και 7 που ακολουθούν **[Διάρκεια ποινών και Κατανομή κρατουμένων ανάλογα με τη διάρκεια της (επιβληθείσας) ποινής κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001 (σε%)]** αποτυπώνεται αυτή η αυξητική τάση κατά τη διάρκεια των ετών 1987-1996 (Πίνακας 1) και η κατάσταση που επικρατούσε στις ελληνικές φυλακές κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001 (Πίνακας 7).

Πίνακας 1
Διάρκεια ποινών⁹⁹

Έτος	Σύνολο κρατουμένων	Ποινή έως 3 έτη	Ποσοστό επί του συνόλου	Ποινή 3 έως 5 έτη	Ποσοστό επί του συνόλου	Ποινή άνω των 5 ετών*	Ποσοστό επί του συνόλου
1987	6.970	4.658	66,8%	741	10,63%	1.571	22,54%
1988	6.921	4.176	60,3%	957	13,83%	1.788	25,83%
1989	6.748	4.116	61,0%	891	13,20%	1.741	25,80%
1990	7.588	5.097	67,2%	616	8,12%	1.875	24,71%
1991	7.992	4.893	61,2%	986	12,34%	2.113	26,44%
1992	8.649	5.085	58,8%	1.151	13,31%	2.413	27,90%
1993	9.866	5.432	55,1%	1.375	13,94%	3.059	31,01%
1994	9.883	4.936	49,9%	1.631	16,50%	3.316	33,55%
1995	9.377	4.768	50,8%	1.445	15,41%	3.164	33,74%
1996	8.786	4.156	47,3%	1.312	14,93%	3.318	37,76%
Μέσος όρος	8.278	4.732	57,2%	1.111	13,42%	2.436	29,42%

*περιλαμβάνεται η θανατική ποινή (μέχρι το 1993)

Πηγή: Στατιστική της Δικαιοσύνης 1987-1996, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1991-2000.

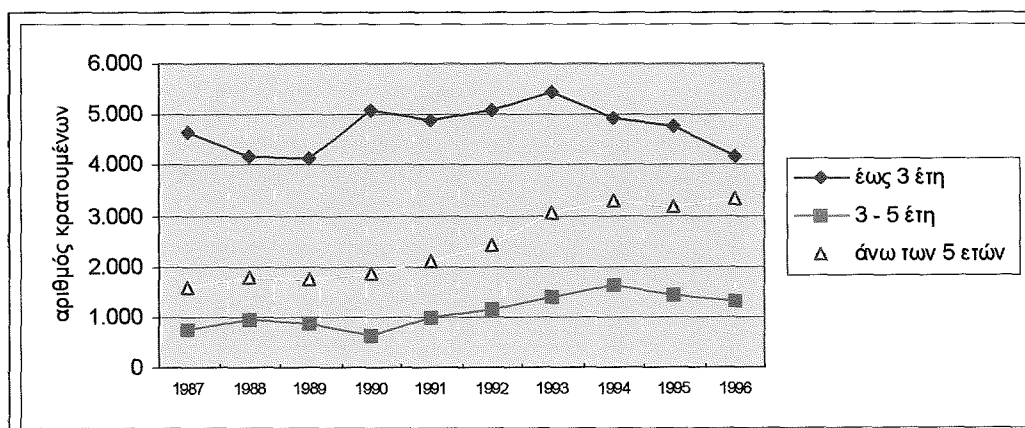
⁹⁷ βλ. Ε. Παπαθανασόπουλος, «Κατ'οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική επιτήρηση. Μετεξέλιξη του πανοπτικού σχήματος». Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 5-10, 1990-1992, σ. 225 επ.

⁹⁸ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ.σ. 1243-1244.

⁹⁹ Α. Χαΐδου, ό.π. 2002, σ. 104.

Στον ως άνω Πίνακα 1 παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση επιβολής μακροχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινών. Ενώ ποινές στερητικές της ελευθερίας μέχρι τρία έτη παρουσιάζουν μια σταθερή πτώση, και η επιβολή ποινών μέσης διάρκειας (τριών έως πέντε ετών) παραμένει σταθερή, οι μακροχρόνιες ποινές (άνω των πέντε ετών) παρουσιάζουν ανοδική τάση κατά μέσο όρο 29,42% ετησίως. Οι τάσεις αυτές απεικονίζονται και στο Γράφημα 1 που ακολουθεί.

Γράφημα 1: Κρατούμενοι κατά διάρκεια ποινής¹⁰⁰

Πηγή: Στατιστική της Δικαιοσύνης 1987-1996, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1991-2000.

Στο ίδιο συμπέρασμα, ότι δηλαδή παρατηρείται μια ανοδική τάση των μακροχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινών, καταλήγουμε παρατηρώντας τον Πίνακα 7¹⁰¹ [Κατανομή κρατούμενων ανάλογα με τη διάρκεια της (επιβληθείσας) ποινής σε όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001 σε %].

Παρατηρούμε δηλαδή αύξηση επιβολής μακροχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινών και συγκεκριμένα κατά ποσοστό 26,8% σε ποινές διάρκειας πέντε έως δέκα ετών, 35,9% σε ποινές διάρκειας άνω των δέκα ετών και 8,9% σε ποινές ισόβιας διάρκειας.

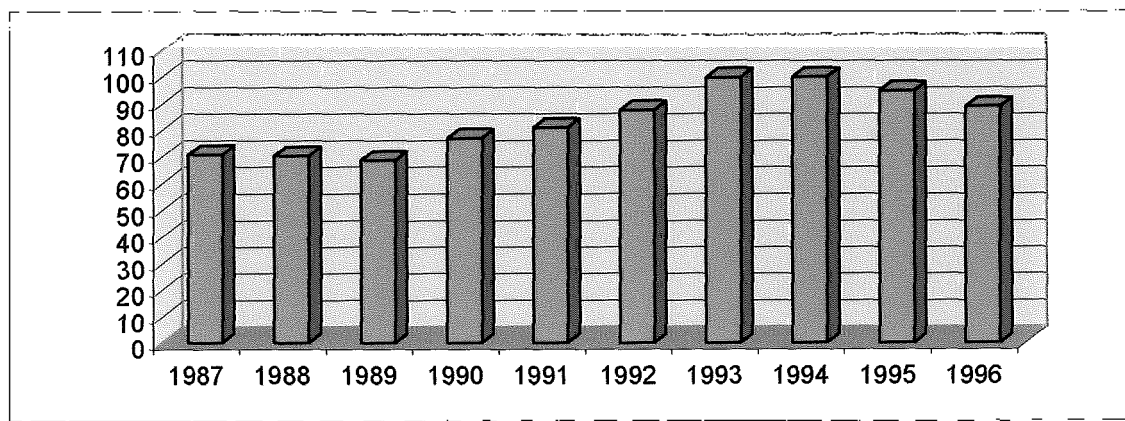
¹⁰⁰ Α. Χαΐδου, ό.π. 2002, σ. 104.

¹⁰¹ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, τ.Β', σ. 1263.

2. Αυξητικές τάσεις στα καταστήματα κράτησης

Παράλληλα, όμως, στη χώρα μας σημειώνεται και μια ανοδική πορεία των ποσοστών εγκλεισμού, πρακτική, η οποία οδηγεί σε φαινόμενα υπερπληθυσμού των φυλακών. Η ανοδική αυτή τάση αποτυπώνεται και στον **Πίνακα 2** και στο **Γράφημα 2** που ακολουθούν. (Η ελαφρά πτώση που παρατηρείται κατά τα έτη 1995 και 1996 οφείλεται ενδεχομένως στις επελθούσες, κατά τη χρονική εκείνη περίοδο, νομοθετικές αλλαγές: αφ' ενός η στερητική της ελευθερίας ποινή μέχρι δύο έτη μετατρέπεται αυτόματα σε χρηματική, αφ' ετέρου η ποινή φυλάκισης άνω των δύο ετών, εφόσον έχει εκτιθεί η μισή ποινή και δεν υπολείπεται εκτιτέα ποινή άνω των δύο ετών, μπορεί να μετατραπεί σε χρηματική ποινή). Αυτή η ανοδική τάση φαίνεται και στο Γράφημα 2, που ακολουθεί.

Γράφημα 2: Δείκτης εγκλεισμού (κρατούμενοι / 100.000)¹⁰²

Πηγή: Στατιστική της Δικαιοσύνης 1987-1996, Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, Αθήνα 1991-2000.

Στον Πίνακα 2 [Κίνηση των κρατουμένων και δείκτες εγκλεισμού] που ακολουθεί αποτυπώνεται η ανοδική πορεία των δεικτών εγκλεισμού κατά τη διάρκεια των ετών 1987-1996.

¹⁰² Α. Χάϊδου, ό.π. 2002, σ. 102.

Πίνακας 2
Κίνηση των κρατουμένων και δείκτες εγκλεισμού¹⁰³

Έτος	Ποινικός πληθυσμός*	Σύνολο Κρατουμένων (κατάδικοι)**	Δείκτης εγκλεισμού***	Κατάδικοι εισελθόντες για πρώτη φορά**	Δείκτες εγκλεισμού***
1987	9.103.153	7.076	77,73	4.280	47,02
1988	9.160.250	7.027	76,71	4.167	45,49
1989	9.224.350	6.856	74,33	3.818	41,39
1990	9.307.100	7.692	82,65	4.609	49,52
1991	9.441.300	8.091	85,65	4.609	49,52
1992	9.570.112	8.755	91,48	5.300	55,38
1993	9.608.500	9.976	103,82	5.833	60,71
1994	9.684.584	9.997	103,23	5.155	53,23
1995	9.721.261	9.471	97,43	5.486	56,43
1996	9.751.831	8.885	91,11	5.015	51,43
Μέσο όρο	9.457.244	8.383	88,42	4.816	50,93

*πληθυσμός ηλικίας 7 ετών και άνω **περιλαμβάνεται και ο ποινικός σωφρονισμός ανηλίκων ***αναλογία ανά 100.000

Η αύξηση του αριθμού των κρατουμένων από το 1990 μέχρι και το 2002 αποτυπώνεται και στον Πίνακα 3 [Εγκληματικότητα και Συστήματα Ποινικής Δικαιοσύνης (1960-2000)] που ακολουθεί:

¹⁰³ Α. Χάϊδου, ό.π. 2002, σ.103.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Εγκληματικότητα και Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης (1960-2000)¹⁰⁴

ΕΤΟΣ	Εγκλήματα αναφερόμενα Αστυνομική Στατιστική	Καταδικασθέντες Δικαστική Στατιστική	Υπόδικοι Στατιστική Υπ. Δικ/νης	Κατάδικοι Στατιστική Υπ. Δικ/νης
1960	-	82.649	-	-
1970	179.331	72.393	495 [^]	2.643
1980	295.353	122.828	663 [^]	2.472
1990	330.803	101.190	1.433 ^{^^}	3.936
1991	358.998	112.203	1.808 ^{^^}	3.513
1992	379.652	107.564	2.177 ^{^^}	4.425
1993	358.503	92.427	2.137 ^{^^}	4.998
1994	303.311	83.818	2.027 [^]	4.857
1995	329.110/110.076*	91.966/279.552#	1.813 ^{^^^}	4.018
1996	349.476/108.633	86.892/297.137	1.749 ^{^^^}	3.678
1997	377.871/119.179	88.974/317.911	1.705 ^{^^^}	3.772
1998	385.681/129.882	-/ 326.786	2.506 ^{^^^}	4.621
1999	373.680/135.068	-/ 265.265	2.458 ^{^^^}	5.067
2000	369.137/148.631	-/ 330.261	2.229 ^{^^^}	5.809

[^] Τα στοιχεία αφορούν τον αριθμό των υποδίκων στην 1^η Ιανουαρίου.

^{^^} Τα στοιχεία αφορούν τον αριθμό των υποδίκων στην 1^η Δεκεμβρίου.

^{^^^} Τα στοιχεία αφορούν τον αριθμό των υποδίκων στην 1^η Σεπτεμβρίου.

* Ο δεύτερος αριθμός αναφέρεται στις παραβάσεις νομοθεσίας περί αυτοκινήτων.

Ο δεύτερος αριθμός αναφέρεται στους δράστες που βεβαιώθηκαν από την Αστυνομία κατά το μήνα που διεπράχθη το έγκλημα.

Πηγές: 1) Υπ. Δημ. Τάξης, Στατιστική Επετηρίδα της ΕΛΑΣ για τα αντίστοιχα έτη, 2) ΕΣΥΕ, Στατιστική της Δικαιοσύνης και 3) Υπ. Δικαιοσύνης, (αδημοσίευτα στοιχεία).

Ειδικότερα: Από τον Πίνακα 3 προκύπτει σαφώς αύξηση της εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα, μεταξύ 1970 και 2000, τα εγκλήματα που αναφέρθηκαν στην Αστυνομία αυξήθηκαν κατά τι περισσότερο από 100% (106%).

Ειδικότερα, μεταξύ 1980 και 1990, η αύξηση ήταν 12%, ενώ μεταξύ 1990 και 2000 η αύξηση ήταν της τάξεως του 11,5%. Επομένως, οι συγκεκριμένες στατιστικές βεβαιώνουν μια συνεχή αύξηση της εγκληματικότητας. Αξίζει να επισημανθεί και το ότι μεταξύ 1990 και 2000, ενώ τα διαπραχθέντα εγκλήματα αυξήθηκαν κατά 11,5%, ο αριθμός των υποδίκων αυξήθηκε κατά 55,5% και των καταδίκων κατά 47,3%.

Από τη συγκριτική μελέτη¹⁰⁵ του συνόλου των βεβαιωθέντων αδικημάτων της περιόδου 1989-1998 διαπιστώνεται μια συνεχής αυξητική τάση των απόλυτων τιμών της εγκληματικότητας.

Κατά την περίοδο 1989-1998 οι γενικοί δείκτες της εγκληματικότητας παρουσίασαν αύξηση της τάξης του 34,3%. Η αύξηση αυτή όμως είναι επί του συνόλου των βεβαιωθέντων αδικημάτων και δεν ανταποκρίνεται στην αύξηση που

¹⁰⁴ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ. 1257.

¹⁰⁵ Θ. Παπαθεοδώρου, ό.π., 2005, σ. 210 επ.

σημειώθηκε σχετικά με τα πλέον σοβαρά εξ αυτών δηλαδή τα κακουργήματα. Η μέση αύξηση των κακουργημάτων κατά την περίοδο 1989-1998 ήταν της τάξης του 15,5%.

Αναφορικά με τα βεβαιωθέντα πλημμελήματα, η αύξηση που σημειώθηκε κατά την ίδια περίοδο ήταν της τάξης του 34,6%.

Θα εξετάσουμε, ενδεικτικά, την ποσοτική εξέλιξη της εγκληματικότητας αναφορικά με τις διακυμάνσεις που παρουσιάζουν τα ποσοστά ορισμένων αδικημάτων όπως οι ανθρωποκτονίες από πρόθεση και οι ληστείες.

i) Ανθρωποκτονίες με πρόθεση

Η ποσοτική εξέλιξη των ανθρωποκτονιών με πρόθεση κατά την τελευταία δεκαετία αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα:

ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΕΣ ΜΕ ΠΡΟΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1989-2004

ΕΤΟΣ	ΤΕΤΕΛΕΣΜΕΝΑ	ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ
1989	93	91
1990	104	100
1991	138	93
1992	137	124
1993	150	104
1994	133	131
1995	151	134
1996	169	149
1997	203	147
1998	154	119
1999	154	134
2000	146	104
2001	132	145
2002	94	115
2003	116	134
2004 (α'εξ.)	51	56

Πηγή: ΥΔΤ/ΔΔΑ

Από τα παραπάνω στατιστικά δεδομένα, διαπιστώνουμε ότι η μέση αύξηση των ανθρωποκτονιών μεταξύ 1989-1999 είναι της τάξης του 69,9%¹⁰⁶. Όμως μιας προσεκτικότερη ανάγνωση των στοιχείων του παραπάνω πίνακα μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι από το 1989 μέχρι και το 1995 η αύξηση των ανθρωποκτονιών ακολουθεί μια σταθερή εξελικτική τροχιά. Αντίθετα, μια σημαντική έξαρση των ανθρωποκτονιών της τάξης του 119% (σε σχέση πάντα με τα ποσοστά του 1989 που λαμβάνονται ως αφετηριακό σημείο) σημειώθηκε το 1997 και έκτοτε τα ποσοστά

¹⁰⁶ Θ. Παπαθεοδώρου, ό.π., 2005, σ.σ. 212, 213.

εμφανίζουν συνεχή μείωση, η οποία σε σχέση με το 1999 είναι της τάξης του 28,5%. Οι ως άνω αυξομειώσεις αιτιολογούνται εν μέρει και από το γεγονός ότι στο συνολικό αριθμό των ανθρωποκτονιών με πρόθεση επιμετρούνται και αυτές που προκαλούνται από τη δράση του οργανωμένου εγκλήματος στη χώρα μας. Επομένως είναι λογικό να αυξάνονται τα ποσοστά κατά τις περιόδους που σημειώνεται έξαρση αυτών των μορφών της σοβαρής εγκληματικότητας (π.χ. αλλεπάλληλα κρούσματα ξεκαθαρίσματος λογαριασμών που προκάλεσαν 4 νεκρούς σε διάστημα 45 ημερών το καλοκαίρι του 2000). Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι, από το 2000 και μετά παρατηρείται σοβαρή συνεχής μείωση των ανθρωποκτονιών, η οποία αγγίζει το 30% για το έτος 2003. Το ποσοστό συμμετοχής των αλλοδαπών δραστών στις ανθρωποκτονίες ανήλθε το 2000 σε 22,5% ενώ συνολικά κατά την περίοδο 1991-2004, οι γνωστοί δράστες ανθρωποκτονιών ήταν κατά 77% Έλληνες και κατά 23% αλλοδαποί.

ii) Ληστείες

Η αύξηση της εγκληματικότητας επιβεβαιώνεται ιδιαίτερα στον τομέα των ληστειών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΛΗΣΤΕΙΩΝ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1989-2004

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΤΕΤΕΛΕΣΜΕΝΑ	ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ
1989	840	785	55
1990	1102	987	115
1991	1207	1036	171
1992	1519	1305	214
1993	1505	1292	213
1994	1257	1093	164
1995	1600	1417	183
1996	1487	1417	70
1997	1967	1878	89
1998	2222	2125	97
1999	2029	1889	140
2000	1689	1581	108
2001	1877	1735	142
2002	2119	1992	127
2003	2238	2083	153
2004	2526	2339	187

Πηγή: ΥΔΤ/ΔΔΑ

Από τα παραπάνω στατιστικά δεδομένα προκύπτει ότι οι ληστείες αυξήθηκαν σε διάστημα μιας δεκαετίας (1989-1999) κατά 141%¹⁰⁷. Η αύξηση αυτήν ήταν

¹⁰⁷ Θ. Παπαθεοδώρου, ό.π., 2005, σ. 214.

συνεχής, 10%-15% κατά μέσο όρο ετησίως, ενώ το φαινόμενο αυτό παρουσίασε ιδιαίτερη έξαρση τα έτη 1995, 1997, 1998 και 1999.

Η υποχώρηση των δεικτών μεταξύ 1999 και 1998 (μείωση 10,5%) αξιολογείται θετικά, πλην όμως δεν μπορεί να επικαλύψει το γεγονός ότι, όπως τονίζει ο Ν. Κουράκης, «σημειώνονται πλέον κατά μέσο όρο, στο εξεταζόμενο διάστημα, περισσότερες από πέντε ληστείες την ημέρα. Η έξαρση των ληστειών συνδυάστηκε, αφενός με τη δράση των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων μετά το 1991 και αφετέρου με την ένταση της βιαιότητας κατά την εκτέλεση των εγκληματικών πράξεων. Επίσης, η κυκλοφορία των όπλων και η ευχέρεια εξέρευσής τους στην παράνομη αγορά ενέτειναν την επικινδυνότητα των δραστών, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις δεν δίστασαν να προκαλέσουν ακόμη και το θανατηφόρο τραυματισμό των θυμάτων τους. Κατά την περίοδο 2001-2004 παρατηρείται αύξηση των ληστειών της τάξης του 19,5%.

Στο σύνολο δε των κρατουμένων, αν μάλιστα ληφθούν υπόψη τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, λ.χ. της 16^{ης} Απριλίου 2002, η αύξηση του αριθμού των κρατουμένων μεταξύ 1990 [πέντε χιλιάδες τριακόσιοι εξήντα εννέα (5.369) κρατούμενοι] και 2002 [οκτώ χιλιάδες τετρακόσιοι εβδομήντα επτά (8.477) κρατούμενοι] φθάνει περίπου στο 60% (57,8%)¹⁰⁸.

Η αύξηση, όμως, του αριθμού των κρατουμένων που σημειώσαμε ανωτέρω συνετέλεσε στην υπερφόρτωση των καταστημάτων κράτησης στη χώρα μας. Συγκεκριμένα το Σεπτέμβριο του 2001¹⁰⁹, στις εκατό (100) θέσεις φιλοξενούνταν εκατόν πενήντα οκτώ (158) κρατούμενοι, σε αντίθεση με ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη, όπως Αυστρία, Γαλλία, Δανία, Ισλανδία, Ιρλανδία¹¹⁰, Φιλανδία κλπ, που είχαν λιγότερους κρατούμενους απ' ό,τι διαθέσιμες θέσεις, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.

¹⁰⁸ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ.σ.1257, 1258.

¹⁰⁹ Κ. Σπινέλλη, ό.π., σ. 1262.

¹¹⁰ Να σημειώσουμε, όμως, ότι ειδικά στην Ιρλανδία, παρά το γεγονός ότι δεν παρατηρούνται φαινόμενα υπερπληθυσμού των φυλακών, καταγράφονται αρκετά υψηλοί δείκτες εγκλεισμού. Η ίδια κατάσταση παρατηρείται και στην Αυστρία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Καταστήματα κράτησης σε όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης
κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001¹¹¹

	Σύνολο κρατουμένων (συμπεριλαμβανομένων και των υποδίκων)	Σύνολο κρατουμένων σε 100.000 κατοίκους	Σύνολο θέσεων στα καταστήμα- τα κράτησης	Πυκνότητα στα καταστήματα κράτησης (σε 100 θέσεις)
Αλβανία	1.635	48,1	1.383	118
Ανδόρα	48	72,5	80	60
Αρμενία	4.213	111	6.340	66
Αυστρία	6.915	85,1	8.000	86
Βέλγιο	8.764	85,4	6.896	127
Βουλγαρία	9.283	114	10.236	91
Κροατία	2.623	59,9	3.475	75
Κύπρος	369	48,6	240	154
Δημ. Τσεχία	21.206	207	20.187	105
Δανία	3.150	58,9	3.505	90
Εσθονία	4.789	350	...	...
Φιλανδία	3.040	58,7	3.387	90
Γαλλία	47.005	77,1	48.400	97
Γερμανία	78.707	95,8	76.725	103
Ελλάδα	8.343	79,0	5.284	158
Ουγγαρία	17.119	171	10.963	156
Ισλανδία	110	38,8	138	80
Ιρλανδία	3.025	80,0	3.671	82
Ιταλία	55.136	95,3	42.896	129
Λετονία	8.617	364	9.591	90
Λιθουανία	10.750	291	9.941	108
Λουξεμβούργο	357	80,9	...	...
Μάλτα	257	67,2	300	86
Μολδαβία	10.679	250	11.830	90
Ολλανδία	15.246	95,4	15.700	97
Νορβηγία	2.666	59,2	2.903	92
Πολωνία	80.004	207	68.198	117
Πορτογαλία	13.500	132	11.371	119
Ρουμανία	50.370	225	35.346	143
Ρωσία	971.496	671	946.900	103
Σλοβακία	7.509	139	8.929	84
Σλοβενία	1.155	58,0	1.072	108
Ισπανία	46.962	117	...	...
Σουηδία	6.089	68,5	5.808	105
Ελβετία	5.160	71,6	6.815	76
ΠΓΔΜακεδονία	1.413	69,9	2.463	57
Τουρκία	61.336	93,2	74.069	83
Ουκρανία	198.885	406	216.669	92
Ηνωμ. Βασίλειο				
Αγγλία – Ουαλία	67.056	126	71.385	94
Βόρεια Ιρλανδία	877	51,6	1.450	60
Σκωτία	...	...	...	...

Πηγή: Conseil de l'Europe, SPACE I, 2001. Πίνακας 6.1

¹¹¹ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ. 1262.

Από τον παραπάνω Πίνακα προκύπτει ότι, κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001, ο αριθμός των κρατουμένων (συμπεριλαμβανομένων και των υποδίκων) στη χώρα μας ανέρχόταν σε οκτώ χιλιάδες τριακόσιους σαράντα τρεις (8.343) κρατούμενους, ενώ στα ελληνικά καταστήματα κράτησης υπήρχαν μόνο πέντε χιλιάδες διακόσιες ογδόντα τέσσερις (5.284) θέσεις.

Αναλυτικά, το πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις ελληνικές φυλακές διαφαίνεται και στον Πίνακα 5 που ακολουθεί, όπου αναφέρονται στοιχεία σχετικά με τη χωρητικότητα των ελληνικών φυλακών και τον αριθμό των κρατουμένων σ' αυτές κατά τα έτη 1979-2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Από τον οποίο προκύπτει ότι ο αριθμός των κρατουμένων κάθε φυλακής κατά την 1^η Ιανουαρίου 1979-2004.

ΦΥΛΑΚΕΣ	Χωρητικότητα α Ξη	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ																				
Αιγιάς	146	98	85	90	86	84	80	103	96	103	105	104	153	206	146	210	188	121	161	134
Κασσάνδρας	300	180	177	150	185	191	240	232	241	236	217	289	323	455	330	295	261	176	216	234
Τίρυνθος	200	152	152	152	140	140	154	182	137	151	157	207	214	285	189	224	228	137	217	179
ΣΩΦΡ.ΚΑΤΑΣΤΗΜ.																				
ΣΚΑ Κορυθ.	100	107	112	90	100	101	117	106	130	96	126	92	134	73	136	147	131	143	63	104
ΑΣΚΑ Κασσαβ.	(αρχ. 90)	105	91	81	62	66	90	90	58	51	90	59	47	88	72	153	251	167	164	139
Βόλου (Ανηλίκων)	250																		140	107
	65																			
ΚΛΕΙΣΤΕΣ																				
Αλικαρνασσοῦ	105	144	148	148	105	104	144	130	151	163	156	150	140	119	128	192	271	186	207	129
Κέρκυρας	115	91	79	76	107	90	132	150	121	130	63	91	111	114	134	135	138	127	150	90
Πάτρας	343	113	144	281	235	53	453	381	397	405	430	447	501	464	558	748	807	685	709	586
Τρικάλων	125	113	137	122	132	128	120	128	140	128	126	137	155	176	129	118	181	175	172	117
Χαλκίδας	120	115	109	106	84	100	123	128	138	130	111	129	140	146	152	181	189	145	154	145
Κ.Κ.Φ.Γυναικ.	270	80	105	100	94	98	136	123	86	116	163	163	148	189	197	256	321	219	204	199
ΘΕΡΑΠ. ΚΑΤΑΣΤ.																				
Πρεβαντόριο Αμφισσας	70	41	30	36	28	20	40	70	45	81	70	73	69	86	82	104	128	85	64	66
Ψυχιατρείο	160	131	159	179	248	229	210	201	211	250	232	228	260	173	212	223	228	219	212	196
Νοσοκομείο	60	30	38	29	26	42	-	-	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ																				
Βόλου	65	30	57	70	49	59	45	45	65	74	57	87	103	109	93	122	133	113	453	442
Θασσαλονίκης	230	155	160	197	188	195	240	254	267	267	230	258	193	266	326	437	430	400	123	162
Ιωαννίνων	80	28	50	57	39	34	69	81	58	100	88	82	108	109	103	161	155	133	143	156
Κομοτηνής	105	57	66	84	60	49	65	48	63	68	67	95	124	138	151	178	184	156	143	156
Κορυδαλ.	480	446	498	532	679	739	672	683	598	688	738	795	724	947	1030	1332	1355	1141	984	1000
Κω	45	31	21	32	20	26	25	21	14	43	61	48	68	66	46	67	69	67	88	62
Λάρισας	363	30	25	37	40	41	38	120	128	228	314	428	515	585	635	631	679	603	656	592
Ναυπλίου	80	35	45	46	53	53	60	71	83	79	94	104	112	131	124	139	144	133	145	139
Νεάπολης	45	36	31	49	43	35	50	26	59	42	64	61	54	65	69	84	116	84	111	87
Τρίπολης	65	64	58	81	53	43	72	58	64	66	78	74	84	91	83	102	96	84	92	85
Χανίων	67	38	65	54	51	72	53	64	52	50	66	45	72	89	71	82	76	76	83	72
Χίου	35	21	28	16	26	18	27	17	18	24	20	28	29	35	25	36	19	25	86	94
Αίγινης*	327	317	280	138	152	176	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Κορίνθου	35	16	25	22	23	22	32	28	32	43	32	-	-	46	54	47	69	66	59	47
Κ.Α.Υ.Φ.	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41	37	37	39	37
ΣΥΝΟΛΟ	(αρχ. 3.927) 4.152	2.815	3.016	3.197	3.094	3.293	3.766	3.559	3.478	3.843	3.938	4.274	4.582	5.256	5.276	6.555	6.884	5.695	5.897	5.410

*Καταργήθηκε το 1984

Πηγή: Υπουργείο Δικαιοσύνης

ΠΙΝΑΚΑΣ 5¹¹²

ΦΥΛΑΚΕΣ	Χωρητικό- τητα	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ								
Αγιάς	146	146	147	170	152	122	125	161
Κασσάνδρας	300	289	263	325	290	260	260	195
Τίρυνθος	200	268	235	238	182	270	223	230
ΣΩΦΡ.ΚΑΤΑΣΤ. ΑΝΗΛΙΚΩΝ								
Ειδ. Κατ. Κρ.	308	144	245	304	272	314	302	284
Αυλώνας	250	170	189	168	171	158	149	137
ΑΣΚΑ Κασσαβ. Βόλου (Ανηλίκων)	65	126	161	139	127	100	100	94
ΚΛΕΙΣΤΕΣ								
Αλικαρνασσού	105	180	266	236	186	214	210	235
Κέρκυρας	160	110	137	145	166	163	176	197
Πάτρας	343	555	640	653	704	714	710	718
Τρικάλων	125	129	154	93	231	195	212	225
Χαλκίδας	120	163	183	156	217	200	204	211
Κ.Κ.Φ.Γυναικ.	270	244	285	321	382	380	351	459
ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ								
Πρεβαντόριο	100	109	168	188	212	202	214	239
Αμφισσας	160	233	223	190	219	226	245	246
Ψυχιατρείο	60	-	-	91	92	83	90	100
Νοσοκομείο								
ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ								
Βόλου								
Θεσσαλονίκης	370	504	535	547	581	619	620	603
Ιωαννίνων	80	179	200	220	201	228	208	262
Κομοτηνής	105	139	146	155	174	179	203	223
Κορυδαλλού	640	1207	1664	1993	2170	2234	1843	1922
Κω	45	80	107	89	54	80	73	80
Λάρισας	363	559	637	536	710	685	751	693
Ναυπλίου	314	166	170	185	343	326	344	369
Νεάπολης	45	117	135	102	116	75	93	100
Τρίπολης	65	93	111	92	105	93	105	110
Χανίων	67	81	104	108	113	86	108	111
Χίου	100	111	113	112	132	109	142	136
Αιγίνης*	-	-	-	-	-	-	-	-
Κορίνθου	35	15	15	19	22	37	41	17
Κ.Α.Υ.Φ.	38	43	43	41	41	44	45	48
ΚΑΤΚ	300	-	-	-	-	-	28	51
Μαλανδρινού	280	-	-	-	-	180	274	281
ΣΥΝΟΛΟ	4332	6150	7280	7616	8365	8576	8451	8737

*Καταργήθηκε το 1984 Πηγή: Υπουργείο Δικαιοσύνης

¹¹² Ν. Κουράκης, Η ποινική καταστολή, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ.σ. 288, 289.

Στον ανωτέρω Πίνακα 5 απεικονίζονται ο αριθμός των καταστημάτων κράτησης, η κατηγορία στην οποία αυτά εντάσσονται, η χωρητικότητά τους και ο αριθμός των κρατουμένων που καθένα από αυτά είχε την 1^η Ιανουαρίου των τελευταίων ετών. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει η σημαντική διαφορά που υπάρχει μεταξύ διαθέσιμων θέσεων κράτησης και πραγματικού αριθμού κρατουμένων (πέντε χιλιάδες πεντακόσιες πενήντα εννέα (5.559) θέσεις για οκτώ χιλιάδες επτακόσιους τριάντα επτά (8.737)¹¹³ κρατούμενους το 2004), δηλαδή το πρόβλημα της υπερπλήρωσης των φυλακών ή του συνωστισμού των κρατουμένων. Αξίζει να σημειώσουμε ότι στις 16 Οκτωβρίου 2004 υπήρχαν πέντε χιλιάδες πεντακόσιες ογδόντα τέσσερις (5.584) θέσεις για οκτώ χιλιάδες πεντακόσιους (8.500) κρατούμενους¹¹⁴.

Τα ίδια στοιχεία, προκύπτουν και από την μελέτη του Πίνακα 6 που ακολουθεί. Συγκεκριμένα, την 1^η Μαΐου 2002, στις ελληνικές φυλακές υπήρχαν πέντε χιλιάδες διακόσιες ογδόντα τέσσερις (5.284) θέσεις για οκτώ χιλιάδες τετρακόσιους τριάντα έξι (8.436) κρατούμενους. Κάποια καταστήματα κράτησης, μάλιστα, παρουσίαζαν μεγάλα προβλήματα χωρητικότητας. Για παράδειγμα, την 1^η Μαΐου 2002, στον Αυλώνα υπήρχαν δύο (2) κενές θέσεις και στο Μαλανδρίνο είκοσι (20), ενώ στον Κορυδαλλό υπήρχε έλλειμμα χιλίων τετρακοσίων δέκα (1.410) θέσεων!

¹¹³ Ν. Κουράκης, ό.π. 2005, σ.σ. 288-289. [Στον ως άνω πίνακα έχω διορθώσει τη χωρητικότητα των κρατουμένων από 4332 σε 5559 επειδή παρεισέφρησε λογιστικό (αθροιστικό) λάθος].

¹¹⁴ Ν. Κουράκης, ό.π.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
Χωρητικότητα Καταστημάτων Κράτησης και Κρατούμενοι
Κατά την 1^η Μαΐου 2002¹¹⁵

ΦΥΛΑΚΕΣ	ΘΕΣΕΙΣ	ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ
Αγροτικές		
1. Αγιάς	146	148
2. Κασσάνδρας	300	247
3. Τίρυνθας	200	265
Σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων		
1. Αυλώνας	308	304
2. Κασσαβέτειας	250	133
3. Βόλου	65	100
Κλειστές Φυλακές		
1. Αλικαρνασσοῦ	105	204
2. Κέρκυρας	160	165
3. Πάτρας	343	707
4. Τρικάλων	125	204
5. Χαλκίδας	120	196
6. ΚΚΦ Γυναικών	270	402
Θεραπευτικά Καταστήματα		
1. Ψυχιατρείο	160	242
2. Νοσοκομείο	60	(87)34
Δικαστικές Φυλακές		
1. Θεσσαλονίκης	370	618
2. Ιωαννίνων	80	159
3. Κομοτηνής	105	194
4. Κορυδαλλού	640	2050
5. Κω	45	77
6. Λάρισας	363	702
7. Ναυπλίου	314	317
8. Νεάπολης	45	96
9. Πρεβαντόριο	100	200
10. Τρίπολης	65	97
11. Χανίων	67	93
12. Χίου	100	121
13. Κορίνθου: Πον/Στατιωτ.	60	37/17
14. ΚΑΥΦ	38	47
15. Μαλανδρίνου	280	260
ΣΥΝΟΛΟ	5284	8436

Πηγή: Υπουργείο Δικαιοσύνης

Το πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις Ελληνικές φυλακές, ή της «σωφρονιστικής έκρηξης» κατά τον Ι. Μανωλεδάκη, έχει επισημανθεί και από τις εκθέσεις της «Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων και των άλλων μορφών Απάνθρωπης και Ταπεινωτικής Μεταχείρισης». Στην έκθεση της Επιτροπής για το έτος 1999 αναφέρεται μεταξύ άλλων, ως γενική παρατήρηση, ότι το μεγάλης

¹¹⁵ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ. 1250.

διάρκειας πρόβλημα του υπερπληθυσμού των φυλακών έχει οξυνθεί: οι επτά χιλιάδες επτακόσιοι είκοσι (7.720) κρατούμενοι, κατά την επίσκεψη του 1999, κρατούνταν σε τέσσερις χιλιάδες επτακόσιες (4.700) θέσεις, ενώ το 1997 υπήρχαν εννιά χιλιάδες τετρακόσιοι τριάντα δύο (9.432) κρατούμενοι σε τέσσερις χιλιάδες τριακόσιες τριάντα δύο (4.332) θέσεις (ο δείκτης πληρότητας σε εκατό (100) θέσεις ήταν 164,2).

Σύμφωνα με την έκθεση για την κατάσταση στις Ελληνικές φυλακές και τις δυνατότητες βελτίωσης του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας¹¹⁶, στην Ελλάδα, υπάρχουν σήμερα 25 φυλακές εκ των οποίων οι 21 είναι κλειστού τύπου και οι 4 αγροτικές. Σύμφωνα με τα στοιχεία που έθεσε το Υπουργείο Δικαιοσύνης στη διάθεση της Επιτροπής, ενώ η χωρητικότητα των Ελληνικών φυλακών την 1.5.1994 ήταν για 4.087 θέσεις¹¹⁷, ο αριθμός των κρατουμένων σ' αυτές έφθανε τους 6.407, δηλαδή υπήρχαν 2.320 υπεράριθμοι κρατούμενοι (56,8% παραπάνω από τα οριζόμενα στις προδιαγραφές της κάθε φυλακής). Ιδιαίτερα προβληματική από πλευράς διαβίωσης των κρατουμένων και υπερπληθυσμού είναι η δικαστική φυλακή Κορυδαλλού. Παραμένει εντούτοις η πρώτη στις προτιμήσεις των κρατουμένων λόγω των δυνατοτήτων που παρέχει για επικοινωνία με συγγενείς, δικηγόρους, κ.λπ. (Α. Αθανασόπουλος – Γεν. Δ/της Σωφρονιστικής Δ/σης Υπ. Δικαιοσύνης). Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, ο αριθμός των εγκλειστών στη Δικαστική Φυλακή Κορυδαλλού ανέρχεται σε 1330 περίπου άτομα, ενώ η φυλακή είναι κατασκευασμένη για 480 άτομα. Έτσι το κάθε κελί «φιλοξενεί» 2,3 ή και 4 άτομα αντί για ένα (Ν. Πολλιάς, πρ. Δ/ντής Φυλακών Κορυδαλλού, 1.4.94 σελ. 1 και 2).

Παρόμοια περιγράφεται η κατάσταση και στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανηλίκων Κορυδαλλού, του οποίου η χωρητικότητα είναι για 100 άτομα και οι κρατούμενοι ανέρχονται περίπου σε 150 (Γ. Λογαράς, Δ/ντής ΣΚΑ, 19.4.94, σελ. 19).

¹¹⁶ Βουλή των Ελλήνων, Επιστημονικοί συνεργάτες: Ν. Κουράκης και Ι. Φαρσεδάκης, Αθήνα, Ιούλιος 1994, σ. 19.

¹¹⁷ ό.π., σ. 3.

3. Η χώρα μας υπό το πρίσμα των ευρωπαϊκών στατιστικών

Από τον Πίνακα 7 [Κατανομή κρατουμένων ανάλογα με τη διάρκεια της (επιβληθείσας) ποινής κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001 (σε%)] προκύπτει ότι η χώρα μας βρίσκεται μεταξύ των τριών Κρατών-Μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, στα οποία πάνω από το 1/3 των επιβαλλόμενων ποινών είναι άνω των δέκα (10) ετών. Τα κράτη αυτά του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η Ελλάδα (35,9%), η Τουρκία (39,2%) και η Αλβανία (47,9%).

Επίσης η χώρα μας παρουσιάζει υψηλό δείκτη επιβολής της ποινής της ισόβιας κάθειρξης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία της 1^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, η ποινή της ισόβιας κάθειρξης αποτελούσε το 8,9% των επιβαλλόμενων ποινών. Υψηλούς δείκτες επιβολής της ισόβιας ποινής εμφανίζουν επίσης η Β. Ιρλανδία (15,3%), η Αγγλία και η Ουαλία (9,0%), το Λουξεμβούργο (8,2%) και η Τουρκία (7,5%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Κατανομή κρατουμένων ανάλογα με τη διάρκεια της [επιβληθείσας] ποινής
κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001 (σε%)¹¹⁸

	Κάτω του έτους	1 έως 3 έτη	3 έως 5 έτη	5 έως 10 έτη	10 έτη και πλέον	Ισόβια ποινή	Θανατική ποινή
Αλβανία	5,8	6,2	14,0	22,5	47,4	4,2	0,0
Ανδόρα	...	...	...	...	...	...	***
Αρμενία	...	...	...	...	...	...	...
Αυστρία	24,3	34,0	16,0	13,8	8,4	3,4	***
Βέλγιο	6,7	16,1	26,8	29,9	9,4	5,3	0,0
Βουλγαρία	22,1	30,2	18,1	17,2	11,4	1,0	***
Κροατία	15,6	27,9	16,2	22,7	17,5	***	***
Κύπρος	...	...	...	...	...	...	***
Δημ. Τσεχία	32,4	34,2	13,1	13,6	6,6	0,1	***
Δανία	...	...	...	...	...	...	***
Εσθονία	5,3	27,5	15,6	38,2	12,7	0,8	***
Φιλανδία	29,2	32,4	15,5	14,0	6,6	2,3	***
Γαλλία	30,2	20,0	10,1	15,6	22,7	1,7	***
Γερμανία	...	...	...	...	...	...	***
Ελλάδα	11,7		16,6	26,8	35,9	8,9	**
Ουγγαρία	17,7	35,3	17,0	20,4	7,8	1,6	***
Ισλανδία	27,0	34,0	17,0	13,0	9,0	***	***
Ιρλανδία	17,2	24,0	20,2	26,7	7,2	4,7	***
Ιταλία	9,5	21,3	21,8	24,0	20,6	2,7	***
Λετονία	3,3	28,0	24,8	35,2	8,5	0,3	***
Λιθουανία	6,4	32,3	21,8	28,3	10,5	0,8	***
Λουξεμβούργο	13,8	28,1	12,8		37,2	8,2	***
Μάλτα	9,0	24,1	16,9	27,0	20,8	2,2	***
Μολδαβία	0,9	7,7	22,0	45,6	23,2	0,6	***
Ολλανδία	39,4	28,1	14,5	14,3	3,5	0,2	***
Νορβηγία	...	...	...	...	...	***	***
Πολωνία	21,9	45,6	15,4	10,6	6,4	0,0	***
Πορτογαλία	2,1	13,9			82,3	***	***
Ρουμανία	6,7		57,6	21,4	14,1	0,2	***
Ρωσία	...	...	...	...	...	...	...
Σλοβακία	...	...	...	...	...	...	***
Σλοβενία	22,5	31,9	19,4	18,7	7,5	***	***
Ισπανία	...	...	...	...	...	***	***
Σουηδία	29,6	33,3	15,3	13,5	5,9	2,2	***
Ελβετία	...	...	...	...	...	...	***
ΠΓΔΜακεδονία	16,6	37,6	14,8	21,4	9,3	0,3	***
Τουρκία	15,0	15,6	9,6	13,2	39,2	7,5	***
Ουκρανία	...	...	...	...	...	...	***
Ηνωμ. Βασίλειο							
Αγγλία – Ουαλία	16,3	29,8	22,6	17,7	4,7	9,0	***
Βόρεια Ιρλανδία	9,8	22,9	18,1	22,8	11,0	15,3	***
Σκωτία	...	...	...	...	...	...	***

Πηγή: Council of Europe, SPACE I, Πίνακας 6.2 Στον Πίνακα διορθώθηκαν τα στοιχεία που αφορούσαν τη στήλη της θανατικής ποινής σχετικά με την Ελλάδα και την Τουρκία
*** δεν ισχύει.... δεν υπάρχουν στοιχεία

¹¹⁸ Κ. Στινέλλη, ό.π. 2003, σ. 1263.

Η προσπάθεια μείωσης του αριθμού των κρατουμένων στην Ελλάδα είναι μια σισύφεια διαδικασία. Το 1996, τέθηκε σε ισχύ στη χώρα μας ο νέος Σωφρονιστικός Κώδικας (με τον κυρωτικό νόμο 2776/1996) και το έτος 2003 εγκρίθηκε Εσωτερικός Κανονισμός που διέπει τη λειτουργία των γενικών καταστημάτων κράτησης (δικαστικών και κλειστών φυλακών). Παράλληλα, οι ελεγκτικοί μηχανισμοί των φυλακών ενισχύθηκαν, ο πληθυσμός των κρατουμένων αυξήθηκε και έγιναν τα πρώτα βήματα για την ευρύτερη εφαρμογή ορισμένων προ πολλού θεσπισμένων «στα χαρτιά» εναλλακτικών ποινικών μέτρων (αναστολή εκτέλεσης ποινής με επιτήρηση, κοινωνικής εργασίας). Και σε διεθνές επίπεδο, όμως, σημειώνονται μεταβολές του πληθυσμού των φυλακών και των προσώπων που τελούν υπό ποινικό έλεγχο γενικότερα και επιχειρείται να διαμορφωθούν όροι και όρια άλλοτε για την αυστηρότερη και άλλοτε για τη δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση κατηγορουμένων και καταδίκων.

Η κατάσταση αυτή έχει συμβάλει στην ανάπτυξη έντονων συζητήσεων που προσανατολίζονται α) στο ρεαλιστικό αίτημα για δραστικό περιορισμό της ποινικής καταστολής σε επίπεδο νομοθετικό, δικαστικό και σωφρονιστικό με στόχο την επίτευξη της αποκλιμάκωσης της. Η τάση αυτή έχει απήχηση σε όλο το δυτικό κόσμο, β) στη διαπίστωση ότι το ποινικό σύστημα δεν επιδέχεται μεταρρύθμιση και πρέπει να καταργηθεί είτε εν μέρει είτε ολικά. Η τάση αυτή για κατάργηση του σωφρονιστικού ή του ποινικού συστήματος υποστηρίζεται από ορισμένα πολιτικά και κοινωνικά συστήματα στη βόρεια Αμερική (ιδίως στον Καναδά) και στη Δυτική Ευρώπη και έχει ερείσματα στην ακαδημαϊκή κοινότητα ορισμένων σκανδιναβικών κρατών (ιδίως της Νορβηγίας), της Ολλανδίας και της Μ. Βρετανίας¹¹⁹.

Ποινικές διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες¹²⁰

Κατά τα τελευταία χρόνια και ενόψει της καταστρεπτικής επίδρασης που διαπιστώθηκε ότι ασκεί στον άνθρωπο ο εγκλεισμός του σε φυλακή, γίνεται προσπάθεια σε όλες τις προηγμένες χώρες να εισαχθούν στις νομοθεσίες «εναλλακτικές κυρώσεις»¹²¹, ώστε κάποιος, εάν η πράξη του δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρή, να υφίσταται μεν μια ποινή και να υπόκειται έτσι σε κοινωνική αποδοκιμασία, χωρίς όμως να φυλακίζεται. Τέτοιες κυρώσεις είναι μεταξύ άλλων η **υφ'όρον**

¹¹⁹ Ν. Κουράκης, «Η ποινική καταστολή», δ' έκδοση, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ. 228.

¹²⁰ Ν. Κουράκης, ό.π., σ. 152.

¹²¹ Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, «Στερητική της Ελευθερίας Ποινή και Ανθρώπινα Δικαιώματα», στο: Τσήτσουρα Α, *Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1997, σ. 87 επ.

αναστολή εκτέλεσης της ποινής υπό επιτήρηση κοινωνικού λειτουργού (probation) και η μη αμειβόμενη κοινωφελής εργασία (community service), όπως, για παράδειγμα, για δένδροφυτεύσεις, πυρόσβεση κ.ά. Είναι προφανές ότι με τις εναλλακτικές ή εξωιδρυματικές αυτές κυρώσεις ο μικρής ή μέσης βαρύτητας παραβάτης, που συνήθως στερείται και των οικονομικών δυνατοτήτων να καταβάλει τα χρήματα για την μετατραπείσα ποινή του, όχι μόνον αποφεύγει τον επικίνδυνο συγχρωτισμό του με εγκληματίες κρατούμενους, αλλ' επιπλέον παραμένει ενεργός στην εργασία και την οικογένειά του και, συνάμα, συνεπικουρείται από την Πολιτεία, μέσω κοινωνικών λειτουργών, προκειμένου να ξεπεράσει τα όποια προβλήματα τον οδήγησαν στην αξιόποινη πράξη του.

Με το νόμο 1941/1991 ο Έλληνας νομοθέτης, ανταποκρινόμενος και σε κατευθυντήριες συστάσεις της Διεθνούς Κοινότητας, όπως, για παράδειγμα, οι Ελάχιστοι Κανόνες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών του 1990 για τα εξωιδρυματικά μέτρα, εισήγαγε πράγματι στον Ποινικό μας Κώδικα τους δύο πρωτοποριακούς θεσμούς της **αναστολής υπό επιτήρηση** (για καταδικαζόμενους χωρίς ποινικό παρελθόν σε ποινή φυλάκισης τριών έως πέντε [3-5] ετών) και της **κοινωφελούς εργασίας** για καταδικαζόμενους, κατά το ισχύον δίκαιο, έως τρία (3) έτη (ά. 100Α και 82§ 6 επ. ΠΚ, αντιστοίχως). Ταυτόχρονα, ο νομοθέτης προέβλεψε τη **σύσταση ενός σώματος Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής** για την ενεργοποίηση αυτών των θεσμών (ά. 15 επ. ν. 1941/1991), μέσω των οποίων, άλλωστε, θα υπήρχε δυνατότητα και για μια σημαντική αποσυμφόρηση των Ελληνικών φυλακών. Με τον ίδιο νόμο προβλέφθηκε ότι οι Επιμελητές Κοινωνικής Αρωγής θα μπορούσαν να συντελέσουν και σε μια αναβάθμιση του θεσμού της υφ' όρον απόλυσης, μέσω επίβλεψης και παροχής βοήθειας προς τους αποφυλακιζόμενους (ά. 106§3 ΠΚ).

Δυστυχώς μέχρι σήμερα, εάν εξαιρέσει κανείς μια περιστασιακή εφαρμογή της κοινωφελούς εργασίας σε περιπτώσεις ανηλίκων παραβατών, οι θεσμοί που προαναφέραμε παραμένουν ανενεργοί, αφού ούτε σώμα Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής δημιουργήθηκε ακόμη, έστω και δοκιμαστικά σε μεγάλες πόλεις (Αθήνα, Πειραιά, Θεσσαλονίκη, Πάτρα), αλλ' ούτε καν αξιοποιήθηκε η δυνατότητα του νόμου (ά. 18 ν. 1941/1991) να στελεχωθούν επικουρικά οι θέσεις των Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής από ΑΜΙΣΘΟΥΣ ασκούμενους δικηγόρους ή σπουδαστές σχολών για κοινωνικούς λειτουργούς, που θα μπορούσαν έτσι να πραγματοποιήσουν την πρακτική τους άσκηση υπό την εποπτεία των αρμοδίων εισαγγελικών λειτουργών, μέχρις ότου τουλάχιστον συσταθεί στην ολοκληρωμένη του μορφή το σώμα των

Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής¹²². Επομένως, οι συνθήκες είναι πλέον ώριμες, τουλάχιστον για την ενεργοποίηση του θεσμού της κοινωφελούς εργασίας, ως προς τον οποίο άλλωστε δημοσιεύθηκε ήδη την 12.12.1997 (ΦΕΚ Β' 1104) και η αναγκαία κανονιστική Απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, σύμφωνα με το άρθρο 82§8 ΠΚ, με προσαρτημένο, μάλιστα ένα κατάλογο τριάντα τεσσάρων (34) φορέων (ΟΤΑ και ΔΕΚΟ) δεκτικών κοινωφελούς εργασίας, έτσι ώστε και τυπικά να είναι έκτοτε εφικτή η εφαρμογή του θεσμού¹²³.

Επίσης, ως προς την αδράνεια της Πολιτείας σε θέματα πρόληψης της εγκληματικότητας, θα μπορούσαν εδώ να αναφερθούν περιπτώσεις φορέων (κυρίως συμβουλίων) που θεσπίσθηκαν για τη χάραξη πολιτικής κατά του εγκλήματος σε τοπικό και κεντρικό επίπεδο (ά. 16 ν. 2713/1999 και ά. 1-3 ν. 1738/1987 αντιστοίχως) και που είτε δεν έχουν ακόμη ενεργοποιηθεί κατά τρόπο αποδοτικό, είτε περιέπεσαν σε λήθαργο αφού πρώτα συγκλήθηκαν για δύο, τρεις (2-3) φορές... Στο ίδιο πλαίσιο μπορεί να αναφερθεί και ο θεσμός των **Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων** (πρβλ. και ά. 18 ν. 2298/1995), ο οποίος είναι γνωστό ότι, πλην μεμονωμένων φωτεινών εξαιρέσεων, εμφανίζει στη Χώρα μας μια θλιβερή υπολειτουργία.

Και στο επίπεδο, όμως, απονομής της Δικαιοσύνης από τα ποινικά Δικαστήρια, τους τελευταίους μήνες έχει παρατηρηθεί σε ολόκληρη τη χώρα μια τάση επιβολής από τους δικαστές ιδιαίτερα σκληρών ποινών, ενδεχομένως και υπό την επήρεια του απόηχου του «παραδικαστικού κυκλώματος».

Η Ολομέλεια των Δικηγορικών Συλλόγων¹²⁴ της χώρας, που συνεδρίασε στην Αθήνα, στις 21.1.2006, αντιδρώντας στην κατάσταση αυτή, υπό την προεδρεία του Προέδρου της Δ. Παξινού αποφάσισε μεταξύ άλλων ότι: «Θεωρεί απαράδεκτη και μη συμβαδίζουσα με την ανθρώπινη Δικαιοσύνη την συμπεριφορά ορισμένων δικαστών που επιβάλλουν ποινές εξοντωτικές για τους πολίτες, ιδιαίτερα τους αδύναμους, παρά τις συστάσεις ακόμη και της ηγεσίας τους και καλεί τους δικηγόρους όλες αυτές τις

¹²² Σύμφωνα με έρευνα της Κ. Σπινέλλη «Η εναλλακτική ποινή της κοινωφελούς εργασίας στην Ελλάδα», στο «Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα» - Αφιέρωμα στη μνήμη του Ηλία Δασκαλάκη: «ένας μεγάλος αριθμός εκπροσώπων-σχεδόν οι μισοί (49%)-από Δήμους, Κοινότητες και Οργανισμούς Κοινής Ωφελείας, στους οποίους οι ερευνητές απευθύνθηκαν, δήλωσαν ανεπιφύλακτα πρόθυμοι να απασχολήσουν τέτοιους παραβάτες, ενώ και από τους υπόλοιπους ένα μεγάλο ποσοστό (45%) απάντησαν θετικά, θέτοντας απλώς ορισμένες προϋποθέσεις ή επιφυλάξεις ως προς το είδος της αξιοποίησης πράξης, τον τρόπο εποπτείας και τις γενικότερες πρακτικές δυσχέρειες για την αξιοποίηση της παροχής τέτοιων υπηρεσιών», σ. 297.

¹²³ Ν. Κουράκης, «Εγκληματολογικοί Ορίζοντες», Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ. 153.

¹²⁴ Δελτίο Τύπου της Ολομέλειας Προέδρων Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος, Αθήνα, 23 Ιανουαρίου 2006.

περιπτώσεις, να τις θέσουν υπόψη για να ζητηθεί ο πειθαρχικός τους έλεγχος. Η εντιμότητα των δικαστών δεν αποδεικνύεται με την σκληρότητα μέχρι απανθρωπιάς που προσβάλλει όχι μόνον τους δικαστές, αλλά και τον ίδιο τον θεσμό της Δικαιοσύνης».

4. Προτάσεις

Στη χώρα μας, η ελάφρυνση του πληθυσμού των καταστημάτων κράτησης μπορεί να επιτευχθεί με τα ακόλουθα μέτρα:

- Μείωση της εγκληματικότητας μέσα από πολύ-επίπεδα και διεπιστημονικά προγράμματα πρόληψης της εγκληματικότητας στα οποία θα συνεργάζονται κρατικοί και ιδιωτικοί οργανισμοί, τοπικές κοινωνίες και πολίτες.
- Απεγκληματοποίηση¹²⁵ ορισμένων πράξεων και απειλή, για ορισμένα εγκλήματα – όπως συγκεκριμένες τροχαίες παραβάσεις–διοικητικών κυρώσεων αντί ποινικών. Ειδικότερα με τη Σύσταση R (99) 22 του Συμβουλίου της Ευρώπης, τα Κράτη-Μέλη ενθαρρύνονται να καταργήσουν το αξιόποινο για ορισμένες συμπεριφορές ή να αποκλιμακώσουν τις ποινές (αποποινικοποίηση) ορισμένων εγκλημάτων, έτσι ώστε να μην προβλέπεται γι' αυτά ποινή κατά της ελευθερίας.
- Συχνότερη χρησιμοποίηση περιοριστικών όρων αντί της προσωρινής κράτησης, της οποίας η διάρκεια πρέπει να περιορίζεται στο ελάχιστο για την καλύτερη απονομή της δικαιοσύνης. Συναφές είναι και το πάντοτε καίριο πρόβλημα του μεγάλου αριθμού των υποδικών, οι οποίοι αποτελούν το 1/3 περίπου του συνολικού αριθμού των κρατουμένων¹²⁶ και είναι, κατά μεγάλο μέρος, «υπεύθυνοι» για τον υπερπληθυσμό των φυλακών. Τα ζητήματα που ανακύπτουν, όμως, από την προσωρινή κράτηση είναι πολύ περισσότερα, κυρίως εν όψει του «τεκμηρίου της αθωότητας» που πρέπει εδώ να ισχύει.

Η κατά κόρον προσφυγή των δικαστών στην επιβολή αυτού του μέτρου δείχνει ότι οι τελευταίοι δεν έχουν συνειδητοποιήσει ότι η προσωρινή κράτηση δεν αποτελεί κανόνα αλλά εξαίρεση (Π. Κωστάκος, 14.2.94, σελ.7). Είναι επίσης σημαντικό να πεισθούν οι ίδιοι οι δικαστές για τη χρήση των προβλεπόμενων περιοριστικών όρων ή και του θεσμού του κατ' οίκον περιορισμού, ιδίως για τα μέσης βαρύτητας αδικήματα (π.χ. ανήλικοι, μητέρες, υπερήλικες). Συγκεκριμένα, η προσωρινή κράτηση θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως έσχατο μέσο (καταφύγιο) δικονομικού καταναγκασμού, καθώς αποτελεί σοβαρή δοκιμασία της ευαισθησίας, των δυνατοτήτων και αντοχών του ποινικοδικονομικού συστήματος που είναι

¹²⁵ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ.σ. 1267, 1268.

¹²⁶ Βουλή των Ελλήνων, ό.π.,σ.σ. 16,17.

προσανατολισμένο στον άνθρωπο¹²⁷. Η προσωρινή κράτηση κατά τον Ν. Ανδρουλάκη νομιμοποιεί την επιβολή προ-ποινών σε βάρος του κατηγορουμένου¹²⁸. Προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση έχουν ήδη γίνει στη χώρα μας και θα πρέπει να συνεχίζονται και να αξιολογείται η αποτελεσματικότητά τους. Σε πρόσφατη πιλοτική έρευνα σε πεντακόσια (500) αποφυλακιστήρια της Δικαστικής Φυλακής Κορυδαλλού¹²⁹, διαπιστώθηκε ότι άτομα με ποινές κάθειρξης δέκα (10) ετών και άνω, τελικά με τον ευεργετικό υπολογισμό ημερών εργασίας και με την υφ' όρον απόλυση αποφυλακίστηκαν σε λιγότερο από πέντε χρόνια!

- Η υφ' όρον απόλυση κρίνεται ωφέλιμη¹³⁰, επειδή συμβάλλει σημαντικά αφενός στη μείωση του πληθυσμού των φυλακών και αφετέρου στη βελτίωση του απολυθέντος κρατουμένου, ο οποίος εξαιτίας του φόβου του ότι μπορεί να εκτίσει και το υπόλοιπο της ποινής του, πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός κατά το διάστημα της λεγόμενης δοκιμασίας.
- Μείωση των ποινικών υποθέσεων που εκδικάζονται από τα ποινικά δικαστήρια. Η Σύσταση R (99) 22¹³¹ προτρέπει τα κράτη-μέλη να αποφεύγουν την ποινική διαδικασία εφαρμόζοντας την παλαιότερη Σύσταση R (87) 18, η οποία αναφέρεται στην απλούστευση της ποινικής δικαιοσύνης. Με αυτήν, αρκετές υποθέσεις μπορεί να διευθετούνται, εφόσον ο κατηγορούμενος αποδεχθεί ελεύθερα την ενοχή του, μέσω ειρηνικής επίλυσης της διαφοράς μεταξύ δράστη και θύματος, με καταβολή αποζημίωσης στο θύμα ή με αποκατάσταση της βλάβης, με αναστολή άσκησης ποινικής δίωξης κ.λπ.
- Ηπιότερη μεταχείριση ορισμένων κατηγοριών εγκλημάτων. Στη Σύσταση R (99) 22 καλούνται τα κράτη-μέλη να θεσμοθετήσουν ένα πλέγμα εξω-ιδρυματικών κυρώσεων και μέτρων, τα οποία θα πρέπει να κλιμακώνονται ανάλογα με την αυστηρότητά τους. Οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει να ενθαρρύνονται να εφαρμόζουν τις κυρώσεις αυτές, όσο γίνεται περισσότερο. Στη χώρα μας όσοι δεν έχουν προηγούμενες καταδίκες για κακούργημα ή πλημμέλημα, θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αποφύγουν την επιβολή στερητικών της ελευθερίας ποινών. Η δυνατότητα αυτή μπορεί να υλοποιηθεί με την επιβολή ποινών εξω-ιδρυματικών, για παράδειγμα με τη μετατροπή της ποινής φυλάκισης σε χρηματική ποινή, ανάλογη με το εισόδημα του δράστη, με υποχρέωση αποζημίωσης του θύματος ή αποκατάστασης της βλάβης, με προσφορά κοινωνικού υπηρεσίας, με αναστολή εκτέλεση ποινής με επιτήρηση κ.ά. Και όλες αυτές οι εναλλακτικές

¹²⁷ Χ. Βουρλιώτης, «Η στέρηση της ελευθερίας ως μέτρο δικονομικού καταναγκασμού και τα όρια επιβολής του», Ποινικά Χρονικά ΝΒ/2002, σ. 399.

¹²⁸ Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., Υπεράσπιση 1998, σ. 1182.

¹²⁹ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ. 1268.

¹³⁰ Βουλή των Ελλήνων, ό.π., σ.18

¹³¹ Σ. Αλεξιάδης, Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής Α', Ευρωπαϊκή Αντεγκληματική Πολιτική, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2001, σ. 394.

ποινές, πρέπει να προβλέπονται στον Ποινικό Κώδικα ως αυτοτελείς ποινές και όχι ως ποινές εκ μετατροπής. Η τμηματική έκταση της ποινής, η ημιελεύθερη διαβίωση, η αναστολή εκτέλεσης της ποινής υπό επιτήρηση και η κοινωφελής εργασία ή παραμένουν μέτρα ανενεργά ή εφαρμόζονται σπάνια¹³². Αξίζει εδώ να τονιστεί ότι η αυτονόμηση ορισμένων ποινών θα είχε πιθανώς ως συνέπεια να μεταβληθεί η νοοτροπία των δικαστικών λειτουργιών, ώστε κατά το στάδιο επιμέτρησης της ποινής να μην αποτελεί η ποινή κατά της ελευθερίας την κυρίαρχη ποινή και την αφετηρία κάθε ποινής.

- Την αναβάθμιση των βραχυχρόνιων ποινών που δεν θα μετατρέπονται και τη χρησιμοποίησή τους αντί των ποινών κάθειρξης – οπότε θα υπάρξει μείωση των ημερών κράτησης. Υπενθυμίζεται ότι στη χώρα μας πλέον του 1/3¹³³ των κρατούμενων εκτίουν ποινές κάθειρξης και η διάρκεια των ποινών αυτών, όπως είναι ευνόητο επιδρά αυξητικά στον αριθμό των εγκλείστων. Η αντικατάσταση λοιπόν, σε μεγάλο βαθμό των ποινών κάθειρξης με ποινές φυλάκισης ή και ποινές έως δέκα (10) έτη, μη μετατρέπόμενες, είναι μια λύση. Η λύση όμως αυτή απαιτεί αναβάθμιση των βραχυχρόνιων ποινών, οι οποίες έχουν απαξιωθεί, αν δεν έχουν σχεδόν καταργηθεί στο δικό μας σύστημα ποινικών κυρώσεων. Στη μείωση της υποτροπής των αποφυλακιζομένων από τα ελληνικά καταστήματα κράτησης ελπίζεται ότι σύντομα θα συμβάλει και η δημιουργία ξενώνων για τη φιλοξενία τους. Οι απολυόμενοι που παραμένουν στους ξενώνες θα ενισχύονται από τον ΟΑΕΔ και τους ΟΤΑ, στην προσπάθειά τους να επανενταχθούν στον κοινωνικό ιστό.

¹³² Ν. Κουράκης, «Η ποινική καταστολή», δ' έκδοση, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σ. 298.

¹³³ Κ. Σπινέλλη, 2003, ό.π., σ. 1269.

II. Ευρώπη

Γενικά χαρακτηριστικά

1. Σύγχρονες τάσεις στην επιβολή ποινών

Η ισόβια κάθειρξη και οι μακροχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ανάλυση του σύγχρονου σωφρονισμού στην Ευρώπη. Με την κατάργηση της θανατικής ποινής, η ισόβια κάθειρξη την υποκατέστησε, τόσο στην Ευρώπη όσο και αλλού, ως αντίδραση στα πλέον σοβαρά αδικήματα, και ιδιαίτερα την ανθρωποκτονία. Ως συνέπειες αυτής της εξέλιξης, προέκυψαν ζητήματα εφαρμογής της ποινής της ισόβιας κάθειρξης, ιδιαίτερα το ερώτημα ποιά διάρκεια θα έπρεπε να έχει η ισόβια κάθειρξη και κατά πόσον και υπό ποιές προϋποθέσεις θα έπρεπε να παρέχεται αναστολή υπό όρους. Εξ αιτίας των διαφορετικών τύπων ποινικών κυρώσεων και φιλοσοφικών θεωρήσεων κάθε χώρας, δε διαφαίνεται κάποια σαφής τάση.

Το 1994, το Γαλλικό κοινοβούλιο ψήφισε ένα νέο Ποινικό Κώδικα, ο οποίος προβλέπει την ποινή της ισόβιας κάθειρξης χωρίς δυνατότητα απόλυσης υπό όρους. Στην Αγγλία και Ουαλία από το 1991 η ισόβια κάθειρξη επιβάλλεται και για αδικήματα, όπως η εμπορία ναρκωτικών και τα βίαια σεξουαλικά εγκλήματα. Το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο έκρινε ότι, προκειμένου να διασφαλισθούν οι συνταγματικές εγγυήσεις, η ποινή της ισόβιας κάθειρξης πρέπει να περιλαμβάνει τη δυνατότητα απόλυσης και επιστροφής του κρατουμένου στην κοινωνία (με κάποιες εξαιρέσεις, ιδιαίτερα για επικίνδυνους παραβάτες). Στο Σλοβενικό Ποινικό Κώδικα¹³⁴, παρά την κατάργηση της θανατικής ποινής από το 1957, το ανώτατο όριο εγκλεισμού παραμένει στα είκοσι (20) έτη. Οι συζητήσεις εστιάζονται στην απαγόρευση σκληρών και απάνθρωπων ή εξευτελιστικών μορφών τιμωρίας και τονίζουν τα ζητήματα της αναλογικότητας και της εξατομίκευσης της ποινικής κύρωσης.

Στη Γερμανία, το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο ασχολήθηκε με το κατά πόσον είναι συνταγματική η ποινή της ισόβιας κάθειρξης. Αν και το Δικαστήριο έκρινε ότι η ποινή της ισόβιας κάθειρξης για περιπτώσεις ανθρωποκτονίας βρίσκεται σε αναλογία με τη βλάβη που προξενήθηκε και είναι κατά συνέπεια συνταγματική, έθεσε σοβαρούς περιορισμούς για την επιβολή της. Για να είναι συνταγματική η ποινή της ισόβιας κάθειρξης πρέπει να γίνεται μία αυστηρή και καλά μελετημένη επιλογή στο νομοθετικό καθορισμό του ποιές κατηγορίες ανθρωποκτονίας είναι τόσο σοβαρές, ώστε να τους αρμόζει μία ποινή, η οποία δεν λαμβάνει υπόψη οποιοδήποτε άλλο από τα χαρακτηριστικά που σε άλλες περιπτώσεις συνυπολογίζονται κατά την επιβολή της ποινής (και έτσι εγκαταλείπεται η γενική αρχή ότι η ποινή πρέπει να εξατομικεύεται σε

¹³⁴ H. J. Albrecht, «Εξελίξεις στον Σύγχρονο Σωφρονισμό: Φυλακή και Εγκλεισμός στις Σύγχρονες Κοινωνίες», επίμετρο στο: Α. Χάϊδου, *Το σωφρονιστικό σύστημα-ζήτημα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σ. 209.

σχέση με την προσωπικότητα του δράστη και απομένει για εκτίμηση μόνον το αδίκημα που διαπράχθηκε).

Επιπλέον, το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο έκρινε ότι ο ισόβιος εγκλεισμός θα πρέπει να ελέγχεται επίσης για πιθανές παραβιάσεις της αρχής της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Από αυτήν την άποψη, υποστηρίχθηκε ότι ο θεμελιώδης κανόνας της αξιοπρέπειας του ανθρώπου αξιώνει βασικά ότι το άτομο δεν πρέπει να στερείται κάθε ελπίδας ότι θα μπορέσει να ζήσει μια ουσιαστική ζωή. Για όλες τις άλλες περιπτώσεις ισόβιας κάθειρξης, όμως, πρέπει να παρέχονται ευκαιρίες επανόρθωσης και θα πρέπει να καθιερωθούν δυνατότητες απόλυσης υπό όρους. Ο Γερμανός νομοθέτης, λοιπόν, τροποποίησε τον βασικό Ποινικό Κώδικα και εισήγαγε τη διάταξη 57α¹³⁵, η οποία προβλέπει απόλυση υπό όρους στην περίπτωση της ισόβιας κάθειρξης, μετά τη συμπλήρωση δέκα πέντε (15) ετών και υπό την προϋπόθεση ότι ο κρατούμενος δεν συνεχίζει να αποτελεί απειλή για την κοινωνία. Περαιτέρω αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου ασχολήθηκαν με το ζήτημα της εφαρμογής της ισόβιας κάθειρξης και της απόλυσης υπό όρους, με πρακτικό αποτέλεσμα ο πραγματικός ισόβιος εγκλεισμός να περιορίζεται σε μία μικρή ομάδα επικίνδυνων δραστών, ενώ απ' την άλλη τέθηκαν σε εφαρμογή δύο μορφές ισόβιας κάθειρξης: δέκα πέντε (15) έτη για «απλή» ανθρωποκτονία και είκοσι (20) έτη και άνω για «ειδεχθή» ανθρωποκτονία.

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται στοιχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης για την επιβολή της ποινής της ισόβιας κάθειρξης και άλλων μακροχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινών (άνω των πέντε ετών) σε ορισμένα Ευρωπαϊκά κράτη κατά το έτος 1998.

¹³⁵ H. J. Albrecht, ό.π. 2002, σ. 211.

Πίνακας 10
Ποινές ισόβιας κάθειρξης και μακροχρόνιες ποινές (ανά 100.000)

Χώρα	Ισόβια κάθειρξη	Εγκλεισμός άνω των 5 ετών	Σύνολο εγκλεισμού
Γερμανία	1,6	6,2	59,6
Αυστρία	1,8	12,5	56,2
Βέλγιο	2,9	13,7	42,8
Φινλανδία	0,9	32,2 *	51,1
Γαλλία	0,8	17,5	55,3
Ουγγαρία	1,7	29,1	91,7
Ιταλία	1,1	21,9	50,0
Νορβηγία	-	3,3	38,3
Ολλανδία	0,04	6,7	40,6
Πορτογαλία	-	46,9	87,1
Αγγλία/Ουαλία	7,2	23,6	78,0
Σουηδία	0,8	10,5	53,6
Ελβετία	0,4	8,5	44,5

* Ποινή εγκλεισμού άνω του έτους

Πηγή: Council of Europe: Prison Information Bulletin. Strasbourg 1998¹³⁶.

Με βάση τα στοιχεία του Πίνακα, παρατηρούμε ότι, συγκριτικά, τα υψηλότερα ποσοστά επιβολής ισόβιας κάθειρξης σημειώνονται στην Αγγλία-Ουαλία (7,2 ανά 100.000), ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά παρουσιάζονται στην Ολλανδία (0,04 ανά 100.000), στην Ελβετία (0,4 ανά 100.000) και στη Σουηδία (0,8 ανά 100.000). Στη Νορβηγία και την Πορτογαλία η ισόβια κάθειρξη έχει καταργηθεί.

2. Δείκτες εγκλεισμού

Παράλληλα, οι στερητικές της ελευθερίας ποινές προσελκύουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια και λόγω της εξαιρετικής αύξησης των πληθυσμών των φυλακών στις ευρωπαϊκές χώρες. Ενώ κατά τις δεκαετίες του 1970 και του 1980 η εξέλιξη των δεικτών εγκλεισμού στην Ευρώπη ακολουθεί μία μάλλον ευθύγραμμη πορεία, η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από μία απότομη αύξηση στους πληθυσμούς φυλακών τόσο στη Δυτική όσο και στην Ανατολική Ευρώπη. (Να σημειώσουμε ότι στην Βόρεια Αμερική και ιδιαίτερα στις Η.Π.Α. η ανοδική τάση των δεικτών εγκλεισμού είχε παρατηρηθεί ήδη από τη δεκαετία του 1980).

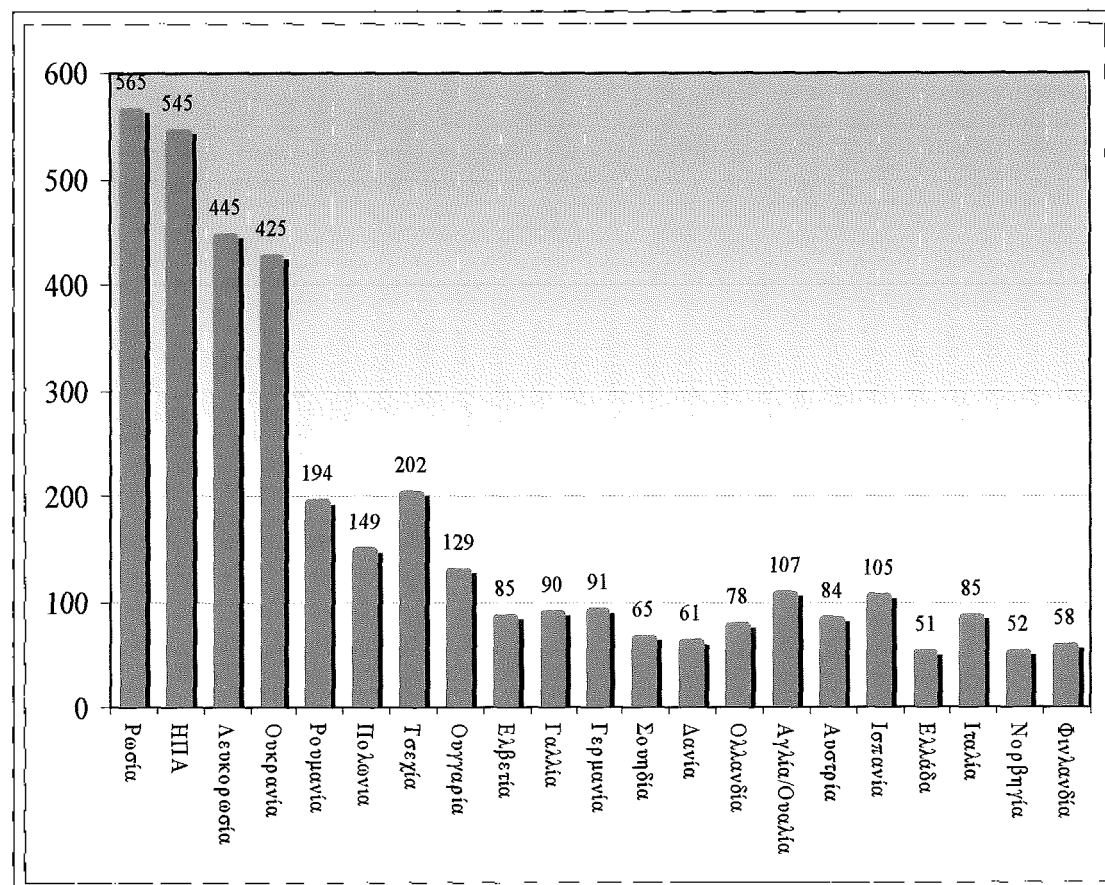
Η αύξηση στους πληθυσμούς των φυλακών σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης μπορεί να αποδοθεί σε δύο παράγοντες. Πρώτον, υπήρξε μία τάση για επιβολή μεγαλύτερης διάρκειας ποινών σε περιπτώσεις εμπορίας ναρκωτικών, κατ' επάγγελμα

¹³⁶ H. J. Albrecht, ό.π. 2002, σ. 207.

εγκληματιών («εγκληματικών καριέρας») και βίαιης εγκληματικότητας. Δεύτερον, η αντίδραση στην εγκληματικότητα των μεταναστών βασίστηκε κατά κύριο λόγο στον εγκλεισμό. Και οι δύο τάσεις είναι ορατές στη μεταβαλλόμενη σύνθεση των πληθυσμών των φυλακών. Στα περισσότερα σωφρονιστικά συστήματα καταγράφεται μια σημαντική αύξηση στις ομάδες των αλλοδαπών και των παραβατών της νομοθεσίας περί ναρκωτικών. Αυτές είναι βασικά οι ομάδες για τις οποίες οι ευρωπαϊκές κοινωνίες καταφεύγουν εκ νέου σε μηχανισμούς φυσικού ελέγχου μέσω του εγκλεισμού.

Στο Γράφημα 3: [Δείκτες εγκλεισμού¹³⁷ στην Ευρώπη 1996/97] εμφανίζεται πρώτα απ' όλα ότι εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικές διαφορές στη χρήση του εγκλεισμού.

Γράφημα 3: Δείκτες εγκλεισμού στην Ευρώπη 1996/97 (κρατούμενοι ανά 100.000)

Στο Γράφημα 3, στο οποίο παρουσιάζονται συγκριτικά στοιχεία για τους δείκτες κρατουμένων, παρατηρείται ότι τα δεδομένα δεν αντικατοπτρίζουν μία ομοιόμορφη εικόνα. Είναι προφανές ότι ο ρόλος που διαδραματίζει ο εγκλεισμός σε

¹³⁷ H. J. Albrecht, ό.π. 2002, σ. 198.

διάφορες χώρες διαφέρει σημαντικά. Παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες χώρες σε διαδικασία μετάβασης ξεχωρίζουν και από τις Η.Π.Α. και από τη Ρωσία (οι οποίες εμφανίζουν εξαιρετικά υψηλό δείκτη εγκλεισμού), αλλά και από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες που εμφανίζουν δείκτες γύρω στο 100/100.000, οι διαφοροποιήσεις στους δείκτες εγκλεισμού είναι αρκετά μεγάλες. Αυτό που προκύπτει από το Γράφημα 3 είναι ότι μερικές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, όπως για παράδειγμα η Σλοβενία, έχουν εξαιρετικά χαμηλούς δείκτες εγκλεισμού¹³⁸, ενώ κάποιες άλλες εμφανίζονται με δείκτες που τις κατατάσσουν στους κορυφαίους του εγκλεισμού. Ανάμεσα σε αυτές ξεχωρίζει ιδιαίτερα η Ρωσία, η οποία μπορεί να συγκριθεί με τη Βόρειο Αμερική όσον αφορά τον όγκο του εγκλεισμού, και ακολουθούν Λευκορωσία και Ουκρανία.

Τα στοιχεία του Πίνακα 9 [Διάρκεια εγκλεισμού και δείκτες εγκλεισμού¹³⁹] εμφανίζουν σαφώς σημαντικές διαφορές στη χρήση διαφορετικών τύπων ποινικών κυρώσεων και ταυτόχρονα σαφείς προτιμήσεις προς συγκεκριμένους τύπους τιμωρητικών στρατηγικών και συγκεκριμένες ποινές.

Πίνακας 9
Διάρκεια εγκλεισμού και δείκτες εγκλεισμού¹⁴⁰

	Χώρα	Στερητικές της ελευθερίας ποινές /100.000 *	% άνω του έτους *	Δείκτης κρατουμένων **	Εγκλεισθέντες / 100.000
Γερμανία	35.577	44	40	81	149
Βέλγιο	14.132	140	23	72	194
Δανία	15.055	289	4	71	ΔΥ
Ισπανία	ΔΥ	ΔΥ	ΔΥ	115	181
Φινλανδία	9.186	180	16	62	196
Γαλλία	86.899	150	19	86	155
Ιταλία	125.323	219	24	89	157
Νορβηγία	8.121	187	20	60	271
Ολλανδία	24.544	159	15	51	187
Αγγλία	69.200	154	34	89	ΔΥ
Σουηδία	14.208	162	16	66	ΔΥ
Ελβετία	12.959	185	11	81	ΔΥ

* 1994 ** 1994 **ΔΥ** μη διαθέσιμα στοιχεία

Πηγή: Council of Europe: Prison Information Bulletin 1994-1995. Strasbourg 1996, 1998.

¹³⁸ Για τη Σλοβενία συγκεκριμένα αναφέρεται δείκτης εγκληματικότητας 22,4/100.000).

¹³⁹ H. J. Albrecht, ό.π. 2002, σ. 199.

¹⁴⁰ ό.π.

Μετά από μία σχετικά μικρή κάμψη στη χρήση του εγκλεισμού μετά τις πολιτικές μεταβολές στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990-η οποία (κάμψη) σε πολλές χώρες οφείλεται και στη χρήση της αμνηστίας-τεκμαίρεται ότι έκτοτε ο εγκλεισμός ακολουθεί πάλι ανοδική πορεία. Προφανώς, είτε τα τιμωρητικά σχήματα δεν μεταβλήθηκαν είτε, παρά τη μεταβολή τους, οι μεταβολές στην εγκληματικότητα συνέτειναν στην ταχεία αύξηση του πληθυσμού των φυλακών. Η περίοδος αποφυλακοποίησης που ακολούθησε αμέσως μετά την έναρξη της διαδικασίας οικονομικής και πολιτικής μετάβασης ήταν σίγουρα μέρος της συνολικής πολιτικής μείωσης της καταπίεσης, αλλά φαίνεται ότι ήταν απλώς μεταβατικού χαρακτήρα¹⁴¹.

Παρ' ότι τα συστήματα ποινικών κυρώσεων των χωρών σε διαδικασία μετάβασης ήσαν αρκετά διαφοροποιημένα ήδη πριν την έναρξη της διαδικασίας μετάβασης–και αυτή η διαπίστωση ισχύει για τις περισσότερες χώρες–οι στερητικές

¹⁴¹ Ν. Κουράκης, «Νεότερες Ευρωπαϊκές Εξελίξεις στο Δίκαιο της Παραβατικότητας των Ανηλίκων», Ποινικός Λόγος 1/2001, σ.σ. 301-302: Σε συναντήσεις που έγιναν στο τελευταίο τετράμηνο του 2000 με θέμα τη νεανική παραβατικότητα παρατηρήθηκε μια απότομη αύξηση της παραβατικότητας των ανηλίκων και της σοβαρής αντικοινωνικής συμπεριφοράς στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που εκπροσωπήθηκαν στην Επιτροπή. Η αύξηση αυτή αποδίδεται στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αναταραχές που σημειώθηκαν σ' αυτές τις χώρες, και ειδικότερα, στην πενία που έπληξε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Τα μέλη της Επιτροπής συμφώνησαν ότι πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην κατάσταση σ' αυτές τις χώρες. Αρκετοί εμπειρογνώμονες επέστησαν την προσοχή στο γεγονός ότι ολοένα νεότεροι δράστες στρέφονται προς την παραβατική συμπεριφορά.

Η πρώτη συνάντηση έγινε στο Στρασβούργο κατά το διάστημα 18-20.9.2000 (και εκ νέου την 6-8.12.2000) και εντάχθηκε στο πλαίσιο μιας Επιτροπής Εμπειρογγνωμόνων που θα διερευνήσει τους κοινωνικούς παράγοντες σε σχέση με τη νεανική παραβατικότητα και τους φορείς που μπορούν να παρέμβουν στη (θετικότερη) διαμόρφωση αυτών των παραγόντων. Η δεύτερη συνάντηση διοργανώθηκε από τη Γαλλική Προεδρία στο Παρίσι κατά το διήμερο 19-20.10.2000, με συμμετοχή αντιπροσώπων από τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως συνέχεια των αποφάσεων που είχαν ληφθεί κατά τη Σύνοδο Κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Tampere της Φινλανδίας (15-16.10.1999) για την ανταλλαγή δοκιμασμένων πρακτικών μεταξύ των κρατών-μελών και για οργάνωση δικτύου πρόληψης της εγκληματικότητας από Εθνικούς φορείς που ειδικεύονται στον τομέα αυτόν και που θα συνεργάζονται μεταξύ τους προς αυτή την κατεύθυνση. Κύριοι άξονες αυτής της συνεργασίας είχε θεωρηθεί ότι έπρεπε να είναι τα αδικήματα των ανηλίκων, το έγκλημα στις πόλεις και το έγκλημα που σχετίζεται με ναρκωτικά.

της ελευθερίας ποινές προφανώς αποτελούσαν τον πυρήνα των ποινών¹⁴². Έτσι, για παράδειγμα, το επίπεδο εγκλεισμού¹⁴³ στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες, πριν τις μεταβολές που συντελέστηκαν στο δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1980, ήταν αρκετά υψηλό. Οι στερητικές της ελευθερίας ποινές ανέρχονται σε ποσοστό άνω του 30% των ποινικών κυρώσεων συνολικά. Στη **Σοβιετική Ένωση** παρατηρείται πτώση του δείκτη εγκλεισμού μεταξύ 1985 και 1988 από 50% περίπου σε 33%. Στη **Δημοκρατία της Τσεχίας** το ποσοστό εγκλεισμού στο σύνολο των ποινικών κυρώσεων κυμαινόταν την περίοδο 1979-1988 μεταξύ 31% και 40%. Αν και ο δείκτης ποινικών καταδικών έπεσε σημαντικά μετά το 1989, από περίπου 360/100.000 το 1987 σε 160/100.000 το 1992, το ποσοστό των στερητικών της ελευθερίας ποινών παρέμεινε σχετικά σταθερό. Η **Τσεχία** στις 22.10.1998 εμφάνιζε δείκτη κρατουμένων 215¹⁴⁴, ενώ στις 31.1.2005 παρατηρείται καθοδική τάση, με το δείκτη να διαμορφώνεται σε 165/100.000¹⁴⁵.

Στην **Ουγγαρία** το ποσοστό εγκλεισμού κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980 κυμαινόταν γύρω στο 50%. Μεταξύ των στερητικών της ελευθερίας ποινών, ο βραχυχρόνιος εγκλεισμός, επιβαλλόταν εν μέρει με συνοπτικές διαδικασίες ακόμη και από εξω-δικαστικές αρχές, όπως η Αστυνομία. Στις 31 Δεκεμβρίου 1997, η Ουγγαρία εμφανίζει δείκτη εγκλεισμού 135/100.000¹⁴⁶, ενώ στις 20 Νοεμβρίου 2003 ο δείκτης εμφανίζει αυξητική πορεία και διαμορφώνεται σε 165/100.000.¹⁴⁷

Από στατιστικές του 1995 του Συμβουλίου της Ευρώπης προκύπτει ότι η χώρα μας, σε αντίθεση λ.χ. με τη Γερμανία, δεν χρησιμοποιεί πρωτογενώς και αποκλειστικά τη χρηματική ποινή. Για παράδειγμα στη Γερμανία, οι κλοπές αντιμετωπίζονται σε ποσοστό 60% με χρηματικές ποινές και μόνο σε ποσοστό 8% με ποινές κατά της ελευθερίας χωρίς αναστολή. Τα αντίστοιχα ποσοστά σε εμάς είναι 0% και 64%. Ακόμη μεγαλύτερα ποσοστά χρηματικών ποινών σημειώνονται στη Δανία και τη Φιλανδία

¹⁴² Έρευνες κοινής γνώμης δείχνουν ότι συνολικά το κοινό στις χώρες σε διαδικασία μετάβασης υποστηρίζει τη χρήση του εγκλεισμού πολύ περισσότερο απ' ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Έτσι, σύμφωνα με τη Διεθνή Έρευνα Εγκληματικότητας του 1989, στη Βαρσοβία το 42% των ερωτηθέντων θεωρούσαν ότι η καταλληλότερη αντιμετώπιση για έναν υπότροπο διαρρήκτη ήταν ο εγκλεισμός, ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος για την καταλληλότητα του εγκλεισμού σε αυτήν την περίπτωση ανερχόταν σε 22% (βλ. *Γράφημα 4*).

¹⁴³ H. J. Albrecht, ό.π. 2002, σ. 200.

¹⁴⁴ Walmsley Roy, Word Prison Population list, in Dirk van Zyl Smit and Frider Dünkkel «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, σ. 788.

¹⁴⁵ Walmsley Roy, «World prison population list», (sixth edition), King's College London, International Centre for prison studies 2005 (table 4 Europe).

¹⁴⁶ Walmsley Roy, ό.π. 2001, σ. 788.

¹⁴⁷ Walmsley Ray, ό.π. 2005 (table 4 Europe).

(73% και 87% αντίστοιχα). Στη Γαλλία επιβάλλεται χρηματική ποινή σε ποσοστό 32%, ενώ η πλειονότητα των ποινών κατά της ελευθερίας επιδέχεται αναστολή (41%) ή είναι έξω-ιδρυματικές ποινές 17%)¹⁴⁸.

Συγκρίνοντας τους Πίνακες 2 και 9 [Ποινές ισόβιας κάθειρξης και μακροχρόνιες ποινές ανά 100.000] και [Κατανομή κρατουμένων ανάλογα με τη διάρκεια της επιβληθείσας ποινής κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001 σε %] παρατηρείται αύξηση του δείκτη ισόβιας κάθειρξης από 7,2% το 1998 σε 9,0% το 2001, καθώς επίσης και μείωση του εγκλεισμού άνω των πέντε (5) ετών από 23,6% το 1998 σε 17,8% το 2001.

3. Η κατάσταση στις Ευρωπαϊκές φυλακές

ΠΙΝΑΚΑΣ 8
Κρατούμενοι (υπόδικοι και κατάδικοι) στην ΕΕ (σε 100.000 κατοίκους)¹⁴⁹

ΚΡΑΤΗ	Κρατούμενοι (υποδ. και καταδ.) σε 100.000 κατοίκους
Αγγλία και Ουαλία – 31.8.01	125
Αυστρία – 1.9.00	85
Βέλγιο – 1.9.00	85
Γαλλία – 1.7.01	80
Γερμανία – 31.8.00	95
Δανία – 1.9.00	60
Ελλάδα – 1.9.01	80
Ιρλανδία – 13.12.00	80
Ισπανία – 9.3.01	115
Ιταλία – 1.9.001 (+ Άγιος Μαρίνος και Βατικανό)	95
Λουξεμβούργο – 1.9.00	90
Ολλανδία – 1.9.00	85
Πορτογαλία – 15.8.01	130
Σουηδία – 1.9.00	65
Φιλανδία	50

Πηγή: Αναδιαρθρωμένα στοιχεία από: Home Office, *Findings* 166, R. Walsmey, *World Population List* (3rd edition) Table 4.

Ο Πίνακας 8 [Κρατούμενοι (υπόδικοι και κατάδικοι) στην ΕΕ (σε 100.000 κατοίκους)] φανερώνει τον υψηλό δείκτη κρατουμένων ανά 100.000 πληθυσμού, τον

¹⁴⁸ Κ. Σπινέλη, ό.π. 2003, σ.σ. 1260, 1261, 1263, 1264.

¹⁴⁹ Κ. Σπινέλη, ό.π., σ. 1260.

οποίο παρουσιάζουν: η **Πορτογαλία** (εκατόν τριάντα-130)¹⁵⁰, η **Αγγλία** και **Ουαλία** (εκατόν είκοσι πέντε-125) και η **Ισπανία** (εκατόν δέκα πέντε-115). Η χώρα μας έχει αρκετά μικρότερο δείκτη (ογδόντα-80), ίδιον με αυτόν της **Γαλλίας** και **Ιρλανδίας**. Στα δε **Σκανδιναβικά κράτη** (**Δανία, Σουηδία, Φιλανδία**), στα οποία, ως γνωστό, έχει υιοθετηθεί ένα σύστημα βραχυχρόνιων και μικρής γενικά διάρκειας ποινών, ο σχετικός δείκτης κυμαίνεται μεταξύ πενήντα (50) και εξήντα (60). Αξιοσημείωτο είναι το παράδειγμα της Φιλανδίας, στην οποία παρουσιάστηκε πριν λίγα χρόνια ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας και ως εκ τούτου μεγάλος αριθμός κρατουμένων, και, συνακόλουθα, υπερφόρτωση των φυλακών της. Τελικά όμως τα φαινόμενα του υπερπληθυσμού των φυλακών αντιμετωπίστηκαν επιτυχώς, όχι μόνο με κατασκευή νέων ιδρυμάτων, αλλά, παράλληλα, και με αλλαγή της εγκληματοπροληπτικής της πολιτικής.

Από τον Πίνακα 11 [Επιλεγμένα κράτη εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης] προκύπτει ότι:

ΠΙΝΑΚΑΣ 11
Επιλεγμένα κράτη εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΡΑΤΗ	Κρατούμενοι (υποδ., και καταδ.,) σε 100.000 κατοίκους
Ελβετία – 1.3.00	90
ΗΠΑ – 31.12.00	700
Κύπρος – 1.9.99	40
Ρωσική Ομοσπονδία – 1.4.01	665
Τουρκία – 1.9.00	110

Πηγή: Αναδιαρθρωμένα στοιχεία από: Home Office, Findings 166, R. Walsmey, World Population List (3rd edition) Table 2 and 4.

Από τα κράτη εκτός Ε.Ε.¹⁵¹, η Κύπρος¹⁵² παρουσιάζει έναν εντυπωσιακά μικρό δείκτη κρατουμένων (σαράντα, 40)-μικρότερο και από αυτόν των σκανδιναβικών

¹⁵⁰ Ο Michael Tonry σημειώνει για την Πορτογαλία πολύ υψηλό ποσοστό εγκλεισμού (650). Tonry Michael, "Thinking about crime" Sense and Sensibility in American Penal Culture, Oxford, University Press 2004, σ. 21.

¹⁵¹ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ. 1260.

¹⁵² Α. Καπαρδής και Χ. Σολωμονίδης, «Η επιβολή ποινών στην Κύπρο», στον Τιμητικό Τόμο για τον Δ. Σπινέλλη, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 544.

Σύμφωνα με την Εγκληματολογική Στατιστική (1998) της Κυπριακής Δημοκρατίας η συνηθέστερη ποινή που επιβλήθηκε από το δικαστήριο ήταν η χρηματική που επιβλήθηκε σε 97,9% των καταδίκων, δέσμευση με εγγύηση (0,9%), φυλάκιση με αναστολή της ποινής (0,3%), φυλάκιση (0,6%) και απαλλαγή χωρίς όρους (0,3%).

κρατών-ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ρωσία έχουν ένα ιδιαίτερα υψηλό δείκτη κρατουμένων (επτακόσια, 700). (Να σημειώσουμε ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες ο έγκλειστος πληθυσμός φτάνει τα δύο εκατομμύρια).

Περισσότερα στοιχεία βρίσκονται στον επόμενο Πίνακα 8, από τον οποίο προκύπτει και το ότι η Ελλάδα παρουσιάζει τη μεγαλύτερη υπερφόρτωση των καταστημάτων κράτησης: 158%. Δηλαδή στις εκατό (100) θέσεις στα καταστήματα κράτησης φιλοξενούνται εκατόν πενήντα οκτώ (158) κρατούμενοι. Από τον Πίνακα 4 [Καταστήματα κράτησης σε όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001¹⁵³] προκύπτει ότι, εκτός από την Ελλάδα που παρουσιάζει δείκτη υπερφόρτωσης (158%), την ίδια εικόνα παρουσιάζουν επίσης το Βέλγιο (127%), η Ουγγαρία (156%), η Ιταλία (129%), η Λιθουανία (108%), η Πορτογαλία (119%), η Ρουμανία (143%) και η Σλοβενία (108%). Τέλος, ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη, όπως η Αυστρία, η Γαλλία, η Δανία, η Ισλανδία, η Ιρλανδία, η Φιλανδία κ.λπ, έχουν λιγότερους κρατούμενους από ό,τι θέσεις.

Στα περισσότερα Κράτη της Ευρώπης παρατηρείται αύξηση του πληθυσμού των φυλακών κατά τα έτη 1996-2005. Για παράδειγμα, στην **Εσθονία** τον Ιούλιο του 1998 οι κρατούμενοι ανέρχονταν σε τριακόσιους είκοσι (320) ανά 100.000 πληθυσμού¹⁵⁴, ενώ τον Απρίλιο του 2004 έφταναν τους τριακόσιους τριάντα εννιά (339)¹⁵⁵. Στο Χάρτη 5¹⁵⁶, οι κρατούμενοι ανέρχονταν σε τριακόσιους (300) ανά 100.000 πληθυσμού. Στην **Αγγλία-Ουαλία** το Σεπτέμβριο του 1998 η αναλογία των εγκλείστων ήταν εκατόν είκοσι πέντε (125) ανά 100.000 πληθυσμού¹⁵⁷, ενώ το Φεβρουάριο του 2005 ήταν εκατόν σαράντα δύο (142) ανά 100.000¹⁵⁸. Τέλος, στην Ελλάδα, το Σεπτέμβριο του 1997 η αναλογία των εγκλείστων έφτανε τους πενήντα

¹⁵³ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ. 1262.

¹⁵⁴ Frider Dünkel and Dirk van Zyl Smit, Word Prison Population List, in Dirk van Zyl Smit and Frider Dünkel «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, σ. 785.(Table 4)(Παράρτημα Β) Frider Dünkel Dirk van and Zyl Smit, Fig 5: prison population rate 1997/98, Europe, in Dirk van Zyl Smit and Frider Dünkel, 2001, σ. 802.

¹⁵⁵ Walmsley Roy, ό.π. 2005 (table 4 Europe). (Παράρτημα Α).

¹⁵⁶ Fig 5: prison population rate 1997/98, Europe, in Dirk van Zyl Smit and Frider Dünkel, 2001, σ. 802.

¹⁵⁷ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001,σελ. 802 (Fig 5) και (table 4 Europe), σελ.786. (Παράρτημα Β).

¹⁵⁸ Walmsley Roy, ό.π. 2005 (table 4 Europe). (Παράρτημα Α).

τέσσερις (54) ανά 100.000 πληθυσμού¹⁵⁹, ενώ το Δεκέμβριο του 2004 η αναλογία ήταν ογδόντα δύο (82) ανά 100.000¹⁶⁰.

Στη **Λευκορωσία**, το Δεκέμβριο του 1995 οι κρατούμενοι ανέρχονταν σε πεντακόσιους πέντε (505) ανά 100.000 πληθυσμού¹⁶¹.

Ο ίδιος αριθμός παρατηρείται και κατά τα έτη 1997-1998¹⁶², ενώ το Μάρτιο του 2003 η αναλογία των εγκλείστων έφθανε τους 532¹⁶³.

Στην **Ισπανία**, η αναλογία των εγκλείστων ήταν εκατόν δέκα (110) ανά 100.000¹⁶⁴ πληθυσμού το Μάρτιο του 1997, ενώ το Φεβρουάριο του 2005 ανέρχονταν σε εκατόν σαράντα (140)¹⁶⁵.

Μείωση σημειώθηκε σε ορισμένα μόνο κράτη, όπως στη **Λετονία** (το Δεκέμβριο του 1997 ήταν τετρακόσιοι δέκα (410) ανά 100.000¹⁶⁶, τον Ιανουάριο του 2005 ήταν τριακόσιοι τριάντα επτά (337) έγκλειστοι ανά 100.000 πληθυσμού¹⁶⁷), και στη **Λιθουανία** (Σεπτέμβριος του 1997: τριακόσιοι πενήντα πέντε (355) ανά 100.000 πληθυσμού¹⁶⁸, Ιανουάριος 2004: διακόσιοι τριάντα τέσσερις (234) ανά 100.000¹⁶⁹). **Παρά το γεγονός, βέβαια, ότι σημειώθηκε μείωση του αριθμού των εγκλείστων κατά τη διάρκεια των ετών 1996-2005 στα εν λόγω κράτη, εν τούτοις οι αριθμοί των κρατουμένων παραμένουν αρκετά υψηλοί.**

4. Η Ευρωπαϊκή εκδοχή του προτύπου της μηδενικής ανοχής: Αγγλία

Οι ευρωπαϊκές εφαρμογές των πολιτικών μηδενικής ανοχής κατατείνουν στη μετατόπιση του κέντρου βάρους του ποινικό-κατασταλτικού συστήματος από τις

¹⁵⁹ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ,ό.π. 2001, σελ. 786, (table 4. Europe). (Παράρτημα Β) . Ο αριθμός των κρατουμένων, σύμφωνα με το Χάρτη 5 «Ευρώπη», ανέρχεται σε 54 κρατούμενους, ,ό.π., σελ.802. (Fig. 5).

¹⁶⁰ Walmsley Roy, ,ό.π.2005, (table 4 «Europe»). (Παράρτημα Α).

¹⁶¹ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ,ό.π. 2001, σελ. 787, (table 4. Europe)(Παράρτημα Β)

¹⁶² Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ,ό.π. 2001, σελ. 802. (Fig 5).

¹⁶³ Walmsley Roy, ,ό.π.2005, (table 4 «Europe»),(Παράρτημα Α).

¹⁶⁴ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ,ό.π. 2001, σελ. 786 (table 4. Europe)(Παράρτημα Β) και Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ,ό.π. 2001, σελ. 802. (Fig 5).

¹⁶⁵ Walmsley Roy, ,ό.π.2005, (table 4 «Europe»). (Παράρτημα Α)

¹⁶⁶ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ,ό.π. 2001, σελ.785, (table 4. Europe).

Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ,ό.π. 2001, σελ. 802. (Fig 5). Όπως προκύπτει από τον Χάρτη 5 ο αριθμός των εγκλείστων ανέρχεται στους 407.

¹⁶⁷ Walmsley Roy, ,ό.π. 2005, (table 4 «Europe»). (Παράρτημα Α).

¹⁶⁸ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ,ό.π. 2001,σελ. 785 (table 4. Europe) (Fig 5).

Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ,ό.π. 2001, σελ. 802. (Fig 5). Όπως προκύπτει από τον Χάρτη 5 ο αριθμός των εγκλείστων ανέρχεται στους 356.

¹⁶⁹ Walmsley Roy, ,ό.π.2005, (table 4 «Europe»). (Παράρτημα Α)

αμιγώς εγκληματικές συμπεριφορές στις συμπεριφορές κοινωνικής απειθαρχίας, χρησιμοποιώντας την εμπέδωση της δημόσιας ασφάλειας ως αιχμή του δόρατος για μια ευρύτερη πολιτική χειραγώγηση της κοινωνικής αντίδρασης απέναντι στο φαινόμενο του εγκλήματος. Η ανάδειξη νέων μορφών «εγκληματικών» συμπεριφορών και η προβολή τους ως ιδιαίτερα επικίνδυνων για την κοινωνική ειρήνη εξυπηρετεί τη διεύρυνση του κοινωνικού ελέγχου και τη σύνδεση του κοινού αγαθού της δημόσιας ασφάλειας με τα συμφέροντα των κυρίαρχων, κοινωνικοπολιτικά τάξεων.

Άλλωστε, η αμερικανική και ευρωπαϊκή εμπειρία διδάσκει ότι οι μέθοδοι μηδενικής ανοχής επιτυγχάνουν τη χωρική μετατόπιση ή την ποινική μετεξέλιξη της μικρομεσαίας εγκληματικότητας, καθώς και την πρόσκαιρη «εκκαθάριση» των εστιών κοινωνικής απειθαρχίας, αλλά σε καμία από τις περιπτώσεις εφαρμογής τους δε διαπιστώθηκε ουσιαστική επίδρασή τους, μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα, στη μείωση των δεικτών της εγκληματικότητας. Αντίθετα εισήγαγαν την ποινική μεταχείριση των κοινωνικών προβλημάτων, συνέβαλαν στην ραγδαία αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού, ενίσχυσαν τις στερεοτυπικές κατασκευές σχετικά με την επικινδυνότητα του κοινωνικο-οικονομικού περιθωρίου και προσέδωσαν μια «εκσυγχρονιστική» νομιμοποιητική βάση στην παγκοσμιότητα του πανοπτικού.

Το παράδειγμα της Αγγλίας

Το βρετανικό ποινικό δίκαιο εξακολουθεί να διέπεται από μια ιδιαίτερη αυστηρότητα στην απειλή και κατάγνωση ποινών. Πράξεις όπως ο εμπρησμός, η βαριά σωματική βλάβη και η ένοπλη ληστεία, τιμωρούνται ακόμη και με ισόβιο εγκλεισμό¹⁷⁰. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον Πίνακα 9 [Κατανομή κρατουμένων ανάλογα με τη διάρκεια της επιβληθείσας ποινής κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001].

Πάντως, η συνήθως επιβαλλόμενη ποινή ήταν και παραμένει η χρηματική. Παρουσιάζει, ωστόσο, αναλογικά πτωτική τάση, ενώ με ανοδική πορεία ακολουθούν οι ποινές που εκτίονται στην κοινότητα. Το 1993, 77% του συνόλου των ποινών που επιβλήθηκαν ήταν χρηματικές έναντι ποσοστού 83,7% το 1982. Επίσης το 1993, στο 18% των ενηλίκων ανδρών (21 ετών και άνω) που καταδικάσθηκαν, επιβλήθηκε το μέτρο της αποχής εκ της ποινής, έναντι 9% το 1983. Στην ίδια κατηγορία καταδίκων, οι ποινές που εκτίονται στην κοινότητα έφθασαν το 23%, έναντι 13% το 1983. Ποινές φυλάκισης χωρίς αναστολή επιβλήθηκαν στο 18% των περιπτώσεων το 1993.

Ήδη, όμως, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, με την Criminal Justice Act του 1991, διαμορφώθηκε ένα πλούσιο σύστημα εναλλακτικών μέτρων για την

¹⁷⁰ Ν. Κουράκης, «Η ποινική καταστολή», δ' έκδοση, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ. 458.

αποφυγή του εγκλεισμού στη φυλακή: **αποχή από την ποινή** (απλή και υπό τον όρο της μη υποτροπής για περίοδο έως τρία χρόνια), **χρηματική ποινή**, **προσδιοριζόμενη από τη βαρύτητα του εγκλήματος και την οικονομική κατάσταση του καταδίκου**, **κοινωφελής εργασία**, μέτρο που μπορεί να επιβληθεί σε κάθε περίπτωση για την οποία προβλέπεται ποινή φυλάκισης, **δοκιμασία υπό προστατευτική επίβλεψη (probation)**, **συνδυασμός προστατευτικής επίβλεψης και κοινωφελούς εργασίας (combination order)** και **υποχρέωση παραμονής σε συγκεκριμένο τόπο κατά προκαθορισμένες ώρες**, που εφαρμόζεται από το 1995 σε επιλεγμένες περιοχές και μπορεί να συνδυάζεται με **ηλεκτρονική παρακολούθηση**¹⁷¹.

Η έλευση των Εργατικών στην Εξουσία το 1997 σηματοδότησε μια νέα καμπή στην αγγλική Αντεγκληματική Πολιτική, η οποία μεταφράσθηκε σε ένα αναθεωρημένο πρόγραμμα δράσης κατά της εγκληματικότητας (1998- 1999) και στη διαμόρφωση του δόγματος του καταμερισμού της ευθύνης¹⁷².

Με τον νόμο Crime and Disorder Act (1998) δρομολογούνται οι τοπικές Συμβάσεις Πρόληψης και Ασφάλειας με εντελώς διαφορετική δομή και οργάνωση σε σχέση με τα παραδείγματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Η διαφορά έγκειται τόσο στη θεσμοθέτηση της διάγνωσης της τοπικής εγκληματικότητας ως προαπαιτούμενου για τη σύναψη των Συμβάσεων Πρόληψης και Ασφάλειας¹⁷³, όσο και στη μέθοδο διαχείρισης των τοπικών πολιτικών ασφαλείας.

Από τις αρχές του 1990 η Εθνική Επιτροπή Διάγνωσης είχε προτείνει τον προσανατολισμό του έργου της αστυνομίας στην πρόληψη ορισμένων μορφών εγκλημάτων οι οποίες παράγουν ένα εντονότερο αίσθημα ανασφάλειας στον τοπικό πληθυσμό. Οι προτάσεις αυτές κατέληξαν το 1997 στη διενέργεια μετρήσεων επέτρεψαν να προσδιορισθούν οι ποσοτικοί και ποιοτικοί δείκτες εγκληματικότητας ανά περιοχή, να υιοθετηθούν κριτήρια ανασφάλειας, και να καταγράφουν οι απαιτήσεις σε ασφάλεια του πληθυσμού. Η εμπειρία αυτής της μέτρησης ώθησε την κυβέρνηση να θεσμοθετήσει τις προαπαιτούμενες διαγνώσεις των τοπικών μορφών εγκληματικότητας στο Crime and Disorder Act, στοχεύοντας σε μια ορθολογική και ρεαλιστική χάραξη των τοπικών πολιτικών ασφαλείας.

Τέλος, στην Αγγλία δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στην καταστολή της βίας και της παραβατικότητας των ανηλίκων. Η κυβέρνηση, στηριζόμενη στη διαπίστωση ότι στη διετία 1996-1997 το 41% των εμπλεκόμενων σε εγκληματικές πράξεις ήταν νέοι,

¹⁷¹ Ν. Κουράκης, ό.π., σ. 465.

Ε. Παπαθανασόπουλος, ό.π., 1990-1992, σ. 225 επ.

¹⁷² Θ. Παπαθεοδώρου, ό.π. 2002, σ. 291.

¹⁷³ Θ. Παπαθεοδώρου, ό.π. 2002, σ. 326.

προχώρησε σε μια ευρεία μεταρρύθμιση (που πραγματοποιήθηκε το έτος 1999) του νομοθετικού πλαισίου μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών. Τα ληφθέντα μέτρα αποσκοπούσαν να μειώσουν δραστικά την ανασφάλεια των πολιτών που προκαλείται από πράξεις βίας με δράστες ανηλίκους, να περιορίσουν την ελαστικότητα με την οποία η δικαιοσύνη αντιμετώπιζε την παραβατικότητα των ανηλίκων, να ποινικοποιήσουν ορισμένες συμπεριφορές κοινωνικής απειθαρχίας των ενηλίκων που βρίσκονται κατά κανόνα εκτός ποινικού πεδίου και να ενισχύσει την πρόληψη στην κατεύθυνση της μηδενικής ανοχής.

Έτσι ο νόμος του 1999¹⁷⁴:

- κατήργησε το τεκμήριο *doli incapax* για τους ανήλικους κάτω των δέκα τεσσάρων (14) ετών, αναγνωρίζοντάς τους την ποινική ευθύνη για τέλεση εγκληματικών πράξεων
- εισήγαγε την υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας (αστική ευθύνη) παράλληλα με την επιβολή ποινής και υποχρέωσης παρακολούθησης προγράμματος επανένταξης για τους ανήλικους παραβάτες
- προέβλεψε τη δίωξη των γονέων ή κηδεμόνων για παραμέληση ανηλίκου, στην περίπτωση που οι ευρισκόμενοι υπό την επιμέλεια τους ανήλικοι καταδικάστηκαν για προσβολή της δημόσιας τάξης ή για σεξουαλικό έγκλημα
- εισήγαγε τη δυνατότητα θέσης του ανηλίκου μικρότερου των δέκα (10) ετών υπό την επιμέλεια της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, όταν συνάγεται από την εν γένει συμπεριφορά του ανηλίκου ότι είναι επιρρεπής στην παραβατικότητα
- αναγνώρισε το δικαίωμα στις δημοτικές αρχές να επιβάλλουν την απαγόρευση κυκλοφορίας κατά τις νυχτερινές ώρες των ανηλίκων κάτω από δέκα τεσσάρων (14) ετών
- εισήγαγε την δυνατότητα εναλλακτικής κράτησης – εκπαίδευσης των ανηλίκων δώδεκα (12) – δέκα πέντε (15) ετών σε αναμορφωτικά ιδρύματα
- εισήγαγε τη δυνατότητα δίωξης και επιβολής κυρώσεων ή περιοριστικών μέτρων σε ανηλίκους που συνελήφθησαν να κυκλοφορούν σε κατάσταση μέθης
- ίδρυσε σε εθνικό επίπεδο ειδικές μονάδες αστυνομίας ανηλίκων για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων.

Ο νέος νόμος, του οποίου η αυστηρότητα είναι αυταπόδεικτη, εντάσσεται και αυτός στο δόγμα της «νέας πρόληψης» για την εμπέδωση της δημόσιας ασφάλειας στις αστικές περιοχές και προορίζεται να επενεργήσει σε τρία στάδια. Αρχικά «άμεσα» με την αναγκαστική υπαγωγή των ανηλίκων στο

¹⁷⁴ Θ. Παπαθεοδώρου, ό.π. 2002, σ. 250.

σεβασμό της έννομης τάξης και την ένταξή τους στο πνεύμα της κοινωνικής πειθαρχίας. Κατόπιν, «μεσοπρόθεσμα» με την εφαρμογή της κατά περίπτωση πρόληψης και τη σταδιακή δημιουργία κοινωνικών και νομικών αναχωμάτων που θα εμποδίζουν το πέρασμα των ανηλίκων στην παραβατικότητα. Τέλος, «μακροπρόθεσμα» επιδιώκεται η μείωση της παραβατικότητας και της κοινωνικής απειθαρχίας των ανηλίκων, ώστε να μειωθεί αντανεκλαστικά και η ανασφάλεια που, υποτίθεται ότι, παράγεται από το κίνδυνο της βίας και της αταξίας.

Στο πλαίσιο αυτό, προσδιορίστηκε και ποινικά η μεταχείριση της ομάδας-στόχου (ανήλικοι) σύμφωνα με τα προτάγματα της μηδενικής ανοχής και ενισχύθηκε το αίσθημα της κοινωνίας-τιμωρού, η οποία, μέσα από την αυστηρότητα του καταναγκασμού και την ακαμψία του κοινωνικού ελέγχου, αυτοεπιβεβαιώνεται και προβάλλεται θετικά απέναντι στην πληθώρα των κοινωνικών προβλημάτων.

Η κατάσταση στις Αγγλικές φυλακές

Ένα από τα κύρια προβλήματα και των αγγλικών φυλακών είναι ο συνωστισμός των κρατουμένων. Ο πληθυσμός των φυλακών δεν μένει βέβαια σταθερός (1980: περίπου 42.000, 1998: 50.302, Δεκέμβριος 1992: 40.606, Μάρτιος 1995: 51.317 κρατούμενοι), ωστόσο η ανισομερής κατανομή των κρατουμένων και η έλλειψη θέσεων ιδίως στις τοπικές φυλακές είναι σχεδόν μόνιμη κατάσταση. Για παράδειγμα, τον Ιανουάριο 1994, υπήρχαν περίπου οκτώ χιλιάδες (8.000) κρατούμενοι που ζούσαν ανά δύο σε ατομικά κελιά. Τον Μάρτιο του ίδιου έτους έντεκα (11) τοπικές φυλακές ήταν υπερπλήρεις με υπέρβαση δυναμικότητας από 40% ως και 77%¹⁷⁵.

Ένα ακόμη ειδικό πρόβλημα, που δεν εντοπίζεται μόνο στις Αγγλικές φυλακές, απασχολεί όμως έντονα τους φορείς της ποινικής δικαιοσύνης, είναι η δυσανάλογη εκπροσώπηση εθνικών μειονοτήτων στον πληθυσμό των κρατουμένων και οι φυλετικές διακρίσεις σε βάρος των εγχρώμων (συνήθως ασιατικής, αφρικανικής ή αφροκαράιβικής καταγωγής) στο ποινικό σύστημα, καθώς οι κρατούμενοι αυτοί προφυλακίζονται ευκολότερα και καταδικάζονται σε ποινές μεγαλύτερης διάρκειας από τους λευκούς¹⁷⁶.

Την 1^η Σεπτεμβρίου 2001 υπήρχαν εξήντα επτά χιλιάδες πενήντα έξη (67.056) κρατούμενοι με δυναμικότητα 94% όπως προκύπτει από τον πίνακα 4 [Καταστήματα κράτησης σε όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2001].

¹⁷⁵ Ν. Κουράκης, «Η ποινική καταστολή», 8^η έκδοση, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ. 465.

¹⁷⁶ Ν. Κουράκης, ό.π., σ. 468.

Τέλος, να σημειώσουμε ότι πολυάριθμες εκθέσεις επιβεβαιώνουν την άμεση σχέση μεταξύ του υπερπληθυσμού των φυλακών και των αυτοκτονιών. Από την έναρξη του 2004, 56% των αυτοκτονιών στις φυλακές εμφανίστηκαν στις τριάντα πέντε (35) από τις πιο υπερπληθυσμικές φυλακές στην Αγγλία και Ουαλία. Στις φυλακές με τον υψηλότερο αριθμό αυτοκτονιών - Γκλούτσεστερ, Νόργουιτς και Μάντσεστερ, με επτά θανάτους η κάθε μια τους - ο αριθμός των κρατουμένων ξεπερνούσε κατά ποσοστό 33% την εκτιμημένη χωρητικότητα τους.

Περίπου εκατόν πενήντα εννέα (159) αυτοκτονίες καταγράφηκαν από την έναρξη του περασμένου χρόνου στις εκατόν σαράντα δύο (142) φυλακές της Αγγλίας και της Ουαλίας. Τα σοβαρότερα κρούσματα παρατηρήθηκαν στις φυλακές Preston και Shrewsbury, στις οποίες ο αριθμός των κρατουμένων ξεπερνούσε κατά 80% την εκτιμημένη χωρητικότητά τους.

Πρόσφατη έρευνα επίσης έχει δείξει ότι η πλειοψηφία των αυτοκτονιών εμφανίζεται στις τοπικές φυλακές, στις οποίες κρατούνται προφυλακισμένοι και καταδικασθέντες. Κι ακόμη ότι οι περισσότερες από τις μισές αυτοκτονίες στις φυλακές τελούνται από τους προφυλακισμένους, παρά το γεγονός ότι αποτελούν λιγότερο από το 20% του συνολικού πληθυσμού των εγκλείστων.

Η Αγγλία και η Ουαλία προπορεύονται¹⁷⁷ της Ευρώπης σε ποσοστό φυλάκισης.

Στις 18 Ιανουαρίου 2006 η ένωση Χάουαρντ («The Howard League») δημοσίευσε διεθνείς πίνακες εγκλεισμού, στους οποίους εμφανίζεται ότι η Αγγλία και Ουαλία προπορεύονται της Ευρώπης.

Περισσότερα από 140 άτομα ανά 100.000 πληθυσμού είναι στη φυλακή. Συγκεκριμένα, μέχρι το τέλος του 2005, ο αριθμός των εγκλείστων στην Αγγλία και την Ουαλία έφτασε τους εβδομήντα επτά χιλιάδες επτακόσιες δύο (77.702). Η βρετανική κυβέρνηση έχει προγραμματίσει να αυξήσει τη γενική χωρητικότητα των φυλακών σε ογδόντα χιλιάδες τετρακόσιες (80.400) θέσεις μέχρι το 2007, αριθμός που κατά πάσα πιθανότητα δεν επαρκεί¹⁷⁸.

¹⁷⁷ Thompson Harvey, 'England and Wales lead Europe in imprisonment', World Socialist Website, <http://www.howardleague.org>, 25 January 2006.

¹⁷⁸ Αυτές οι στατιστικές δημοσιεύθηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης στις 7 Νοεμβρίου 2005 και αφορούν τα στοιχεία για τον Σεπτέμβριο του 2004. Για την Αγγλία και Ουαλία ο αριθμός των φυλακισμένων παιδιών ανέρχεται σε 2.742, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών που κρατούνται στα ιδρύματα νέων παραβατών και 'ασφαλών σπιτιών για παιδιά' που λειτουργούν από τοπικούς φορείς. Την πρώτη θέση κατέχει η Ουκρανία με αριθμό 4.639, διπλάσιο της Γερμανίας (1.456), η οποία τοποθετήθηκε τέταρτη. Όσον αφορά στους νέους ενηλίκους (ηλικίας 18-20 έτη) στη φυλακή, η Αγγλία και η Ουαλία βρίσκονται στην κορυφή του

Σχολιάζοντας τα συμπεράσματα του «The Howard League», ο Frances Cook είπε: «Όχι μόνο στέλνουμε ένα μεγάλο μέρος των πολιτών μας στη φυλακή από οποιαδήποτε άλλη δυτική ευρωπαϊκή χώρα... Είναι αυτό που πραγματικά θέλουμε να κάνουμε; Θα πρέπει να τερματίσουμε την εμμονή αυτής της χώρας με την φυλάκιση». Να σημειώσουμε ότι ακριβώς δύο εβδομάδες πριν από τη δημοσίευση της έκθεσης αυτής σχετικά με τα στοιχεία των φυλακών, το «The Howard League» δημοσίευσε μια έκθεση που διαπίστωσε ότι το ένα πέμπτο (1/5) των εγκλείστων νέων ανδρών θα αντιμετώπιζαν πρόβλημα στέγης, εάν δεν εκρατείτο.

Οι δείκτες εγκλεισμού ανά 100.000 κατοίκους που αναφέρονται στην ως άνω έκθεση είναι 337,9 για την Εσθονία, 333,3 τη Λετονία, 227,1 τη Λιθουανία, 207,8 την Πολωνία, 184,6 τη Σλοβακία, 162,2 για την Ουγγαρία και 184,6 για τη Ρουμανία. Άλλες χώρες σε διαδικασία ένταξης εμφανίζουν δείκτη χαμηλότερο (Βουλγαρία 140,2 και Τουρκία 99,9 ανά 100.000 πληθυσμού).

Μετά την Αγγλία-Ουαλία, η Ισπανία κατέχει την δεύτερη υψηλότερη θέση στο βαθμό εγκλεισμού στη Δυτική Ευρώπη (140,3 ανά 100.000), ενώ η Βόρεια Ιρλανδία, παρά τα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει, εμφανίζει αρκετά χαμηλό δείκτη εγκλεισμού (περίπου 70 ανά 100.000 πληθυσμό).

Από τον Πίνακα 8 [Κρατούμενοι υπόδικοι και κατάδικοι στην Ε.Ε. (σε 100.000 κατοίκους)] προκύπτει ότι η Αγγλία και Ουαλία παρουσιάζουν υψηλό δείκτη κρατουμένων [εκατόν είκοσι πέντε (125) στις 31.8.2001]. Τον ίδιο δείκτη παρουσιάζει η Αγγλία και κατά τη χρονική περίοδο 1997-1998, όπως προκύπτει και από το συνημμένο χάρτη (Fig 5: prison population rate 1997/98 –Europe-)¹⁷⁹, ενώ στις 25.2.2005 εμφανίζει άνοδο και ο δείκτης ανέρχεται σε εκατόν σαράντα δύο (142)¹⁸⁰. Γενικότερα, το ποσοστό εγκλεισμού στην Αγγλία και Ουαλία βρέθηκε να είναι περίπου 50 % υψηλότερο από τις συγκρίσιμες χώρες όπως η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιταλία και διπλάσιο από αυτό των Σκανδιναβικών κρατών.

Γράφημα 4: Τιμωρητικές προτιμήσεις σε διάφορες περιφέρειες¹⁸¹

πίνακα με τον αριθμό των 8.514, η Τουρκία με (8.397), η Γερμανία με (5.443), η Γαλλία με (4.224) και η Ρουμανία με (3.061).

¹⁷⁹ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, (Fig 5).

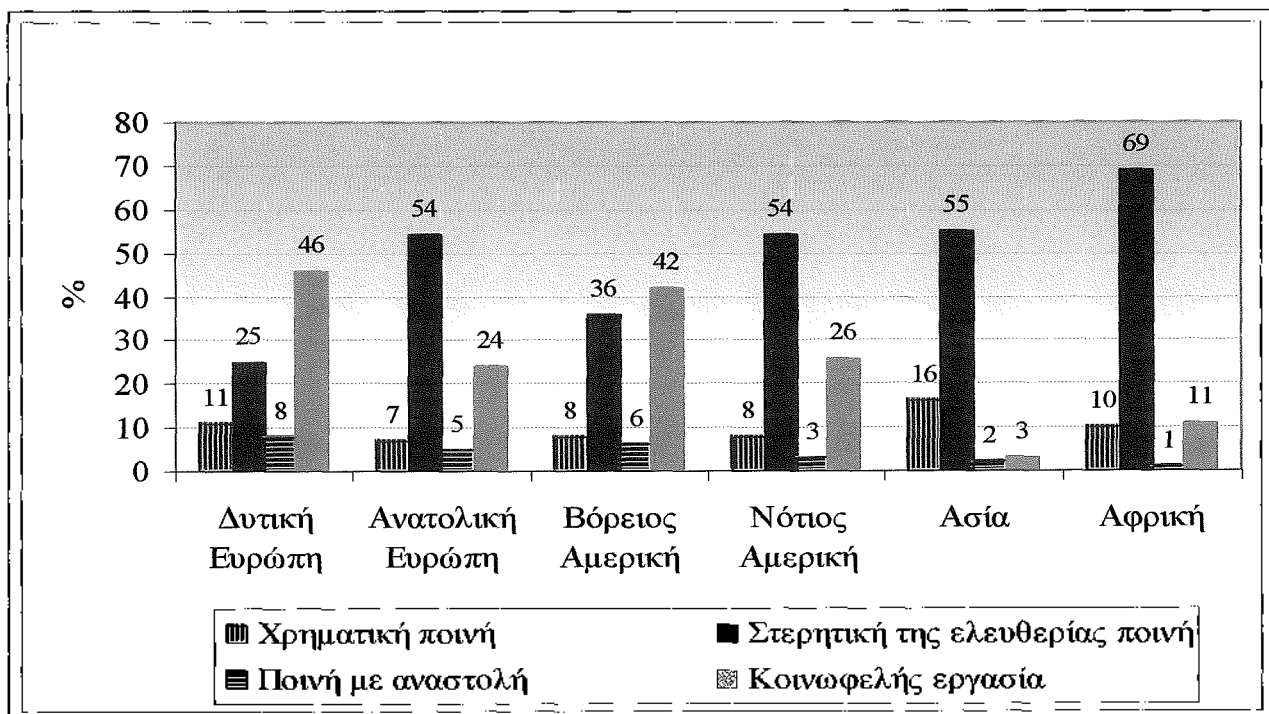
¹⁸⁰ Walmsley Roy, ό.π.2005, (table 4 «Europe»).

¹⁸¹ H. J. Albrecht, ό.π. 2002, σ. 201.

Στο **Γράφημα 4** εμφανίζεται ότι η Αφρική κατέχει εξέχουσα θέση στις τιμωρητικές προτιμήσεις του κοινού στη στερητική της ελευθερίας ποινή με δείκτη εξήντα εννέα (69). Ακολουθούν η Ασία με δείκτη πενήντα πέντε (55), η Νότια Αμερική και η Ανατολική Ευρώπη με δείκτη πενήντα τέσσερα (54), η Βόρεια Αμερική με δείκτη τριάντα έξι (36) και η Δυτική Ευρώπη με δείκτη είκοσι πέντε (25).

Η Βρετανική αντιτρομοκρατική νομοθεσία του 2005¹⁸²

Μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, η Μ. Βρετανία προσδέθηκε ακόμα περισσότερο στο άρμα της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής και πρακτικής των Ηνωμένων Πολιτειών. Η κυρίαρχη βρετανική αντίληψη συνέπλεε απόλυτα με την αμερικανική λογική κι επιχείρηση του «war on terrorism», ο οποίος περιελάμβανε την στρατηγική των προληπτικών πολέμων και την παγκόσμια καταδίωξη των εστιών, των εγκεφάλων και των δραστών των παγκόσμιων – κι επώνυμων – πλέον τρομοκρατικών

οργανώσεων. Εδραία πεποίθηση των βρετανικών αξιωματούχων ήταν και είναι ότι το παγκόσμιο τρομοκρατικό δίκτυο της Al Quaeda έχει ξεκινήσει με αποφασιστικό τρόπο έναν ανελέητο, αιματηρό, τυφλό κι ατέρμονα τρομοκρατικό πόλεμο, όχι μόνο εναντίον των Η.Π.Α., αλλά κι εναντίον ολόκληρης της ιστορικής Δύσης, με βαθύτατους και συνειδητούς εκδικητικούς στόχους, λόγω της ασυμφιλίωτης αντίθεσης των εξτρεμιστών μουσουλμάνων με τις γεωπολιτικές πρωτοβουλίες και δράσεις των δυτικών – κύρια των νατοϊκών δυνάμεων – στην περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Η Μ. Βρετανία, αποτελεί υψηλή τρομοκρατική προτεραιότητα για την Al Quaeda, όπως επιβεβαιώθηκε άλλωστε και από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της

¹⁸² Χ. Δημόπουλος, Παγκοσμιοποίηση και Τρομοκρατία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σ. 677.

οργάνωσης αυτής στο βρετανικό έδαφος στις 3 και 21 Ιουλίου 2005. Τα αλληπάλληλα τρομοκρατικά χτυπήματα, ταυτόχρονα και σε διαφορετικά σημεία του πλανήτη, και οι συνεχιζόμενες και τηλεοπτικά μεταδιδόμενες απειλές της Al Qaeda για επικείμενες και καταστροφικές τρομοκρατικές επιθέσεις, προσέδωσαν στην αντιτρομοκρατική φιλοσοφία των Άγγλων και Αμερικανών μεγαλύτερη συναίνεση και ισχυρότερη δικαιολογία, και στη διεξαγωγή του «war on terrorism» επείγοντα χαρακτήρα.

Η Μ. Βρετανία προέβη, την Άνοιξη του 2005, και πριν από τα πρόσφατα τρομοκρατικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στο έδαφός της (στις 3 και 21 Ιουλίου 2005), σε αυστηροποίηση της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας. Με τη νομοθετική πρωτοβουλία αυτή τροποποίησε και συμπλήρωσε το ήδη σκληρό αντιτρομοκρατικό καθεστώς της Μ. Βρετανίας, ενώ όλα δείχνουν ότι επίκειται μια αυστηρότερη νομοθετική παρέμβαση στο βρετανικό αντιτρομοκρατικό πεδίο. Μια πρώτη γεύση των εξαγγελόμενων θεσμικών αλλαγών αποτελεί η πύκνωση και η εντατικοποίηση των συννοριακών ελέγχων, οι οποίοι προσλαμβάνουν απροκάλυπτα ταπεινωτικό χαρακτήρα για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, όπως λ.χ. γίνεται τώρα με τη διερεύνηση της συνδρομής της «βρετανικότητας» στους μεταναστεύοντες στην Μ. Βρετανία κ.λπ. Ωστόσο, ο αντιτρομοκρατικός νόμος της 11^{ης} Μαρτίου 2005 αποτελεί μνημείο αντιτρομοκρατικού παροξυσμού που θέτει εκποδών το πλέγμα των προστατευτικών διατάξεων – όχι μόνο της χώρας αυτής, αλλά και του Διεθνούς Δικαίου – αναφορικά με ατομικές ελευθερίες. Πρόκειται για μια οδυνηρή και βάνανυση επέμβαση και καταστρατήγηση του εγγυητικού περιεχομένου των συνταγματικών και δικονομικών δικαιωμάτων των πολιτών και διαμενόντων στην επικράτεια του Ην. Βασιλείου, λόγω υποψίας – δηλαδή καχυποψίας – εμπλοκής ή συμμετοχής κάποιου σε τρομοκρατική οργάνωση ή δράση. Ο αστυνομικός, διοικητικός και δικαστικός έλεγχος των υπόπτων είναι ωμός και απερίφραστος. Η καταστρατήγηση των ατομικών δικαιωμάτων και των δικονομικών εγγυήσεων των ελεγχόμενων προσώπων για συμμετοχή ή τέλεση πράξεων τρομοκρατίας είναι αδυσώπητη. Με το νόμο αυτό, το βρετανικό κράτος τίθεται επικεφαλής της δυτικής αντιτρομοκρατικής υστερίας, και εισάγει χωρίς περίσκεψη και αναστολή ένα καθεστώς νομοθετικής ανασφάλειας και ανελευθερίας¹⁸³. Ο νόμος αυτός με το γενικό τίτλο «**Prevention of Terrorism Act 2005**», αναφέρεται στις «διαταγές ελέγχου» (Control Orders) κι αποτελείται από δέκα έξι (16) κεφάλαια.

Στο Προοίμιο του νόμου αναφέρεται ότι πρόκειται για ένα Νόμο, ο οποίος προβλέπει την έκδοση διαταγών επιβολής υποχρεώσεων σε άτομα, τα οποία εμπλέκονται σε δραστηριότητα που σχετίζεται με την τρομοκρατία και για σκοπούς συνδεόμενους με την πρόληψη ή τον περιορισμό της ευρύτερης εμπλοκής τους σε μια τέτοια δραστηριότητα. Ο ως άνω Νόμος, περιέχει επιπλέον προβλέψεις αναφορικά με τις εφέσεις και τις άλλες νομικές διαδικασίες, οι οποίες αφορούν σε τέτοιες διαταγές. Ο

¹⁸³ Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2006, σ. 687.

Νόμος αυτός¹⁸⁴ καθιερώνει ρυθμίσεις απίθανης κατασταλτικής βαναυσότητας, που όχι μόνο δεν βρίσκει νομιμοποιητικό άλλοθι σε παρόμοια νομοθεσία άλλου δυτικού κράτους, ακόμα και στις Η.Π.Α., αλλά και «καινοτομεί» σε διεθνές επίπεδο, εγκαινιάζοντας με αυτό τον τρόπο μια περίοδο έντονου νομοθετικού αυταρχισμού κι οργουελικού εφιάλτη. Παράλληλα, αποτελεί μια δυσσίωνα προαγγελία των νομοθετικών μέτρων που πρόκειται να ληφθούν στο άμεσο μέλλον κι από άλλους εθνικούς νομοθέτες – κυρίως των δυτικών και ειδικότερα, των ευρωπαϊκών χωρών – ιδίως από εκείνους, οι οποίοι ενστερνίζονται την αντιτρομοκρατική φιλοσοφία των αγγλοαμερικανών. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, η οποία ευνοεί την θεσμική ολοκλήρωση, μέσω της νομοθετικής εναρμόνισης και ομογενοποίησης, η ηγεμονική νομοθετική κουλτούρα και μάλιστα, η κυρίαρχη αντιτρομοκρατική νομοθετική πολιτική των αγγλοαμερικανών, φαίνεται πως αργά ή γρήγορα θα εξαπλωθεί και θα υιοθετηθεί από τις χώρες του λεγόμενου «δυτικού νομικού πολιτισμού»!

Σύμφωνα με το πρώτο κεφάλαιο του βρετανικού νόμου για την πρόληψη της Τρομοκρατίας (2005), «**διαταγές ελέγχου**» είναι οι διαταγές που εκδίδονται εναντίον ενός ατόμου και επιβάλλουν υποχρεώσεις σ' αυτόν για την επίτευξη σκοπών, οι οποίοι συνδέονται με την προστασία των μελών του συνόλου από κίνδυνο τρομοκρατίας.

Οι επιβαλλόμενες υποχρεώσεις μπορεί να περιλαμβάνουν¹⁸⁵:

- α) απαγόρευση ή περιορισμό της κατοχής ή της χρήσης ειδικών αντικειμένων ή ουσιών από ένα άτομο,
- β) απαγόρευση ή περιορισμό της χρήσης ειδικών υπηρεσιών ή ειδικών διευκολύνσεων από ένα άτομο ή εκτέλεση ειδικών δραστηριοτήτων απ' αυτό,
- γ) περιορισμό σε σχέση με την εργασία του ή άλλη απασχόλησή του ή σε σχέση με τις επιχειρήσεις,
- δ) περιορισμό στη συναναστροφή του ή στην επικοινωνία του με ειδικά πρόσωπα ή με άλλα πρόσωπα γενικά,
- ε) περιορισμό σε σχέση με την τοποθεσία διαμονής του ή με πρόσωπα στα οποία προσφέρει πρόσβαση στην τοποθεσία διαμονής του,
- στ) απαγόρευση διαμονής του σε ειδικές τοποθεσίες ή σε μια ειδική περιοχή για ειδικά χρονικά διαστήματα ή για συγκεκριμένες ημέρες,
- ζ) απαγόρευση ή περιορισμό των μετακινήσεών του από ή εντός του Ηνωμένου Βασιλείου, ή από μια ειδική τοποθεσία ή περιοχή εντός του Ηνωμένου Βασιλείου,
- η) υποχρέωση για συμμόρφωση με κάθε άλλη απαγόρευση ή περιορισμό που μπορεί να επιβάλλεται στις μετακινήσεις του για μια χρονική περίοδο η οποία δεν θα υπερβαίνει τις 24 ώρες, σύμφωνα με οδηγίες που δίνονται σ' αυτόν με ειδικό τρόπο,

¹⁸⁴ Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2006, σ. 679.

¹⁸⁵ Χ. Δημόπουλος, ό.π., σ. 680.

από ένα ειδικό πρόσωπο και για τον σκοπό της διασφάλισης της συμμόρφωσής του με άλλες υποχρεώσεις που επιβάλλονται μέσω ή σύμφωνα με τη διαταγή,

θ) υποχρέωση να παραδίδει το διαβατήριό του ή ό,τιδήποτε έχει στην κατοχή του – σύμφωνα με μια επιβαλλόμενη απαγόρευση ή περιορισμό – σε ένα ειδικό πρόσωπο και για μια χρονική περίοδο, η οποία δεν θα υπερβαίνει την περίοδο κατά την οποία η εν λόγω διαταγή παραμένει σε ισχύ,

ι) υποχρέωση να επιτρέπει σε ειδικά πρόσωπα να ερευνούν την τοποθεσία (τούτου) και κάθε οίκημα για τον σκοπό της εξακρίβωσης του αν οι υποχρεώσεις που επιβλήθηκαν σε βάρος του από ή σύμφωνα με τη διαταγή έχουν τηρηθεί, βρίσκονται σε εκπλήρωση ή έχουν παραβιαστεί,

κ) υποχρέωση να επιτρέπει σε ειδικά πρόσωπα είτε γι' αυτό τον σκοπό είτε για τον σκοπό εξασφάλισης του γεγονότος ότι η διαταγή εκτελείται, ν' αφαιρούν ό,τιδήποτε βρέθηκε σ' αυτή την τοποθεσία ή σε οποιαδήποτε κατοικία και να υποβάλλεται σε ελέγχους ή να τα διατηρεί για μια χρονική περίοδο η οποία δεν θα υπερβαίνει την περίοδο για την οποία η εν λόγω διαταγή παραμένει σε ισχύ,

λ) να επιτρέπει την φωτογράφησή του,

μ) να συνεργάζεται με ειδικές υπηρεσίες για τη διευκόλυνση των μετακινήσεών του, των επικοινωνιών του ή άλλων δραστηριοτήτων του που παρακολουθούνται ηλεκτρονικά ή με άλλα μέσα,

ν) να συμμορφώνεται με ένα αίτημα που διατυπώνεται με ειδικό τρόπο για την παροχή πληροφοριών σ' ένα ειδικό πρόσωπο σύμφωνα με το αίτημα και

ξ) να αναφέρεται σ' ένα ειδικό πρόσωπο σε συγκεκριμένους χρόνους και τοποθεσίες.

5. Ρωσία

Στη Ρωσία παρατηρείται ένα εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό κρατουμένων ανά 100.000 πληθυσμού. Για παράδειγμα, στα τέλη του 1997, το ποσοστό ανερχόταν σε επτακόσιους σαράντα (740) κρατούμενους ανά εκατό χιλιάδες (100.000) πληθυσμού¹⁸⁶. Η κράτηση του μεγάλου αυτού αριθμού των κρατουμένων αποτελεί μεγάλο πρόβλημα για τη χώρα¹⁸⁷. Η κατάσταση επιδεινώνεται, καθώς τα ήδη υπάρχοντα καταστήματα των φυλακών βρίσκονταν σε εξαιρετικά άσχημη κατάσταση.

Πολλά από αυτά είχαν κατασκευαστεί μεταξύ του 17^{ου} και του 19^{ου} αιώνα και έχουν άμεση ανάγκη επισκευής. Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις όπου κρατούνται άτομα (συνήθως υπόδικοι) σε παλαιούς στάβλους και υπόστεγα.

¹⁸⁶ A. Uss and A. Pergataia, «Russia», in Dirk van Zyl Smit and Frider Dünkkel «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, σ. 565.

¹⁸⁷ Σε όλες τις φυλακές της χώρας, η προβλεπόμενη χωρητικότητα έχει ξεπεραστεί κατά 150-160%, A. Uss and A. Pergataia, ό.π. 2001

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η πλειοψηφία των κρατουμένων στις φυλακές της Ρωσίας είναι υπόδικοι. Ο μεγάλος αριθμός υποδίκων οφείλεται κυρίως στο ότι σημειώνονται μεγάλες καθυστερήσεις στην έρευνα και προετοιμασία των υποθέσεων στο στάδιο της προδικασίας¹⁸⁸, καθώς και στο ότι η προσωρινή κράτηση επιβάλλεται στη συντριπτική πλειοψηφία των υποθέσεων¹⁸⁹. Μάλιστα, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι περίπου το 65% των υποδίκων, μόλις δικαστούν σε φυλάκιση, δεν υπόκεινται σε εκτέλεση της ποινής τους, επειδή η επιβαλλόμενη από το Δικαστήριο ποινή είναι πιο μικρή ή ελάχιστα μεγαλύτερη από το χρόνο που ήδη έχουν κρατηθεί στη φυλακή¹⁹⁰.

6. Λιθουανία

Στη Λιθουανία, την 1^η Ιανουαρίου 1998¹⁹¹, δέκα τρεις χιλιάδες εξακόσια είκοσι οκτώ (13.628) άτομα κρατούνταν στις φυλακές (αναλογία 368/100.000 πληθυσμού). Συγκριτικά με τα ποσοστά που σημειώνονταν την ίδια περίοδο στη Δυτική Ευρώπη, τα ποσοστά στη Λιθουανία είναι πολύ υψηλά. Ακόμη και οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης με τα υψηλότερα ποσοστά εγκλείστων υπολείπονται αρκετά της Λιθουανίας. Από την άλλη, όμως, η κατάσταση στη Λιθουανία είναι κάπως καλύτερη σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Ο πίνακας που ακολουθεί¹⁹² περιέχει τα ποσοστά εγκλεισμού στη χώρα από την 1^η Ιανουαρίου 1992 έως την 1^η Ιανουαρίου 1998.

Πίνακας
Number of Incarcerated persons as at 1 January

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Total incarcerated persons	9,175	9,900	10,357	12,782	13,289	12.200	13,628
Unsentenced detainees	1,781	2,464	2,999	3,337	2,925	2,193	2,576
Sentenced prisoners	7,394	7,436	7,358	9,445	10.364	10.007	11.052
Total incarcerated persons per 100,000 of the Population	247	277	279	345	359	329	368

Source: Ministry of Interior Affairs (1999:47)

¹⁸⁸ Υπολογίζεται ότι, κατά μέσο όρο, ένας ανακριτής μπορεί να διενεργεί μέχρι και τριάντα (30) μη διεκπεραιωμένες έρευνες ταυτόχρονα, βλ. A. Uss and A. Pergataia, ό.π.

¹⁸⁹ Η προσωρινή κράτηση διατάσσεται περίπου στο 40% των περιπτώσεων, βλ. A. Uss and A. Pergataia, «Russia», ό.π. 2001, σ.σ. 565-566.

¹⁹⁰ A. Uss and A. Pergataia, ό.π. 2001, σ. 566

¹⁹¹ V. Justickis and J. Peckaitis «Lithania», in Dirk van Zyl Smit and Frider Dunkel «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, σ. 448.

¹⁹² V. Justickis and J. Peckaitis, ό.π.2001, σ. 449.

7. Εσθονία

Πίνακας
The number of prisoners between 1990 and 1998¹⁹³

Year	Total	Pre-trial (%)	Per 100,00
1990	4.465	20	285
1991	4.408	21	280
1992	4.778	27	305
1993	4.514	34	290
1994	4.220	32	270
1995	4.401	35	295
1996	4.224	33	286
1997	4.638	37	317
1998	4.790	33	329

Source: Annual Reports, Ministry of justice

Στον ανωτέρω Πίνακα παρατηρούμε τις αυξομειώσεις στον αριθμό των κρατουμένων στις φυλακές της Εσθονίας κατά την οκταετία 1990-1998. Παράλληλα, βλέπουμε και το πώς κυμαίνεται στο ποσοστό των υποδίκων που κρατούνται σ' αυτές και η αναλογία του αριθμού των κρατουμένων ανά 100.000 πληθυσμού. Όπως παρατηρούμε, ο συνολικός αριθμός των κρατουμένων έχει αυξηθεί (από τέσσερις χιλιάδες τετρακόσιους εξήντα πέντε (4.465), το 1990 σε τέσσερις χιλιάδες επτακόσιους ενενήντα (4.790) το 1998), ομοίως και το ποσοστό των υποδίκων (από 20% σε 33%, το ίδιο ισχύει και για την αναλογία των κρατουμένων ανά 100.000 πληθυσμού, από διακόσιους ογδόντα πέντε (285), σε τριακόσιους είκοσι εννέα (329) ανά 100.000 πληθυσμού).

Αναφορικά με τις συνθήκες και τους όρους κράτησης στις φυλακές της Εσθονίας, ενδιαφέρον προκαλεί το μέτρο σχετικά με τις επισκέψεις που μπορούν να δέχονται οι κρατούμενοι. Σύμφωνα με το Σωφρονιστικό Κώδικα της Εσθονίας, οι κρατούμενοι μπορούν να δέχονται επισκέψεις σύντομης διάρκειας και επισκέψεις μακράς διάρκειας. Οι σύντομης διάρκειας επισκέψεις επιτρέπονται σε συγγενείς, φίλους και σε άλλα πρόσωπα που η Διεύθυνση της φυλακής θεωρεί έμπιστα. Διαρκούν μέχρι τρεις ώρες και, κατά τη διάρκεια τους, είναι υποχρεωτική η παρουσία φύλακα.

Οι μακράς διάρκειας επισκέψεις επιτρέπονται στους συζύγους, γονείς (φυσικούς και θετούς), παππούδες και γιαγιάδες, στα αδέρφια και στα παιδιά (φυσικά ή θετά) των κρατουμένων. Μπορούν να διαρκέσουν από μια έως τρεις ημέρες και πραγματοποιούνται σε ένα δωμάτιο επισκέψεων που μοιάζει με δωμάτιο ξενοδοχείου. Να σημειώσουμε ότι, κατά τη διάρκεια των μακράς διάρκειας επισκέψεων, δεν παρίσταται φύλακας. Κάθε κρατούμενος μπορεί να δεχθεί μια μακράς διάρκειας

¹⁹³ J. Sootak Pando Antsmal and Olavi Israel, «Estonia», in Dirk van Zyl Smit and Frider Dunkel «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, σ. 251.

επίσκεψη μια φορά την εβδομάδα. Με την εφαρμογή αυτού του μέτρου, ο κρατούμενος έχει την δυνατότητα να διάγει μια, όσο οι συνθήκες το επιτρέπουν, φυσιολογική ζωή στο περιβάλλον της φυλακής, ενώ, παράλληλα, δε χάνει την επαφή του με τα οικεία του πρόσωπα.

8. Μια ευρωπαϊκή προοπτική.

Στις σελίδες που προηγήθηκαν είδαμε την τάση επιβολής στερητικών της ελευθερίας ποινών στα Κράτη της Ευρώπης, καθώς και την κατάσταση που επικρατεί στα καταστήματα κράτησης (υψηλοί δείκτες εγκλεισμού, υπερπληθυσμός στα καταστήματα κράτησης κ.ά). Στη συνέχεια θα δούμε πως διαμορφώνονται κάποιες νέες τάσεις στο πεδίο της Αντεγκληματικής Πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Παρ' όλες τις διαφορές των αρμοδίων για την απονομή της δικαιοσύνης στον τρόπο προσέγγισης και στις χρησιμοποιούμενες μεθόδους, υπάρχουν ωστόσο κοινές αντιλήψεις στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁹⁴. Αυτά ευνοούν παρεμβάσεις που συνδυάζουν την εκπαίδευση, την ποινή, την επανόρθωση και την επανενσωμάτωση στον κοινωνικό κορμό, και απορρίπτουν παραπλανητικά ψευδοδιλήμματα για δήθεν επιλογή ανάμεσα σε μέτρα κατασταλτικά και μέτρα εκπαιδευτικά. Υπάρχει επίσης συναίνεση ως προς την προτεραιότητα στόχων με μεταρρυθμιστικό χαρακτήρα και ως προς την ανάγκη της αποεγκληματοποίησης ορισμένων τύπων εγκλημάτων ή λήψης συνδυασμένων μέτρων για την επίτευξη των στόχων. Η χρήση του εγκλεισμού πρέπει να θεωρείται ως η έσχατη λύση.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Αυτό οφείλεται, εν πολλοίς, και στις σχετικές εργασίες του Συμβουλίου της Ευρώπης, στο οποίο πλέον μετέχουν σαράντα έξι (46) χώρες, έναντι είκοσι τεσσάρων (24) το 1990 (βλ. τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες του 1987 και τα Πορίσματα και Εκθέσεις των Εγκληματολογικών Διασκέψεων και των Διασκέψεων των Διευθυντών Σωφρονιστικών Καταστημάτων, πρβ. Ιακ. Φαρσεδάκη, «Η συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Εγκληματολογία, Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της», σ.σ. 91-190).

¹⁹⁵ Αναφορικά με τη νεανική παραβατικότητα η χρήση υποστηρικτικών μέτρων και προγραμμάτων για την πρόληψη της υποτροπής και για την κοινωνική επανένταξη των ανήλικων παραβατών βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, έτσι ώστε να διασφαλισθεί η υποστήριξη του κοινού και ιδίως των νέων. Πρέπει να επαναβεβαιωθεί ότι η Ευρωπαϊκή προοπτική στον αγώνα απέναντι στη νεανική παραβατικότητα απαιτεί μian ολοκληρωμένη προσέγγιση με έμφαση στα μέτρα πρόληψης, που θα αναπτύσσεται σε συνδυασμό με κοινωνικές πολιτικές, ιδίως όσον αφορά στον τρόπο ζωής και ανάπτυξης των μεγαλουπόλεων. Ιδίως θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην ανάπτυξη μηχανισμών διαμεσολάβησης, με την ευρεία έννοια του όρου, δηλαδή με την έννοια αφενός της μεσολάβησης μεταξύ ανήλικου και θύματος (ει δυνατόν με προεκτάσεις στην οικογένεια του ανήλικου, υπό μορφή του νεοζηλανδικού

Κρίνεται απαραίτητη η λήψη μέτρων περιστασιακής πρόληψης και καταστολής¹⁹⁶, με έμφαση στην υπεύθυνη ενημέρωση των πολιτών, την ταχεία εκδίκαση των υποθέσεων, την αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας (π.χ. εξετάσεις D.N.A.) και τη διακρατική/διεθνή δικαστική συνεργασία (π.χ. μέσω της Eurojust). Αιχμή του δόρατος θα πρέπει, εδώ να είναι η αυστηρή τιμώρηση του οργανωμένου ή/και ειδικευμένου εγκλήματος, αλλά και η λήψη μέτρων για αποσυμφόρηση της ποινικής ύλης και για εξωδικαστηριακή αντιμετώπιση ως προς αδικήματα ήσσονος σημασίας, δηλαδή ως προς αδικήματα που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «μη γνήσιες ποινικές παραβάσεις». Αυτονόητο είναι ότι τα μέτρα αυτά θα πρέπει να έχουν ως θεμέλιο τη νομιμότητα, τις διεθνείς ή διακρατικές συμβάσεις και τις θεμελιώδεις Συνταγματικές αρχές, όπως είναι ιδίως οι αρχές της αξίας του ανθρώπου, της αναγκαιότητας και της αναλογίας των ποινικών κυρώσεων. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει, να επιδιωχθεί, τόσο σε νομοθετικό, όσο επίσης σε δικαστικό και ερμηνευτικό επίπεδο, η χρυσή εκείνη τομή που εναρμονίζει την ανάγκη για αποτελεσματικότητα του νόμου και την ανάγκη για προστασία των δικαιωμάτων δράστη και θύματος ως φορέων ανθρώπινης αξίας.

9. Προτάσεις

Η αύξηση του πληθυσμού των φυλακών αποτελεί μεγάλη πρόκληση για το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης στο σύνολο του, αλλά και για ολόκληρη την ανθρωπότητα. Κρίνεται επιτακτική η ανάγκη λήψης μέτρων Αντεγκληματικής Πολιτικής, που θα διέπονται από την αρχή της νομιμότητας και θα υπόκεινται στον υπέρτατο σκοπό της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για την πρόληψη του εγκλήματος, την ασφάλεια και προστασία του πολίτη, την εξατομίκευση των κυρώσεων και μέτρων και την κοινωνική επανένταξη των εγκληματιών.

Προς την κατεύθυνση αυτή ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα πορίσματα της σύστασης Νο R (99) 22, την οποία επεξεργάστηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα προβλήματα της εγκληματικότητας.

προτύπου οικογενειακού συμβουλίου, και σε σημαντικά για τον ανήλικο πρόσωπα), και αφετέρου με την έννοια της κοινωνικής μεσολάβησης και της πολιτιστικής μεσολάβησης.

Παράλληλα, πρέπει να ενισχυθεί η χρήση επανορθωτικής εργασίας στην κοινότητα, η οποία μπορεί να λάβει τη μορφή εργασίας προς όφελος του θύματος ή δημόσιων ή ιδιωτικών οργανισμών, ή κοινωνικών ομάδων.

¹⁹⁶ N. Κουράκης, Το έγκλημα και οι εγκληματολογικές επιστήμες στον 21^ο αιώνα, Ποινικός Λόγος 3/2001, σ. 803.

Παράρτημα στη Σύσταση Νο. R (99) 22¹⁹⁷

I. Βασικές αρχές

1. Η στέρηση της ελευθερίας θα πρέπει να θεωρείται ως κύρωση ή μέτρο της τελευταίας καταφυγής και γι' αυτό θα πρέπει να προβλέπεται μόνον, όταν η σοβαρότητα του εγκλήματος θα καθιστούσε κάθε άλλη κύρωση ή μέτρα αναμφίβολα ακατάλληλα.
2. Η επέκταση των εγκαταστάσεων της φυλακής θα πρέπει να είναι ένα μάλλον εξαιρετικό μέτρο, δεδομένου ότι είναι γενικά απίθανο να προσφέρει τελική επίλυση του προβλήματος του υπερκορεσμού. Χώρες στις οποίες η δυναμικότητα των φυλακών μπορεί να είναι σε γενικούς όρους επαρκής αλλά άσχημα προσαρμοσμένη στις τοπικές ανάγκες θα πρέπει να προσπαθούν να επιτύχουν μια πιο λογική κατανομή της δυναμικότητας των φυλακών.
3. Θα πρέπει να υπάρχει ένας κατάλληλος πίνακας κυρώσεων και μέτρων που εκτελούνται στην κοινότητα, πιθανόν ταξινομημένων ανάλογα με τη βαρύτητα τους, τα οποία οι εισαγγελείς και οι δικαστές θα πρέπει να είναι πρόθυμοι να τα χρησιμοποιούν όσο το δυνατόν ευρύτερα.
4. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο αναταξινομήσουν έτσι ώστε να μην επισύρουν ποινές που συνεπάγονται στέρηση της ελευθερίας.
5. Προκειμένου να σχεδιαστεί μια συνεπής στρατηγική κατά του υπερκορεσμού των φυλακών και της αύξησης του πληθυσμού των φυλακών, θα πρέπει να προηγηθεί μια λεπτομερής ανάλυση των κυρίων παραγόντων στους οποίους οφείλονται, απευθυνόμενη ιδιαίτερα σε θέματα όπως οι τύποι των εγκλημάτων για τα οποία επιβάλλονται μακρόχρονες ποινές φυλάκισης, οι προτεραιότητες στον έλεγχο του εγκλήματος, οι διαθέσεις του κοινού, καθώς και ενδιαφέροντα και υπάρχουσες πρακτικές καταδίκης.

II. Η αντιμετώπιση της έλλειψης θέσεων στις φυλακές¹⁹⁸

6. Προκειμένου να αποφευχθούν αυξημένα επίπεδα υπερπληθυσμού, θα πρέπει να καθορίζεται ανώτατη δυναμικότητα για τα σωφρονιστικά καταστήματα.
7. Όπου εμφανίζονται συνθήκες υπερπληθυσμού, ειδική έμφαση θα πρέπει να δίνεται στις αρχές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, στην υποχρέωση των σωφρονιστικών αρχών να εφαρμόζουν ανθρωπιστική και θετική μεταχείριση, στην πλήρη αναγνώριση των ρόλων του προσωπικού, και στην εφαρμογή αποτελεσματικής σύγχρονης διαχείρισης. Σε συμμόρφωση προς τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες, θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στο μέγεθος του χώρου που προσφέρεται στους κρατούμενους, στην υγιεινή και τα υγειονομικά μέτρα, στη χορήγηση επαρκούς και κατάλληλα παρασκευασμένου και

¹⁹⁷ Σ. Αλεξιάδης, ό.π. 2001, σ.σ. 394-400.

¹⁹⁸ Σ. Αλεξιάδης, ό.π. 2001 σ.σ. 394-395.

προσφερόμενου φαγητού, στην μέριμνα της υγείας των κρατουμένων και στις ευκαιρίες για εξωτερική άσκηση.

8. Προκειμένου να εξουδετερωθούν μερικές από τις αρνητικές συνέπειες του υπερκορεσμού των φυλακών, θα πρέπει να διευκολύνονται στην ευρύτερη δυνατή έκταση οι επαφές των κρατουμένων με τις οικογένειές τους και θα πρέπει να προσφέρεται η μέγιστη δυνατή υποστήριξη της κοινότητας.
9. Ειδικοί τρόποι εκτέλεσης των στερητικών της ελευθερίας ποινών, όπως η ημι-ελευθερία, τα ανοικτά καθεστώτα, οι σωφρονιστικές άδειες ή οι τοποθετήσεις εκτός της φυλακής, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται όσο το δυνατόν περισσότερο προκειμένου να συμβάλουν στη μεταχείριση και αποκατάσταση των κρατουμένων στη διατήρηση των δεσμών τους με τις οικογένειες και την κοινότητα και στη μείωση της έντασης στα σωφρονιστικά καταστήματα.

III. Μέτρα σχετικά με το προ-δικαστικό στάδιο. Αποφυγή της ποινικής διαδικασίας – Ελάττωση της χρήσης της προφυλάκισης.

10. Κατάλληλα μέτρα θα πρέπει να λαμβάνονται με σκοπό την πλήρη εφαρμογή των αρχών που θεσπίζονται στη Σύσταση Νο. R (87) 18 αναφορικά με την απλοποίηση της ποινικής δικαιοσύνης. Τούτο θα σήμαινε ιδιαίτερα, ότι τα κράτη μέλη, με την επιφύλαξη των συνταγματικών τους αρχών και της νομικής τους παράδοσης, θα προσφεύγουν στην αρχή της διακριτικής κίνησης της ποινικής δίωξης (ή σε μέτρα που έχουν τον ίδιο στόχο και θα χρησιμοποιούν απλοποιημένες διαδικασίες και εξω-δικαστηριακές διευθετήσεις ως εναλλακτικές της ποινικής δίωξης σε κατάλληλες υποθέσεις, προκειμένου να αποφεύγονται πλήρεις ποινικές διαδικασίες).
11. Η εφαρμογή της προφυλάκισης και η διάρκειά της θα πρέπει να μειωθεί στο ελάχιστο που συμβιβάζεται με το συμφέρον της δικαιοσύνης. Για να επιτευχθεί τούτο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι η νομοθεσία και η πρακτική τους θα είναι σύμφωνες με τις σχετικές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τη νομολογία των οργάνων έλεγχου της, και θα καθοδηγούνται από τις αρχές που περιέχονται στη Σύσταση Νο. R (80) 11 που αφορά την προφυλάκιση κατά τη διάρκεια της δίκης, ιδιαίτερα σε σχέση με τους λόγους για τους οποίους μπορεί να διαταχθεί προφυλάκιση.
12. Θα πρέπει να γίνεται η ευρύτερη δυνατή χρήση μέτρων εναλλακτικών της προφυλάκισης, όπως η υποχρέωση του ύποπτου να κατοικεί σε ορισμένη διεύθυνση, η απαγόρευση να εισέρχεται ή να εγκαταλείπει ωρισμένους χώρους χωρίς άδεια, η επιβολή εγγύησης ή επίβλεψης και βοήθειας από υπηρεσία οριζόμενη από δικαστική αρχή. Επίσης, θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα επίβλεψης της υποχρέωσης παραμονής σε συγκεκριμένο τόπο με ηλεκτρονική παρακολούθηση.

13. Προκειμένου να βοηθηθεί η αποτελεσματική και ανθρωπιστική χρήση της προφυλάκισης, θα πρέπει να υπάρχουν διαθέσιμοι επαρκείς οικονομικοί πόροι και ανθρώπινο δυναμικό και να αναπτυχθούν κατάλληλα οικονομικά μέσα και τεχνικές διαχείρισης, στο αναγκαίο μέτρο.

III. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

1. Η.Π.Α.: Αυταρχικό πρότυπο μηδενικής ανοχής

α) Η εφαρμογή του προτύπου της «Μηδενικής Ανοχής» (Zero Tolerance).

Το δόγμα «Νόμος και Τάξη» (*Law and Order*)¹⁹⁹ ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1980, με την περίφημη Ρηγκανική σύλληψη του «Get-Taugh», δηλ. με την αύξηση της καταστολής του εγκλήματος και τη μείωση των αντεγκληματικών οικονομικών δαπανών. Είναι η εποχή κατά την οποία ιδιωτικοποιείται μέρος του ποινικού συστήματος, όπως τα κρατητήρια, οι φυλακές, τα κέντρα κράτησης των λαθρομεταναστών κ.ά., ενώ παράλληλα, καταστρώνεται ένας αμείλικτος πόλεμος εναντίον του εγκλήματος – ο περίφημος «War on Crime» – που θυματοποίησε χιλιάδες πολίτες (σε ό,τι αφορά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους). Ο πόλεμος αυτός, ανάλογα με τα πεδία στα οποία ελάμβανε χώρα, εξειδικευόταν «War on Drugs» (πόλεμος κατά των ναρκωτικών), «War on terrorism» (πόλεμος κατά της τρομοκρατίας) κ.λπ. Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων τέθηκε υπό παρακολούθηση, μέσα από μια άλλη ειδικότερη πολιτική του «War on Crime», σύμφωνα με την οποίαν «ένας αστυνομικός θα πρέπει να βρίσκεται σε κάθε γωνία του δρόμου» («A Cop on every corner»), ενώ με το πρόσχημα των βάσιμων υπονοιών για τέλεση ή συμμετοχή σε κάποια εγκληματική ενέργεια, πραγματοποιούνταν καθημερινά αθρόες συλλήψεις πολιτών, συνήθως αθώων.

Μια άλλη ακραία εκδοχή²⁰⁰ της ρεπουμπλικανικής Αντεγκληματικής Πολιτικής των Η.Π.Α. είναι η διωκτική πρακτική της «Μηδενικής Ανοχής» (*Zero Tolerance*). Πρόκειται για την θεωρία των «σπασμένων παράθυρων» (*broken windows*), την οποία διατύπωσαν το 1982, οι Wilson και Kelling²⁰¹. Το «δόγμα» της «Zero tolerance» εφαρμόστηκε στην πόλη της Νέας Υόρκης, όταν αστυνομικός διευθυντής αυτής ήταν ο William Bratton και Δήμαρχος ο Giuliani²⁰². Η «Μηδενική Ανοχή» για τη Νέα Υόρκη

¹⁹⁹ Χ. Δημόπουλος, «Η Παγκοσμιοποίηση του Εγκλήματος» (κατά την αγγλοσαξωνική βιβλιογραφία), Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003, σ. 27.

²⁰⁰ Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2003, σ.σ. 28, 29.

²⁰¹ Κεντρική υπόθεση της θεωρίας αυτής είναι η εξής: Εάν επιτραπεί στους ανθρώπους να σπάζουν παράθυρα ατιμώρητα, όχι μόνο θα κάνουν εγκλήματα στην αρχή μικρότερα, και αργότερα σοβαρότερα, αλλά και η αποδιοργανωμένη εμφάνιση της γειτονιάς θα διακωλύει την εγκληματική αταξία. Έτσι λοιπόν, τα γεωγραφικά σημεία της αταξίας παράγουν την ίδια την αταξία (έλλειψη τάξης). Έναντι αυτών που διασαλεύουν με την παρουσία και τη δράση τους την κοινωνική τάξη, δεν πρέπει να επιδεικνύεται καμιά ανοχή.

²⁰² Χ. Ζαραφωνίτου, ό.π. 2003, σ. 165.

υπήρξε αστυνομική στρατηγική, αντεγκληματικό πρόγραμμα, νομοθετική πρόβλεψη και διωκτική πρακτική μαζί.

Στην πράξη, όμως, η «zero tolerance policing» οδήγησε σε μια αύξηση της αστυνομικής βίας και σε κατάχρηση εξουσίας, με πολλούς νεκρούς, άσκοπους πυροβολισμούς, ξυλοδαρμούς, σεξουαλικές επιθέσεις, ποικίλες μορφές διαφθοράς. Τρομακτική υπήρξε η αστυνομική μονάδα «Street Crimes Unit» με την αυταρχική/κατασταλτική της πρακτική και τις «zero-tolerance tactics», η οποία, σε διάστημα δυο ετών, πραγματοποίησε δέκα χιλιάδες (10.000) συλλήψεις και σαράντα πέντε χιλιάδες (45.000) προσωπικές έρευνες. Σε πηχυαίους τίτλους της New York Times, ο Giuliani απεκαλείτο «Mussolini of Manhattan» (δηλαδή ο Μουσολίνι του Μανχάταν) - λόγω της Ιταλικής του καταγωγής - ή ακόμα «Hitler on the Hudson», (δηλαδή Χίτλερ του ποταμού Hudson, που διασχίζει την πόλη της Νέας Υόρκης).

Αυτή η αμερικανική πολιτική παγκοσμιοποιήθηκε πολύ σύντομα. Η Μ. Βρετανία υιοθέτησε το μοντέλο του Υπουργείου Αστυνομίας της Νέας Υόρκης (NYPD – Zero Tolerance) αρχικά στην πόλη Nottingham²⁰³, ενώ ο τότε Βρετανός Υπουργός των Εσωτερικών, Jack Straw, μετά από ένα σύντομο ταξίδι του στη Νέα Υόρκη, δήλωσε γοητευμένος από την ιδέα αυτή και πρότεινε τη «μηδενική ανοχή με Βρετανική όψη»! Η κυβέρνηση του Blair, υιοθέτησε τη στρατηγική της αστικής ανάπλασης (urban regeneration), ενώ πρώτη πόλη που την εφάρμοσε ήταν η Γλασκώβη²⁰⁴.

Οι πολιτικές μηδενικής ανοχής στην Αγγλία στράφηκαν αποφασιστικά εναντίον κάθε μορφής αταξίας και κοινωνικής απειθαρχίας, οι οποίες θεωρήθηκαν προεγκληματικές καταστάσεις²⁰⁵.

Η Νέα Ζηλανδία και οι Βόρειες Περιοχές της Αυστραλίας αγκάλιασαν αυτή την πολιτική, ενώ στο Βερολίνο, μετά από μια επίσκεψη του συνταξιούχου πλέον Bratton, καθιερώθηκε η ηλεκτρονική επεξεργασία των πληροφοριών που αφορούσαν επιτήρηση των αστέγων. Εκδοχές της «Μηδενικής Ανοχής»²⁰⁶ έχουν υιοθετήσει επίσης το Δουβλίνο, το Sao Paulo, η Βαρκελώνη, η Βρέμη, το Όσλο, η Βιέννη, η Στοκχόλμη. Η στρατηγική αυτή στην Ισπανία, αποκαλείται «la tolerancia cero», και πρόσφατα φαίνεται να έχει περάσει και σε πολλές πόλεις της Αργεντινής.

²⁰³ Θ. Παπαθεοδώρου, ο.π. 2002, σ. 345 επ. Θ. Παπαθεοδώρου, Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική, β' έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ.σ. 391, 392.

²⁰⁴ Χ. Δημόπουλος, 2003, ο.π. σ. 29.

[Για τη βίντεο-επιτήρηση (ιδιαίτερα διαδεδομένη τακτική στη Μ. Βρετανία), η οποία εφαρμόζεται από το 1990 και μετά και την έρευνα που αναφέρεται στις στάσεις του κοινού απέναντι στην εγκατάσταση συστημάτων κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης στην πόλη της Γλασκώβης βλ. Χ. Ζαραφωνίτου 2003, σ. 95 επ.].

²⁰⁵ βλ. σχετικά Θ. Παπαθεοδώρου, ο.π. 2002, σ. 247 επ.

²⁰⁶ Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2003, σ.σ. 29, 30.

Ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1960²⁰⁷ και φθάνοντας ως τη δεκαετία του 1990, η πολιτική για το έγκλημα αποτέλεσε στις Η.Π.Α. ένα σταθερό θέμα των εκλογικών αναμετρήσεων. Οι υποστηρικτές συντηρητικότερων λύσεων επέμεναν στην αναζήτηση αυστηρότερων ποινών για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Η πρόταση αποτελεί πάντα ευπρόσδεκτο παυσίπονο στην αντιμετώπιση του φόβου του κοινού για το έγκλημα. Εξ αιτίας αυτού, εξαπλώθηκε η άποψη ότι οι περισσότερες ποινές είναι ανεπαρκώς τιμωρητικές με αποτέλεσμα να ασκηθεί πολιτική πίεση για αύξηση των όρων ελέγχου αλλά και του αριθμού των κυρώσεων. Η εξέλιξη αυτή είχε δραματικά αποτελέσματα, αφού οδήγησε σε ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της φυλακής, ο οποίος από διακόσιες σαράντα χιλιάδες πεντακόσιους ενενήντα τρεις (240.593) κρατούμενους το 1975, έφτασε τις εννιακόσιες σαράντα οκτώ χιλιάδες οκτακόσιους ογδόντα έναν (948.881) το 1993 και έχει υπερβεί το 1,5 εκατομμύριο στις μέρες μας.

β) «Αντιτρομοκρατική» νομοθεσία και πράξη μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001

Μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, οι Η.Π.Α. προχώρησαν στη θέσπιση πολύ αυστηρών «αντιτρομοκρατικών μέτρων», τα οποία περιορίζουν σημαντικά, και σε πολλές περιπτώσεις καταλύουν τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Συγκεκριμένα, στις 13.11.2001²⁰⁸ εκδόθηκε Στρατιωτική Διαταγή του Προέδρου των Η.Π.Α., που εγκρίθηκε από το Κογκρέσο, σύμφωνα με την οποία οι αμερικανικές διωκτικές αρχές μπορούν να συλλαμβάνουν και να θέτουν υπό κράτηση υπόπτους, χωρίς ένταλμα σύλληψης, χωρίς να ανακοινώνουν στον συλληφθέντα τους λόγους σύλληψης του, χωρίς χρονικό όριο προφυλάκισης ή κράτησης οποιασδήποτε μορφής, προσβάλλοντας έτσι τον πυρήνα του θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος «habeas corpus» (άρθρο 6 Σ, άρθρο 5 ΕΣΔΑ, άρθρο 9 ΔΣΑΠΔ, άρθρο 6 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ). Είναι χαρακτηριστικό ότι έχουν συλληφθεί και κρατηθεί εντός των πρώτων μηνών εφαρμογής της παραπάνω Προεδρικής Διαταγής περί τα δύο χιλιάδες πεντακόσια (2.500) άτομα ως ύποπτα για τρομοκρατική δράση, ενώ η τύχη των περισσότερων από αυτά αγνοείται. Τα περισσότερα έχουν απελαθεί με συνοπτικές και μυστικές διαδικασίες, χωρίς να προκύπτει συγκεκριμένη αιτιολογία της απόφασης απέλασης.

Σύμφωνα με την πιο πάνω διαταγή, εξάλλου, ιδρύθηκαν ειδικές στρατιωτικές επιτροπές, αρμόδιες να δικάζουν υπόπτους για ενέργειες που χαρακτηρίζονται

²⁰⁷ Μ. Αρχιμανδρίτου, «Εισαγωγή στις Ενδιάμεσες Ποινές στο Αμερικανικό Εκτιπικό Σύστημα», στο: Ν. Κουράκης Αντεγκληματική Πολιτική IV, (εκδ.-επιμ.), Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003, σ. 12.

²⁰⁸ Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Η συμφωνία Ε.Ε.-Η.Π.Α. για την έκδοση. Ειδικές επισημάνσεις σχετικές με τα δικαιώματα του ανθρώπου, Ποινική Δικαιοσύνη 11/2003, σ. 1252.

τρομοκρατικές. Οι επιτροπές αυτές δεν παρέχουν καμία εγγύηση για μια δίκαιη δίκη σύμφωνα με τις επιταγές του διεθνούς δικαίου, καθώς έχουν υποκαταστήσει τα αρμόδια δικαστήρια, χωρίς καν να προβλέπεται δικαίωμα έφεσης σε αυτά. Οι αποφάσεις αυτών των επιτροπών υπόκεινται μόνο στην τελική έγκριση από τον Πρόεδρο ή τον Υπουργό Άμυνας των Η.Π.Α. Οι ρυθμίσεις αυτές είναι καταργητικές του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη (άρθρο 20Σ, άρθρο 6 ΕΣΔΑ, άρθρο 14 ΔΣΑΠΔ, άρθρο 47 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.) και αποτελούν κατάφωρη παραβίαση της αρχής της διάκρισης των εξουσιών (άρθρο 26 Σ).

Είναι επίσης γνωστό, ότι οι ύποπτοι ως τρομοκράτες κατά πλειοψηφία είναι αιχμάλωτοι των τελευταίων πολέμων κατά του Αφγανιστάν και του Ιράκ και κρατούνται στη στρατιωτική βάση του Γκουαντάναμο, κάτω από συνθήκες καταργητικές των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που στην ουσία ισοδυναμούν με βασανιστήρια, μερικά μάλιστα βαρύτερα, όπως η ολοκληρωτική αποστέρωση των αισθήσεων (total sensory deprivation). Πρέπει να επισημανθεί ότι σε σχετικές προσφυγές, τα αμερικανικά δικαστήρια αποφάνθηκαν, ότι οι αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις σε ξένες χώρες (π.χ. στρατιωτική βάση Γκουαντάναμο Κούβας) δεν αποτελούν αμερικανικό έδαφος και, συνεπώς, δεν εφαρμόζεται σ' αυτές το Σύνταγμα των Η.Π.Α. με τις προστατευτικές των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διατάξεις του(Ι).

Σε άλλες στρατιωτικές βάσεις²⁰⁹, επί αμερικανικού εδάφους και κάτω από παρόμοιες συνθήκες, κρατούνται και οι Αμερικανοί πολίτες που είναι ύποπτοι για ανάμιξη σε τρομοκρατικές ενέργειες. Ειδικότερα για τις συνθήκες κράτησης στη Γουαντάναμο, σύμφωνα με έκθεση της Επιτροπής Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προς την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι κρατούμενοι είναι έγκλειστοι σε «κελιά», τύπου κλουβιών μεταλλικών, διαστάσεων 2,4Χ2,4 μ. και εκτεθειμένοι στα στοιχεία της φύσης. Οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα μόνο σε δέκα πέντε λεπτά άσκησης – κίνησης δύο φορές την εβδομάδα, ενώ οι δυνατότητες προσωπικής υγιεινής τους είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Είναι ενδεικτικό ότι το Πεντάγωνο παραδέχθηκε, ότι δέκα τέσσερις κρατούμενοι επιχείρησαν να αυτοκτονήσουν κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου.

Ο εγκλεισμός στη φυλακή δεν αποτρέπει τους μελλοντικούς εγκληματίες. Στις Η.Π.Α.²¹⁰ παρατηρήθηκε ότι η ανοδική πορεία των δεικτών εγκληματικότητας επί είκοσι (20) και πλέον χρόνια δεν υποχώρησε μπροστά στην αυξητική τάση των ποσοστών εγκλεισμού. α. USA PATRIOT ACT

Στις 24 Οκτωβρίου 2004, λίγες μέρες μετά το τρομοκρατικό γεγονός της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, το Κογκρέσο στην 107^η Συνεδρίασή του, ψήφισε τον περίφημο, για

²⁰⁹ Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, ό.π., Ποινική Δικαιοσύνη 11/2003 σ. 1253.

²¹⁰ Α. Χάϊδου, ό.π. 2002, σ. 48.

την αυστηρότητα του, νόμο, «USA PATRIOT ACT»²¹¹. Ο νόμος αυτός, θεσπίσθηκε μέσα σ'ένα απερίγραπτο κλίμα εθνικής έξαρσης και πατριωτισμού. Πρόκειται για το νόμο της «Ενωμένης και Ενισχυμένης Αμερικής μέσω της προώθησης των αναγκαίων μέτρων για την ανακοπή και παρεμπόδιση της Τρομοκρατίας».

Πρόκειται για ένα ασύνηθες – από νομοτεχνική σκοπιά – νομοθέτημα καθώς στις επιμέρους διατάξεις του, απαντώνται από κοινού πολιτικές διακηρύξεις, εθνικές εξάψεις, πατριωτικές επιβραβεύσεις, ιδεολογικές καταδίκες, οικονομικές ρυθμίσεις, τυποποίηση νέων εγκλημάτων, θεαματική επαύξηση του αξιοποίνου, δραστικοί περιορισμοί στις συνταγματικές ελευθερίες και τις δικονομικές εγγυήσεις, βάρβαρες ανακριτικές τεχνικές, γενναία θυματική προστασία, αναβίωση της λογικής του εθνικού φρουρίου και μια εντυπωσιακή αντιτρομοκρατική υστερία.

Παράλληλα, το θεματολογικό εύρος αυτού του νόμου είναι ιδιαίτερα εξαντλητικό, ενώ η αντιτρομοκρατική του ποιότητα είναι απίστευτα αυστηρή. Τούτο δικαιολογείται σ'ένα βαθμό, από το γεγονός ότι ο νόμος αυτός θεσπίσθηκε με νωπές τις εμπειρίες από την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 και με προφανή αμυντική διάθεση των μελών του ανώτατου αυτού νομοθετικού σώματος.

Είναι εμφανές ότι, όσο οι τρομοκρατικές απειλές κι απόπειρες συνεχίζονταν, τόσο η *ratio* του συγκεκριμένου νομοθέτη αποκτούσε μεγαλύτερη και ισχυρότερη συναίνεση. Οι κριτικές φωνές που υψώθηκαν τόσο στις Η.Π.Α. (όπως του Noam Chomsky κ.ά)²¹², όσο και στην υπόλοιπη δυτική – κυρίως την Ευρωπαϊκή – νομική σκέψη κι ακαδημαϊκή βιβλιογραφία/αρθρογραφία, είτε πνίγηκαν μέσα στη δίνη της αντιτρομοκρατικής κουλτούρας του «war on terrorism» είτε κατασυκοφαντήθηκαν και εκτοπίστηκαν στο ιδεολογικό περιθώριο από τους παγκόσμιους γίγαντες της έντυπης και ηλεκτρονικής πληροφόρησης είτε, τέλος, απώλεσαν τη λογική και πολιτισμική τους ισχύ τόσο από τη σθεναρή κι ανυποχώρητη στάση των αμερικανικών αρχών, όσο κι από την προσβλητική, αμετανόητη κι ανόητη εμμονή των φονταμενταλιστών στην πρακτική της παγκόσμιας τρομοκρατίας.

Στο κανονιστικό πλαίσιο αυτού του νόμου δεν ρυθμίζονται μόνο θέματα αμιγούς καταπολέμησης της τρομοκρατίας, αλλά και θέματα²¹³, τα οποία άπτονται άλλων δικαϊκών κλάδων και πάντως, διαφορετικών νομοθετικών ρυθμίσεων, όπως λ.χ. είναι η ηλεκτρονική – κι όχι μόνον – επιτήρηση του ιδιωτικού βίου, το ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος, το τραπεζικό απόρρητο, η διασυνοριακή νομοθεσία, η οικογενειακή ασφάλεια και το οικιακό – κι όχι μόνον – άσυλο, η συλλογή, ταξινόμηση, αξιολόγηση κι αξιοποίηση του ευρύτερου δυνατού φάσματος των πληροφοριακών στοιχείων και προσωπικών δεδομένων, τα εργασιακά θέματα, η ελευθερία μετακίνησης και διακίνησης, η χρήση της τεχνολογίας, η σχολική εκπαίδευση, η συγγραφική ελευθερία, η πολιτική και θρησκευτική ελευθερία κ.λπ. έως και τις

²¹¹ Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2006, σ. 621.

²¹² Χ. Δημόπουλος, ό.π., σ. 622.

²¹³ Χ. Δημόπουλος, ό.π., σ. 623.

επίκαιρες και συνάμα εξωφρενικές αξιώσεις ορισμένων εθνικών δικτυικών αρχών, όπως λ.χ. των Βρετανικών, για την προληπτική διάγνωση της «Βρετανικότητας» στους μεταναστεύοντες στη Μ. Βρετανία ή ακόμα, τις εξονυχιστικές και βαθύτατα προσβλητικές έρευνες των αμερικανών αξιωματούχων επί των εισερχομένων ταξιδιωτών στις Η.Π.Α. κ.λπ.

Με την έννοια αυτή, ο «U.S.A. PATRIOT ACT» και η εναρμόνισή του σε μεγάλη έκταση με τα εθνικά δίκαια μιας τεράστιας πλειοψηφίας χωρών, δημιουργεί νέα επιστημολογικά δεδομένα στον ευαίσθητο και συγχρόνως κρίσιμο χώρο της νομοθετικής και ειδικότερα, της Αντεγκληματικής Πολιτικής. Δεδομένα, τα οποία προάγουν την ασφάλεια σε μείζον ζητούμενο αυτής της πολιτικής, η οποία τελικά θυσιάζει την θεσμική προστασία της ελευθερίας.

Ο νόμος «U.S.A. PATRIOT ACT»²¹⁴, αποτελείται από εκατόν πενήντα πέντε (155) άρθρα. Ενδεικτικά και μόνον αναφέρονται τα ακόλουθα:

1. **Η ενίσχυση της εσωτερικής ασφάλειας των Η.Π.Α. εναντίον της τρομοκρατίας.** Πρώτη νομοθετική μέριμνα του Κογκρέσου υπήρξε η πρόβλεψη και κάλυψη του κόστους του αμερικανικού αντιτρομοκρατικού πολέμου. Στο θησαυροφυλάκιο των Η.Π.Α. θεσπίσθηκε ένα ξεχωριστό ταμειακό κεφάλαιο με τα προβλεπόμενα χρηματικά ποσά που θα χρησιμοποιηθούν στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας και τα οποία είναι διαθέσιμα ανά πάσα στιγμή και χωρίς κανένα ετήσιο οικονομικό περιορισμό.

Με το άρθρο 102, το Κογκρέσσο επιχειρεί να καταδείξει τα ηθικά κίνητρα της νομοθετικής αυτής πρωτοβουλίας με μοναδικό στόχο την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Οι αραβικής καταγωγής αμερικανοί, οι μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα αμερικάνοι και οι αμερικάνοι από τη Νότια Ασία διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο για τις Η.Π.Α. προσεγγίζοντας ως «έθνος» (Nation), πρώτο δείγμα συναισθηματικού πατριωτισμού – και διαθέτουν όλα τα δικαιώματα που έχουν και οι υπόλοιποι Αμερικάνοι. Οι επιθέσεις εναντίον των Η.Π.Α. πρέπει να καταδικάζονται από όλους τους αμερικάνους.

2. **Ενίσχυση των διαδικασιών επιτήρησης.** Στο κεφάλαιο αυτό προβλέπονται ρυθμίσεις, με τις οποίες ενισχύονται οι μηχανισμοί επιτήρησης των ατόμων στις διαπροσωπικές τους συναλλαγές και ιδιαίτερα, στις επικοινωνιακές τους σχέσεις, με στόχο την έγκαιρη πρόληψη τρομοκρατικών ενεργειών.

Έτσι ανοίγει ένα φαύλος κύκλος πανοπτικής επιτήρησης που θέτει στο στόχαστρο ολόκληρη την κοινωνία. Παράλληλα, καθιερώνεται και νομιμοποιείται ο

²¹⁴ Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2006, σ. 622 επ.

«χαφιεδισμός»²¹⁵ ως μείζον αντιτρομοκρατικό καθήκον των αμερικανών με δυσμενείς συνέπειες για τα ατομικά δικαιώματα.

3. **Μείωση του ξεπλύματος του βρώμικου χρήματος και ο «Anti-terrorist Financing Act» του 2001.** Ο τίτλος III του «U.S.A. PATRIOT ACT» είναι ιδιαίτερα σημαντικός, γιατί συνδέει το ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος και τη συνδεόμενη με αυτό διαφθορά, με την κρατική ή επιχειρηματικά υποστηριζόμενη και πολλές φορές επιχορηγούμενη διεθνή τρομοκρατία. Η καταπολέμηση του απειλητικού φαινομένου της παγκόσμιας διαφθοράς, αποτελούν ταυτόχρονα και προληπτικά μέτρα για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας τρομοκρατίας.
4. **Προστασία των συνόρων.** Ο τέταρτος τίτλος του «U.S.A. PATRIOT ACT» ρυθμίζει ζητήματα σχετικά με την ενίσχυση της προστασίας των συνόρων των Η.Π.Α. από πιθανές τρομοκρατικές ενέργειες των νόμιμα ή παράνομα εισερχομένων στην επικράτεια των Ηνωμένων Πολιτειών.
Τα υπόλοιπα κεφάλαια αναλώνονται σε ζητήματα επικουρικής σημασίας για το μείζον πρόβλημα του αντιτρομοκρατικού πολέμου.

β. Ο αμερικανικός νόμος «Homeland Security Act» του 2002²¹⁶

Λίγο μετά την ισχύ του νόμου «USA Patriot Act», οι Η.Π.Α. προχώρησαν στη θέσπιση ενός νέου και τρομακτικότερου νόμου για την καταπολέμηση της παγκόσμιας τρομοκρατίας, η οποία εκδηλώνεται σε βάρος της εδαφικής τους επικράτειας και των εθνικών της συμφερόντων, με την ονομασία «**Homeland Security Act**». Βασικός λόγος γι' αυτή την πρόσθετη νομοθετική πρωτοβουλία υπήρξε, αφενός η ακατάσχετη «επιστολογραφία του άνθρακα» και αφετέρου, η διαπίστωση των μυστικών υπηρεσιών των Η.Π.Α. μέσα από την αποκωδικοποίηση επικοινωνιακών μηνυμάτων, ότι επίκεινται νέα και ίσως σφοδρότερα τρομοκρατικά κτυπήματα εις βάρος τους. Ανεξάρτητα από τη βασιμότητα ή και την ειλικρίνεια των εν λόγω αμερικανικών ισχυρισμών, το βέβαιο είναι πως η θεμελιοκρατική τρομοκρατία μέσα από αιματηρά, σποραδικά και διάσπαρτα κτυπήματά της, καθώς και μέσα από την έντεχνη επικοινωνιακή εκμετάλλευση των επιχειρήσεών της, κατόρθωσε να «επιβάλει» σε οικουμενική κλίμακα μια γενικευμένη αίσθηση φόβου, γεγονός που δικαιολόγησε, κι εκ των υστέρων νομιμοποίησε, την αντιτρομοκρατική υστερία της Δύσης με προεξάρχουσα δύναμη, εκείνη των Η.Π.Α., η οποία και κατ'έξοχην προσβλήθηκε ποικιλοτρόπως από την «Μαύρη Τρίτη» της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Ήδη η αμερικανική Βουλή των αντιπροσώπων εισηγήθηκε προς το Κογκρέσο το υπ' αριθ. 5005 σχέδιο νόμου, με το γενικό τίτλο «An Act to establish the Department of Homeland Security, and for other purpose» (H.R. 5005), το οποίο έγινε νόμος των Η.Π.Α. στις 19 Νοεμβρίου 2002 με τον «Short Title»: «**Homeland Security Act of**

²¹⁵ Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2006, σ. 627.

²¹⁶ Χ. Δημόπουλος, ό.π. σ. 645.

2002», κατά τη δεύτερη συνάντηση των Γερουσιαστών στα πλαίσια της 107^{ης} Συνεδρίασης του νομοθετικού αυτού σώματος. Πρόκειται ουσιαστικά για μια τεράστια και σαρωτική τροποποίηση (Amendment) του Ουσιαστικού και Δικονομικού Ποινικού Δικαίου όπως και της ειδικής αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας των Η.Π.Α., με κύρια χαρακτηριστικά:

1. τη δραστική περιστολή των ατομικών ελευθεριών ενόψει της αποτελεσματικής καταπολέμησης της διεθνούς τρομοκρατίας,
2. την εντυπωσιακή ενίσχυση των εξουσιών της εκτελεστικής λειτουργίας του κράτους, καθώς και των ομοσπονδιακών – όπως και των πολιτειακών – διωκτικών μηχανισμών,
3. τη δημιουργία νέων οργάνων πρόληψης και καταστολής της τρομοκρατίας²¹⁷ με την παράλληλη νομιμοποίηση μιας σειράς ευρηματικών και συνάμα εφιαλτικών τεχνολογικών μεθόδων,
4. την επέκταση της εθνικής ασφάλειας – μέσα από έναν πολυδαίδαλο και σύμμεικτο συντονισμό διαφορετικών υπηρεσιών – σε όλες τις κατηγορίες των ανθρώπων (πολιτών, μεταναστών, επισκεπτών κ.ά.), των φυσικών πόρων, των πληροφοριών, του κυβερνοχώρου κ.ά. και
5. τον ασφυκτικό – τεχνικό και ποινικό – έλεγχο κάθε δυνατής ανθρώπινης πρωτοβουλίας με το αυτονόητο πρόσχημα της πρόληψης του τρομοκρατικού φαινομένου.

Ο νόμος αυτός διαρθρώνεται σε 17 βασικούς τίτλους και σ'επιμέρους υπότιτλους κεφαλαίων, τα οποία αντιστοιχούν στα άρθρα 101 έως 1717.

Με τον ως άνω νόμο θεσπίστηκε ειδικό Υπουργείο Εσωτερικής Ασφάλειας των Η.Π.Α. για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Η υφή, η ποιότητα και η φιλοσοφία

²¹⁷ Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2006, σ. 649.

Ο όρος «**terrorism**» σημαίνει οποιαδήποτε δραστηριότητα η οποία – (Α) συνίσταται σε μια πράξη η οποία –

(i) είναι επικίνδυνη για την ανθρώπινη ζωή ή εν δυνάμει καταστρεπτική για τις κρίσιμες υποδομές ή για τις «πηγές κλειδιά» και

(ii) συνιστά μια παραβίαση των ποινικών νόμων των Η.Π.Α. ή οποιασδήποτε Πολιτείας ή άλλης διοικητικής υποδιαίρεσης των Ηνωμένων Πολιτειών και

(Β) εμφανίζεται να στοχεύει –

(i) στον εκφοβισμό ή στον εξαναγκασμό των πολιτών

(ii) στην άσκηση επιρροής επί της πολιτικής μιας κυβέρνησης μέσω του εκφοβισμού ή του εξαναγκασμού ή

(iii) στην εκτροπή της συμπεριφοράς μιας κυβέρνησης μέσω των μέσων μαζικής καταστροφής, της πολιτικής δολοφονίας ή της απαγωγής.

του αντιτρομοκρατικού αμερικανικού πολέμου αποκτά ευρύτερες διαστάσεις, διότι με τις επιταγές του εναρμονίσθηκαν νομοθετικά και άλλες χώρες του λεγόμενου δυτικού νομικού πολιτισμού. Η παγκόσμια τρομοκρατία προκάλεσε και την παγκόσμια αντιτρομοκρατική νομοθεσία, η δε παγκόσμια διάχυση και αλληλεξάρτηση του τρομοκρατικού φαινομένου οδήγησε στην παγκόσμια ομογενοποίηση της σύγχρονης τρομοκρατίας και της αντίστοιχης αντιτρομοκρατικής στάσης σε διεθνές επίπεδο.

γ) Γενική αντεγκληματική και σωφρονιστική πολιτική.

Στις Η.Π.Α.²¹⁸ εξακολουθεί να προβλέπεται και να εκτελείται η θανατική ποινή σε δράστες διαφόρων αξιόποινων πράξεων, ακόμα και σε ανήλικους. Η θανατική ποινή ισχύει στις περισσότερες Πολιτείες της Αμερικής, αλλά και σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι πολύ πρόσφατα, στις 18.3.2003, εκτελέστηκε στην Ουάσιγκτον, σε ομοσπονδιακό επίπεδο και όχι σε επίπεδο Πολιτείας των Η.Π.Α., βετεράνος του πολέμου του Κόλπου, καταδικασμένος για φόνο, ο οποίος προηγουμένως είχε υποβάλει προσφυγή για βλάβη του νευρικού του συστήματος από τοξικά, που χρησιμοποιήθηκαν κατά τον πρώτο πόλεμο του Κόλπου.

Το 2003 εκτελέστηκαν στις Η.Π.Α., τέσσερα (4) ανήλικοι, παρά τις διεθνείς διαμαρτυρίες ειδικών επιστημόνων και ΜΚΟ. Στο άρθρο 4 παρ. 1 της Συμφωνίας έκδοσης δεν προβλέπεται απαγόρευση έκδοσης για αδικήματα που τιμωρούνται στο αιτούν κράτος με θανατική ποινή, ενώ στο άρθ. 13 της Συμφωνίας έκδοσης απλά προβλέπεται δυνατότητα και όχι υποχρέωση άρνησης έκδοσης, όταν δεν παρασχεθούν επαρκείς εγγυήσεις, ότι δεν θα επιβληθεί τέτοια ποινή και δεν θα εκτελεστεί. Σημειωτέον ότι τη μη έκδοση προς κράτος όπου ο εκδιδόμενος διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου, επιτάσσει η διάταξη του άρθρου 19 παρ. 2 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. Συνεπώς, όσοι υπόκεινται στη δικαιοδοσία των κρατών-μελών της Ε.Ε έχουν το δικαίωμα να μην εκδοθούν στις Η.Π.Α. και να αποκλεισθεί ρητά στη Συμφωνία έκδοσης η έκδοσή τους σε αυτές, εφόσον κινδυνεύουν να καταδικαστούν σε θάνατο και να εκτελεστούν. Αυτό το δικαίωμα έπρεπε να εξασφαλισθεί δεσμευτικά, όχι δυνητικά από τις χώρες της Ε.Ε.

Στη Συμφωνία έκδοσης²¹⁹ δεν προβλέπεται ούτε απαγόρευση έκδοσης σε κράτος όπου το υπό έκδοση πρόσωπο κινδυνεύει να εκτεθεί σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Ο κίνδυνος αυτός είναι βέβαιος, με δεδομένο ότι οι συνθήκες κράτησης που ισχύουν γενικότερα στις Η.Π.Α. και ειδικότερα οι συνθήκες κράτησης των υπόπτων για τρομοκρατικές ενέργειες και οι μέθοδοι ανάκρισης, που περιγράφουν εκθέσεις των ΜΚΟ – οι οποίες ποτέ δεν έχουν επισήμως διαψευστεί – συνιστούν ή ισοδυναμούν με βασανιστήρια. Σημειωτέον ότι ως απάνθρωπη και

²¹⁸ Αλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, ό.π., Ποινική Δικαιοσύνη 11/2003 σ. 1253.

²¹⁹ Αλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, ό.π.

βασανιστική έχει χαρακτηριστεί από το ΕΔΔΑ και η συνήθως μακρόχρονη αναμονή της θανατικής εκτέλεσης, που εφαρμόζεται στην ίδια χώρα.

Συμπερασματικά, η Συμφωνία έκδοσης δημιουργεί σοβαρούς κινδύνους για καταδίκη των εκδιδομένων σε θάνατο και υποβολή τους σε βασανιστήρια ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά την ανάκριση και την κράτησή τους γενικά και λόγω της γενικής αντεγκληματικής πολιτικής που εφαρμόζεται στις Η.Π.Α., εντελώς διαφορετικής από την αντίστοιχη ευρωπαϊκή.

Πρέπει να επισημανθεί²²⁰, ότι η αποτελεσματική καταπολέμηση της εγκληματικότητας προϋποθέτει αφενός έρευνα και μελέτη τόσο των αιτιών εμφάνισης της όσο και των παραγόντων που συνέβαλαν στην εδραίωση της, και αφετέρου τήρηση των κανόνων του διεθνούς δικαίου, των ευρωπαϊκών δικαιοπολιτικών αρχών και αξιών και των εθνικών Συνταγμάτων, που προστατεύουν τη δημοκρατία κι ένα από τα βασικά και απαραίτητα στηρίγματα της, τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Αλλιώς, παράλληλα με το σοβαρό έλλειμμα της δημοκρατίας και ασφάλειας των πολιτών, δημιουργούνται συνθήκες αύξησης της εγκληματικότητας.

δ) Η κατάσταση στις φυλακές των Η.Π.Α.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Προγράμματος της Εθνικής Στατιστικής των Φυλακισμένων του 2004 και την Ετήσια Έρευνα για τις Φυλακές «The 2004 National Prisoners Statistics Program», «The 2003 Annual Survey of Jails»²²¹, στα μέσα του 2004 το ποσοστό φυλάκισης στις Η.Π.Α. ανέρχεται σε επτακόσια είκοσι έξι (726) άτομα ανά 100.000 κατοίκους. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα ετήσια στοιχεία του Προγράμματος, στις 30 Ιουνίου 2004, ο αριθμός των εγκλείστων στις Αμερικανικές φυλακές ανερχόταν σε δύο εκατομμύρια εκατόν τριάντα μία χιλιάδες εκατόν ογδόντα (2.131.180) κρατούμενους. Από αυτούς, τα 2/3 (1.410.401 κρατούμενοι) κρατούνταν σε ομοσπονδιακές (169.370) και κρατικές φυλακές (1241.034), ενώ το 1/3 (713.990 κρατούμενοι) κρατούνταν σε τοπικές φυλακές.²²²

²²⁰ Αλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, ό.π., Ποινική Δικαιοσύνη 11/2003, σ. 254.

²²¹ **Paige M. Harrison and Allen J. Beck**, 'Prison and Jail Inmates at Midyear 2004, U.S. Department of Justice – Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics Bulletin, April 2005, NCJ 208801, p.1.

²²² Στις Η.Π.Α. λειτουργούν ομοσπονδιακές, πολιτειακές και τοπικές φυλακές (δημόσιες και ιδιωτικές).

Πίνακας 1
Αριθμός προσώπων που κρατούνται στις Πολιτειακές ή στις
Ομοσπονδιακές και Τοπικές φυλακές κατά τα έτη 1995- 2004²²³

Φυλακισμένοι στις:					
Έτος	Σύνολο φυλακισμένων υπό κράτηση	Ομοσπονδιακές Φυλακές	Πολιτειακές φυλακές	Φυλακισμένοι που κρατούνται σε τοπικές φυλακές	Συνολικό ποσοστό φυλακισμένων*
1995	1.585.586	89.538	989.004	507.044	601
2000**	1.935.919	133.921	1.176.269	621.149	683
2001**	1.961.247	143.337	1.180.155	631.240	685
2002**	2.033.022	151.618	1.209.331	665.475	701
2003**					
30 Ιουνίου	2.082.728	159.275	1.225.659	691.301	716
31 Δεκεμβρίου	---	161.673	1.224.652	---	
2004**					
30 Ιουνίου	2.131.180	169.370	1.241.034	713.990	726
Ποσοστιαία Μεταβολή, 6/30/03-6/30/04	2.3%	6.3%	1.3%	3.3%	
Ετήσια ποσοστιαία αύξηση: 12/31/95 – 6/30/04	3.5%	7.8%	2.7%	4.1%	

Σημείωση: Τα στατιστικά στοιχεία που προκύπτουν σχετικά με την καταμέτρηση των φυλακισμένων αναφέρονται στα μισά του έτους (30 Ιουνίου). Στη καταμέτρηση αυτή δεν συμπεριλαμβάνονται οι φυλακισμένοι που εποπτεύθηκαν εκτός των φυλακών, σε εξωτερικές εγκαταστάσεις.

Τα στατιστικά στοιχεία για τα έτη 1995-2003 σχετικά με τις πολιτειακές και ομοσπονδιακές φυλακές αναφέρονται στις 31 Δεκεμβρίου.

--Μη διαθέσιμα στοιχεία

* Πρόσωπα υπό κράτηση ανά 100.000 κατοίκους σε κάθε έτος αναφοράς.

** Η συνολική καταμέτρηση περιλαμβάνει τους ομοσπονδιακούς φυλακισμένους που κρατούνται σε εγκαταστάσεις ιδιωτικών φυλακών (6.143 το έτος 2000, 6.192 το έτος 2001, 6.598 το έτος 2002, 6.493 για τον Ιούνιο και 6.471 για τον Δεκέμβριο του 2003, και 6.786 για τον Ιούνιο του 2004).

Παρατηρούμε ότι κατά τη χρονική περίοδο από το τέλος του 1995 έως τα μέσα του 2004, ο πληθυσμός των κρατούμενων στις Αμερικανικές φυλακές αυξήθηκε κατά μέσο όρο σε ποσοστό 3,5% ετησίως. Ειδικότερα, κατά την περίοδο αυτή, ο αριθμός των κρατούμενων αυξήθηκε ετησίως κατά μέσο όρο σε ποσοστό 7,8% στις ομοσπονδιακές, 2,7% στις πολιτειακές και 4,1% στις τοπικές φυλακές.

Αναφορικά με τη σύνθεση του πληθυσμού των φυλακών, στα μέσα του 2004, οι δύο χιλιάδες τετρακόσιοι εβδομήντα επτά (2.477) κρατούμενοι στις πολιτειακές

²²³ U.S. Department of Justice, Office of Justice Program, «Prison and Jail Inmates at Midyear 2004, Bureau of Justice Statistics, Bulletin, April 2005, NCJ 208801, p. 2.

φυλακές ήταν ανήλικοι, ενώ στις τοπικές φυλακές την ίδια περίοδο κρατούνταν επτά χιλιάδες ογδόντα τρεις (7.083) ανήλικοι παραβάτες.

Επίσης, ενενήντα μία χιλιάδες εφτακόσιοι ογδόντα εννέα (91.789) αλλοδαποί κρατούνταν στις κρατικές και τις ομοσπονδιακές φυλακές στα μέσα του 2004. Αναφορικά με την αναλογία ανδρών – γυναικών στις Αμερικανικές φυλακές, επισημαίνουμε ότι, στα μέσα του 2004, στις φυλακές (ομοσπονδιακές, πολιτειακές, τοπικές) κρατούνταν εκατόν είκοσι τρεις (123) γυναίκες ανά 100.000 γυναικών και χίλιοι τριακόσιοι σαράντα οκτώ (1.348) άνδρες ανά 100.000 ανδρών.

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ότι, στα μέσα του 2004, οι τοπικές φυλακές λειτουργούσαν κατά 6% κάτω της εκτιμημένης χωρητικότητάς τους, ενώ οι πολιτειακές κατά 16% άνω της χωρητικότητάς τους και οι ομοσπονδιακές κατά 39% επάνω από την εκτιμημένη χωρητικότητά τους. (Η εκτιμημένη χωρητικότητα είναι ο μέγιστος αριθμός κρεβατιών που αντιστοιχούν σε ισάριθμους εγκλείστους, τα οποία διατίθενται από το κράτος για κάθε φυλακή).

Πίνακας
Εκτιμημένη χωρητικότητα των τοπικών φυλακών και το ποσοστό που είχε καταληφθεί το 1990 και το 1995-2004²²⁴

Έτος	εκτιμημένη χωρητικότητα	ποσότητα προστιθέμενης χωρητικότητας	ποσοστό κατειλημμένης χωρητικότητας %
2004	755.603	19.132	94
2003	736.471	22.572	94
2002	713.899	14.590	93
2001	699.309	21.522	90
2000	677.787	25.466	92
1999	652.321	39.541	93
1998	612.780	26.216	97
1997	586.564	23.594	97
1996	562.971	17.208	92
1995	545.763	41.439	93
1990	389.171		104
Μέση ετήσια αύξηση, 1995-2004	3,8%	25.128	

²²⁴ Paige M. Harrison and Allen J. Beck, ό.π. 2005, σ. 9.

Έγκλειστοι φυλακών στα μέσα του 2004:

Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται τα πλέον πρόσφατα στοιχεία (Ιούνιος 2004) για τον αριθμό των εγκλείστων (υψηλότερα και χαμηλότερα ποσοστά εγκλεισμού στις Αμερικανικές πολιτείες).

Η Μινεσότα (με αύξηση 13,2%), η Μοντάνα (με 10,5%), το Αρκάνσας (με 8.9%) και το Κεντάκυ (με 8,5 %) παρουσίασαν τις μεγαλύτερες ποσοστιαίες αυξήσεις. Τις μεγαλύτερες ποσοστιαίες μειώσεις παρουσίασαν η Αλαμπάμα (με 6,7%), το Κοννέκτικατ (με 2,5%), το Οχάιο (με 2,3 %), και η Νέα Υόρκη (με 2.0%).

Πληθυσμός Φυλακών	Αριθμός εγκλείστων	Ποσοστό Φυλάκισης 6/30/04	Τρόφιμοι ανά 100,000 κατοίκων *	Αύξηση, 6/30/03 6/30/04	Ποσοστό μεταβολής %
Οι 5 υψηλότεροι:					
Federal	179.210	Louisiana	814	Minnesota	13.2
Texas	169.110	Texas	704	Montana	10.5
California	166.053	Oklahoma	684	Arkansas	8.9
Florida	84.733	Mississippi	682	Kentucky	8.5
New York	64.596	South California	555	North Dakota	8.4
Οι 5 χαμηλότεροι:					
North Dakota	1.266	Maine	149	Alabama	- 6,7
Wyoming	1.923	Minnesota	169	Connecticut	- 2,5
Maine	2.014	Rhode Island	187	Ohio	- 2,3
Vermont	2.033	New Hampshire	188	New York	- 2,0
New Hampshire	2.441	North Dakota	189	Meryland	- 1,9

* Έγκλειστοι με ποινή φυλάκισης άνω του 1 έτους ανά 100.000 του πληθυσμού των κατοίκων.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου των 12 μηνών στα τέλη 30 Ιουνίου 2004, ο αριθμός των εγκλείστων υπό την πολιτειακή αρμοδιότητα αυξήθηκε κατά 1,6%, ενώ ο αριθμός υπό την ομοσπονδιακή αρμοδιότητα αυξήθηκε κατά 5,1%.

Ο αριθμός καταδικασμένων εγκλείστων
ανά 100.000 Αμερικανούς κατοίκους στις 31 Δεκεμβρίου²²⁵

	Πολιτειακές φυλακές	Ομοσπονδιακές φυλακές	Σύνολο *
1995	379	32	411
1996	393	33	427
1997	409	35	444
1998	421	38	460
1999 **	422	40	462
2000	426	42	469
2001	422	48	470
2002	427	49	476
2003	430	52	482
2004, μέσο του έτους	433	53	486

* Τα σύνολα μπορούν να μην προσθέτουν λόγω της στρογγυλοποίησης
 ** ποσοστά για το 1999 που ρυθμίζονται χρησιμοποιώντας την απογραφή του πληθυσμού του 2000

Τάσεις ιδιωτικοποίησης των φυλακών²²⁶

Στο πρώτο εξάμηνο του 2004, ο αριθμός των κρατούμενων σε ιδιωτικές φυλακές αυξήθηκε σε ποσοστό 3,4% σε σχέση με το 2003 (από 95.522 κρατούμενους σε 98.791). Γενικά, το 2004, οι ιδιωτικές φυλακές στέγασαν το 6,6% των εγκλείστων σε κρατικές και ομοσπονδιακές φυλακές. Το Τέξας (16.906), η Οκλαχόμα (5.675), και το Τένεσι (5.121) σημείωσαν το μεγαλύτερο αριθμό εγκλείστων στις ιδιωτικές φυλακές στο μέσο του έτους 2004.

²²⁵ Paige M. Harrison and Allen J. Beck, ό.π. 2005, σ. 4.

²²⁶ Paige M. Harrison and Allen J. Beck, ό.π. 2005, σ.σ. 4-5.

Ο αριθμός των κρατουμένων σε ιδιωτικές φυλακές²²⁷:

	Σύνολο % όλων των εγκλειστών σε ιδιωτικές φυλακές	Πολιτειακές φυλακές	Ομοσπονδιακές φυλακές
3-6-04	98.791 6,6%	74.285	24.506
31-12-03	95.522 6,5%	73.657	21.865
3-6-03	94.406 6,5%	73.034	21.372
31-12-02	93.912 6,5%	73.638	20.274
3-6-02	88.576 6,2%	68.283	20.293
31-12-01	91.953 6,5%	72.702	19.251
3-6-01	94.948 6,8%	76.763	18.185
31-12-00	90.542 6,5%	75.018	15.524

Ο εγκλεισμός των ποινικών κρατουμένων σε σιδερένιες κλούβες εφαρμόζεται σε αρκετά ευρεία κλίμακα, δεδομένου ότι ο αριθμός των φυλακισμένων, στις Η.Π.Α., στις 31 Δεκεμβρίου 2002, ήταν δύο εκατομμύρια τριάντα τρεις χιλιάδες τριακόσιοι τριάντα ένας (2.033.331) – σύμφωνα με επίσημες στατιστικές του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α.²²⁸, με αποτέλεσμα οι κρατούμενοι να μη χωρούν στις κανονικές φυλακές. Ο αριθμός αυτός αυξάνεται, σύμφωνα με την ίδια πηγή κατά 3,6% το χρόνο από το 1995. Οι κρατούμενοι σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, σε αμερικανικό έδαφος ή εκτός αυτού, δεν υπολογίστηκαν στον παραπάνω αριθμό.

ε) Αύξηση των δεικτών εγκλεισμού.

Μεταξύ του 1992 και του 1995²²⁹ το ποσοστό των κρατουμένων που εξέτιαν ποινή φυλάκισης από 10 έως 20 έτη αυξήθηκε από 23,0% σε 27,6%. Ανάλογες αυξητικές τάσεις σημειώνονται και μετά το 1995. Έτσι για παράδειγμα, στις Η.Π.Α. τον Ιούνιο του 1997, οι έγκλειστοι ανέρχονταν σε εξακόσιους σαράντα πέντε (645) ανά

²²⁷ Paige M. Harrison and Allen J. Beck, ό.π. 2005, σ. 4.

²²⁸ <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/prisons.Htm#findings>

²²⁹ M. Fleisher, «United States of America, the Federal System», in Dirk van Zyl Smit and Frieder Dunkel: Imprisonment Today and Tomorrow, International Perspectives on Prisoners' Rights & Prison Conditions», Second Edition, Kluwer Law International, 2001, σ.σ. 687, 688.

100.000 κατοίκους²³⁰, ενώ το Δεκέμβριο του 2004 έφταναν τους επτακόσιους δέκα τέσσερις (714) ανά 100.000 κατοίκους²³¹. Την ίδια περίοδο (μέσα του 2004), δώδεκα (12) πολιτείες με πρωτοπόρους τη **Λουιζιάνα** (814 κρατούμενοι ανά 100.000 κατοίκους), το **Τέξας** (704), και την **Οκλαχόμα** (684), υπερέβησαν το εθνικό αυτό ποσοστό. Σε εννέα (9) πολιτείες, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται το **Μέιν** (149), η **Μινεσότα** (169), και η **Βόρεια Ντακότα** (189), ο δείκτης εγκλεισμού ήταν χαμηλότερος του μέσου εθνικού ποσοστού²³².

Ας δούμε ενδεικτικά πώς διαμορφώνεται η κατάσταση στην Αμερικανική ήπειρο. Στη **Βερμούδα** οι εγκλειστοί, το Μάρτιο του 1994, ανέρχονταν σε τριακόσιους εξήντα (360) ανά 100.000 πληθυσμού²³³, ενώ το Δεκέμβριο του 2003 αυξήθηκαν σε μεγάλο ποσοστό (πεντακόσιοι τριάντα δύο (532) ανά 100.000 κατοίκους²³⁴). Στον **Καναδά** δε φαίνεται να σημειώθηκε κάποια σημαντική αυξομείωση (το 1997-1998 οι εγκλειστοί έφτασαν τους εκατόν δέκα πέντε (115) ανά 100.000²³⁵, ενώ το Φεβρουάριο του 2006²³⁶ τους εκατόν δέκα έξι (116).

Μεγάλη αύξηση του αριθμού των κρατουμένων σημειώθηκε και στην **Κούβα** (το 1997 έφταναν τους τριακόσιους (300) ανά 100.000 πληθυσμού²³⁷, ενώ το 2003 η αναλογία τους αυξήθηκε σε τετρακόσιους ογδόντα επτά (487) ανά 100.000²³⁸), στα νησιά **Μπαρμάντος** (από διακόσιους ενενήντα πέντε (295) τον Ιανουάριο του 1998²³⁹, σε τριακόσια εξήντα επτά (367) ανά 100.000 κατοίκους το Νοέμβριο του 2003²⁴⁰) και στη **Χιλή** εκατόν ογδόντα (180) το 1998²⁴¹, διακόσιοι δώδεκα (212) ανά 100.000 τον Ιούνιο του 2004²⁴²). Μείωση του αριθμού των εγκλειστών σημειώθηκε στις **Μπαχάμες**

²³⁰ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001,σελ. 780 (table 2 America) (Παράρτημα Β) και (Fig 2), σελ. 799.

²³¹ Walmsley Roy, «World prison population list», (sixth edition), King's College London, International Centre for prison studies 2005 (table 2 Americas).

²³² Paige M. Harrison and Allen J. Beck, ό.π. 2005, p. 4.

²³³ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ. 781, (table 2 America) (Παράρτημα Β).

²³⁴ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 2 Americas). (Παράρτημα Α).

²³⁵ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ. 781 και (Fig 2), σελ. 799.

²³⁶ Walmsley Roy, ό.π. 2005 (table 2 Americas).

²³⁷ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ. 781 (table 2 America) (Παράρτημα Β) και (Fig 3),σελ.800.

²³⁸ Walmsley Roy, ό.π. 2005 (table 2 Americas). (Παράρτημα Α).

²³⁹ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ.781 (table 2 America) (Παράρτημα Β).

²⁴⁰ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 2 Americas). (Παράρτημα Α).

²⁴¹ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ. 782 (table 2 America) (Παράρτημα Β) και (Fig 4),σελ. 801.

²⁴² Walmsley Roy, «World prison population list», (sixth edition), King's College London, International Centre for prison studies 2005 (table 2 Americas). (Παράρτημα Α).

[τον Ιανουάριο του 1998 έφταναν τους τετρακόσιους ογδόντα πέντε (485) ανά 100.000²⁴³, ενώ τον Οκτώβριο του 2002 τους τετρακόσιους δέκα (410)].²⁴⁴

2. Ασία

Σε αρκετά Ασιατικά κράτη δεν παρατηρούνται σημαντικές αυξομειώσεις στον αριθμό των εγκλειστών κατά τα έτη 1996-2005. Για παράδειγμα, στην **Κίνα** το 1997, οι εγκλειστοί έφταναν τους εκατόν δέκα πέντε (115) ανά 100.000²⁴⁵ κατοίκους, ενώ το Δεκέμβριο του 2003 έφταναν τους εκατόν δέκα οκτώ (118) ανά 100.000²⁴⁶. Ομοίως, στην **Ιαπωνία** το 1997 έφταναν μόλις τους σαράντα (40) ανά 100.000²⁴⁷, ενώ τον Ιανουάριο του 2004 τους 58²⁴⁸. Επίσης, στην **Ινδία** το 1997 ανέρχονταν στους είκοσι πέντε (25)²⁴⁹, ενώ στα μέσα του 2003 έφταναν μόλις τους είκοσι εννέα (29) ανά 100.000²⁵⁰. Ενδεικτικά, ας δούμε, στη συνέχεια, κάποια επιπλέον στοιχεία.

Στο **Ιράν** το Δεκέμβριο του 1993 ανέρχονταν στους εκατόν πενήντα πέντε (155)²⁵¹ ενώ τον Ιούλιο του 2004 σε εκατόν ενενήντα τέσσερις (194)²⁵².

Στο **Ταϊβάν**, το 1998, οι εγκλειστοί, ανέρχονταν σε εκατόν πενήντα (150) ανά 100.000 πληθυσμού²⁵³, ενώ το Νοέμβριο του 2004 η αναλογία τους αυξήθηκε σε διακόσιους πενήντα ένα (251)²⁵⁴.

²⁴³ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ. 781(table 2 America) (Παράρτημα Β) και (Fig 3),σελ. 800.

²⁴⁴ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 2 Americas). (Παράρτημα Α)

²⁴⁵ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ. 784 (table 3. Asia) (Παράρτημα Β) και (Fig 7), σελ. 804.

²⁴⁶ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 3 Asia). (Παράρτημα Α).

²⁴⁷ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ. 784 (table 3. Asia) (Παράρτημα Β) και (Fig 8), σελ. 805.

²⁴⁸ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 3 Asia). (Παράρτημα Α).

²⁴⁹ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001,σελ. 784 (table 3. Asia) (Παράρτημα Β) και (Fig 7), σελ.804.

²⁵⁰ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 3 Asia). (Παράρτημα Α).

²⁵¹ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ. 784 (table 3. Asia) (Παράρτημα Β) και (Fig 7),σελ. 804.

²⁵² Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 3 Asia). (Παράρτημα Α).

²⁵³ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, σελ. 785 (table 3. Asia) (Παράρτημα Β) και (Fig 7), σελ. 804.

²⁵⁴ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 3 Asia). (Παράρτημα Α).

α) Ιαπωνία

Στην Ιαπωνία τα ποσοστά εγκληματικότητας είναι χαμηλά, το ίδιο και ο πληθυσμός των φυλακών στη χώρα. Συγκεκριμένα, οι κρατούμενοι στις φυλακές φτάνουν μόλις τους 40,3 ανά εκατό χιλιάδες (100.000) του πληθυσμού²⁵⁵.

Ποια, όμως, η κατάσταση στις ιαπωνικές φυλακές και πώς διαμορφώνεται η διαβίωση των κρατουμένων σ' αυτές; Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία²⁵⁶, στις 31 Δεκεμβρίου 1997, η συνολική χωρητικότητα στις φυλακές της χώρας έφτανε τους εξήντα τέσσερις χιλιάδες τετρακόσιους τέσσερις (64.404) κρατούμενους, ενώ ο αριθμός των ατόμων που κρατούνταν σ' αυτές (υπόδικοι και κατάδικοι) έφτανε τα 50.894 άτομα (δηλαδή, η χωρητικότητα των φυλακών καλυπτόταν κατά 79%). Παράλληλα, σπάνια παρατηρούνται αποδράσεις κρατουμένων από αυτές, ενώ ο αριθμός των επιθέσεων από τους φυλακισμένους μεταξύ τους ή προς τα μέλη του προσωπικού των φυλακών είναι εξαιρετικά χαμηλός.

β) Ινδία

Κύριο χαρακτηριστικό των φυλακών στην Ινδία είναι η πληθώρα των κρατουμένων. Για παράδειγμα, τη διετία 1994-1995, οι φυλακές Tihar του Δελχί, παρόλο που είχαν χωρητικότητα δύο χιλιάδων πεντακοσίων (2.500) κρατουμένων, εντούτοις αριθμούσαν οκτώ χιλιάδες πεντακόσιους (8.500) κρατούμενους (υπόδικους και κατάδικους)²⁵⁷.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των κρατουμένων στις φυλακές της Ινδίας είναι υπόδικοι. Για παράδειγμα, το 1996, οι υπόδικοι που κρατούνταν στις ινδικές φυλακές αποτελούσαν το 77% του συνολικού πληθυσμού της φυλακής (εκατόν εξήντα τρεις χιλιάδες, 163.000), ενώ οι κατάδικοι μόλις το 23% (σαράντα οκτώ χιλιάδες εξακόσια ογδόντα οκτώ άτομα, 48.688)²⁵⁸. Αυτή η πληθώρα

²⁵⁵ V. Kaido, «Japan», in Dirk van Zyl Smit and Frider Dünkler «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, σ. 425.

²⁵⁶ V. Kaido, ό.π. 2001, σ. 426.

²⁵⁷ Πάντως, παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των κρατουμένων στις ινδικές φυλακές είναι ιδιαίτερος μεγάλος (για παράδειγμα το 1996 ήταν 211.688 άτομα), το ποσοστό των κρατουμένων σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού είναι από τα χαμηλότερα στον κόσμο, βλ. σ. 377 και σ. 380. B. Pande, «India», in Dirk van Zyl Smit and Frider Dünkler «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, σ. 380.

²⁵⁸ B. Pande, «India», in Dirk van Zyl Smit and Frider Dünkler «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, σ. 377.

των υποδίκων οφείλεται κυρίως στο ότι το νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει προφυλάκιση για πολλές κατηγορίες εγκλημάτων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι σημειώνονται μεγάλες καθυστερήσεις στο στάδιο της προδικασίας (έρευνες, ανακρίσεις κ.λπ.).

Σε πολλές περιπτώσεις, οι συνθήκες κράτησης σε ορισμένα καταστήματα φυλακών είναι εξαιρετικά δυσχερείς. Έχουν αναφερθεί περιστατικά (κυρίως στις φυλακές του Bihar και του Uttar Pradesh), όπου διακόσιοι (200) κρατούμενοι έπρεπε να μοιραστούν μια μόνο τουαλέτα, ενώ η έλλειψη χώρου και κλινών ανάγκαζε τους κρατούμενους να κοιμούνται σε βάρδιες²⁵⁹.

Υπό αυτές τις συνθήκες, τα προβλήματα που ανακύπτουν από τον υπερπληθυσμό στις ινδικές φυλακές είναι πάρα πολλά: αναπτύσσονται πολλές μολυσματικές ασθένειες μεταξύ των κρατουμένων, δημιουργούνται εστίες θορύβου, σημειώνονται έριδες μεταξύ των κρατουμένων και προστριβές με τους φύλακες, για τους οποίους η επιτήρηση ενός τόσο μεγάλου αριθμού κρατουμένων καθίσταται ιδιαιτέρως δυσχερής.

3. Καναδάς

α) Δείκτες Εγκλεισμού

Στον Καναδά, κατά την περίοδο 1997-1998, ο δείκτης εγκλεισμού ανερχόταν σε εκατόν δέκα πέντε (115) ανά 100.000 πληθυσμού²⁶⁰, ενώ το Φεβρουάριο του 2003 σε εκατόν δέκα έξι (116)²⁶¹.

β) Ο Καναδάς²⁶², δεν ενσωμάτωσε στο νομοθετικό του σύστημα την αγγλοαμερικανική αντιτρομοκρατική υστερία, αλλά εισήγαγε μια θεσμική αντίληψη για την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σύγχρονης και παγκόσμιας τρομοκρατικής απειλής.

Πρόκειται για την αντίληψη εκείνη, η οποία συνδέει την αντιτρομοκρατική νομοθετική πολιτική με την εξάρθρωση των πηγών χρηματοδότησης των διεθνών τρομοκρατικών οργανώσεων (λ.χ. του διεθνικά οργανωμένου εγκλήματος με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και τη διεθνική διαφορά κ.λ.π.) και με την ανάπτυξη στρατηγικών συνεργασίας των αρμοδίων διακρατικών, ποινικών, επικοινωνιακών υπηρεσιών για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας και μάλιστα, εκείνης που συνδέεται με τον θρησκευτικό εξτρεμισμό και φονταμενταλισμό.

²⁵⁹ B. Pande, ό.π., 2001, σ. 380.

²⁶⁰ Frieder Dünkler and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, 780 (table 2 America) (Παράρτημα Β) και (Fig 2),σελ. 799.

²⁶¹ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 2 America). (Παράρτημα Α).

²⁶² Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2006, σ. 707.

Με το νόμο «**Anti-terrorism Act 2001**»²⁶³, επήλθαν σημαντικές τροποποιήσεις σε κάποιους νόμους του Καναδά και ειδικότερα:

Το πρώτο μέρος τροποποιεί τον «Criminal Code» για την εφαρμογή των διεθνών συμβάσεων που σχετίζονται με την τρομοκρατία, για τη δημιουργία εγκλημάτων τα οποία αφορούν στην τρομοκρατία, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής επιχορήγησης της τρομοκρατίας και της συμμετοχής, διευκόλυνσης και εκτέλεσης τρομοκρατικών δραστηριοτήτων και για την πρόβλεψη μέσων με τα οποία η ιδιοκτησία που ανήκει σε τρομοκρατικές ομάδες ή η ιδιοκτησία που συνδέεται με τις τρομοκρατικές δραστηριότητες μπορεί να κατάσχεται και να δημεύεται.

Το δεύτερο μέρος τροποποιεί τον «Official Secrets Act», ο οποίος μετατρέπεται σε «Security of Information Act». Το μέρος αυτός ρυθμίζει θέματα εθνικής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων των απειλών κατασκοπείας από ξένες δυνάμεις και τρομοκρατικές ομάδες, της οικονομικής κατασκοπείας και των καταναγκαστικών δραστηριοτήτων εναντίον των κοινοτήτων των μεταναστών στον Καναδά.

Το τρίτο μέρος, τροποποιεί τον «Canada Evidence Act» και ρυθμίζει τη δικαστική εξισορρόπηση των συμφερόντων, όταν η αποκάλυψη πληροφοριών στις νομικές διαδικασίες θα μπορούσε να οδηγήσει στο σφετερισμό ενός ειδικού δημόσιου συμφέροντος ή στη βλάβη των δημόσιων σχέσεων ή της εθνικής άμυνας και ασφάλειας. Οι τροποποιήσεις αυτές επιβάλλουν υποχρεώσεις στα μέρη να γνωστοποιούν στο Γενικό Εισαγγελέα του Καναδά το γεγονός ότι η αποκάλυψη ευαίσθητων πληροφοριών θα μπορούσε να είναι επιζήμια στις διεθνείς σχέσεις ή στην εθνική άμυνα κι ασφάλεια και να παρέχουν στο Γενικό Εισαγγελέα την εξουσία να προβαίνει σε κατηγορία και ν'απαγορεύει την αποκάλυψη πληροφοριών που συνδέονται με τις νομικές διαδικασίες και για τον σκοπό της προστασίας των διεθνών σχέσεων ή της εθνικής άμυνας και ασφάλειας.

Το τέταρτο μέρος τροποποιεί τον «Proceeds of Crime (Money Laundering) Act», ο οποίος μετατρέπεται στον «Proceeds of Crime (Money Laundering) and Terrorist Financing Act». Οι τροποποιήσεις αυτές στοχεύουν να βοηθήσουν τις δικωτικές κι ανακριτικές υπηρεσίες στην καταδίωξη κι εκφοβιστική πρόληψη της οικονομικής επιχορήγησης των τρομοκρατικών δραστηριοτήτων, να διευκολύνουν την ανακριτική έρευνα και ποινική κατηγορία εναντίον των οικονομικά επιχορηγούμενων τρομοκρατικών προσβολών και να βελτιώσουν την ικανότητα του Καναδά να συνεργάζεται διεθνώς στον αγώνα εναντίον της τρομοκρατίας.

Το πέμπτο μέρος τροποποιεί τον «Access to Information Act, Canadian Human Rights Act, Canadian Security Intelligence Service Act, Corrections and Conditional Release Act, Federal Court Act, Firearms Act, National Defence Act,

²⁶³ Ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://laws.justice.gc.ca/en/A-11.7/2187.html>) και Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2006, σ. 708.

Personal Information Protection and Electronic Documents Act, Privacy Act, Seized Property Management Act and United Nations Act», που αφορά σε επιμέρους νόμους, οι οποίοι ρυθμίζουν την πρόσβαση στα πληροφοριακά δεδομένα, τα ανθρώπινα δικαιώματα στον Καναδά, την Καναδική Υπηρεσία Πληροφοριών, το σωφρονιστικό σύστημα και την απόλυση υπό όρο, το ομοσπονδιακό δικαστηριακό σύστημα, τα πυροβόλα όπλα, την Εθνική Άμυνα, την προστασία των προσωπικών πληροφοριών και των ηλεκτρονικών ντοκουμέντων, την ιδιωτική σφαίρα, τη διαχείριση της κατασχόμενης περιουσίας και τη νομοθεσία των Ηνωμένων Εθνών.

Το έκτο μέρος, με το νόμο «Charities Registration (Security Information) Act» τροποποιεί τον «Income Tax Act», με στόχο την προληπτική παρεμπόδιση εκείνων, οι οποίοι υποστηρίζουν τρομοκρατικές ή άλλες σχετικές δραστηριότητες από την απόλαυση φορολογικών προνομίων, τα οποία χορηγούνται για καταγεγραμμένες αγαθοεργίες.

Στην 1^η Συνάντηση της 37^{ης} Συνεδρίασης (2001)²⁶⁴ της Βουλής του Καναδά ψηφίστηκε το Νομοσχέδιο αυτό (BILL C-36), το προοίμιο του οποίου – που είναι κοινό με εκείνο του νόμου «Anti-terrorism Act» (2001) – αναφέρει σχετικά, ότι:

«Επειδή οι Καναδοί και οι άνθρωποι οπουδήποτε δικαιούνται να ζουν τη ζωή τους με ειρήνη, ελευθερία και ασφάλεια·

Επειδή οι πράξεις της τρομοκρατίας συνιστούν μια ουσιαστική απειλή για την εγχώρια και τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια·

Επειδή οι πράξεις της τρομοκρατίας απειλούν τους πολιτικούς θεσμούς του Καναδά, τη σταθερότητα της οικονομίας και την γενική ευημερία της χώρας·

Επειδή η πρόκληση για την εκρίζωση της τρομοκρατίας με την ευφυή και διασυννοριακή της φύση, απαιτεί μια επαυξημένη διεθνή συνεργασία και μια ενδυνάμωση της ικανότητας του Καναδά για την καταστολή, την εξιχνίαση και την αχρήστευση της τρομοκρατίας δραστηριότητας·

Επειδή ο Καναδάς πρέπει να δράσει σε συμφωνία με άλλα έθνη για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, συμπεριλαμβανομένης της πλήρους εφαρμογής των διεθνών εργαλείων και των μέτρων των Ηνωμένων Εθνών που αφορούν στην τρομοκρατία·

Επειδή το Κοινοβούλιο του Καναδά, αναγνωρίζοντας ότι η τρομοκρατία είναι ένα πρόβλημα εθνικής μέριμνας που προσβάλλει την ασφάλεια του έθνους, υποχρεούται να πάρει σαφή μέτρα για την προστασία των Καναδών από την τρομοκρατική δραστηριότητα, ενώ θα πρέπει να συνεχίσει να σέβεται και να προάγει τις αξίες, οι οποίες αντανάκλωνται στα δικαιώματα και τις ελευθερίες, οι οποίες κατοχυρώνονται από τον Καναδικό Χάρτη των Δικαιωμάτων και Ελευθεριών·

Και επειδή αυτά τα μέτρα πρέπει να περιλαμβάνουν (μια) νομοθεσία για την προληπτική παρακώλυση και την καταστολή της οικονομικής επιχορήγησης,

²⁶⁴ Χ. Δημόπουλος, ό.π. 2006, σ.σ. 711, 712.

προετοιμασίας, διευκόλυνσης και διάπραξης των πράξεων τρομοκρατίας, καθώς επίσης για την προστασία της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ασφάλειας του Καναδά και των σχέσεών του με τους συμμάχους του».

Ψηφίζει τον «Anti-terrorism Act».

4. Αυστραλία

α) Δείκτες Εγκλεισμού

Στην Αυστραλία παρατηρούμε πολύ χαμηλούς δείκτες εγκλεισμού. Έτσι για παράδειγμα, το 1997 ο αριθμός των εγκλειστών ανερχόταν σε ενενήντα πέντε (95) ανά 100.000²⁶⁵ πληθυσμού, ενώ στα μέσα του 2004 σε εκατόν δέκα επτά (117)²⁶⁶.

β) Από την αντιτρομοκρατική – και πρόσφατη – νομοθεσία της Αυστραλίας, ξεχωρίζουν για το αντεγκληματικό τους ενδιαφέρον δύο νόμοι. Πρόκειται για: α) Τον «Terrorism (Commonwealth Powers) Act 2002» (No 114) της Νέας Νότιας Ουαλίας και β) Τον «Terrorism (Commonwealth Powers) Act 2003» της Πολιτείας της Βικτώριας.

Κατά το κεφ. 101 «Terrorism» και το άρθρ. 101.1 «Terrorism acts»: «Ένα πρόσωπο διαπράττει ένα έγκλημα εάν αυτό εμπλέκεται σε και ενέχεται για μια τρομοκρατική πράξη.

Ένα πρόσωπο διαπράττει ένα έγκλημα εάν:

(α) Το πρόσωπο (αυτό) προσφέρει ή δέχεται εκπαίδευση και (β) η εκπαίδευση συνδέεται με προετοιμασία για την εμπλοκή ενός προσώπου στην τέλεση μιας τρομοκρατικής πράξης ή στην υποβοήθησή της και (γ) το πρόσωπο που αναφέρεται στην παράγραφο (α) γνωρίζει τον σύνδεσμο που περιγράφεται στην παράγραφο (β). Η ποινική τιμωρία του προσώπου αυτού συνίσταται σε φυλάκισή του για είκοσι πέντε (25) έτη».

Κατά το υποκεφάλαιο 101.6 «Other acts done in preparation for, or planning of terrorist acts»:

«(1) Ένα πρόσωπο διαπράττει ένα έγκλημα εάν το πρόσωπο (αυτό) προβαίνει σε οποιαδήποτε ενέργεια για την προπαρασκευή ή τον σχεδιασμό μιας τρομοκρατικής πράξης. Η προβλεπόμενη ποινή είναι ισόβια φυλάκιση.

(2) Ένα πρόσωπο διαπράττει ένα έγκλημα σύμφωνα με το υποκεφάλαιο (1) ακόμα κι αν η τρομοκρατική πράξη δεν έχει λάβει χώρα».

²⁶⁵ Frieder Dunkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, 789 (table 2 Oceania) (Παράρτημα Β) και (Fig 9),σελ. 806.

²⁶⁶ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 2 Oceania). (Παράρτημα Α).

5. Αφρική

Η **Αφρική** κατέχει εξέχουσα θέση με ασυγκρίτως μεγαλύτερη προτίμηση του κοινού στον εγκλεισμό. Οι μακροχρόνιες και εκτεταμένες εμπειρίες υψηλών ποσοστών εγκλεισμού και ευρείας χρήσης των στερητικών της ελευθερίας ποινών από τα ποινικά δικαστήρια πιθανόν να είχαν ως συνέπεια την ισχυρή υποστήριξη του κοινού προς τον εγκλεισμό και, σε τελευταία ανάλυση, να είχαν συνέπειες όσον αφορά τα τεράστια προβλήματα για μεταρρυθμίσεις στα κυρωτικά συστήματα και στην επιβολή ποινών.

Τα στοιχεία που ακολουθούν αφορούν στην αναλογία των εγκλείστων στα Αφρικανικά κράτη ανά 100.000 πληθυσμού. Παρατηρούμε τις αυξομειώσεις στα ποσοστά των εγκλείστων κατά τα έτη 1996-2004. Έτσι, για παράδειγμα, τον Οκτώβριο του 1996 στην **Κένυα** οι έγκλειστοι έφταναν τους εκατόν σαράντα (140) ανά 100.000 πληθυσμού²⁶⁷, ενώ το Σεπτέμβριο του 2004 το ποσοστό τους αυξήθηκε στους εκατόν εξήντα εννιά (169) ανά 100.000 πληθυσμού²⁶⁸. Ανάλογες αυξητικές τάσεις παρατηρούμε επίσης και στη **Νότια Αφρική** (το Δεκέμβριο του 1997 οι έγκλειστοι έφταναν τους τριακόσιους είκοσι (320) ανά 100.000 πληθυσμού²⁶⁹, ενώ τον Αύγουστο του 2004 αυξήθηκαν σε τετρακόσιους δέκα τρεις (413) ανά 100.000 πληθυσμού²⁷⁰), στη **Ζουαζιλάνδη** (το Σεπτέμβριο του 1998 ανέρχονταν σε διακόσιους σαράντα (240) ανά 100.000 πληθυσμού²⁷¹, ενώ το Δεκέμβριο του 2002 έφταναν τους τριακόσιους είκοσι τέσσερις (324) ανά 100.000²⁷²) και στη **Ναμίμπια** (τον Αύγουστο του 1998 οι έγκλειστοι έφταναν τους διακόσιους εξήντα (260) ανά 100.000²⁷³, ενώ το Δεκέμβριο του 2001, ο αριθμός τους αυξήθηκε όχι σε μεγάλο ποσοστό, φτάνοντας τους διακόσιους εξήντα επτά (267) ανά 100.000²⁷⁴).

Μείωση του αριθμού των εγκλείστων σημειώθηκε σε ελάχιστα κράτη της Αφρικής. Έτσι για παράδειγμα στο **Μαυρίκιο** το 1997 οι έγκλειστοι έφταναν τους

²⁶⁷ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, (Fig 6), σελ. 803. Βλ. επίσης 'World Prison Population List', «Africa», σελ. 779 (Παράρτημα Β).

²⁶⁸ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 1 Africa). (Βλ. Παράρτημα Α).

²⁶⁹ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, (Fig 6) σελ. 803. Βλ. επίσης 'World Prison Population List', «Africa», σελ. 780.(Παράρτημα Β).

²⁷⁰ Walmsley Roy, ό.π. 2005 (table 1 Africa). (Βλ. Παράρτημα Α).

²⁷¹ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, (Fig 6) σελ. 803. Βλ. επίσης 'World Prison Population List', «Africa», σελ. 780. (Παράρτημα Β).

²⁷² Walmsley Roy, ό.π. 2005 (table 1 Africa). (Βλ. Παράρτημα Α).

²⁷³ Frieder Dünkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, (Fig 6) σελ. 803. Βλ. επίσης 'World Prison Population List', «Africa», σελ. 780. (Παράρτημα Β).

²⁷⁴ Walmsley Roy, ό.π. 2005, (table 1 Africa). (Βλ. Παράρτημα Α).

διακόσιους ενενήντα πέντε (295) ανά 100.000 πληθυσμού²⁷⁵, ενώ τον Απρίλιο του 2003 ανέρχονταν σε διακόσιους δέκα τέσσερις (214²⁷⁶).

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 σημειώθηκαν ραγδαίες πολιτικές αλλαγές στη Νότια Αφρική. Το πολίτευμα εκδημοκρατίστηκε και βασίστηκε σε Σύνταγμα και, παράλληλα, ιδρύθηκε το «Συνταγματικό Δικαστήριο Διακήρυξης Δικαιωμάτων». Αυτές οι αλλαγές στο πολιτικό καθεστώς της χώρας είχαν άμεση επίδραση και στο πεδίο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Ορισμένες ποινές έγιναν περισσότερο ήπιες, ενώ κάποιες από τις επιβαλλόμενες από το παλαιό καθεστώς ποινές κρίθηκαν ως αντισυνταγματικές από το νέο καθεστώς. Συγκεκριμένα, η κράτηση χωρίς δίκη καταργήθηκε, ενώ το νεοσύστατο Συνταγματικό Δικαστήριο έκρινε ως αντισυνταγματικές τη θανατική ποινή και τη σωματική τιμωρία (βασανιστήρια).

Αξίζει να σημειωθεί ότι, μετά τις πολιτικές μεταβολές που συντελέστηκαν στη χώρα, παρουσιάστηκε μια αισθητή μείωση του πληθυσμού των φυλακών. Συγκεκριμένα, στις 30 Ιουνίου 1988, οι κατάδικοι στις φυλακές της χώρας έφταναν τους τριακόσιους έξι (306) ανά εκατό χιλιάδες (100.000) πληθυσμού, ενώ, δέκα έτη αργότερα, στις 31 Δεκεμβρίου 1998, οι κατάδικοι μειώθηκαν σε διακόσιους δέκα έξι (216) ανά εκατό χιλιάδες (100.000) πληθυσμού. Πώς, όμως, εξηγείται αυτή η μείωση του πληθυσμού των φυλακών κατά ποσοστό 29% σε διάστημα μιας δεκαετίας;

Αρχικά, αυτή η μείωση του αριθμού των καταδικασθέντων φαίνεται ότι δεν οφείλεται σε πτώση του γενικού ποσοστού των διαπραττομένων εγκλημάτων, καθώς τα επίσημα στοιχεία δείχνουν ότι το ποσοστό των διαπραττομένων εγκλημάτων στη χώρα αυξήθηκε²⁷⁷ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1988-1998. Ούτε, όμως, αποτελεί ένδειξη για το ότι μικρότερες ποινές επιβάλλονταν, καθώς, επίσης σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία²⁷⁸, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας επιβάλλονταν μακροχρόνιες ποινές από τα Δικαστήρια της χώρας.

Πιθανότατα, η μείωση του πληθυσμού των φυλακών οφείλεται στη γενικότερη πτώση των ποσοστών εσχισίας και επιτυχούς δίωξης των τελεσθέντων εγκλημάτων, η οποία παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας στη χώρα.

Πάντως, είναι γεγονός ότι ανεξάρτητα από τη μείωση του πληθυσμού των φυλακών, η ποινή της φυλάκισης συνεχίζει να αποτελεί τη συχνότερη επιβαλλόμενη ποινή από τα Δικαστήρια της χώρας, παίζοντας έτσι ένα προεξέχοντα ρόλο στο

²⁷⁵ Frieder Dunkel and Dirk van Zyl Smit, ό.π. 2001, (Fig 6), σελ. 803. Βλ. επίσης 'World Prison Population List', «Africa», σελ. 779 (Παράρτημα Β).

²⁷⁶ Walmsley Roy, ό.π. 2005 (table 1 Africa). (Βλ. Παράρτημα Α).

²⁷⁷ P. van Zul Smit, «South Africa», in Dirk van Zyl Smit and Frider Dunkel «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, σ. 590.

²⁷⁸ P. van Zul Smit, ό.π.

σύστημα επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η τάση αυτή ενισχύθηκε και από τη θέσπιση ενός δρακόντειου ποινικού νόμου, το 1997 («Criminal Law Amendinent Act 104 of 1997»), ο οποίος προβλέπει ισόβια κάθειρξη και άλλες, εξαιρετικά μακροχρόνιες, ποινές για ένα μακρύ κατάλογο κοινών εγκλημάτων.

6. Η παγκόσμια κατανομή του πληθυσμού των φυλακών – Συγκριτικές παρατηρήσεις

Πίνακας 6: Prison Population Rates World Wide²⁷⁹

Prison population rate per 100,000 of national population	Number of countries/demndt. Territories	Perrentage
Up to 50	22	12.4%
55-100	47	26.6%
105-150	45	25.4%
155-200	18	10.2%
205-250	10	5.6%
255-300	9	5.1%
305-350	7	4.0%
355-400	8	4.5%
405 and over	11	6.2%
Total	177	100%

Ο ως άνω πίνακας περιλαμβάνει ενδιαφέροντα πραγματικά στοιχεία για την παγκόσμια κατανομή του πληθυσμού των φυλακών το έτος 1998. Από το σύνολο των εκατόν εβδομήντα επτά (177) χωρών για τις οποίες υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία, παρατηρούμε ότι στις εξήντα εννέα (69) χώρες (ποσοστό περίπου 40% των χωρών για τις οποίες υπάρχουν τα επίσημα στοιχεία) ο αριθμός των κρατουμένων δεν ξεπερνά τους 100 ανά 100.000 πληθυσμού. Σε άλλες σαράντα πέντε (45) χώρες (ποσοστό 25%), ο αριθμός των κρατουμένων φτάνει τους 150 ανά 100.000 πληθυσμού, ενώ σε δέκα οκτώ (18) φτάνει τους 200 ανά 100.000 πληθυσμού. Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε ότι σε έντεκα (11) χώρες ο αριθμός των κρατουμένων ξεπερνά τους 405 ανά 100.000 πληθυσμού. Οι έντεκα αυτές χώρες είναι: η **Ρωσία** (685), οι **Η.Π.Α.** (645), τα νησιά **Cayman** (575), η **Λευκορωσία** (505), το **Καζακστάν** (495), **Belize** (490), οι **Μπαχάμες** (485), η **Σιγκαπούρη** (465), **Κουρδιστάν** (440), η **Ουκρανία** (415) και η **Λετονία** (410).

²⁷⁹ Dirk van Smit and Frieder Dunkel, ό.π. 2001, p. 792.

Πίνακας 7: Continental Variations in Prison Population Rate²⁸⁰

Prison pop'n rat /100,00 Of national population	No. of countries and dependent territories (and %age)				
	Africa	Americas	Asia	Europe	Oceania
Up to 100	14 (41%)	8 (18%)	16 (48%)	24 (49%)	7 (44%)
105-200	13 (38%)	17 (38%)	10 (30%)	16 (33%)	7 (44%)
205-300	6 (18%)	7 (16%)	3 (9%)	2 (4%)	1 (6%)
305+	1 (3%)	13 (29%)	4 (12%)	7 (14%)	1 (6%)
	34 (100%)	45 (100%)	33 (100%)	49 (100%)	16 (100%)

Note: Ten of the 13 countries / dependent territories in the Americas with prison Population rates in excess of 300 are islands or island groups in the Caribbean

Ίσως δεν απέχει πολύ²⁸¹ η μέρα εκείνη, κατά την οποία όπως εύστοχα παρατήρησε ένας γάλλος νομικός η φυλακή θα εμφανίζεται στα μάτια μας «ως ένας τρόπος εκτελέσεως ποινών εξ ίσου πρωτόγονος όπως σήμερα μας φαίνονται οι σωματικές ποινές».

Από την προηγηθείσα ανάλυση του πίνακα για την κατανομή του πληθυσμού εγκλείστων σε παγκόσμια κλίμακα²⁸², προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα :
Ο ως άνω πίνακας αποτυπώνει τον αριθμό εγκλείστων μέχρι το τέλος Φεβρουαρίου 2005 σε διακόσιες έντεκα (211) χώρες.

Τα περισσότερα στοιχεία αφορούν ημερομηνίες από τα μέσα του 2002 έως το τέλος Φεβρουαρίου του 2005. Ο πίνακας παρουσιάζει αρκετές αδυναμίες. Δεν υπάρχουν στοιχεία για ένδεκα (11) χώρες και τα διαθέσιμα στοιχεία δεν αφορούν τα ίδια χρονικά διαστήματα. Επειδή τα ποσοστά των εγκλείστων (ανά 100.000 εθνικού πληθυσμού) είναι βασισμένα στις εκτιμήσεις του εθνικού πληθυσμού, δεν πρέπει να θεωρηθούν απόλυτα ακριβή. Προκειμένου να συγκριθούν τα ποσοστά των εγκλείστων πληθυσμών στις διάφορες περιοχές του κόσμου, και να υπολογιστεί ο αριθμός των προσώπων που κρατούνται σε φυλακή σε χώρες για τις οποίες οι πληροφορίες δεν είναι διαθέσιμες, έχουν χρησιμοποιηθεί τα μέσα ποσοστά.

Βασικά σημεία:

- Περισσότεροι από εννέα (9) εκατομμύρια άνθρωποι κρατούνται στα σωφρονιστικά καταστήματα σε όλο τον κόσμο, είτε ως προσωρινά κρατούμενοι είτε ως καταδικασθέντες.

²⁸⁰ Dirk van Smit and Frieder Dunkel, ό.π. 2001, p. 793.

²⁸¹ Ν. Κουράκης, «Η ποινική καταστολή», δ' έκδοση, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ.σ. 470, 471.

²⁸² Roy Walmsley, ό.π. 2005.

- Περισσότεροι από τους μισούς κρατούνται στις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Ρωσία και 1,55 εκατομμύρια στην Κίνα.
- Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν το υψηλότερο ποσοστό πληθυσμού εγκλείστων στον κόσμο, περίπου 714 ανά 100.000 εθνικού πληθυσμού, ακολουθούν Λευκορωσία, Βερμούδες και Ρωσία (με δείκτη 532), το Palau (523), U.S τα νησιά της Virgin (490), το Τουρκμενιστάν (489), η Κούβα (487), το Σουριναμέζος (437), οι Νήσοι Καίυμαν (429), Μπελιζ (420), Ουκρανία (417), maldive νησιά (416), εξαρτήσεις και το Nevis του ST (415), η Νότια Αφρική (413) και οι Μπαχάμες (410).
- Τα τρία πέμπτα (3/5) των χωρών παγκοσμίως (58%) εμφανίζουν ποσοστό εγκλείστων μικρότερο από 150 ανά 100.000.
- Εκτός από τις διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των δεικτών εγκλεισμού σε διαφορετικές ηπείρους, διαφοροποιήσεις παρατηρούνται και στα ποσοστά δεικτών μέσα στην ίδια ήπειρο.

Ειδικότερα:

- Οι χώρες της δυτικής Αφρικής εμφανίζουν δείκτη 52, ενώ οι χώρες της νότιας Αφρικής εμφανίζουν δείκτη 324
- Οι χώρες της νότιας Αμερικής εμφανίζουν δείκτη 152, ενώ οι χώρες της Καραϊβικής εμφανίζουν δείκτη 324
- Οι χώρες της νότιας και κεντρικής Ασίας εμφανίζουν δείκτη 55, ενώ της κεντρικής Ασίας εμφανίζουν δείκτη 386
- Οι χώρες της νότιας Ευρώπης εμφανίζουν δείκτη 80, ενώ οι χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης εμφανίζουν δείκτη 184
- Η Ωκεανία (συμπεριλαμβανομένης της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας) εμφανίζει μέσο ποσοστό με δείκτη 111.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι από τα μέσα του 2002 μέχρι και το τέλος Φεβρουαρίου του 2005 ο πληθυσμός των εγκλείστων έχει αυξηθεί παγκοσμίως κατά μέσο όρο σε ποσοστό 73%²⁸³. Ειδικότερα: στην Αφρική η αύξηση ανέρχεται σε ποσοστό 64%, στην Αμερική σε 79%, στην Ασία σε 88%, στην Ευρώπη σε 69% και στην Ωκεανία σε 69%.

²⁸³ Walmsley Roy, «World Prison Population List» (sixth edition) King's College London, International Centre for Prison Studies, 2005.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΠΟΙΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. Το ποινικό σύστημα ως μηχανισμός επίτευξης «κοινωνικής συναίνεσης» και «κοινωνικής συνοχής». Η εξάπλωση και εντατικοποίηση του κοινωνικού ελέγχου και της καταστολής.

Το έγκλημα είναι μια πραγματικότητα που διαταράσσει τους όρους της κοινωνικής συμβίωσης και προκαλεί την αντίδραση της κοινωνίας. Ο ποινικός νόμος εκφράζει επίσημα αυτήν την αντίδραση του κοινωνικού σώματος και βρίσκει τη δικαίωση του πάνω σ' αυτή την αντίδραση.

Η αιτία επομένως της δημιουργίας του ποινικού νόμου είναι η ανάγκη προστασίας του κοινωνικού συνόλου²⁸⁴ από προσβολές εναντίον αντικειμένων που, κατά κοινή εκτίμηση των μελών της κοινωνίας, αποτελούν τα θεμέλια της κοινής ζωής. Το ποινικό δίκαιο σε κάθε ιστορική περίοδο εκφράζει, τις ίδιες αξίες που εκφράζουν και οι λοιπές εκφάνσεις του πολιτισμού μιας συγκεκριμένης κοινωνίας.

Το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ασκεί τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο του εγκλήματος με την εφαρμογή του ποινικού νόμου.

Το ποινικό δίκαιο καθορίζει τα όρια του «κοινωνικά επιτρεπτού», η παραβίαση των οποίων συνεπάγεται υλικές και κοινωνικές κυρώσεις²⁸⁵. Οι τελευταίες εκφράζονται ιδιαίτερα με τον στιγματισμό, την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό όσων παραβαίνουν τον ποινικό νόμο. Η ισχύς του ποινικού δικαίου εξαρτάται από την κινητοποίηση των μηχανισμών ελέγχου, οι δε επεμβάσεις του θεωρούνται ως η πιο εμφανής εκδήλωση κρατικής εξουσίας.

Το έγκλημα ως κοινωνική και πολιτική κατασκευή²⁸⁶, αποδίδεται στις συμπεριφορές εκείνες, που λόγω συμφερόντων των ομάδων εξουσίας χαρακτηρίζονται ως απειλητικές για την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας. Οποιαδήποτε συμπεριφορά κλονίζει, αμφισβητεί, αποτελεί γενικά κίνδυνο για τη διατήρηση της εξουσιαστικής σχέσης κράτους και πολιτών, ή λόγω της ύπαρξής της διακυβεύονται μεγάλα συμφέροντα πολιτικά ή οικονομικά, ανεξάρτητα από την αντικειμενική προσβολή συγκεκριμένου εννόμου αγαθού, ανάγεται σε έγκλημα, σε ποινικοποιημένη δηλαδή δράση του ατόμου. Ανάλογα με το βαθμό απειλής, αυξάνει και το αξιόποιο.

Έτσι συχνά, λόγω της συνεχούς ποινικοποίησης συμπεριφορών, η έννοια του εγκλήματος δεν περιβάλλεται πάντοτε με την απαξία της άδικης και καταλογιστής

²⁸⁴ Η. Δασκαλάκης, ό.π. 1985, σ. 47.

²⁸⁵ Ε. Λαμπροπούλου, ό.π. 1999, σ. 31.

²⁸⁶ Α. Χαϊδου, ό.π. 2002, σ. 625 επ.

πράξης. Η έννοια του εγκληματία αντίθετα, εκείνου δηλαδή στον οποίο έχει αποδοθεί το στίγμα, εξακολουθεί να εμπεριέχει όλες εκείνες τις αρνητικές ιδιότητες – κατάλοιπα του θετικισμού – όπως του «παθολογικού», του «διαφορετικού», του «κακού», οι οποίες, σε συνδυασμό με τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που τις συνοδεύουν από την πλευρά του κοινωνικού συνόλου, διαμορφώνουν ένα αρνητικό κλίμα αντίδρασης τόσο σε επίπεδο άτυπου, όσο και επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Συχνά η επίκληση των εννοιών της «βίας» και της «επικινδυνότητας» από τα χείλη των ειδικών («επικίνδυνος εγκληματίας», «βίαιος κρατούμενος» κλπ.) νομιμοποιεί την οποιαδήποτε μορφή παρέμβασης και πείθει για μια αυστηρότερη μορφή μεταχείρισης από την πλευρά του επίσημου κοινωνικού ελέγχου για την επίτευξη των πολυπλόκρων στόχων, οι οποίοι μπορεί να αποκαλούνται «βελτίωση», «επανένταξη», «επανακοινωνικοποίηση» κλπ. Έτσι, το άτομο περιθωριοποιείται και απομονώνεται, τιμωρείται και αποβάλλεται από το κοινωνικό σύνολο με απώτερο στόχο να «επανενταχθεί» σε αυτό. Όπως ορθά παρατήρησε ο Γαρδίκας²⁸⁷, η φυλάκιση ενέχει δύο οξύμωρα: «ένθεν μεν επιζητούσα την αγωγήν του ατόμου εις βίον κοινωνικόν απομακρύνει τούτο του κοινωνικού βίου, ένθεν επιδιώκουσα την ηθικὴν βελτίωσιν του ατόμου φέρει τούτο εις κοινήν συμβίωσιν μετά των εγκληματιών».

Ο διακεκριμένος ψυχίατρος Karl Menninger²⁸⁸ στο βιβλίο του «The crime of punishment» που εκδόθηκε στην αμερική το 1977, τονίζει ότι «Υποψιάζομαι ότι το σύνολο των εγκλημάτων που τελέσθηκαν από όλους τους εγκληματίες που μπήκαν στη φυλακή μέχρι σήμερα, δεν προκάλεσε τόση κοινωνική ζημιά όση τα εγκλήματα που τελέσθηκαν εναντίον τους» με την τιμώρησή τους δηλαδή.

Σε αυτές τις ομάδες περιλαμβάνονται αφενός άτομα τα οποία διακρίνονται για την ιδιαίτερη πολιτισμική τους ταυτότητα, όπως οι αλλοδαποί και οι τσιγγάνοι και αφετέρου άτομα, τα οποία λόγω κάποιων «ιδιαιτεροτήτων» τους (όσον αφορά τη θέση, την προσωπικότητα ή τη συμπεριφορά τους), διαφοροποιούνται από την πλειονότητα του κοινωνικού συνόλου, όπως οι νέοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι τοξικοεξαρτημένοι, οι ψυχασθενείς και—κατά κύριο λόγο—οι κρατούμενοι στις φυλακές²⁸⁹, οι οποίοι και υφίστανται την πλέον ακραία μορφή κοινωνικού αποκλεισμού στο πλαίσιο της ποινικής καταστολής.

Με τον όρο *ποινική καταστολή*²⁹⁰ εννοούμε την απειλή (σε αφηρημένο—γενικό επίπεδο), την απαγγελία—επιβολή (σε συγκεκριμένη περίπτωση) και την εκτέλεση (στο καθαρά υλικό επίπεδο) ποινής (δηλαδή προσβολής προσωπικών εννόμων αγαθών σε

²⁸⁷ Ν. Ανδρουλάκης, «Ποινικό Δίκαιο», Γενικό Μέρος, Θεωρία για το έγκλημα, Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2000, σ. 83.

²⁸⁸ Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 79.

²⁸⁹ Α. Χαΐδου, ό.π. 2002, σ. 1.

²⁹⁰ Ι. Μανωλεδάκης, «Η Κατάχρηση της Ποινικής Καταστολής», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Ιούνιος/Δεκέμβριος 1989, σ. 41.

βάρος κάποιου ανθρώπου που μέσα από τις προβλεπόμενες δικαστικές διαδικασίες αποδεικνύεται πως τέλεσε κάποιο έγκλημα).

Η Ποινική Καταστολή, ως επιμέρους μηχανισμός του όλου δικαϊκού μηχανισμού, είναι το ισχυρότερο εργαλείο επιβολής της κρατικής εξουσίας, αφού η μέσω αυτής πραγματοποιούμενη καταπίεση στην υλική της κατάληξη έχει την πιο επώδυνη για το άτομο μορφή²⁹¹.

Όπως παρατηρεί ο Γάλλος L. Wacquant,²⁹² «Οι σωφρονιστικοί θεσμοί στο εξής βρίσκονται σε άμεση επαφή με τους οργανισμούς και τα προγράμματα που έχουν αναλάβει τη «βοήθεια» των περιθωριακών πληθυσμών... οι υποχρεώσεις του προϋπολογισμού, καθώς και η πολιτική μόδα του «λιγότερου κράτους», ωθούν στην εμπορευματοποίηση της κοινωνικής πρόνοιας όσο και της φυλάκισης... Μ' αυτόν τον τρόπο, οι φτωχοί και οι εγκληματίες καθίστανται προσοδοφόροι τόσο σε ιδεολογικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Βλέπουμε έτσι τη δημιουργία ενός εμπορικού σωφρονιστικού-προνομιακού συμπλέγματος που έχει στόχο να παρακολουθεί και να τιμωρεί τους πληθυσμούς που δεν έχουν υποταχθεί στη νέα οικονομική τάξη... Και ο ίδιος πληθυσμός κυκλοφορεί μέσα σ' ένα σχεδόν κλειστό κύκλωμα από τον ένα πόλο αυτού του δικτύου στον άλλο».

«Εκτός από την εμπορευματοποίηση του προνοιακού-σωφρονιστικού συμπλέγματος», όπως περιγράφηκε παραπάνω, «η πολιτική εγκληματοποίησης της εξαθλίωσης προσβλέπει εκ νέου στην τεχνητή συμπίεση του επιπέδου της ανεργίας. Αυτό πραγματοποιείται αφενός με τη βίαιη αποκοπή μεγάλου μέρους του αντρικού, κυρίως, «πλεονάσματος» ενεργού πληθυσμού από την αγορά εργασίας και τον εγκλεισμό του σε φυλακές και αφετέρου με την τόνωση της απασχόλησης στον τομέα αγαθών και υπηρεσιών των φυλακών, πρακτική που υιοθετείται στις Η.Π.Α. αλλά και στην Μ. Βρετανία».

Οργανώνεται έτσι ο κοινωνικός έλεγχος πάνω στους περιθωριοποιημένους από την αγορά εργασίας πληθυσμούς, ιδίως τους νέους και τους αλλοδαπούς, στους οποίους προτείνεται σαν προοπτική είτε το διαδοχικό πέρασμά τους από διάφορα προσωρινά δίκτυα κατάρτισης και προσωρινής απασχόλησης είτε, σε περίπτωση επίδειξης «σοβαρής» εγκληματικής συμπεριφοράς και υποτροπής, ο εγκλεισμός.

Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της μετάβασης, στον ευρωπαϊκό χώρο, εντοπίζεται στην κλιμακούμενη ενίσχυση της κατασταλτικής συνιστώσας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου που διενεργείται μέσω των αστυνομικών μηχανισμών και δικαστικών μέτρων μάλλον, παρά μέσω των σωφρονιστικών ολοκληρωτικών θεσμών (μοντέλο Η.Π.Α.). Η εν λόγω πολιτική κατασταλτικής ή αλλιώς «ποινικής διαχείρισης

²⁹¹ Ι. Μανωλεδάκης, ό.π., σ. 39.

²⁹² Γ. Νικολόπουλος, Κράτος, Ποινική Εξουσία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Μια Εγκληματολογική Προσέγγιση, Κριτική, 2002, σ. 57.

της εξαθλίωσης»²⁹³ δεν περιορίζεται μόνο στο επίπεδο των προγραμματικών διακηρύξεων και των τιμωρητικών πρακτικών, αλλά συναρτάται και με ορισμένες κατευθύνσεις της εγκληματολογικής θεωρίας που νομιμοποιούν τις πρακτικές του κοινωνικού αποκλεισμού, όπως π.χ. η θεωρία του J.Q.Wilson για την «μηδενική ανοχή».

Η εφαρμογή της στρατηγικής της «μηδενικής ανοχής» (δηλαδή της αυξημένης καταστολής των ησόνων αδικημάτων και των απλών παραβάσεων) υπογραμμίζει από μόνη της ένα νέο παράδοξο, αυτό της «επικινδυνοποίησης»²⁹⁴, που δεν προϋποθέτει ούτε επιβεβαιώνει την πραγματική ύπαρξη κινδύνων, που συνιστά μια νέα σταθερή κοινωνική ιδιότητα επιτήρησης του περιβάλλοντος και στοχεύει στην αναζήτηση τεκμηρίων διαφορετικότητας που, αν εντοπιστούν, εκλαμβάνονται ως απειλή.

Με βάση το προηγούμενο γενικό περίγραμμα των τάσεων που ακολουθεί η ποινική εξουσία, στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι διανύουμε μια περίοδο μετάβασης από το «κοινωνικό κράτος» στο «ποινικό κράτος» ή με άλλους όρους από το «κράτος πρόνοιας» στο «κατασταλτικό κράτος».

Η ποινική καταστολή²⁹⁵, ως επιμέρους μηχανισμός του όλου δικαϊκού μηχανισμού, είναι το ισχυρότερο εργαλείο επιβολής της κρατικής εξουσίας, αφού η μέσω αυτής πραγματοποιούμενη καταπίεση στην υλική της κατάληξη έχει την πιο επώδυνη για το άτομο μορφή. Εφόσον η ύπαρξη της κρατικής εξουσίας είναι δεδομένη στις γνωστές μορφές της οργανωμένης κοινωνικής διαβίωσης αλλά και στις άμεσα προβλέψιμες εξελίξεις της, η συνακόλουθη εμφάνιση της ποινικής καταστολής θα είναι και αυτή αναπόφευκτη.

Το ποινικό μας σύστημα με βάση δύο σταθερές (το έγκλημα και την τιμωρία) επιχειρεί να αντιμετωπίσει μια ασταθή παράμετρο: τον εγκληματία. Με υπερ-εγκληματοποίηση και υπερ-ποινικοποίηση συμπεριφορών μπορεί να γεμίζουν οι ποινικοί κώδικες με άρθρα και παραγράφους και τα σωφρονιστικά καταστήματα με κρατούμενους, όμως το πρόβλημα ανακυκλώνεται. Μήπως ήρθε η ώρα να ενδυναμώσουμε τους θεσμούς πρόληψης (κυρίως σε κοινοτικό επίπεδο) και να διαχειριστούμε τα κοινωνικό/πολιτισμικά πλαίσια της κρίσης πριν καν ηχίσουν οι

²⁹³ L. Wacquant, Οι φυλακές της μιζέριας, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2001, σ. 89.

²⁹⁴ Ι. Τσίγκανου, ό.π., σ. 72.

²⁹⁵ Ι. Μανωλεδάκης, «Η Κατάχρηση της Ποινικής Καταστολής», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Ιούνιος/Δεκέμβριος 1989, σ. 38.

σειρήνες του αστυνομικού συμβάντος και πριν δώσουμε τον όποιο ύποπτο, ένοχο, δράστη, βορά στο πλήθος και στο θέαμα²⁹⁶;

- Στο όνομα της ανάγκης καταστολής αποκρουστικών πράξεων²⁹⁷, όπως η διάδοση των ναρκωτικών ή η τρομοκρατία, παρακάμπτονται παραδοσιακές εγγυήσεις και υπερασπιστικά δικαιώματα, όπως το τεκμήριο αθωότητας. Έτσι βέβαια ο ασκός του Αιόλου ανοίγει.
- Ανάλογες παραβιάσεις συναντούμε διεθνώς σε περιόδους ή περιοχές έκτακτης ανάγκης, όπου πρέπει να ληφθούν δραστικά μέτρα καταστολής.
- Σε σύγχρονα διεθνή θεσμικά πλαίσια Αντεγκληματικής Πολιτικής συμβαίνει να λείπουν τόσο οι εξειδικευμένες αναφορές σε όρια και εγγυήσεις, όσο ακόμη και οι γενικές αναγωγές στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Ο.Η.Ε. ή στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Σύμβαση της Ρώμης). Έτσι οι εγγυήσεις ανεπαίσθητα μετακινούνται από το χώρο του αυτονόητου στο χώρο του ξεπερασμένου.
- Περιορισμοί των ελευθεριών, που άλλοτε χωρούσαν μόνο κατασταλτικά, προτάσσονται σε προληπτική βάση: Καταχωρήσεις στοιχείων, διακρατικές παρακολουθήσεις, προσβολές του ιδιωτικού απορρήτου θεσπίζονται και επιβάλλονται όχι ως κυρώσεις εγκληματικών πράξεων αλλά ως μέτρα δικαιολογούμενα με βάση υποψίες ή γνώμες για επικινδυνότητα. Η Σύμβαση Schengen είναι χαρακτηριστική πηγή ανάλογων περιορισμών.

Στις εθνικές ποινικές πολιτικές αποδίδεται η μομφή, ότι προσέχουν περισσότερο την ποινική νομοθεσία καθώς και τα ζητήματα της φυλακής, παρά τη διαμόρφωση ή υποστήριξη μιας κοινωνικής προληπτικής και προνοιακής πολιτικής, που θα μπορούσε μακροπρόθεσμα να είναι κατά πολύ αποτελεσματικότερη²⁹⁸.

Ο Ferri²⁹⁹, ένας από τους θεμελιωτές της γνωστής ως Ιταλικής Κοινωνιολογικής ή Θετικής Σχολής, κατέστησε κεντρικό σημείο της θεωρίας του τη λήψη κοινωνικών μέτρων Αντεγκληματικής Πολιτικής. Υποστήριζε δε να παρθούν μέτρα κοινωνικής άμυνας στο οικονομικό, πολιτικό, επιστημονικό, στο αστικό και διοικητικό, στο θρησκευτικό, στο οικογενειακό και στο παιδαγωγικό πεδίο. Τόνιζε δε

²⁹⁶ Γ. Πανούσης, «Εγκληματολογικοί αναστοχασμοί, Το έγκλημα - Ο εγκληματίας - Η τιμωρία», Ποινική Δικαιοσύνη 2/2000, σ. 184.

²⁹⁷ Ν. Παρασκευόπουλου, «Το Corpus Juris στα πλαίσια της Διεθνούς Αντεγκληματικής Πολιτικής στη στροφή του 2000», Υπεράσπιση 1999, σ.σ. 618, 619.

²⁹⁸ Ν. Παρασκευόπουλου, ό.π., σ. 608.

²⁹⁹ Σ. Αλεξιάδης, «Η Αντεγκληματική Πολιτική-Προσεγγίσεις και προβληματισμοί», στο Ν. Κουράκης (εκδ. - επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Ποινικά 42, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σ. 23.

ότι τα εν λόγω μέτρα θα πρέπει να λαμβάνονται έξω από τον Ποινικό Κώδικα, επειδή «όσον παράδοξον και αν δύναται να φαίνεται τούτο εκ πρώτης όψεως, είναι αληθές και η αλήθεια αυτή αποδεικνύεται από την ιστορίαν, την στατιστικήν και την άμεσον παρατήρησιν των φαινομένων, ότι οι νόμοι οι ολιγώτερον αποτελεσματικοί δια την παρεμπόδισιν των εγκλημάτων, είναι οι ποινικοί νόμοι».

Κατά τον Βέλγο De Greeff «η δικαιοσύνη των ανθρώπων, από την εποχή των συλλογικών μορφών της μέχρι τους κόλπους των κακουργοδικείων, δεν ξεπερνά καθ'όλου το επίπεδο της εκδίκησης³⁰⁰».

Η Αντεγκληματική Πολιτική αποβλέπει στη βελτίωση και εκσυγχρονισμό του ποινικού συστήματος.

Οι παράγοντες που επιδρούν στην εξέλιξη του ποινικού συστήματος και κατά συνέπεια στη διαμόρφωση της Αντεγκληματικής Πολιτικής είναι³⁰¹:

- α. η εκάστοτε οικονομικό-κοινωνική διάρθρωση μιας χώρας,
- β. οι επικρατούσες στην κοινωνία αξίες και
- γ. οι ειδικότερες αντιλήψεις περί εγκλήματος και ποινών.

Πέραν των ανωτέρω δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται και η σημασία άλλων παραγόντων, όπως, για παράδειγμα, είναι οι επιδράσεις από την αλλοδαπή νομοθεσία, οι πιέσεις των συνδικάτων ή οργανωμένων συμφερόντων και τα τυχόν στενώς ωφελιμιστικά (δημοσιονομικά ή και ψηφοθηρικά) κίνητρα κυβερνήσεων και αντιπολίτευσης.

Η εξάπλωση και εντατικοποίηση της καταστολής

Το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, όπως λειτουργεί σήμερα, φθίνει, υπό την έννοια ότι υπερτονίζεται ο στόχος της τιμωρίας, λειτουργεί επιλεκτικά σε βάρος των λιγότερο ευνοημένων κοινωνικών στρωμάτων και έχει προκαλέσει έναν ανεξέλεγκτο υπερπληθυσμό στις φυλακές³⁰².

Το ποινικό-νομικό «οπλοστάσιο» ενισχύεται με διατάξεις κατασταλτικού χαρακτήρα, ενώ η πρόληψη εγκαταλείπει τον κοινωνικό της χαρακτήρα, υιοθετώντας διαρκώς περισσότερες τεχνικές και περιστασιακές μεθόδους.

Στη χώρα μας³⁰³ πλέον του 1/3 κρατουμένων εκτίουν ποινές κάθειρξης και η διάρκεια των ποινών αυτών, όπως είναι ευνόητο επιδρά αυξητικά στον αριθμό των

³⁰⁰ Francoise Digneffe, Ηθική και Εγκληματικότητα, (μτφρ. Ηρώ Σαγκουνίδου-Δασκαλάκη), Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σ. 224.

³⁰¹ Ν. Κουράκης, (εκδ. – επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Ποινικά 42, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σ.σ. 472, 473.

³⁰² Α. Μαγγανάς, «Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη», Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σ. 17.

³⁰³ Κ. Σπινέλλη, ό.π. 2003, σ. 1269.

εγκλείστων. Ο υπερπληθυσμός των καταστημάτων κράτησης είναι συνάρτηση των υψηλών δεικτών ποινών κατά της ελευθερίας με μεγάλη διάρκεια.

Ίσως σήμερα αρχίζει να αναφάνεται και να αναδεικνύεται ως θέμα χρήζον αντιμετώπισης σε διεθνές επίπεδο και η εγκληματικότητα της πολιτείας³⁰⁴.

Ο σωφρονιστικός πληθυσμός αυξάνεται προοδευτικά και οι «ιδιωτικές φυλακές» επεκτείνονται. Η κατάσταση έχει επιδεινωθεί περισσότερο στις Η.Π.Α., όπου ο αριθμός των εγκλείστων τετραπλασιάσθηκε μέσα σε δύο δεκαετίες (από 500.000 περίπου το 1980 σε 2.000.000 το 2001)³⁰⁵. Αντίστοιχες τάσεις παρατηρούνται και σε άλλες μεγάλες χώρες όπως η Ρωσία και η Κίνα. Όπως επισημαίνει ο Σουηδός Nils Christie³⁰⁶ «Αυτή η κατάσταση μπορεί να έχει συνέπειες για τον υπόλοιπο βιομηχανικό κόσμο. Όταν οι Η.Π.Α. απομακρύνονται από όλα τα προηγούμενα πρότυπα σχετικά με το τι μπορούν να κάνουν εναντίον μερών του πληθυσμού τους και όταν η Ρωσία εξακολουθεί να καταστέλει σύμφωνα με τα προηγούμενα πρότυπα της, τότε αυτό αποτελεί απειλή σχετικά με το τι θεωρείται συνήθως αποδεκτός αριθμός εγκλείστων στη Δυτική Ευρώπη. Καθιερώνεται ένα νέο πλαίσιο αναφοράς. Ως αποτέλεσμα, η Δυτική Ευρώπη θα αντιμετωπίσει αυξημένη δυσκολία να διατηρήσει τις σχετικά ανθρώπινες ποινικές πολιτικές της. Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης θα ενθαρρυνθούν επίσης να ακολουθήσουν τα παραδείγματα των δύο κορυφαίων του εγκλεισμού».

Την δεκαετία του '70, η κίνηση για την καλύτερη απονομή δικαιοσύνης, με πρωτεργάτη τις Η.Π.Α., συνδέθηκε άμεσα με τον περιορισμό της ποινής κατά της ελευθερίας. Οι εναλλακτικές ποινές–συνδιαλλαγή του δράστη με το θύμα και η αποκατάσταση της βλάβης, η κοινωνική εργασία και οι κατά παρέκκλιση διαδικασίες – οργανώθηκαν σε προγράμματα για να μπορούν να εφαρμοσθούν σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής δίωξης.

Με εξαίρεση τη Μεγάλη Βρετανία, η οποία ξεκίνησε παράλληλα με τις Η.Π.Α. την προσπάθεια, στις χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης τα προγράμματα άρχισαν να εφαρμόζονται από τα μέσα της δεκαετίας του '80. Εντούτοις, η έμφαση στις μη ιδρυματικές ποινές δεν οδήγησε σε μείωση της στερητικής της ελευθερίας ποινής, η οποία συνέχισε να παίζει δεσπίζοντα ρόλο στο σύστημα των ποινών στην Ευρώπη και την Αμερική. Δεν θα πρέπει να μας διαφύγει, ότι η δεκαετία του '90 είναι περίοδος σημαντικών πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Οι συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων δεν βελτιώθηκαν ιδιαίτερα, ο πληθυσμός των κρατουμένων αυξήθηκε προκαλώντας σοβαρά προβλήματα

³⁰⁴ Ι. Φαρσεδάκης, «Ο Θουκυδίδης και το εγκληματικό ζήτημα», στον Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Διονύσιο Σπινέλλη, τ. Α', Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σ. 371.

³⁰⁵ Χ. Ζαραφωνίτου, «Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας», Ποινικός Λόγος 4/2004, σ. 2053.

Α. Χαΐδου, ό.π. 2002, σ. 2.

³⁰⁶ Α. Χαΐδου, ό.π.

συνωστισμού των κρατουμένων στις φυλακές και η ουσιαστική προστασία των δικαιωμάτων τους παρέμεινε ανομοιογενής μεταξύ των χωρών³⁰⁷.

Όπως δήλωσε σε συνέντευξή του ο Γάλλος κοινωνιολόγος L. Wacquant:³⁰⁸
«Οι Η.Π.Α. δεν υποστηρίζουν πλέον τους φτωχούς αλλά προχωρούν σε επιβολή ποινών μεταβάλλοντας έτσι το κράτος πρόνοιας σε κράτος τιμωρό. Το φαινόμενο αυτό ανθεί και στην Ευρώπη όπου σημειώνεται μεγάλη αύξηση του πληθυσμού των φυλακών.

Σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης, σημειώνεται μεγάλη αύξηση του πληθυσμού των φυλακών, όπου κυριαρχούν άνεργοι και ξένοι, αλλά και σκλήρυνση των ποινικών πολιτικών, ανοιχτά πια προσανατολισμένων προς την «κοινωνική άμυνα» σε βάρος της επανένταξης. Γενικευμένο είναι επίσης το φαινόμενο του κράτους που καταφεύγει στους ποινικούς του θεσμούς για να πιθασεύσει τα επιζήμια αποτελέσματα της ανόδου της μισθωτικής ανασφάλειας».

Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών διαπιστώνεται τόσο στη Μ. Βρετανία όσο και στις Η.Π.Α. επιβεβαίωση της τιμωρητικής χρήσης του θεσμού της φυλακής (US Crime Act 1994) με την επεκτεινόμενη επαναφορά της θανατικής ποινής και της ισόβιας κάθειρξης για την καταπολέμηση της υποτροπής και την επανεγκατάσταση φυλακών υψίστης ασφαλείας³⁰⁹. Υπό το πρίσμα αυτό, η επαναφορά της αλυσόδεσης βαρυποινιτών και λοιπών καταδίκων στις Αμερικανικές φυλακές κατά την τελευταία δεκαετία δικαιολογήθηκε ως μέτρο πρόληψης των αποδράσεων και περιορισμού του κόστους συντήρησης του προσωπικού ασφαλείας και επιτήρησης των φυλακών³¹⁰.

Παράλληλα, κατά την τελευταία δεκαετία στις Η.Π.Α., μια σειρά νομοθετικών μεταρρυθμίσεων έδωσαν τη δυνατότητα στις Εισαγγελικές Αρχές να θεωρούν—κατά περίπτωση και ανάλογα με τη σοβαρότητα του εγκλήματος—ότι το παιδί—εγκληματίας δεν είναι ανίκανος για καταλογισμό ως πνευματικά ανώριμος, αλλά μπορεί να υπέχει ποινική ευθύνη, όπως ακριβώς και ένας ενήλικας³¹¹. Αξίζει μάλιστα να σημειώσουμε

³⁰⁷ Ε. Λαμπροπούλου, Νεότερες τάσεις στην ποινή κατά της Ελευθερίας, βιβλιοπαρουσίαση στο έργο: Frieder Dunkel, Dirk van Zyl Smit (εκδ.). Το παρόν και το μέλλον της έκτισης της ποινής κατά της ελευθερίας. Διεθνείς προοπτικές για τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές (Imprisonment today and tomorrow – International perspectives on prisoners rights and prison conditions), 2^η έκδ. Kluwer: The Hague, London, Boston 2001, XI, 879 σελ., αγγλ., (1^η έκδ. 1991), Ποινικός Λόγος 4/2003, σ. 1173.

³⁰⁸ Ελεύθερο Βήμα, «Από το κράτος πρόνοιας στο κράτος τιμωρό». Συνέντευξη του Γάλλου κοινωνιολόγου Loic Wacquant. Δημοσιεύτηκε στην Ελευθεροτυπία στις 11/3/2002, Τεύχος 19.

³⁰⁹ Ι. Τσίγκανου, ό.π. 2002, σ. 69.

³¹⁰ Ι. Τσίγκανου, ό.π.

³¹¹ Θ. Παπαθεοδώρου, Δικαιοσύνη ενηλίκων και ανήλικοι δράστες: Τα έσχατα όρια της «μηδενικής ανοχής» στις Η.Π.Α., Ποινική Δικαιοσύνη 1/2000, σ. 77.

ότι στην Αμερική, τη Ρωσία και την Κίνα η θανατική ποινή εκτελείται και κατά των ανηλίκων³¹².

Οι Durkheim, Black, και Foucault³¹³ είχαν προβλέψει ότι η κυρίαρχη μορφή ποινής – τιμωρίας στις σύγχρονες κοινωνίες θα μετατρεπόταν από κατασταλτικού σε αποκαταστατικού χαρακτήρα, από στερητική της ζωής σε στερητική της ελευθερίας.

Ο μεγάλος ιστορικός και κοινωνιολόγος Θουκυδίδης³¹⁴, που όχι μόνο αντιτίθεται στην επιβολή της θανατικής ποινής, αλλά και αμφισβητεί την αποτελεσματικότητά της, υποστηρίζει: «οφείλουμεν λοιπόν ή να εξεύρωμε άλλο φόβητρον τρομερώτερον της θανατικής ποινής, ή ν'αναγνωρίσωμε τουλάχιστον, ότι αυτή δεν προλαμβάνει τα εγκλήματα... Με ολίγα λόγια, οσάκις η ανθρώπινη φύσις ωθείται εις το να πράξη κάτι το οποίον ζωηρώς επιθυμεί, ούτε η αυστηρότης των νόμων, ούτε άλλος κανείς φόβος μπορεί να την αποτρέψει, και είναι πολύ ανόητος εκείνος που πιστεύει το εναντίον».

Πρωτοπόρες στην προσπάθεια επιβολής «νέου παγκόσμιου Νόμου και Τάξης» αποδείχθηκαν οι Η.Π.Α. Με αφορμή την 11^η Σεπτεμβρίου και μέσω της ψευδεπίγραφης επιχείρησης «Διαρκής ελευθερία»³¹⁵:

1. Νομιμοποίησαν την αόριστης διάρκειας κράτηση υπόπτων τρομοκρατών χωρίς πρόσβαση στο δικαστικό σύστημα. Οι απρόσιτες φυλακές της ναυτικής βάσης Γκουαντάναμο στην Κούβα μετατράπηκαν σε τόπο μαρτυρίου για εκατοντάδες κρατούμενους, αναγκάζοντας τον Άγγλο ανώτατο δικαστή, Λόρδο Joahan Steyn, να τις αποκαλέσει «νομική μαύρη τρύπα» του σύγχρονου πολιτισμού.
2. Επέβαλαν τη λειτουργία ειδικών, έκτακτων στρατοδικείων για την εκδίκαση των κατηγορούμενων τρομοκρατών (Patriot Act).
3. Κατάργησαν κάθε έννοια προστασίας των προσωπικών δεδομένων, απαιτώντας από όλες τις αεροπορικές εταιρείες την αποστολή προσωπικών στοιχείων των επιβατών.
4. Προώθησαν νέες μορφές δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας με τις χώρες της Ευρώπης, επιταχύνοντας την άνευ όρων έκδοση υπόπτων.
5. Προχώρησαν στην ψηφιακή και βιομετρική καταγραφή εκατομμυρίων ξένων πολιτών που επισκέπτονται τις Η.Π.Α., χωρίς να δεσμεύονται για το χρόνο αποθήκευσης και αξιοποίησης των στοιχείων.

³¹²Ι. Φαρσεδάκης, «Ο Θουκυδίδης και το εγκληματικό ζήτημα», στον Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Διονύσιο Σπινέλλη, ό.π. 2001, σ. 374.

³¹³Ι. Τσίγκανου, ό.π. 2002, σ.σ. 70, 71.

³¹⁴Ι. Φαρσεδάκης, ό.π. 2001, σ.σ. 372, 373.

³¹⁵Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, «Το παγκόσμιο νομικό "δίκτυ ασφαλείας"», 25-1-2004, σ. 63.

Στην ίδια πορεία³¹⁶ κινήθηκαν και τα κράτη-μέλη της Ε.Ε., υιοθετώντας μέτρα ενοποίησης του δικαστικού και αστυνομικού ευρωπαϊκού χώρου, με πιο σημαντικά τα ακόλουθα:

1. Την απλοποίηση, μέσω του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, των διαδικασιών σύλληψης και έκδοσης υπόπτων ακόμη και ημεδαπών, χωρίς εμπλοκή των πολιτικών αρχών και χωρίς δικαστικό έλεγχο των αποδιδόμενων κατηγοριών. Όμως την 1.1.2004, ημέρα πανευρωπαϊκής του ισχύος, μόνο οκτώ από τις δέκα πέντε χώρες-μέλη της Ε.Ε. το είχαν μεταφέρει στην εσωτερική τους νομοθεσία.
2. Την κατάργηση του πολιτικού εγκλήματος και την απαγόρευση της επίκλησης των πολιτικών κινήτρων ως λόγων μη έκδοσης υπόπτων. Αρκετά κράτη αρνούνται να αποκλείσουν ρητά την έκδοση που μπορεί να οφείλεται σε πολιτικούς λόγους!
3. Την καθιέρωση ενιαίου ορισμού της τρομοκρατίας, ο οποίος όμως σύμφωνα με ανεξάρτητο δίκτυο νομικών είναι αόριστος και ασαφής.
4. Τη δημιουργία κοινών ανακριτικών ομάδων έρευνας με συμμετοχή ξένων αστυνομικών (ακόμη και Αμερικανών), που θα διενεργούν απευθείας ανακρίσεις για δράση διεθνών τρομοκρατικών ομάδων.
5. Την υπογραφή της νέας συμφωνίας έκδοσης και δικαστικής συνεργασίας Ε.Ε.-Η.Π.Α., η οποία δεν απαγορεύει ρητά την παράδοση σε περιπτώσεις επιβολής θανατικής ποινής, ούτε την έκδοση, υπό όρους, Ελλήνων υπηκόων.
6. Την ανταλλαγή πληροφοριών (τραπεζικών, προσωπικών) μεταξύ κρατικών και ιδιωτικών αρχών (π.χ. FBI-Eurorol και Τραπεζών) και την αποστολή στις αρχές ασφαλείας των Η.Π.Α., τριάντα τεσσάρων (34) προσωπικών στοιχείων-δεδομένων όλων των ταξιδιωτών προς την Αμερική (κατά παραβίαση της νομοθεσίας για προστασία των προσωπικών δεδομένων).
7. Την επιβολή ενός νέου, γιγαντιαίου συστήματος ψηφιακής και βιομετρικής καταγραφής τόσο των αλλοδαπών στην Ε.Ε. (μέσω των αδειών παραμονής και των θεωρήσεων εισόδου-visas), όσο και των ιδίων των πολιτών της μέσα από τη γενικευμένη έκδοση βιομετρικών διαβατηρίων.
8. Την καταχώρηση σε ειδικά αρχεία για τρία τουλάχιστον χρόνια, όπου θα έχουν πρόσβαση οι διωκτικές αρχές, όλων των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων των πολιτών, παραβιάζοντας κάθε έννοια ιδιωτικότητας.
9. Την καθιέρωση ενιαίου ευρωπαϊκού εντάλματος, το οποίο θα εκδίδεται από Ευρωπαϊούς Δικαστές και Εισαγγελείς και θα υποχρεώνει όλες τις χώρες στη διενέργεια ερευνών και την αποστολή στοιχείων.
10. Την προώθηση προγράμματος καταγραφής του «προφίλ» των τρομοκρατών, με βάση φυσικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά των υπόπτων καθώς και συστήματος «ανώνυμων πληροφοριοδοτών» σε πανευρωπαϊκή κλίμακα.
11. Τη δημιουργία (από το Συμβούλιο της Ευρώπης) διεθνούς μηχανισμού προστασίας των «μετανοημένων εγκληματιών» που συνεργάζονται με τις αρχές

³¹⁶ Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, ό.π.

και τη «νομιμοποίηση» της γενικευμένης χρήσης ειδικών ανακριτικών τεχνικών (διεισδύσεις πρακτόρων, ηλεκτρονικές παρακολουθήσεις κ.ά).

12. Τη διεύρυνση της ποινικής καταστολής με δίωξη και του φρονήματος, καθώς βρίσκονται υπό μελέτη προτάσεις που ενοχοποιούν ακόμη και εκείνους που εκδηλώνουν «συμπάθεια» ή δικαιολογούν τρομοκρατικές ενέργειες, χωρίς να συμμετέχουν σε αυτές.
13. Την ενοχοποίηση των κοινωνικών κινημάτων κατά της παγκοσμιοποίησης του καπιταλισμού ή του ιμπεριαλισμού, τα οποία κινδυνεύουν, όπως αποδεικνύει σχετική έκθεση της Ευγοροί, να χαρακτηρισθούν «τρομοκρατικά». Η αντιμετώπιση του αναρχικού ακτιβισμού, όπως εκφράσθηκε στα γεγονότα της Θεσσαλονίκης, της Γένοβας και αλλού, αποτελεί ήδη, όπως ανοιχτά ομολογείται, «πρόβα τζενεράλε» του νέου μοντέλου ποινικής καταστολής.

Στα θετικά καταγράφεται η προώθηση των ελάχιστων εγγυημένων δικαιωμάτων, όπως πρόσβαση των μεταναστών σε δικηγόρο και μεταφραστή.

Όπως παρατηρεί ο Γάλλος L. Wacquant³¹⁷: «Οι σωφρονιστικοί θεσμοί στο εξής βρίσκονται σε άμεση επαφή με τους οργανισμούς και τα προγράμματα που έχουν αναλάβει τη «βοήθεια» των περιθωριακών πληθυσμών... οι υποχρεώσεις του προϋπολογισμού, καθώς και η πολιτική μόδα του «λιγότερου κράτους», ωθούν στην εμπορευματοποίηση της κοινωνικής πρόνοιας όσο και της φυλάκισης... Μ' αυτόν τον τρόπο, οι φτωχοί και οι εγκληματίες καθίστανται προσοδοφόροι τόσο σε ιδεολογικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Βλέπουμε έτσι τη δημιουργία ενός εμπορικού σωφρονιστικού-προνομιακού συμπλέγματος που έχει στόχο να παρακολουθεί και να τιμωρεί τους πληθυσμούς που δεν έχουν υποταχθεί στη νέα οικονομική τάξη... Και ο ίδιος πληθυσμός κυκλοφορεί μέσα σ' ένα σχεδόν κλειστό κύκλωμα από τον ένα πόλο αυτού του δικτύου στον άλλο».

Οι κατάδικοι των φυλακών σε μεγάλο βαθμό είναι οι φτωχοί και οι κοινωνικά παντοιοτρόπως στιγματισμένοι και οι φυλακές έχουν πλέον μετατραπεί σε εργοστάσιο αποκλεισμού ... τεχνολογικά υπερ-εξοπλισμένες εκδοχές του «panopticon»³¹⁸.

³¹⁷ Γ. Νικολόπουλος, ό.π. 2002, σ. 57.

³¹⁸ Ι. Τσίγκανου, ό.π. 2002, σ. 71.

2. Οι στόχοι της Αντεγκληματικής Πολιτικής: Το ζητούμενο της «ασφάλειας» σε μια εποχή «ανασφάλειας» και διακινδύνευσης και τα διαφαινόμενα αποτελέσματα.

Όρια της ποινικής Αντεγκληματικής Πολιτικής.

Η άσκηση της ποινικής (προληπτικής ή κατασταλτικής) Αντεγκληματικής Πολιτικής περιορίζεται με σκοπό την προστασία των ατομικών ελευθεριών που εδώ κινδυνεύουν περισσότερο. Τούτο συμβαίνει τόσο στο χώρο του ουσιαστικού όσο και στο χώρο του δικονομικού ποινικού δικαίου, καθώς επίσης και στο πεδίο του σωφρονιστικού δικαίου.

α. Στο χώρο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου³¹⁹ τούτο είναι εύλογο αφού με τους ορισμούς του τίθενται περιορισμοί στην ιδιωτική και κοινωνική ζωή και απειλούνται κυρώσεις για ενδεχόμενη παράβασή τους. Κυρώσεις, οι οποίες αφαιρούν ή περιορίζουν ατομικά φυσικά ή νομικά ή κοινωνικά αγαθά. Στο Ελληνικό Δίκαιο η προστασία των ατομικών ελευθεριών κατά την άσκηση της Αντεγκληματικής Πολιτικής υλοποιείται ιδιαίτερα με τους ορισμούς των άρθρ. 2, 5, 7, 10, 12, 13, 14, 22, 23, 24 και ιδιαίτερα του άρθρ. 25 του Συντάγματος του 1975/1986/2001. Στον ίδιο στόχο κατευθύνονται οι αντίστοιχες διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1950 (ΕΣΔΑ) και των Πρόσθετων σ' αυτήν Πρωτοκόλλων (όσων έχουν επικυρωθεί κατά το άρθρ. 28 παρ. 1 Συντάγματος).

β. Εντονότερα χαραγμένα είναι τα όρια που τίθενται στο Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, το οποίο καθορίζει τους όρους υπό τους οποίους διεξάγεται η ποινική διαδικασία. Το συγκεκριμένο άτομο κατά του οποίου στρέφεται είναι συχνά προφυλακισμένο επί πολλούς μήνες πριν τη δίκη στο ακροατήριο και οπωσδήποτε αδύναμο απέναντι στην πανίσχυρη κρατική δικονομική μηχανή. Ελάχιστη προστασία του αποτελούν μια σειρά από αρχές, όπως «Nulla poena sine processu» (καμιά ποινή χωρίς δίκη), «Nemo iudex sine actore» (καμιά δίκη χωρίς προηγούμενη ποινική δίωξη), «In dubio pro libertate ή pro reo» (αν υπάρχει αμφιβολία στις αποδείξεις εξίσου υπέρ του κατηγορουμένου ή κατά του κατηγορουμένου, αθλώνεται ο κατηγορούμενος), «In dubio pro mitiore» (αν υπάρχει αμφιβολία ως προς την έννοια μιας διάταξης, υιοθετείται η ερμηνεία που ευνοεί τον κατηγορούμενο) κ.ά.

Εγγυήσεις³²⁰ όπως οι προηγούμενες, συνταγματικά κατοχυρωμένες σήμερα οι περισσότερες, τίθενται ήδη υπέρ του ατόμου πριν γίνει κατηγορούμενος αλλά και υπέρ του κατηγορουμένου πριν ακόμη κινηθεί ποινική δίωξη και θεμελιωθεί εναντίον του ποινική δίκη. Πολύ περισσότερο με την κίνηση εναντίον του ποινικής δίωξης ο κατηγορούμενος εξοπλίζεται απέναντι στον κρατικό δικονομικό μηχανισμό με το

³¹⁹ Σ. Αλεξιάδης, ό.π. 1996, σ. 239.

³²⁰ Σ. Αλεξιάδης, ό.π.

τεκμήριο της αθωότητας (άρθρ. 6 παρ. 2 ΕυρΣΔΑ και άρθρ. 14 παρ. 2 Διεθν. Συμφ. Α.Π.Δ. του Ο.Η.Ε.), καθώς και με όλα τα δικαιώματα που καταγράφονται στην παρ. 3 άρθρ. 6 ΕθρΣΔΑ και στην παρ. 3 άρθρ. 14 Διεθν. Συμφ. Α.Π.Δ.).

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κατηγορούμενος στην προδικασία είναι η απειλούμενη εναντίον του στέρηση της προσωπικής ελευθερίας του με τον παρωχημένο για την εποχή μας και πολλαπλά αμφισβητούμενο θεσμό της προφυλάκισης (η οποία για να μη στιγματίζει το άτομο μετανομάστηκε σε «προσωρινή κράτηση»), που γι' αυτό ρυθμίζεται αυστηρά ως εξαίρεση (άρθρ. 6 Συντ. 1975/1986/2001, άρθρ. 5 παρ. 1γ ΕθρΣΔΑ, άρθρ. 9 παρ. 3β Διεθν. Συμφ. Α.Π.Δ.).

Κατά την εκδίκαση³²¹ της εναντίον του κατηγορίας, εγγυήσεις υπέρ του κατηγορουμένου συνιστούν όλες οι συνταγματικές εγγυήσεις για ανεξάρτητη και αμερόληπτη δικαιοσύνη (π.χ. άρθρ. 8 Συντ.: Αρχή του φυσικού δικαστή άρθρ. 93 Συντ.: Αρχή της διάκρισης των δικαστηρίων, της δημοσιότητας των συνεδριάσεων, της ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολόγησης των αποφάσεων, άρθρ. 96 Συντ.: Αρχή της εκδίκασης των εγκλημάτων μόνον από τα ποινικά δικαστήρια, άρθρ. 97 Συντ.: Αρχή της συμμετοχής του λαϊκού στοιχείου κατά την εκδίκαση των εγκλημάτων, καθώς και οι εγγυήσεις για μια «δίκαιη δίκη» - (fair trial) – μιας αναγκαίας και λογικής χρονικής διάρκειας, ώστε να δίνεται στον κατηγορούμενο η δυνατότητα να ετοιμάσει την υπεράσπισή του: (άρθρ. 6 παρ. 1 ΕυρΣΔΑ, άρθρ. 14 παρ. 1 Διεθν. Συμφ. Α.Π.Δ.).

Η μετά την οριστική καταδίκη του κατηγορουμένου διατήρηση του δικαιώματος του για δευτεροβάθμια κρίση του, που είχε γίνει αποδεκτή από το XII Διεθνές Συνέδριο Ποινικού Δικαίου (1979), κατοχυρώθηκε στο 7^ο Πρωτόκολλο Πρόσθετο στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρ. 2- στο θέμα αυτό, πάντως, η χώρα μας διατήρησε επιφύλαξη), στο οποίο κατοχυρώθηκε, με αυξημένη τυπική δύναμη για τη χώρα μας, και η αρχή του δεδικασμένου (ne bis in idem: άρθρ. 4).

Η υποχρέωση της Πολιτείας³²² για αποζημίωση εκείνου που «άδικα» καταδικάστηκε ή προφυλακίστηκε (άρθρ. 3 του 7^{ου} Πρωτ. ΕυρΣΔΑ, άρθρ. 533 Κ.Π.Δ). ελάχιστα αποκαθιστά τη βλάβη του αθώου κατηγορουμένου που κλείστηκε στη φυλακή, ακόμα κι αν εφαρμοστεί σωστά. Πάντως, σε μια προσπάθεια βελτίωσης του ισχύοντος καθεστώτος για την αποζημίωση εκείνων που προφυλακίστηκαν ή κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν, το άρθρ. 26 ν. 2915/2001 για την επιτάχυνση της ποινικής διαδικασίας κλπ, αναμόρφωσε τα σχετικά άρθρ. 533-545 Κ.Π.Δ.

γ. Τα όρια της κατασταλτικής Αντεγκληματικής Πολιτικής κατά το στάδιο της εκτέλεσης της απόφασης και της έκπησης της ποινής χαράσσονται κατά βάση από τις διατάξεις που ήδη μνημονεύτηκαν. Η Αρχή της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, από την οποία

³²¹ Σ. Αλεξιάδης, ό.π., σ. 240.

³²² Σ. Αλεξιάδης, ό.π.

απορρέει το δικαίωμα του καθένα (άρα και του κατάδικου) να είναι διαφορετικός από τους άλλους, η προσαρμογή προς αυτήν του περιεχομένου του «σωφρονισμού» (με όποια έννοια κι αν γίνεται δεκτός) και η αναγνώριση των ελαχίστων συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των κρατουμένων (πέρα από το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία, που έχει περιοριστεί με την καταδικαστική απόφαση: συνταγματικά επιτρεπόμενος περιορισμός του ατομικού δικαιώματος της προσωπικής ελευθερίας, μόνον αυτού και κανενός άλλου ατομικού δικαιώματος) απωθούν την Αντεγκληματική Πολιτική πέρα από ένα *minimum* ζωτικού ατομικού χώρου βίωσης και προστασίας των δικαιωμάτων των καταδίκων.

δ. Τα όρια της Αντεγκληματικής Πολιτικής³²³ θα έπρεπε να επεκτείνονται και πέραν της γραμμής που είναι σήμερα χαραγμένη, αναφορικά με την κοινωνική αποδοχή και την επαγγελματική αποκατάσταση του αποφυλακιζόμενου ατόμου ή εκείνου που έχει εκτίσει την όποια άλλη ποινή του. Η κατάργηση των κωλυμάτων επαγγελματικής απασχόλησης λόγω προηγούμενης καταδίκης θα έπρεπε να είναι το πρώτο μέλημα της Πολιτείας, που διακηρύσσει ότι ασκεί «Αντεγκληματική Πολιτική». Αλλά η με το πρόσχημα τούτο παρέμβαση στην ιδιωτική και κοινωνική ζωή του ατόμου προς «παρακολούθηση» της διαγωγής του μετά την έξοδό του από τη φυλακή είναι ανεπίτρεπτη.

Στην Αντεγκληματική Πολιτική τίθενται όρια σε όλα τα στάδια κατά τα οποία μπορεί να εκδηλωθεί: πριν τη διάπραξη εγκλήματος (*ante delictum*)³²⁴, κατά το χρόνο της θέσης των κανόνων του ουσιαστικού ή δικονομικού ποινικού ή σωφρονιστικού δικαίου, κατά το χρόνο μετά την τέλεση του εγκλήματος (*post delictum*), πριν ή μετά την άσκηση δίωξης για το χαρακτηρισμό συγκεκριμένου ατόμου ως εγκληματία, μετά την καταδίκη τούτου, κατά το χρόνο εκτέλεσης της ποινής του, μετά την εκτέλεση της ποινής που επιβλήθηκε.

Τα γενικού χαρακτήρα κοινωνικά μέτρα³²⁵ για την πρόληψη του εγκλήματος κατά κανόνα δεν έρχονται σε σύγκρουση με τις ατομικές ελευθερίες. Τούτο συμβαίνει λ.χ. στην περίπτωση των μέτρων κοινωνικής Αντεγκληματικής Πολιτικής πρωτογενούς πρόληψης (βελτίωση παρεχόμενης παιδείας, μείωση ανεργίας, αντιμετώπιση προβλημάτων στεγαστικής πολιτικής κ.ά.). Στις περιπτώσεις όμως εκείνες, όπου τα εν λόγω μέτρα εξατομικεύονται και περιορίζουν ή προσβάλλουν ατομικές ελευθερίες, η εφαρμογή τους θα πρέπει να γίνεται υπό τους όρους που καθορίζονται για την προστασία των ατομικών ελευθεριών (λ.χ. σωματική έρευνα για εξεύρεση όπλων, έρευνα της κατοικίας κατά την αναζήτηση—αόριστα—εγκληματιών κ.λ.π.). Προβλήματα γεννιούνται επίσης στις περιπτώσεις εκείνες όπου το άτομο υφίσταται υποχρεωτικά

³²³ Σ. Αλεξιάδης, ό.π. σ. 241.

³²⁴ Σ. Αλεξιάδης, 1996, ό.π. σ. 237.

³²⁵ Σ. Αλεξιάδης, ό.π.

έλεγχου της συμπεριφοράς του³²⁶ (λ.χ. έλεγχος με ραντάρ της ταχύτητας όλων των οδηγών που κινούνται σε ορισμένο δρόμο, βιολογικός/σωματικός έλεγχος και έλεγχος των αποσκευών όλων των επιβιβαζόμενων σε αεροπλάνο, παρακολούθηση με κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης όλων των πελατών ορισμένου καταστήματος κ.ά).

Ελάχιστες εγγυήσεις που πρέπει να συντρέχουν κατά την άσκηση παρόμοιου ελέγχου είναι: (α) να έχει ο έλεγχος γενικό χαρακτήρα, (β) το άτομο να έχει γνώση τούτου (λ.χ. από προειδοποιητικές πινακίδες δίπλα στο δρόμο ή στην είσοδο του καταστήματος, (γ) να μην ξεπερνά τα λογικά και κοινωνικά αναγκαία όρια ελέγχου της ζωής του ατόμου, (δ) η άσκηση του να μη γίνεται κατά τρόπο που προσβάλλει άλλα ατομικά δικαιώματα (π.χ. της προσωπικότητας).

Έντονα προβλήματα νομιμότητας γεννιούνται, όταν η προληπτική Αντεγκληματική Πολιτική υλοποιείται σε διοικητικά μέτρα, που προσβάλλουν τις ατομικές ελευθερίες, με αιτιολογία την προστασία του δημοσίου συμφέροντος.

Από τις περιπτώσεις εκείνες, στις οποίες επιτρέπεται κατά την ελληνική νομοθεσία η προληπτική (ante delictum) στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, ξεπερνά τα όρια που χαράσσουν το Σύνταγμα και η ΕυρΣΔΑ, ο εγκλεισμός σε ψυχιατρικό κατάστημα των ασθενών που «πάσχουν από ψυχική διαταραχή», όταν τούτο κρίνεται «απαραίτητο για να αποτραπούν πράξεις βίας κατά του ίδιου ή κατά τρίτου» (σύμφωνα με το άρθρ. 95 του ν. 2071/1992 για το Ε.Σ.Υ.), μόνο με «διάταξη» εισαγγελέα (σύμφωνα με το άρθρ. 96 ν. 2071/1992).

Για την άσκηση της κοινωνικής πολιτικής οι απαραίτητοι όροι, που πρέπει να εξασφαλισθούν, είναι³²⁷:

- α. η σωστή επιλογή, εκπαίδευση, συνεχής επιμόρφωση και ορθολογική οργάνωση όλων των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος.
- β. η δημιουργία της αναγκαίας υλικοτεχνικής υποδομής στις υπηρεσίες του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.
- γ. η ανάπτυξη της διεθνούς συνεργασίας
- δ. η ανάπτυξη της εγκληματολογικής επιστημονικής έρευνας, τόσο μέσα στο πλαίσιο των υπάρχοντων εθνικών και πανεπιστημιακών επιστημονικών κέντρων, όσο και μέσα στο πλαίσιο εκείνων που, επιτέλους, οφείλουν να ιδρυθούν (τουλάχιστον στα Υπουργεία Δικαιοσύνης, Δημ. Τάξεως και Εσωτερικών).
- ε. η νομοθετική μεταρρύθμιση στον χώρο του ουσιαστικού και του δικονομικού ποινικού δικαίου.

³²⁶ Σ. Αλεξιάδης, ό.π., σ. 238, βλ σχετικά και Α. Χαΐδου, Εγκληματολογικά κείμενα Ανήλικoi – Ναρκωτικά – Κοινωνικός Έλεγχος, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σ. 98.

³²⁷ Ι. Φαρσεδάκη, «Η αντιμετώπιση του εγκληματικού ζητήματος», Ποινική Δικαιοσύνη 3/1998, σ. 237.

Ο σεβασμός³²⁸ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και των αξιών της δημοκρατίας γενικότερα, κατά τη χάραξη της Αντεγκληματικής Πολιτικής, αποτελούν συνταγματικές επιταγές, η τήρηση των οποίων υπερισχύει οποιουδήποτε στόχου της Αντεγκληματικής Πολιτικής. Κι αυτό, γιατί δεν πρέπει να λησμονείται ότι: (α) η Αντεγκληματική Πολιτική επεμβαίνει ή μπορεί να επεμβαίνει άμεσα ή έμμεσα στην ιδιωτική και κοινωνική ζωή όλων των πολιτών σε τόση έκταση, ώστε με το πρόσχημα της πολιτικής κατά του εγκλήματος να υπάρχει ο κίνδυνος επιβολής αστυνομικού κράτους (β) κανένα άτομο (στη χώρα μας Έλληνας πολίτης ή αλλοδαπός) δεν χαρακτηρίζεται εγκληματίας πριν κριθεί αμετάκλητα με δικαστική απόφαση η από μέρους του διάπραξη συγκεκριμένου εγκλήματος και (γ) ατομικές ελευθερίες έχουν και οι εγκληματίες.

Έπρεπε να περάσουν πολλά χρόνια και να χυθεί πολλή μελάνη, ώστε να διακηρυχθεί επιτέλους από την Επιτροπή Υπουργών, ως όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, η επιτακτική ανάγκη σεβασμού των δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της νομιμότητας και των αξιών της Δημοκρατίας κατά τη χάραξη της Αντεγκληματικής Πολιτικής από τα ευρωπαϊκά κράτη. Τούτο έγινε στη Σύσταση Νο R (96) 8 «Αντεγκληματική πολιτική στην Ευρώπη σε μια εποχή αλλαγής», όπου διακηρύσσεται ότι³²⁹:

«1. Κάθε αντίδραση στο έγκλημα πρέπει να είναι προσαρμοσμένη προς τις βασικές αρχές των δημοκρατικών κρατών που διέπονται από την αρχή της νομιμότητας, και να υπάγεται στον υπέρτατο σκοπό της εγγύησης του σεβασμού για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

2. Γι'αυτό, οσονδήποτε σοβαρή κι αν είναι η κατάσταση σε κάποια κοινωνία αναφορικά με την εγκληματικότητα, οποιαδήποτε μέτρα που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης τα οποία δεν λαμβάνουν υπόψη τις αξίες της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της νομιμότητας είναι απαράδεκτα».

Παράλληλα, η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης³³⁰ πρέπει να είναι ταχεία³³¹ και αποτελεσματική. Οι παρατηρούμενες καθυστερήσεις δεν περιφρουρούν το κύρος της. Είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα για την περιστολή τους, χωρίς να βλαβούν

³²⁸ Σ. Αλεξιάδης, ό.π. 1996, σ. 321 επ.

³²⁹ Σ. Αλεξιάδης, ό.π.

³³⁰ Ήδη ο Montesquieu είχε παρατηρήσει πως οι κανόνες της ποινικής δικονομίας ενδιαφέρουν το ανθρώπινο γένος περισσότερο από οτιδήποτε άλλο στον κόσμο. Αποτελεί τη λυδία λίθο δημοκρατικότητας και ύπαρξης του Κράτους δικαίου (βλ. Ι. Φαρσεδάκη, «Η στέρηση της ελευθερίας και η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου πριν από τη δίκη», στο 42^ο Διεθνές Σεμινάριο της Διεθνούς Εταιρείας Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σ. 72).

³³¹ C. Beccaria, «Περί Αδικημάτων και Ποινών», (μτφρ. Α.Κοραΐς), Νομική Βιβλιοθήκη, χ.χ., σ. 87.

θεμελιώδη δικαιώματα των εμπλεκομένων στις ποινικές δίκες προσώπων. Η σημερινή θέση της ποινικής δικαιοσύνης³³² στα διάφορα ποινικά συστήματα προσδιορίζεται, από την αλληλεπίδραση τεσσάρων βασικών παραγόντων. Οι παράγοντες αυτοί είναι α) το ενδιαφέρον του κοινού για το εγκληματικό πρόβλημα, β) το κίνημα για τα δικαιώματα του ανθρώπου, γ) η αναποτελεσματικότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και δ) η απώλεια της εμπιστοσύνης στη βασική πολιτική ελέγχου της εγκληματικότητας.

Στο πλαίσιο της προσέγγισης της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος παρατηρήθηκε τον τελευταίο καιρό μια τάση³³³ που ενδιαφέρεται με διαρκώς αυξανόμενη ένταση για την ασφάλεια, δηλαδή την καταστολή, χωρίς την απαιτούμενη παράλληλη προσοχή ως προς τη διαφύλαξη των εγγυήσεων για την ελευθερία των πολιτών.

Ανασφάλεια – Εννοιολογική προσέγγιση

Η ασφάλεια, η τρίτη έννοια στο τρίπτυχο της ιδεώδους πολιτείας (ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ – ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ – ΑΣΦΑΛΕΙΑ), ορίζεται ως ασφάλεια της πολιτείας και ως ασφάλεια του προσώπου. Ο όρος, όπως προκύπτει από την ετυμολογία της λέξης, [Α (στερητικό) και – σφάλλεσθαι]³³⁴ υποδηλώνει την έλλειψη έγνοιας, σκοτούρας, φόβου. Η ασφάλεια³³⁵ αποτελεί αυτονόητη προϋπόθεση για την ακώλυτη άσκηση και απόλαυση όλων των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η δε εγγύηση της ασφάλειας από την πολιτεία αποτελεί το ελάχιστο αντιστάθμισμα για την απαγόρευση της αυτοδικίας.

Όμως τα θεμελιώδη δικαιώματα από την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης και μετέπειτα θεωρήθηκαν ότι παρέχουν προστασία στον πολίτη έναντι του Κράτους (status negativus), και όχι προστασία των κρατικών αρχών έναντι προσβολών του πολίτη από ιδιώτες (status positivus).

³³² Ι. Φαρσεδάκης, ό.π.

³³³ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος στην ΕΕ – Το ποινικό δίκαιο μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας των πολιτών», Ποινική Δικαιοσύνη 5/2003 σ. 538.

³³⁴ Ι. Μανωλεδάκης, «Τι γίνεται όταν η δημοκρατία εμπλέκεται με την Ελευθερία και την Ασφάλεια;», Ποντίκι, 20/1/2004, σ. 22.

Ι. Μανωλεδάκης, «Δημοκρατία – Ελευθερία – Ασφάλεια, το τρίπτυχο της ιδανικής πολιτείας», στον τιμητικό τόμο για τον Ι. Μανωλεδάκη, «Δημοκρατία – Ελευθερία – Ασφάλεια», Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σ.σ. 59 επ.

³³⁵ Ν. Κουράκης, «Το δικαίωμα του πολίτη στην ασφάλεια του», στο Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ. 160.

Αυτή η άποψη διατηρήθηκε καθ'όλο τον 19^ο αιώνα και εν μέρει κατά τον 20^ο λόγω ενός κακώς εννοούμενου πνεύματος «φιλελευθερισμού», που και σήμερα φθάνει ενίοτε στα όρια της ασυδοσίας (π.χ. καταλήψεις κτιρίων, παρακώλυση συγκοινωνιών από διαδηλώσεις κ.λ.π.).

Τα τελευταία χρόνια ωστόσο έχει αρχίσει να γίνεται πάλι συνείδηση αυτό που είχε τονισθεί ήδη από τον Επίκουρο³³⁶, τον Grotius, τον Hobbes, τον Locke, τον Rousseau και άλλους υποστηρικτές της θεωρίας περί Κοινωνικού Συμβολαίου, αλλά και από τις Διακηρύξεις των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ότι δηλαδή η ασφάλεια αποτελεί τον τελικό σκοπό χάριν του οποίου οι άνθρωποι εγκαταλείπουν την επικίνδυνη κατάσταση του status naturalis και πειθαρχούν στην κρατική εξουσία του status civilis, θυσιάζοντας μέρος των ελευθεριών τους, ότι επομένως η θυσία αυτών των ελευθεριών γίνεται απλώς και μόνο προς εξασφάλιση υπέρτατων αγαθών, όπως η ζωή, η σωματική ακεραιότητα και η ιδιοκτησία, ότι το δικαίωμα του ενός φθάνει μέχρι εκεί όπου τελειώνει το δικαίωμα του άλλου και ότι σε μια ευνομούμενη κοινωνία το Κράτος έχει υποχρέωση να προστατεύει τον πολίτη από καταχρήσεις ατομικών δικαιωμάτων εκ μέρους άλλων πολιτών (ά. 25 παρ. 3 Συντ.).

Η **εσωτερική ανασφάλεια** αρχίζει να προκαλείται όταν η ουσιαστική ισότητα συρρικνώνεται και η κοινωνική ανισότητα διευρύνεται, οπότε ένα μέρος του πληθυσμού, έστω και αν πρόκειται για μειοψηφία, αποσύρει την κοινωνική και πολιτική του συναίνεση.

Ο κίνδυνος τότε είναι να προχωρήσει η πολιτική εξουσία στη θωράκιση της με μέτρα ανελευθερίας (προσωπικής και πολιτικής) σε βάρος των πολιτών ή ακόμα και να «κατασκευάσει» για να επικαλεσθεί, ανύπαρκτους αντικειμενικά εξωτερικούς κινδύνους ή να διαγνώσει τυχόν υπάρχοντες, ώστε να προκαλέσει υποκειμενική ανασφάλεια στους πολίτες (αίσθημα δηλαδή ανασφάλειας), προκειμένου να αποσπάσει τη συναίνεση τους για τα ανελεύθερα μέτρα της «θωρακισμένης δημοκρατίας»³³⁷ που καθιερώνει.

Η **ασφάλεια του προσώπου** διακρίνεται σε **ατομική** και **κοινωνική**.

Η **ατομική ασφάλεια** συνίσταται στην έλλειψη κινδύνου για τα προσωπικά αγαθά του ατόμου (ζωή, σωματική ακεραιότητα, προσωπική ελευθερία, ιδιοκτησία), προερχόμενου από ενέργειες τόσο των οργάνων της εξουσίας, όσο και των άλλων ατόμων εντός του κοινωνικού χώρου. Η **κρατική εξουσία** εγγυάται αυτή την ασφάλεια σε κάθε στοιχειωδώς ευνοούμενη πολιτεία και την παρέχει, στη μεν περίπτωση που ο κίνδυνος μπορεί να προέλθει από πράξεις των οργάνων της, με την καθιέρωση και δικαστική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, στη δε περίπτωση που ο κίνδυνος

³³⁶ Ν. Κουράκης, ό.π., 2005, σ. 161.

³³⁷ Ι. Μανωλεδάκης, «Τι γίνεται όταν η δημοκρατία εμπλέκεται με την Ελευθερία και την Ασφάλεια;», Πέμπτη 20/1/2004, σ. 27.

προέρχεται από τις πράξεις άλλων ατόμων, με τη θέσπιση και τη σύννομη χρήση της ποινικής καταστολής, αλλά και τη λήψη άλλων νομικών και κοινωνικών μέτρων περιορισμού των κινδύνων από την εν γένει δραστηριότητα των ατόμων μέσα στον κοινωνικό χώρο.

Αν δεν υπάρχει αμοιβαία ασφάλεια των μελών της κοινωνίας, καθίσταται προβληματική και η ύπαρξη της προσωπικής ελευθερίας, **αφού η ανασφάλεια, είτε ως πραγματική κατάσταση, αντικειμενικά υφιστάμενη, είτε ως υποκειμενικό αίσθημα του κάθε ατόμου³³⁸**, το οδηγεί σε εξαναγκασμένες επιλογές, προκειμένου να επιτύχει την προστασία του, επιλογές που αναιρούν την προσωπική του ελευθερία.

Ο ορισμός της ασφάλειας γίνεται καλύτερα κατανοητός και στην αρνητική του μορφή, όπου ως ανασφάλεια χαρακτηρίζεται το αίσθημα του φόβου, εξαιτίας απειλών που προέρχονται από διάφορους κινδύνους, είτε από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό της χώρας. Οι αιτίες που προκαλούν ανασφάλεια εστιάζονται κυρίως στην τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα και τη μετανάστευση, παράγοντες που συντελούν στη διάσπαση της κοινωνικής συνοχής και την εμφάνιση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού. Θα πρέπει λοιπόν να ανατρέξουμε στους κινδύνους που απειλούν την ασφάλεια για να προσδιορίσουμε τον όρο. Όμως, οι απειλές που κατά καιρούς δέχεται η ασφάλεια δεν είναι πάντα αληθινές και αμφισβητείται αν η ανασφάλεια σε ορισμένες περιπτώσεις αποτελεί πραγματικότητα ή ψευδαίσθηση, με αποτέλεσμα να είναι δυσχερής ο καθορισμός του όρου «ασφάλεια». Συχνά, η ανασφάλεια δημιουργείται τεχνητά από τους πολιτικούς, τα ΜΜΕ προκειμένου να χειραγωγήσουν την κοινή γνώμη προς την επιθυμητή κατεύθυνση, και να επιτύχουν πολιτικούς σκοπούς, όπως ρατσιστικά αισθήματα προς τους μετανάστες εντατικοποίηση στρατιωτικών εξοπλισμών, συρράξεις κλπ.

Η αντίδραση της κοινωνίας στη διατάραξη της ασφάλειας εντοπίζεται κυρίως στη σκλήρυνση της ποινικής νομοθεσίας, στην αυστηροποίηση του δικαίου του ασύλου και της απονομής ιθαγένειας, και στα αισθήματα μισαλλοδοξίας, ξενοφοβίας, ρατσισμού και πανικού. Πολλές φορές, ο τρόπος διαχείρισης του ζητήματος της ασφάλειας δεν είναι ο πλέον ενδεδειγμένος και δημιουργεί περαιτέρω επιπλοκές, εντείνοντας τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού αντί να προωθεί την κοινωνική συνοχή.

Για παράδειγμα η συνθήκη Σένγκεν φέρνει και μια αλλαγή στις πολιτικές ασύλου των χωρών που μετέχουν σε αυτή, αφού ο εισερχόμενος στο «χώρο Σένγκεν» μπορεί να υποβάλει μόνο μια αίτηση χορήγησης πολιτικού ασύλου κι η θετική ή αρνητική απάντηση της υπεύθυνης χώρας δεσμεύει τις υπόλοιπες συμβαλλόμενες χώρες, καθιστώντας όμως ανεφάρμοστη τη συνθήκη της Γενεύης (1951) που απαγορεύει την

³³⁸ Ι. Μανωλεδάκης, ό.π., σ. 23.

Ι. Μανωλεδάκης, 2005, σ.σ. 59 επ.

απέλαση σε χώρα όπου η ζωή του αιτούντος άσυλο κινδυνεύει³³⁹. Παρατηρείται λοιπόν το εξής παράδοξο: ενώ η συνθήκη Σένγκεν στόχευε στην αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης, καθώς οι μέχρι τώρα πολιτικές διαχείρισης των κινδύνων αποδείχτηκαν αναποτελεσματικές, τα κράτη καλούνται εκ νέου να αντιμετωπίσουν τα πάθη, τις ρατσιστικές διαθέσεις, τον πανικό, την περιθωριοποίηση των «εν δυνάμει» εγκληματιών, τις κοινωνικές αναταράξεις και τον φαύλο κύκλο βίας στον οποίο είναι δυνατό να οδηγήσουν τα αισθήματα αντεκδίκησης.

Γενικότερα, η «εσωτερική ασφάλεια» έχει ανοίξει το δρόμο για νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου³⁴⁰. Στην κοινή γνώμη εξαπλώνεται όλο και περισσότερο ένα αίσθημα συγκεκριμένης απειλής αυξάνοντας τις απαιτήσεις της προς τους φορείς κοινωνικού ελέγχου.

Οι όποιες προτάσεις- απαιτήσεις της κοινής γνώμης για τη σκλήρυνση της κρατικής ποινικής καταστολής πρέπει να αντιμετωπίζονται με δυσπιστία. Ακρογωνιαίος λίθος της Αντεγκληματικής Πολιτικής πρέπει να αποτελέσει η εξάλειψη εκείνων των παραγόντων που συντελούν στην εμφάνιση και διαιώνιση φαινομένων αποκλίνουσας συμπεριφοράς από άτομα που ανήκουν σε μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες, όπως οι χρήστες ναρκωτικών και οι μετανάστες.

Και στο σημείο αυτό τίθεται και το ζήτημα των ορίων του ποινικού δικαίου: μέχρι που μπορεί να φθάσει το άνοιγμα της Ποινικής Καταστολής ενόψει της επίτευξης του στόχου της κοινωνικής ειρήνης και της ασφάλειας; Γιατί ό,τι προσθέτει κανείς στην ασφάλεια, το αφαιρεί αναγκαστικά από την ελευθερία και κάθε σκλήρυνση της ποινικής καταστολής για προστασία των εννόμων αγαθών περιορίζει και τον ελεύθερο χώρο δράσης των πολιτών. Αν η επιδίωξη της απόλυτης ασφάλειας³⁴¹ οδηγήσει σε ποιοτική μείωση των προσωπικών ελευθεριών, η διάβρωση του κράτους δικαίου θα «φάει και τις σάρκες» του νομικού μας πολιτισμού. Αν η αρχή της σκοπιμότητας επικρατήσει σε βάρος της αρχής της νομιμότητας στον τομέα της ποινικής καταστολής, η ανατροπή αυτή θα επεκταθεί σε όλους τους κλάδους του δικαίου. Η νομική επιστήμη θα υποβαθμιστεί και κανείς δεν θα αισθάνεται ασφαλής με τη χρησιμοποίηση της ως εργαλείου στην απονομή της δικαιοσύνης για την κάλυψη της σκοπιμότητας.

Εξάλλου, η νομιμοποιητική βάση του σύγχρονου κράτους υπήρξε μέσω του Κοινωνικού Συμβολαίου η ελευθερία των πολιτών του και όχι η ασφάλεια. Υπό αυτήν τη σύλληψη του Διαφωτισμού, η ασφάλεια δεν ήταν τίποτε άλλο παρά μια

³³⁹ Β. Παπαστεργίου, «Συγκριτική μελέτη της νομοθεσίας που ρυθμίζει την παραμονή των μη κοινοτικών μεταναστών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2000, σ. 35.

³⁴⁰ Ε. Λαμπροπούλου, ό.π., Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2000, σ. 884.

³⁴¹ Ι. Μανωλεδάκης, ό.π., 2005, σ. 67.

εξισορροπημένη ελευθερία όλων. Ωστόσο, η αντίληψη που προωθείται για το μέγεθος της ασφάλειας σήμερα είναι σημαντικά διαφορετική. Αυτή όχι μόνον δεν παρουσιάζεται ως η (ρομαντική) εξισορροπημένη ελευθερία του συνόλου των κοινωνιών, αλλά εμφανίζεται υπό μια πιο δυναμική εκδοχή, ως ατομικό δικαίωμα στην ασφάλεια, που επιβάλλει μάλιστα στο κράτος αντίστοιχες υποχρεώσεις λήψης μέτρων ακόμη και ποινικών για την προστασία της.

Μέσα από αυτήν τη λογική³⁴², η ασφάλεια διεκδικεί έναν πολύ πιο ενεργητικό ρόλο στα πλαίσια του ποινικού δικαίου και ενόψει μάλιστα της ασάφειας του περιεχομένου της και ιδίως της δυνατότητας της να αναφέρεται σε μια ολόκληρη κοινωνία ή ένα ολόκληρο σύστημα, εύλογο είναι ότι μπορεί να συμπίπτει με πολύ πιο δυναμικό τρόπο το ζωτικό χώρο των ελευθεριών των πολιτών.

Ο Ιταλός Ε. Ferri³⁴³ επεσήμαινε στις αρχές του περασμένου αιώνα ότι «η ποινική δικαιοσύνη θα εκλείψει τόσον εντελέστερον όσον γενικώτερον θα βασιλεύη η κοινωνική δικαιοσύνη».

Το αναδυόμενο νέο μετά-εθνικό κράτος³⁴⁴ έχει αυστηρότερα χαρακτηριστικά, όσον αφορά τους μηχανισμούς ελέγχου και καταστολής, σε σχέση με το μεταβατικό νεοφιλελεύθερο μοντέλο. Αν για εκείνο «οι νομικές εγγυήσεις για την ισότητα και ελευθερία των πολιτών δεν ήσαν σε θέση να μεταβάλουν την υφισταμένη διάρθρωση των κοινωνικών σχέσεων», στο κράτος της εποχής της οικονομικής παγκοσμιοποίησης η έννοια της ασφάλειας δικαίου, δηλαδή της ασφάλειας των πολιτών «έναντι» της εξουσίας, μεταβάλλεται σε ασφάλεια της εξουσίας «έναντι» των πολιτών—κυρίως των ηττημένων στην αρένα της αγοράς, αλλά και εκείνων που επιμένουν να ονειρεύονται και να ελπίζουν.

Κίνδυνοι: ποιοι είναι και πώς απειλούν την ασφάλεια

Εσωτερικές απειλές για την ασφάλεια αποτελούν τα κοινωνικά φαινόμενα στο εσωτερικό της χώρας που διαταράσσουν την ομαλή συμβίωση των κοινωνιών. Τέτοιου είδους φαινόμενα είναι η εγκληματικότητα, ο ρατσισμός και ο κάθε είδους στιγματισμός αλλοδαπών, αλλόθρησκων, καθώς και η φτώχεια, η ανεργία και η στέρηση των κοινωνικών δικαιωμάτων. Τα παραπάνω φαινόμενα οδηγούν τα άτομα που τα βιώνουν σε κοινωνικό αποκλεισμό, παρεμποδίζουν την ομαλή συνύπαρξη όλων των μελών της κοινωνίας, προκαλούν μίσση, εμπάθειες, φόβο, βίαιες αντιδράσεις και τελικά δημιουργούν κλίμα ανασφάλειας και διασπούν την κοινωνική συνοχή.

³⁴² Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σ. 539.

³⁴³ Χρ. Αργυρόπουλος, «Η ανισότητα ως πραγματική προϋπόθεση της ποινικής διαδικασίας», στον τιμητικό τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, σ. 104.

³⁴⁴ Χρ. Αργυρόπουλος, ό.π., σ. 104.

Οι εξωτερικοί κίνδυνοι για την ασφάλεια προέρχονται έξω από τα χωρικά σύνορα της χώρας, μπορεί να απειλούν και περισσότερες χώρες ή πηγή προέλευσής τους να είναι περισσότερες χώρες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η μετανάστευση, η διεθνής τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα με συνεργούς από διάφορες χώρες. Οι εξωτερικές αυτές απειλές προκαλούν ρήγματα στην κοινωνία των πολιτών και γεννούν αισθήματα φόβου, πανικού και ανασφάλειας για την ακεραιότητα των κοινωνιών.

Συγκεκριμένα, η μετανάστευση, παράνομη ή νόμιμη, έχει ποικίλες συνέπειες στην κοινωνική συνοχή και μπορεί να προκαλέσει ποικίλες αντιδράσεις σε ντόπιους και αλλοδαπούς ανάλογα με την δυνατότητα ένταξης των μεταναστών στον κοινωνικό ιστό κάθε χώρας. Η μετανάστευση φέρνει μαζί της το φόβο προς το ξένο, το «άλλο», το «διαφορετικό» και οδηγεί συχνά σε προκαταλήψεις και διακρίσεις σε βάρος των μεταναστών, αν δεν έχουν ληφθεί τα ανάλογα μέτρα κοινωνικής ενσωμάτωσής τους.

Το ποσοστό ολοκληρωμένης παρέμβασης μιας μεταναστευτικής πολιτικής για την ομαλή είσοδο, διαμονή και ενσωμάτωση των μεταναστών καθορίζει την αποδοχή ή όχι των μεταναστών από τους ντόπιους. Η απόρριψη, ο στιγματισμός των μεταναστών και ο κοινωνικός αποκλεισμός τους προκαλούν αντιδράσεις στους ίδιους τους μετανάστες και συχνά τους ωθούν στην εγκληματικότητα είτε για λόγους διαβίωσης είτε από μίσος για την χωρίς αιτία απόρριψή τους από το κοινωνικό σύνολο. Αυτή η εγκληματικότητα που προβάλλεται μονομερώς από τα ΜΜΕ, επανατροφοδοτεί τους ημεδαπούς με αισθήματα φόβου, ανασφάλειας, ξενοφοβίας και ρατσισμού απέναντι στους αλλοδαπούς και γκρεμίζει κάθε γέφυρα επικοινωνίας. Επειδή λοιπόν δεν έχουν προβλεφθεί οι κατάλληλοι δίαυλοι υποδοχής των μεταναστών, δημιουργείται ανασφάλεια από την εισροή των μεταναστών και οδηγούμαστε σε λανθασμένα μέτρα, όπως γκετοποίηση, διακρίσεις σε βάρος των μεταναστών, που μόνο σε φαύλο κύκλο βίας κι εγκληματικότητας μπορούν να οδηγήσουν.

Όσον αφορά τη διεθνή τρομοκρατία, το πρόβλημα ξεκινά από τη δυσκολία εννοιολογικού προσδιορισμού της τόσο σε θεωρητικά όσο και σε νομοθετικά κείμενα. Σε μια προσπάθεια να δώσουμε ένα πολύ γενικό ορισμό, θα μπορούσαμε να πούμε πως η τρομοκρατία αφορά τη χρήση βίας ή και απειλών βίας, με σκοπό την προσβολή των πολιτικο-οικονομικο-κοινωνικών δομών μιας χώρας. Το περιεχόμενό της όμως γίνεται καλύτερα αντιληπτό, αν τη διακρίνουμε ανάλογα με: **τα μέσα** που χρησιμοποιεί (σε βιολογική, χημική, ηλεκτρονική), **τον τρόπο εκδήλωσής της** (σε μαζική, περιορισμένη), **την ιδεολογία της** (σε αριστερή, δεξιά), **το ποιος την ασκεί** (καθεστωτική, αντικαθεστωτική), **την οργάνωσή της** (ατομική, οργανωμένη) και **τα κίνητρό της** (πολιτική, θρησκευτική, εθνικοαπελευθερωτική).³⁴⁵ Σήμερα παρατηρείται αύξηση της θρησκευτικής τρομοκρατίας, ιδίως από οργανώσεις του μουσουλμανικού

³⁴⁵ Α. Σακελλαρίου, ό.π. 2003, σ. 48.

κόσμου, και ευρεία διάδοση του φόβου για τρομοκρατικό χτύπημα σε διεθνές επίπεδο, ξεφεύγοντας από τα στενά χωρικά σύνορα ενός κράτους ή μιας περιοχής.

Η διεθνής τρομοκρατία απειλεί οποιοδήποτε κάτοικο του πλανήτη και είναι δύσκολο να εντοπιστεί η πηγή της. Χαρακτηριστική μορφή διεθνούς τρομοκρατίας είναι το δίκτυο της Αλ Κάιντα που επιτέθηκε στις Η.Π.Α. χτυπώντας το World Trade Center και το Πεντάγωνο στις **11/9/2001** και σκοτώνοντας χιλιάδες αθώους πολίτες. Το τρομοκρατικό χτύπημα στο World Trade Center αποτέλεσε εκδήλωση μιας μορφής «οριζόντιας» τρομοκρατίας, που έχει νέα στοιχεία που τη διαφοροποιούν από τις προηγούμενες.

Η θρησκευτική θεμελίωση των εγκληματικών ενεργειών, η αποσταθεροποίηση των πολιτικών δυνάμεων στο νοτιο-ανατολικό τμήμα του πλανήτη, η σύγχυση λόγω του αόρατου των δραστών και το μαζικό τυφλό χτύπημα με συμπτωματικούς στόχους τυχαίους ανθρώπους σε συνδυασμό με την επιδίωξη να εκπέμψει παναραβικό και πανισλαμικό μήνυμα αντίδρασης στην πολιτική μιας χώρας του δυτικού κόσμου, όπως οι Η.Π.Α., κατέστησαν το χτύπημα της **11/9/2001** χαρακτηριστικό μιας νέας μορφής τρομοκρατίας, της οριζόντιας, με δυσάρεστες συνέπειες στις διεθνείς σχέσεις και εξελίξεις.³⁴⁶ Χαρακτηριστικές συνέπειες αποτελούν ο συστηματικός περιορισμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οι αυταρχικές δικαϊκές προτάσεις για προστασία της ασφάλειας, η υστερία, ο τρόμος, η σύγχυση, η ένταση της ανασφάλειας, ο αυτοπεριορισμός των πολιτών από την άσκηση ακόμη και των πιο κλασικών ελευθεριών τους, η αύξηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας³⁴⁷ και η διεύρυνση του χάσματος Ανατολής-Δύσης που δημιουργεί αισθήματα μίσους κι αντεκδίκησης.

Η αντίδραση των κοινωνιών σ' αυτό το τρομοκρατικό χτύπημα ήρθε με την παγκόσμια κατακραυγή, την εντατικοποίηση των μέτρων ασφαλείας, των ελέγχων και της αστυνόμευσης, την αύξηση των στρατιωτικών εξοπλισμών αλλά και την αντεκδίκηση με πόλεμο σε Αφγανιστάν – Ιράκ, οδηγώντας έτσι τον πλανήτη σε φαύλο κύκλο βίας και τρομοκρατίας. Παρατηρούμε, λοιπόν, στο χαρακτηριστικό παράδειγμα της **11/9/2001** πως η αντίδραση των κοινωνιών δε στοχεύει στην εξαφάνιση των απειλών αλλά οδηγεί –συνειδητά ή ασυνείδητα– σε φαύλο κύκλο βίας και τελικά όχι μόνο δεν κατοχυρώνει την ασφάλεια αλλά οξύνει ακόμα περισσότερο τα πάθη και τα μίσση μεταξύ των λαών, όπως ανατολικού – δυτικού κόσμου³⁴⁸, με απρόβλεπτες καταλήξεις για την ειρήνη στον πλανήτη.

Σε μια προσπάθεια συστηματικής αντιμετώπισης της τρομοκρατίας λαμβάνονται μέτρα για την πρόληψη και καταστολή της, τόσο μέσω των εσωτερικών νομοθεσιών όσο και μέσω της διεθνούς συνεργασίας. Γενικότερα, επιστρατεύεται η αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας και ιδίως η σκλήρυνση της ποινικής

³⁴⁶ Α. Λοβέρδος, «Η νέα τρομοκρατία: με αφορμή την 11^η Σεπτεμβρίου», Ίνδικτος, Αθήνα, 2001, σ.σ. 41-47.

³⁴⁷ Ι. Τσίγκανου, ό.π. 2002, σ.σ. 74-79.

³⁴⁸ Α. Σακελλαρίου, ό.π., σ. 81.

καταστολής. Ειδικά για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, παρατηρείται συντονισμένη δράση από τις αστυνομίες των χωρών κι ενεργοποίηση πολιτικών συμμαχιών. Η διεθνής συνεργασία των κρατών στον τομέα αυτό αφορά δύο άξονες: την υπογραφή διμερών συμφωνιών αφενός, και αφετέρου την υπογραφή συμβάσεων μέσω Διεθνών Οργανισμών, όπως ο Ο.Η.Ε., η Ε.Ε., ο Οργανισμός Αφρικανικών Κρατών. Σήμερα, η διεθνής συνεργασία για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας αφορά αφενός την δικονομική αρχή «ή εκδίδειν ή δικάζειν» για όποιον συλλαμβάνεται για τρομοκρατική δράση και αφετέρου την ταύτιση της τρομοκρατίας με το οργανωμένο έγκλημα ως προς την αντιμετώπισή της³⁴⁹.

Η αντίδραση της κοινωνίας για προστασία της από τους παραπάνω κινδύνους έρχεται μέσα από τις πολιτικές διαχείρισης των κινδύνων. Μέτρα όπως η καταπολέμηση της ανεργίας, η κατάργηση των διακρίσεων, η κοινωνική προστασία των αποκλεισμένων και η προώθηση της ισότητας στοχεύουν στην αποφυγή στιγματισμού ή στην έξοδο από τον κοινωνικό αποκλεισμό μέρους των κοινωνιών ώστε να μετριασθούν τα πάθη και οι διαφορές μεταξύ των κοινωνιών για να μην γεννώνται βίαιες αντιδράσεις με καταστροφικές συνέπειες στον κοινωνικό ιστό. Έτσι, η γεφύρωση του κοινωνικού χάσματος αναδεικνύεται σε βασικό τρόπο εδραίωσης της ασφάλειας και κατοχύρωσης της προστασίας από τους εσωτερικούς κινδύνους.

Στο πλαίσιο της Ε.Ε. παρατηρείται μια διαβάθμιση από την προνομιακή μεταχείριση εσωκοινοτικών μεταναστών υπηκόων κρατών-μελών μέχρι την άδικη μεταχείριση των παρανόμων διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών-μελών στο έδαφος της Ε.Ε.

Γενικά, ο ευρωπαίος πολίτης³⁵⁰ φοβάται μια δικονομία που βρίθει από συνοπτικές διαδικασίες, αστυνομοκρατία, άλωση του ιδιωτικού χώρου, δυσανάλογα αυστηρές ή διακριτικές ποινικές μεταχειρίσεις, αυταρχικές θεωρήσεις, δαιμονοποίηση κοινωνικών ομάδων και αυθαιρεσία οργάνων.

Όμως, όλοι οι παραπάνω τρόποι διαχείρισης των κινδύνων – εσωτερικών κι εξωτερικών – αμφισβητούνται για την αποτελεσματικότητά τους, αν συμβάλλουν πραγματικά στην αντιμετώπιση της ανασφάλειας ή αντίθετα δημιουργούν περαιτέρω παρενέργειες στη συνοχή του κοινωνικού ιστού, φέρνοντας τα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Από τα παραπάνω, εύλογα προκύπτουν δύο ερωτήματα όσον αφορά στη δημιουργία και την αντιμετώπιση της ανασφάλειας. Το πρώτο αφορά στην ύπαρξη των κινδύνων και των απειλών: είναι υπαρκτοί οι κίνδυνοι που απειλούν την ασφάλεια ή αποτελούν ψευδαίσθηση και δημιουργούνται τεχνητά από τους διαύλους επικοινωνίας της ισχυρής τάξης, όπως τα ΜΜΕ; Το δεύτερο ερώτημα αφορά στην

³⁴⁹ Α. Σακελλαρίου, ό.π., σ. 94.

³⁵⁰ Γ. Πανούσης, Ανασφάλεια: Το «σκιάχτρο» της παγκοσμιοποίησης, στον τιμητικό τόμο για τον Ι. Μανωλεδάκη, Σάκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 117.

αποτελεσματικότητα της διαχείρισης των κινδύνων και τις περαιτέρω επιπλοκές που μπορεί να προκύψουν στο ζήτημα της ασφάλειας: μήπως αυτός καθαυτός ο τρόπος αντιμετώπισης των κινδύνων κι ενδεχόμενων απειλών είναι προβληματικός κι επιτείνει την ανασφάλεια αντί να λύνει το πρόβλημα;

Ξεκινώντας από το πρώτο ερώτημα, δε θα πρέπει να θεωρούμε δεδομένη την ανασφάλεια ως πραγματικότητα, γιατί η ανασφάλεια είναι συχνά επίπλαστο αίσθημα και δεν προκαλείται πάντα από πραγματικούς κινδύνους αλλά δημιουργείται τεχνητά από τους πολιτικούς, τους στρατιωτικούς ηγέτες, κι άλλα ιθύνοντα μέλη μιας κοινωνίας, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τους απώτερους σκοπούς τους χρησιμοποιώντας ως διαύλους επικοινωνίας τα ΜΜΕ, τον πολιτικό στίβο και τις στρατιωτικές συμμαχίες. Είναι τέτοια η τεχνική και η ψυχολογία των ΜΜΕ, που σε συνδυασμό με τον υπερτονισμό κάποιων γεγονότων, την οπτική γωνία που τα προβάλλουν και τους πολιτικούς σκοπούς που υποκρύπτουν, είναι ικανά να δημιουργήσουν μια ψευδαίσθηση για τον κόσμο που μας περιβάλλει, για χάρη της τηλεθέασης, της εύκολης χειραγώγησης του φοβισμένου πια πλήθους και της δικαιολόγησης πολιτικών ενεργειών ή στρατιωτικών επιλογών, στην αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας.

Ο ρατσισμός είναι κοινωνικό φαινόμενο που δύσκολα αντιμετωπίζεται με κανόνες δικαίου. Ειδικά στην περίπτωση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας απ'όπου κυρίως πηγάζει η ανασφάλεια, οι φυλετικοί διαχωρισμοί δεν έχουν τις ρίζες τους μόνο στην κουλτούρα του κάθε λαού ούτε αφορούν πάντα πραγματικούς κινδύνους αλλά στηρίζονται πολλές φορές στις κατασκευασμένες εικόνες των ΜΜΕ με αποτέλεσμα να καταλήγουν στη δημιουργία συχνά αυθαίρετης κοινωνικής συνείδησης, που συνδέει το φόβο του εγκλήματος με το φόβο του ξένου, ταυτίζοντας στη συνέχεια το ξένο με το επικίνδυνο.³⁵¹ Όμως αυτή η συλλογική συνείδηση πολλές φορές απέχει από την πραγματικότητα, καθώς κατευθύνεται από τα ΜΜΕ που δίνουν έμφαση στα εγκλήματα που διαπράττονται από αλλοδαπούς και προβάλλουν μόνο αποκλίνουσες συμπεριφορές των ξένων που ζουν στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα η κοινή γνώμη να συνδέει το ξένο, το «άλλο», το διαφορετικό με την παραβατικότητα. Ο ρατσισμός δεν είναι τίποτα περισσότερο από ένα μέσο δικαιολόγησης δύο πραγμάτων, αφενός του φόβου του «Άλλου», που ανάγεται στα βάθη των αιώνων και αφετέρου των συμφερόντων που συνδέονται με την κυριαρχία³⁵² ή εκμετάλλευση (δουλεία, αποικιοκρατία, καπιταλισμός, ιμπεριαλισμός).

Από το κοινωνικό στο «ποινικό» κράτος

Το κοινωνικό και το ποινικό κράτος συνδέονται σαν συγκοινωνούντα δοχεία: η ακμή του ενός αντισταθμίζεται από την παρακμή του άλλου. Όταν αποτυγχάνει η

³⁵¹ Ι. Τσίγκανου, ό.π. 2002, σ. 407.

³⁵² Ι. Τσίγκανου, ό.π., σ. 413.

πλήρης κοινωνική ένταξη των αποκλεισμένων ομάδων μέσω του κοινωνικού κράτους, έρχεται το ποινικό κράτος με τους κατασταλτικούς μηχανισμούς του και την αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας να προφυλάξει την κοινωνία από όσους αποτελούν εν δυνάμει απειλή γι' αυτήν και την ασφάλεια των πολιτών.³⁵³

Το εθνικό κράτος σήμερα διέρχεται κρίση νομιμοποίησής του, καθώς δεν είναι πια σε θέση να εγγυηθεί την τάξη και την ασφάλεια και να κατοχυρώσει την καλή λειτουργία των βασικών δημοσίων υπηρεσιών που παρέχει. Η κοινωνική αδικία αυξάνει ακόμα περισσότερο με την παρουσία ιδιωτικών εταιριών αστυνόμευσης, οι οποίες στηρίζουν την παρουσία τους στο φόβο θυματοποίησης του πολίτη κι έρχονται να καλύψουν το κενό που αφήνει το κράτος στον τομέα αυτό, αλλά από την άλλη τα αγαθά και οι περιουσίες των προνομιούχων τάξεων προστατεύονται περισσότερο από εκείνα των μη προνομιούχων.

Έτσι, η απορρύθμιση της κοινωνικής και οικονομικής ζωής δημιουργεί κοινωνικές διαδικασίες αποκλεισμού για ένα κομμάτι του πληθυσμού που χαρακτηρίζεται «κοινωνικά επικίνδυνο», δεν απολαμβάνει καμιά κοινωνική προστασία και απορροφάται τελικά από το ποινικό σύστημα. Οι ποινικοί θεσμοί καλούνται μέσω κατασταλτικών μηχανισμών, απειλής εγκλεισμού, ποινικοποίησης συμπεριφορών και αυστηροποίησης ποινικών κυρώσεων να αντιμετωπίσουν την κοινωνική ανασφάλεια και να καλύψουν το κενό που αφήνουν οι προνοιακές πολιτικές στο χώρο αυτό. Όσο περισσότερο αποσύρεται το κράτος από τη διαχείριση της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, τόσο περισσότερο επεκτείνεται το πεδίο που καταλαμβάνει το ποινικό σύστημα στην ανάπτυξη του κοινωνικού ελέγχου, βρίσκοντας έτσι μια ευκαιρία νομιμοποίησης τους κράτους³⁵⁴

Σε μια προσπάθεια νομιμοποίησης του κράτους, η γενίκευση των κατασταλτικών πολιτικών απέναντι στην εγκληματικότητα έρχεται να καλύψει το κενό που αφήνει το κοινωνικό κράτος. Η αποτυχία του κοινωνικού κράτους να εγγυηθεί την ασφάλεια των πολιτών και την προστασία των αγαθών τους καλύπτεται από την ανάπτυξη αυστηρών ποινικών μηχανισμών, οι οποίοι ποινικοποιούν την επικίνδυνη συμπεριφορά και διαχειρίζονται την απειλή της ασφάλειας από τους κοινωνικά αποκλεισμένους.

Τα θέματα της μετανάστευσης³⁵⁵, και της παροχής ασύλου, αντιμετωπίζονται κατά προτεραιότητα ως ζητήματα ασφάλειας³⁵⁶ από κοινού με την «τρομοκρατία» και τα «ναρκωτικά» οδηγώντας έτσι στο συσχετισμό εθνότητας και εγκλήματος και κατ'επέκταση, στο στιγματισμό των υπηκόων τρίτων χωρών.

Όσον αφορά την ποινική νομοθεσία σε διεθνές επίπεδο, παρατηρείται μια τάση περιορισμού της ατομικής ελευθερίας για χάρη της ενδυνάμωσης της ποινικής

³⁵³ Ι. Τσίγκανου, ό.π., σ.σ.139-145.

³⁵⁴ Ι. Τσίγκανου, ό.π., σ. 141.

³⁵⁵ Γ. Νικολόπουλος, ό.π. 2002, σ. 115.

³⁵⁶ Γ. Νικολόπουλος, ό.π., σ.σ. 116-117.

καταστολής, μιας ενδυνάμωσης που θα καθιστά τον κοινωνικό χώρο περισσότερο ασφαλή³⁵⁷. Σε επίπεδο Ε.Ε., αμέσως μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, τα δεκαπέντε κράτη-μέλη της Ε.Ε. πρότειναν την αντικατάσταση των διαδικασιών της έκδοσης με την παράδοση του εκζητουμένου, τον ορισμό της τρομοκρατίας και των βασικών εγκλημάτων που τη συγκροτούν. Με την κοινή αντιτρομοκρατική νομοθεσία που σχεδιάζεται να ισχύσει στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. προωθείται και η εφαρμογή κοινής εξωτερικής πολιτικής στον τομέα της τρομοκρατίας.³⁵⁸

Στη χώρα μας, η τρομοκρατία αντιμετωπίστηκε με τη θέσπιση τεσσάρων νόμων από το 1978 ως σήμερα:

- του ν. 774/1978 «περί καταστολής της τρομοκρατίας και προστασίας του Δημοκρατικού Πολιτεύματος»,
- του ν. 1916/1990 «για την προστασία της κοινωνίας απ' το οργανωμένο έγκλημα»,
- του ν. 2928/2001 «για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων». Στο εν λόγω νομοθέτημα, είναι χαρακτηριστική η απουσία σαφούς ορισμού της τρομοκρατίας, ενώ γίνεται αντιληπτό ότι και η ελληνική αντιμετώπιση της τρομοκρατίας εντάσσεται στο διεθνές κλίμα ταύτισης οργανωμένου εγκλήματος και τρομοκρατίας,³⁵⁹ και
- του ν. 3251/2004 «για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης», νόμος που δημιούργησε έντονο επιστημονικό διάλογο και αντιπαράθεσεις. Ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών³⁶⁰ καλεί την Ε.Ε και τα κράτη μέλη να προστατεύσουν το νομικό τους πολιτισμό που κατακτήθηκε με θυσίες και αίμα και να μην ποδηγετούνται από την κυβέρνηση των ΗΠΑ λαμβάνοντας αποφάσεις που συρρικνώνουν ακόμα περισσότερο τις ατομικές ελευθερίες».

Η ελληνική αντεγκληματική πολιτική υπό την επίδραση ή όχι των ολυμπιακών αγώνων³⁶¹ υιοθέτησε σταδιακά το χαρακτήρα της ασφάλειας.

Ειδικά με τον ν. 2928/2001, η ποινική καταστολή έφτασε στα έσχατα θεσμικά της όρια, καθώς μια περαιτέρω σκλήρυνση της ποινικής νομοθεσίας θα οδηγούσε ευθέως σε πλήρη αλλοίωση του νομικού μας πολιτισμού.³⁶² Όμως, η σκλήρυνση των νομοθεσιών με σκοπό την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ουσιαστικά απειλεί την ομαλή και απρόσκοπτη άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών του πολίτη, και του ανθρώπου, καθώς ο πολίτης που φοβάται και νιώθει ανασφαλής λόγω της εγκληματικότητας και της τρομοκρατίας αδιαφορεί πλήρως για τις εγγυήσεις των

³⁵⁷ Ι. Μανωλεδάκης, Ασφάλεια και Ελευθερία: ερμηνεία του ν. 2928/2001 για το οργανωμένο έγκλημα και σχετικά κείμενα, Σάκκουλας, 2002, σ. 190.

³⁵⁸ Ι. Μανωλεδάκης, ό.π. 2002, σ. 200.

³⁵⁹ Α. Σακελλαρίου, ό.π., σ.σ. 96-98.

³⁶⁰ Το Βήμα του Δικηγόρου, Ιούλιος – Αύγουστος, 2004, σ.5.

³⁶¹ Χ. Ζαραφωνίτου, ό.π, 2004, σ.2056.

³⁶² Ι. Μανωλεδάκης, ό.π. 2002, σ. 209.

θεμελιωδών δικαιωμάτων του και είναι πρόθυμος να τις θυσιάσει στο βωμό της κατοχύρωσης της ασφάλειας.

Ως συνέπεια του φόβου, της υστερίας και του πανικού που κατέχει το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού, η περιστολή των ατομικών ελευθεριών φαντάζει ως η μόνη και αναπόφευκτη λύση για την αντιμετώπιση του κύματος ανασφάλειας που έχει παρασύρει σχεδόν όλο τον πλανήτη. Θεμελιώδη δικαιώματα, όπως η προσωπική, ατομική και οικογενειακή ζωή, το άσυλο της κατοικίας, το απόρρητο των επικοινωνιών, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία έκφρασης, συνάθροισης και μετακίνησης και τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, συρρικνώνονται σταδιακά και απειλούνται με εξαφάνιση. Η προσβολή αυτών των δικαιωμάτων προέρχεται είτε από την κρατική εξουσία είτε από ιδιωτικές εταιρίες αστυνόμευσης, στις οποίες παραχωρούνται αρμοδιότητες, και περιβάλλεται με τον μανδύα της εξάλειψης του οργανωμένου εγκλήματος και την κατοχύρωση της ασφάλειας. Συχνά, και μέσω των ΜΜΕ, προβάλλεται ως δικαιολογία και ως αναγκαία λύση η αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας και ο περιορισμός των ελευθεριών του ανθρώπου για την εξασφάλιση της εσωτερικής ασφάλειας.

Δυστυχώς, αυτή η κατ' επίφαση αναγκαιότητα προσβολής των δικαιωμάτων μπορεί να οδηγήσει στην αλλοίωση του νομικού μας πολιτισμού, αφού δε λύνει το πρόβλημα της τρομοκρατίας, αλλά απλώς ενδυναμώνει την κρατική κι ευρωπαϊκή εξουσία για χάρη της οικονομικής τάξης πραγμάτων.³⁶³ Οι λαοί θα πρέπει να απαλλαγούν από το σύνδρομο της ανασφάλειας που τους οδηγεί σε πανικό και στην άκριτη αποδοχή των μέτρων στέρησης των ελευθεριών και των δικαιωμάτων τους, και να καταλάβουν ότι μόνο με την πλήρη αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την υιοθέτηση δημοκρατικών διαδικασιών – κι όχι με την σκλήρυνση της ποινικής καταστολής – θα οδηγηθούμε στο επιθυμητό αποτέλεσμα που είναι η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και κατ' επέκταση της ανασφάλειας.

3. Προοπτικές και κίνδυνοι: Η συρρίκνωση και καταστρατήγηση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων

Στην κατεύθυνση του δραστικού περιορισμού της ποινικής καταστολής σε όλα τα επίπεδα εμφάνισης της (νομοθετικό, δικαστικό, σωφρονιστικό) εντάσσεται και η μελέτη του Α. Baratta³⁶⁴ «Αρχές της ελάχιστης ποινικής παρέμβασης για μια θεωρία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως αντικειμένου και ορίου του ποινικού νόμου», τα κυριώτερα αποτελέσματα της οποίας συνοψίζονται στα παρακάτω πορίσματα:

³⁶³ Ι. Μανωλεδάκης, ό.π. 2002, σ.σ. 209-210.

³⁶⁴ Α. Baratta, «Αρχές της Ελάχιστης Ποινικής Παρέμβασης: για μια Θεωρία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ως Αντικειμένου και Ορίου του Ποινικού Νόμου», μτφρ. Αφροδίτη Κουκουτσάκη, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 3-4/1989, σ.σ. 10, 11, 12.

- α. Η ποινή, ιδιαίτερα στις πιο δραστικές της εκδηλώσεις που έχουν ως αντικείμενο τη σφαίρα της ατομικής ελευθερίας και της φυσικής ακεραιότητας των ατόμων, είναι θεσμική βία. Αποτελεί, δηλαδή, περιορισμό των δικαιωμάτων και καταστολή βασικών πραγματικών αναγκών των ατόμων, διαμέσου της νόμιμης ή παράνομης δράσης των λειτουργών της νόμιμης ή της εκ των πραγμάτων εξουσίας σε μια κοινωνία.
- β. Τα όργανα, τα οποία λειτουργούν στα διάφορα επίπεδα της οργάνωσης της ποινικής δικαιοσύνης (νομοθέτης, αστυνομία, εισαγγελία, δικαστές, όργανα εκτέλεσης της ποινής) δεν εκπροσωπούν ούτε προστατεύουν συμφέροντα κοινά σε όλα τα μέλη της κοινωνίας, αλλά, κυρίως συμφέροντα των κυρίαρχων και κοινωνικά ευνοημένων ομάδων, οι οποίες αποτελούν μειοψηφίες. Σ' ένα υψηλότερο επίπεδο αφαίρεσης, ωστόσο, το τιμωρητικό σύστημα εμφανίζεται μάλλον ως ένα λειτουργικό υποσύστημα στην υλική και ιδεολογική αναπαραγωγή του συνολικού κοινωνικού συστήματος, δηλαδή των υπάρχουσών σχέσεων εξουσίας και ιδιοκτησίας, παρά ως ένα όργανο προστασίας των ιδιαίτερων συμφερόντων και δικαιωμάτων των ατόμων.
- γ. Η λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης είναι εξαιρετικά επιλεκτική, όσον αφορά τόσο την παρεχόμενη προστασία αγαθών και συμφερόντων, όσο και τη διαδικασία εγκληματοποίησης και στρατολόγησης της πελατείας του συστήματος (εγκληματικός πληθυσμός). Η ποινική δικαιοσύνη στρέφεται κυρίως στις λαϊκές τάξεις και ειδικότερα στις περισσότερο ανίσχυρες κοινωνικές ομάδες, όπως προκύπτει εμφανώς από την κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού των φυλακών, μολονότι οι κοινωνικά αρνητικές συμπεριφορές είναι διαδεδομένες σ' όλα τα κοινωνικά στρώματα και οι πιο σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιτελούνται από άτομα, τα οποία ανήκουν στις κυρίαρχες ομάδες.
- δ. Το τιμωρητικό σύστημα δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από εκείνα τα οποία διατείνεται ότι επιλύει. Παράγει συγκρούσεις αντί να τις διευθετεί και συχνά οι ίδιες συγκρούσεις επανεμφανίζονται σε πιο σοβαρές μορφές στο αρχικό πλαίσιο ή εκδηλώνονται νέες συγκρούσεις, ως αποτέλεσμα της ποινικής παρέμβασης, στο ίδιο ή σε διαφορετικό πλαίσιο.
- ε. Το τιμωρητικό σύστημα, λόγω της οργανωτικής δομής και του τρόπου λειτουργίας του, είναι εντελώς ακατάλληλο να επιτελέσει τις κοινωνικά επωφελείς λειτουργίες, τις οποίες διακηρύσσει. Τις λειτουργίες, δηλαδή εκείνες που βρίσκονται στο κέντρο της ιδεολογίας της κοινωνικής άμυνας και των ωφελιμιστικών θεωριών της ποινής. Ειδικότερα για τη φυλάκιση, ως κύρια και χαρακτηριστική των σύγχρονων τιμωρητικών συστημάτων ποινή, έχει διαπιστωθεί ιστορικά η αποτυχία βασικών διακηρυγμένων λειτουργιών της, όπως είναι η συγκράτηση και η καταπολέμηση της εγκληματικότητας, και η επανακοινωνικοποίηση του εγκληματία. Η φυλακή χρησιμεύει κυρίως στο διαχωρισμό και τη διαχείριση της «εγκληματικότητας» ενός τμήματος των συγκρούσεων που υπάρχουν στην κοινωνία. Η φυλακή επίσης

χρησιμεύει στην παραγωγή και αναπαραγωγή των «εγκληματιών», δηλαδή στη στρατολόγηση ενός μικρού πληθυσμού ανάμεσα στον πολύ ευρύτερο πληθυσμό των παραβατών, ο οποίος προέρχεται από τα πιο αδύναμα και περιθωριακά τμήματα της κοινωνίας. Τέλος, η φυλακή χρησιμεύει για να αναπαριστά ως ομαλότητα τις σχέσεις ανισότητας που υπάρχουν στην κοινωνία και στην υλική και ιδεολογική αναπαραγωγή τους.

4. Προτάσεις

Η ανάγκη για μια **αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής** εμφανίζεται επείγουσα και επιτακτική. Αντί για τη συνταγματική αρχή «ουδέν έγκλημα, ουδεμία ποινή άνευ νόμου» (*nullum crimen nulla poena sine lege*) διαγράφεται ο κίνδυνος βαθμιαίας καθιέρωσης στην πράξη της ολοκληρωτικής αρχής «ουδείς νόμος, ουδείς πολίτης άνευ ποινής» (*nulla lex nullus civis sine poena*)³⁶⁵.

Η ασταθής ισορροπία μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας συνιστά μια βαθιά σκιά που γίνεται ακόμα πιο σκοτεινή, αφού το παγκόσμιο νομικό δίκτυο ασφάλειας δεν αφήνει έξω από τις ρυθμίσεις του καμμία σχεδόν από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και ελευθερίες (από την κίνηση μέχρι την έκφραση κι από τα προσωπικά δεδομένα μέχρι τις πολιτικές πεποιθήσεις³⁶⁶).

Ο Gary Marx³⁶⁷, αποδίδει επιτυχημένα όλο το φάσμα του ελέγχου που ασκείται μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας κάνοντας συγκεκριμένη αναφορά στο τραγούδι του συγκροτήματος Police:

Every breath you take (ανάλυση της αναπνοής)
Every move you make (ανιχνευτής κίνησης)
Every bond you break (πολυγράφος – συσκευή ανίχνευσης του ψεύδους)
Every step you take (ηλεκτρονικό περιλαίμιο ή βραχιόλι)
Every single day (διαρκής επιτήρηση)
Every word you say (κοριοί, μικρόφωνα, παγιδευμένα τηλέφωνα)
Every night you stay (ενισχυτής φωτισμού)
Every vow you break (ανάλυση φωνής)
Every smile you take (ανάλυση κυμάτων του εγκεφάλου)
Every claim you make (ανάλυση μέσω υπολογιστή)
I'll be watching you (επιτήρηση μέσω video).

³⁶⁵ Ν. Κουράκης, «Η “αποκλιμάκωση” της Ποινικής Καταστολής, Όροι και Όρια», στον τόμο ΜΝΗΜΗ Χωραφά, Γάφου, Γαρδίκια, τ. Β', 1986, σ. 154.

³⁶⁶ Γ. Πανούσης, «Ανασφάλεια - Το «σκιάχτρο» της παγκοσμιοποίησης», Ποινική Δικαιοσύνη 10/2004, σ. 1157.

³⁶⁷ Α. Χαΐδου, ό.π. 2002, σ.σ. 89, 90.

Επειδή η ολοκληρωτική κατάργηση της ποινικής καταστολής για τις παρούσες συνθήκες τουλάχιστον κρίνεται ουτοπική και απασχολεί ρομαντικές μόνον θεωρήσεις, άμεσος στόχος πρέπει να αποτελέσει η περιστολή, ο περιορισμός και η εκλογίκευση της ποινικής καταστολής, η οποία γνωρίζει στις μέρες μας ιδιαίτερη σκλήρυνση³⁶⁸. Όσο η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που γεννούν την εγκληματικότητα θα στηρίζεται στην ποινική καταστολή, τόσο θα αποδεικνύεται καθημερινά το αλυσιτελές και επικίνδυνο μιας τέτοιας προσέγγισης³⁶⁹.

Μέτρα, όμως, μπορεί και πρέπει να πάρει η πολιτεία. Μέτρα κοινωνικής πρόληψης και όχι καταστολής. Πριν αναχθεί σε δήμιο θα πρέπει να κάνει την αυτοκριτική της. Να αποδειχθεί τη συνυπευθυνότητα της³⁷⁰. Ο Αριστόβουλος Μάνεσης³⁷¹ επισήμανε καίρια ότι η πρακτική σημασία του «Κράτους Δικαίου», που αφ' ενός μεν αποτελεί ιστορική κατάκτηση και αφ' ετέρου εγγύηση της πολιτικής ελευθερίας, παραμένει ακέραιη ιδίως στην εποχή μας όπου οι κατασταλτικοί και ιδεολογικοί μηχανισμοί των σημερινών κρατών είναι τεχνικά άρτιοι, τεράστιοι και καταθλιπτικοί.

Η μείωση και η εκλογίκευση της Ποινικής Καταστολής πρέπει να αποτελεί αίτημα κάθε φιλελεύθερης και δημοκρατικής κοινωνίας. Κατάχρηση στην άσκηση της εξουσίας αναφορικά με τον τομέα της ποινικής καταστολής υπάρχει όταν, πέρα από την αναγκαία για τη συντήρηση της κοινωνίας προστασία των εννόμων αγαθών, η ποινική καταστολή επεκτείνεται και σε πράξεις που δεν προσβάλλουν υπαρκτά έννομα αγαθά, αλλά συνιστούν απλώς έκφραση ενός ανεπιθύμητου για την κρατική εξουσία φρονήματος³⁷².

Με την ποινικοποίηση αυτών των πράξεων η εξουσία δεν προστατεύει ατομικά ή κοινωνικά αγαθά αλλά ελέγχει το φρόνημα των πολιτών. Η συρρίκνωση της ποινικής καταστολής είτε ως απεγκληματοποίηση είτε ως αποποινικοποίηση, όπου και σε όποια έκταση πραγματοποιήθηκε μέχρι σήμερα, ούτε την κρατική εξουσία εκμηδένισε, ούτε το νομικό και κοινωνικό καθεστώς ανέτρεψε³⁷³.

³⁶⁸ Σ. Αλεξιάδης, «Εγκληματολογία», Δ' Έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σ.σ. 314-316.

³⁶⁹ Ι. Φαρσεδάκης, L. Hulsman, I. Bernat se celis, Άστοχες ποινές. Το ποινικό σύστημα υπό αμφισβήτηση, μτφρ. Γ. Νικολόπουλου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1997, σ. (πρόλογος).

³⁷⁰ Ι. Φαρσεδάκης, «Η «ποινή» του θανάτου» στο Ν. Ε. Κουράκης (επιμ.-εκδ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Ποινικά 42, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 1994, σ. 268.

³⁷¹ Γ. Αναγνωστόπουλος, «Αποτελεσματικότητα της Ποινικής Καταστολής και Αρχή του Κράτους Δικαίου», στο Ν. Ε. Κουράκης (επιμ.-εκδ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Ποινικά 42, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 1994, σ. 171.

³⁷² Ι. Μανωλεδάκης, «Η κατάχρηση της Ποινικής Καταστολής», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 3-4/1989, σ. 45.

³⁷³ Ι. Μανωλεδάκης, ό.π., σ. 44.

Παράλληλα, η τυποποίηση σε έγκλημα συγκεκριμένης ανθρωπίνης συμπεριφοράς αποτελεί εξαιρετικής σημασίας πράξη νομοθετικής πολιτικής που πρέπει να ασκείται με ιδιαίτερη φειδώ και υπευθυνότητα³⁷⁴. Η προσφυγή στην ποινική καταστολή πρέπει να αποτελεί το τελευταίο καταφύγιο της έννομης τάξης, διότι είναι το επαχθέστερο μέσο. Κατά τον Ν. Χωραφά³⁷⁵ «*Perreat delictum*» δεν σημαίνει «*nivata roena*». Η αρχή ότι η ποινή πρέπει ν' αποτελεί το έσχατο καταφύγιο (*ultimum refugium*, *ultimum remedium*, *ultima ratio*) της έννομης τάξης στον αγώνα της κατά του αδίκου παραμένει βέβαια πάντοτε σεβαστή στο βάθος της.

Ήδη σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες οι ποινές κατά της ελευθερίας είναι το τελευταίο καταφύγιο (*ultimum refugio*). Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι η ποινή που υπερβαίνει τα 10 έτη σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη επιβάλλεται σε λιγότερο από 6% των περιπτώσεων έναντι 36% στην Ελλάδα.

Συμπερασματικά, σημειώνουμε ότι, οι αρχές³⁷⁶ στις οποίες θα πρέπει να στηριχθεί η πολιτειακή δράση θα πρέπει να είναι: ο σεβασμός στα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου και η συμμόρφωση προς τις επιταγές μιας ορθής Αντεγκληματικής Πολιτικής. Στόχοι μιας τέτοιας Αντεγκληματικής Πολιτικής δεν μπορεί παρά να είναι: η πρόληψη του εγκλήματος και η εμπέδωση του αισθήματος ασφαλείας στους πολίτες, η καταστολή του, η προστασία και ικανοποίηση των θυμάτων των εγκλημάτων και η κοινωνική ένταξη των εγκληματιών.

Βάση της αντιμετώπισής του εγκληματικού ζητήματος θα πρέπει να αποτελέσει η πρόληψη, ιδιαίτερα η κοινωνική. Σε περίπτωση αποτυχίας της, επιβάλλεται η αποτελεσματική καταστολή του εγκλήματος και η σύμφωνη με τις βασικές αρχές ενός κράτους δικαίου μεταχείριση των εγκληματιών. Η σημερινή κατάσταση ανισορροπίας που παρουσιάζεται, μεταξύ ενός υπερανάπτυγμένου–και παραταύτα, αναποτελεσματικού–τομέα κρατικής καταστολής και ενός, ουσιαστικώς ανυπάρχοντος, τομέα πρόληψης της εγκληματικότητας, πρέπει να παύσει να υπάρχει.

Ποινική πρόληψη

Με την κατάρρευση (ή συρρίκνωση) του Κράτους-Πρόνοιας³⁷⁷, η πρόληψη της εγκληματικότητας στηρίζεται πλέον, κατά κύριο λόγο, στις μεθόδους περιστασιακής πρόληψης, που προσπαθεί ν' αποφύγει τις ευκαιρίες διάπραξης αδικημάτων και να επιτύχει στην ασφαλή σύλληψη των ενόχων με την κατάλληλη διαρρύθμιση του περιβάλλοντος. Ο εξοπλισμός οικιών και επαγγελματικών εγκαταστάσεων με κάθε

³⁷⁴ Ι. Μανωλεδάκης, ό.π., σ. 45.

³⁷⁵ Ν.Α. Χωραφά, Ποινικόν Δίκαιον, τ. Α', εκδ. 9^η, (επιμ. Σταμάτη), Αθήνα, Αφοί Σάκκουλα, 1978, σ. 52.

³⁷⁶ Ι. Φαρσεδάκη, ό.π., Ποινική Δικαιοσύνη 3/1998, σ. 236.

³⁷⁷ Α. Τσήτσουρα, ό.π. 2003, σ. 1415.

είδους μηχανισμούς, συναγερμούς και άλλα αμυντικά μέσα, η ανάπτυξη ιδιωτικών εταιρειών ασφαλείας αποτελούν χαρακτηριστικά της περιστασιακής πρόληψης.

Φαινόμενα σαν αυτά που παρατηρούνται στις Η.Π.Α. (ιδιωτικές πόλεις, στο πλαίσιο μεγάλων πόλεων, περιτοιχισμένες και φυλασσόμενες από ισχυρές ιδιωτικές μονάδες ασφαλείας) δεν έχουν ακόμη φθάσει στην Ευρώπη αλλά πιθανόν να μην αργήσουν. Η διαμόρφωση της ποινικής πρόληψης, στο πλαίσιο της οικονομίας (και κοινωνίας) της αγοράς και της παγκοσμιοποίησης, διαφέρει ανάλογα με τους τομείς της εγκληματικότητας.

1. Στο πεδίο της κοινής εγκληματικότητας (αδικήματα κατά της ζωής και της ατομικής ακεραιότητας, κατά της περιουσίας, κατά των ηθών κ.λ.π.), η καταστολή σκληραίνει και απομακρύνεται από την εξατομικευμένη μεταχείριση του εγκληματία. Τα υποκατάστατα της φυλάκισης (π.χ. υπό όρους αναστολή με επιτήρηση) επιβάλλονται σπανιότερα εφόσον η δυσκολία εξεύρεσης εργασίας για τον κατάδικο – λόγω της ανεργίας- δυσχεραίνει την εφαρμογή τους. Αντίθετα, πολλαπλασιάζεται η επιβολή στερητικών της ελευθερίας ποινών, ως εκφοβισμός ή ως εξουδετέρωση (ιδίως όταν είναι μακροχρόνιες)³⁷⁸, ακόμη και ως μέτρο αντιμετώπισης της ανεργίας.

Η κοινή γνώμη, εξημμένη από τις οικονομικές δυσχέρειες, επικροτεί συχνά το κλίμα της αυστηρής καταστολής, που συνδυάζεται συχνά με ρατσιστικές τάσεις: οι μετανάστες ή οι πρόσφυγες (που παίρνουν μερικές θέσεις εργασίας) θεωρούνται ως ιδιαίτερα υπεύθυνοι για την εγκληματικότητα!

Τέλος, οι γενετικές θεωρίες, που αναπτύχθηκαν κατά τα τελευταία χρόνια, χρησιμοποιούνται σαν πρόσχημα για την εγκατάλειψη κάθε πολιτικής που αποβλέπει στην εξάλειψη των κοινωνικών αιτίων της εγκληματικότητας και την κοινωνική επανένταξη των καταδίκων. Εφόσον τα αίτια βρίσκονται στην ιδιοσυσχισία του εγκληματία κάθε προσπάθεια βελτίωσης της συμπεριφοράς του είναι μάταιη!

Παρά τις προσπάθειες του Συμβουλίου της Ευρώπης και άλλων διεθνών οργανισμών για την προώθηση εναλλακτικών μέτρων της φυλάκισης σε πολλές χώρες ο σωφρονιστικός πληθυσμός αυξάνει διαρκώς και δημιουργούνται στις φυλακές συνθήκες που δεν διαφέρουν από τις απάνθρωπες και εξευτελιστικές ποινές.

Δυστυχώς, όμως, τα μέτρα κοινωνικής πρόνοιας που σε πολλά κράτη, ιδίως ευρωπαϊκά, εφαρμόσθηκαν επί αρκετές δεκαετίες, μειώνονται συχνά υπό την επίδραση των νεοφιλελευθέρων ιδεών. Παρ' όλη την επίδραση των διεθνών συμφωνιών (π.χ. Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης, Σύμφωνο για τα Οικονομικά Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα του Ο.Η.Ε., Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων της Ε.Ε.), τα ατομικά δικαιώματα διαρκώς συρρικνώνονται.

³⁷⁸ Α. Τσήτσουρα, ό.π. 2003, σ. 1416.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην εποχή μας, τόσο στην Αμερική όσο και στην Ευρώπη³⁷⁹, οι δημοκρατικές ελευθερίες δεν απειλούνται απλώς από μελλοντικούς περιορισμούς τους, αλλά έχουν ήδη τεθεί σε αναστολή από αυτούς ακριβώς που κόπτονται για να τις «μεταφυτεύσουν» σε άλλες περιοχές του πλανήτη. Όπως διαπιστώνει ο Ιταλός φιλόσοφος Τζιόρτζιο Αγκαμπέν: *«στο όνομα της υποθετικής παγκόσμιας δημοκρατικής εκστρατείας, το σύγχρονο «κράτος δικαίου» μετατρέπεται σε αντιδημοκρατικό «κράτος έκτακτης ανάγκης», με ασαφή ημερομηνία λήξεως σε αμφότερες τις πλευρές του Ατλαντικού, σε συνθήκες «παγκόσμιου εμφυλίου πολέμου» και γενικευμένης «ανομίας».* Οι προβλεπόμενες συνταγματικές και δημοκρατικές εγγυήσεις αναστέλλονται, ενώ η εκτελεστική εξουσία αυτοανακηρύσσεται εκτός νομοθετικού και δικαστικού ελέγχου. Αυτό δε συνιστά απλή ενδεχόμενη απειλή, αλλά πραγματικότητα σε εξέλιξη, την οποία οι «δημοκρατικοί φονταμενταλιστές» όχι μόνον παρασιωπούν, αλλά και, αντιθέτως, προωθούν.

Με πρόσχημα την προστασία της Δημοκρατίας από την τρομοκρατία, τα δημοκρατικά δικαιώματα διαβάλλονται εκ των άνω, αποδυναμώνονται, τόσο στην εκείθεν πλευρά του Ατλαντικού όσο και στην εντεύθεν. Η βιομετρική σφράγιση, καταγραφή και επιτήρηση των πολιτών παραπέμπει σε εφιαλτικές εποχές του παρελθόντος. Αρκετοί πολίτες αποδέχονται ήδη οικειοθελώς να παρακολουθούνται απερίοριστα, εάν αυτό αποτελεί το αναγκαίο αντάλλαγμα για την ασφάλειά τους. Όμως, ενώ οι εκ των άνω παρακολουθήσεις επεκτείνονται, η ασφάλεια δεν ενισχύεται, αλλά αποδυναμώνεται. Πολίτες συλλαμβάνονται και κρατούνται απερίοριστα σε άγνωστα μέρη, χωρίς ν'ανακοινώνεται το όνομά τους, χωρίς διατύπωση κατηγορίας, χωρίς δικαίωμα δικηγόρου και υποβάλλονται σε ταπεινωτικές και διεθνώς απαγορευμένες ανακριτικές μεθόδους. Οι αθώοι φαντάζονται ότι αυτά συμβαίνουν στους ενόχους και δε διανοούνται ότι, όταν ο μηχανισμός της εξουσίας κινείται χωρίς δημοκρατικές εγγυήσεις, η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των δύο κατηγοριών πολιτών είναι δυσδιάκριτη.

Υπάρχουν τόποι, κράτησης, ανάκρισης και εγκλεισμού «εκτός νόμου»³⁸⁰, εκτός του διεθνούς δικαίου, εν ονόματι της ασφάλειας του πολίτη από την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα. Το Δίκαιο, δυστυχώς, αποκλίνει από τη μακρά παράδοση του Φυσικού Δικαίου που έχει τις απαρχές του στην αρχαία Ελλάδα και διαποτίζει τις ρίζες του Ευρωπαϊκού πολιτισμού. Αποκλίνει από την ουμανιστική κληρονομιά του

³⁷⁹ Κ. Βεργόπουλου, «Ποιος απειλεί τις ατομικές ελευθερίες, Θρησκευτικός και Δημοκρατικός Φανταμενταλισμός», Ελευθεροτυπία, Παρασκευή 17.2.2006, σ. 9.

³⁸⁰ Ν. Παρασκευόπουλος, «Εκτός νόμου ο ποινικός έλεγχος – όψεις μιας απορρύθμισης», Εφ. Ελευθεροτυπία, Τετάρτη 22.2.2006, σ. 9.

Διαφωτισμού³⁸¹ και από τις πολιτικές παρακαταθήκες της Γαλλικής Επανάστασης. Αποκλίνει από την παράδοση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία έχει θεμελιωθεί στον απόλυτο σεβασμό της ανθρώπινης ύπαρξης ως φυσικής και ηθικής οντότητας, υποσκάπτοντας κατ'αυτό τον τρόπο τις ατομικές ελευθερίες και τα θεμέλια του κράτους δικαίου.

Στο πλαίσιο αυτό κινούμενη, η πρόσφατη αμερικανική και ευρωπαϊκή εμπειρία διδάσκει ότι οι μέθοδοι μηδενικής ανοχής επιτυγχάνουν τη χωρική μετατόπιση ή την ποινική μετεξέλιξη της μικρομεσαίας εγκληματικότητας, καθώς και την πρόσκαιρη «εκκαθάριση» των εστιών κοινωνικής απειθαρχίας, αλλά σε καμμία από τις περιπτώσεις εφαρμογής τους δε διαπιστώθηκε ουσιαστική επίδρασή τους, μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα, στη μείωση των δεικτών της εγκληματικότητας³⁸². Αντίθετα εισήγαγαν την ποινική μεταχείριση των κοινωνικών προβλημάτων, συνέβαλαν στην ραγδαία αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού, ενίσχυσαν τις στερεοτυπικές κατασκευές σχετικά με την επικινδυνότητα του κοινωνικο-οικονομικού περιθωρίου και προσέδωσαν μια «εκσυγχρονιστική» νομιμοποιητική βάση στην παγκοσμιότητα του πονοπτικού.

Στις 10 Δεκεμβρίου 2001, ημέρα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, δέκα επτά (17) ανεξάρτητοι εμπειρογνώμονες της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, σε κοινή τους δήλωση, εξέφρασαν³⁸³:

«(...) την βαθιά τους ανησυχία σχετικά με τη θέσπιση νομοθεσίας για την αντιτρομοκρατική και εθνική ασφάλεια και άλλων μέτρων που μπορούν να παραβιάσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και στόχο έχουν συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων όπως: τους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τους μετανάστες, τους αιτούντες άσυλο, τους πρόσφυγες, τις θρησκευτικές και τις εθνικές μειονότητες, τους πολιτικούς ακτιβιστές και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης».

Πράγματι, οι ευάλωτες ομάδες ανθρώπων, όπως είναι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, έγιναν ακόμα πιο ευάλωτες μετά την 11^η Σεπτεμβρίου³⁸⁴. Ο αντίκτυπος των αντιτρομοκρατικών μέτρων ήταν άμεσος, όπως αποδεικνύεται από τη σύλληψη και την κράτηση των εκατοντάδων μεταναστών ή των μελών των μειονοτήτων, ειδικά

³⁸¹ Α. Παπαληγούρας, «Να κτίσουμε την Ευρώπη του Δικαίου», Εφ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 7.5.2006, σ. 52.

³⁸² Θ. Παπαθεοδώρου, ό.π., 2002, σ. 274.

³⁸³ Alice Yotopoulos – Maragopoulos and Wolfgang Benedek «Anti-Terrorist Measures and Human Rights», Maragopoulos Foundation for Human Rights, European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston 2004, p. 187.

³⁸⁴ Alice Yotopoulos – Maragopoulos, ό.π., p. 188.

Αράβων και Μουσουλμάνων. Επιπλέον, η μεταναστευτική πολιτική έγινε αυστηρότερη στο όνομα της εθνικής ασφάλειας και όλες οι προσπάθειες για βελτίωση φαίνονται μάταιες. Τα αντιτρομοκρατικά μέτρα έχουν επιπτώσεις στις διαδικασίες ελέγχου των εισερχομένων, γενικότερα στα κριτήρια για την αποδοχή και την απέλασή τους (συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών απομάκρυνσης).

Η επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου δικαιολογημένα προκάλεσε την αντίδραση ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας καθώς ήταν το σημαντικότερο τρομοκρατικό χτύπημα που έχει καταγραφεί στα παγκόσμια χρονικά. Όμως, η παγκόσμια κοινότητα θα πρέπει να αντιδράσει στην τρομοκρατία μόνο με μέσα που είναι σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, θέτοντας ως βάση το σεβασμό των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Ανθρωπιστικού Νόμου. Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα θα πρέπει πάντοτε να αποτελούν τα κύρια πρότυπα για τον προσδιορισμό της αντιτρομοκρατικής πολιτικής, αλλά και της Αντεγκληματικής Πολιτικής γενικότερα.

Παράλληλα, η Αντεγκληματική Πολιτική οφείλει να εγκαταλείψει τη στερητική της ελευθερίας ποινή, η οποία από ποινή-κανόνας πρέπει να γίνει ποινή-εξαίρεση για ελάχιστες περιπτώσεις³⁸⁵. Τούτο θα αποτελέσει την αποτελεσματικότερη προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των παραβατών του Ποινικού Νόμου. Η νέα ιδεολογία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τη διεθνή και εθνική της διάσταση, πρέπει να διαπερνά κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα σε όλες τις εκφάνσεις της.

Σύμφωνα με τον Επίτροπο των Ηνωμένων Εθνών, η έκθεση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που τιτλοφορείται «Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα: ένα πλαίσιο ενοποίησης», θα πρέπει να αποτελέσει ένα σημαντικό συστατικό της αντι-τρομοκρατικής στρατηγικής. Ο νόμος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ορίζει ότι οι περιορισμοί πρέπει να είναι ανάλογοι με το νόμιμο στόχο που ακολουθείται (αρχή της αναλογικότητας). Θα πρέπει πάντα να υπάρχει ισορροπία μεταξύ των νόμιμων κινδύνων εθνικής ασφάλειας και του σεβασμού των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ακόμη και κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύγκρουσης, τα μέτρα που παρεκκλίνουν από τις διατάξεις των συνθηκών επιτρέπονται μόνο μέχρι το σημείο που η κατάσταση αποτελεί απειλή για τη ζωή του έθνους. Πρόσφατα Αμερικανικά και Βρετανικά αντι-τρομοκρατικά μέτρα δεν είναι σύμφωνα με τις ανωτέρω αρχές.

Επιπλέον, οι οργανισμοί για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, π.χ. ICCPR άρθρο 4, ορίζουν ότι ορισμένα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 6), η απαγόρευση κατά των βασανιστηρίων ή τη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση (άρθρο 7), η αρχή της νομιμότητας στον τομέα του ποινικού δικαίου (άρθρο 15), η αναγνώριση του καθένα ως άτομο ενώπιον του νόμου (άρθρο 16) και η ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας (το άρθρο 18), δεν πρέπει να παραβιάζονται κάτω από οποιεσδήποτε περιστάσεις.

³⁸⁵ Α. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, ό.π., 1997, σ. 90.

Τώρα, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και τον Οκτώβριο της Μόσχας, ένα βασικό ερώτημα μας ταλανίζει: μήπως η τρομοκρατία και η αντι-τρομοκρατία, όπως νοούνται και πραγματώνονται, οδηγήσουν σε μια νέα εποχή της ανθρωπίνης ιστορίας – την εποχή της κατάργησης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων; Αυτός ο κίνδυνος σίγουρα υπάρχει. **Εντούτοις**, θα μπορούσε να υποστηριχθεί και η αντίθετη άποψη, ότι η 11^η Σεπτεμβρίου θα μπορούσε να είναι μια ευκαιρία για μια νέα, πληρέστερη, πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη δημοκρατία και την ανάπτυξη στον κόσμο μας. Όπως ο Alain Pellet³⁸⁶ τόνισε στην έναρξη του πολέμου κατά του Ιράκ:

«Όταν τα όπλα μιλούν, η φωνή του νόμου σιγά. Ο πόλεμος είναι σύμβολο της αποτυχίας του διεθνούς δικαίου, αλλά δεν είναι ποτέ τόσο νωρίς (ή τόσο αργά) για να αναρωτηθεί κανείς για τις αιτίες του και για να συμβάλει στη δημιουργία ενός αποτελεσματικότερου και ρεαλιστικότερου συστήματος διεθνούς ασφάλειας³⁸⁷».

«Πρέπει πια να γίνει κατανοητό ότι η στέρηση και η άρνηση των δικαιωμάτων στον κόσμο αποτελούν κρίσιμα πεδία μάχης για την ασφάλεια όλων. Εάν πραγματικά επιθυμούμε να εξασφαλίσουμε μεγαλύτερη ασφάλεια και να καταπολεμήσουμε τον τρόμο, θα πρέπει να καταλάβουμε ότι θα πετύχουμε τούτο μόνο εάν καταπολεμήσουμε τη διαφορετικότητα, το μειονέκτημα και την απελπισία».

Κατά συνέπεια, εξαρτάται από εμάς να δράσουμε για να εξασφαλίσουμε ότι η φοβερή τραγωδία της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 και της 23^{ης} Οκτωβρίου του 2002 στη Μόσχα³⁸⁸, μπορούν να οδηγήσουν και σε μερικά θετικά αποτελέσματα. Το οφείλουμε αυτό στα θύματα αυτών των τρομερών πράξεων, σε όλα τα θύματα της τρομοκρατίας, και στα θύματα του Β' παγκόσμιου πολέμου, μετά τον οποίο όλη η ανθρωπότητα ανέμεινε την ειρήνη και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ελευθερίες και κοινωνική δικαιοσύνη) όλων των λαών του πλανήτη, προκειμένου να αποφευχθεί η απάνθρωπη καταστροφή που τα σύγχρονα καταστρεπτικά μέσα μπορούν να παραγάγουν.

Όπως αναφέρει και ο A. Baratta³⁸⁹ η Αντεγκληματική Πολιτική πρέπει να σφυρηλατείται στο πλαίσιο μιας θετικής εγγυητικής λειτουργίας που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ασφάλειας, μιας ασφάλειας που δεν θα περιορίζεται μόνο στην παροχή προστασίας ενάντια στις εγκληματικές συμπεριφορές αλλά και θα εγγυάται τα

³⁸⁶ Alice Yotopoulos – Maragopoulos, ό.π. p. 197.

³⁸⁷ Alice Yotopoulos – Maragopoulos, ό.π. p. 197.

³⁸⁸ Alice Yotopoulos – Maragopoulos, ό.π., p. 198.

³⁸⁹ Ε. Παπαθανασόπουλος, «Νέες προοπτικές στη συγκρότηση ενός δικαστικού ευρωπαϊκού χώρου ασφάλειας και ελευθερίας» στον τιμητικό τόμο για την Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου σ. 1073

βασικά ατομικά δικαιώματα. Η ουσιαστική πραγμάτωση του ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης θα λάβει χώρα μόνο με ισόρροπη φροντίδα για την εγγύηση των ατομικών ελευθεριών, οι οποίες αποτελούν συστατικό στοιχείο αυτού του χώρου.

Κρίνεται, λοιπόν αναγκαία η οικοδόμηση ενός ευρωπαϊκού χώρου δικαίου, αντάξιου της δημοκρατικής ευρωπαϊκής ιστορίας, της πολιτισμικής της κληρονομιάς, των ανθρωπιστικών της αξιών και των κοινωνικών της αγώνων, για ν' απαντήσει για λογαριασμό ολόκληρου του κόσμου στις απειλές που επικρατούν στην παγκόσμια κοινότητα. Να αποτραπεί η δημιουργία νέων κηλίδων του νομικού μας πολιτισμού τύπου Ιράκ³⁹⁰, Αφγανιστάν, Γκουαντάναμο, Αμπού Γκράϊμπ, Βασόρα.

Ο Στήβεν Γουόλτ³⁹¹, καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στη Σχολή Διακυβέρνησης Τζον Φ. Κένεντι του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ, εκτιμά ότι «η Ευρώπη έχει ρόλο να παίξει στην εξάπλωση της δημοκρατίας στον κόσμο». Αν η Ευρώπη σιωπήσει³⁹², θα έχει ακέραια την ευθύνη της έκπτωσης και του εκφυλισμού των δικών της πολιτισμικών και ηθικών αξιών. Στο εφιαλτικό τοπίο που διαμορφώνεται, μένει να δούμε τι θα κάνει η κοινωνία των πολιτών της Ευρώπης. Θα μείνει παθητική και άπραγη ή θα απαντήσει, όπως οι κάτοικοι της Μήλου στους Αθηναίους «συμμάχους» που επεδίωκαν την υποταγή τους: «Εμείς είμαστε ακόμα ελεύθεροι, θα ήμαστε πολύ τιποτένιοι και δειλοί αν δεν κάναμε τα πάντα για να μην υποδουλωθούμε». (Θουκυδίδης, Ε100).

Κράτος³⁹³, όπου η προσωπική ελευθερία των πολιτών υπέχει εξευτελιστικούς είτε υπέρμετρους περιορισμούς, επιβεβλημένους έστω από νόμους καταπιεστικούς, αλλά προπάντων από υπαγορεύσεις διοικητικών οργάνων ή επεμβάσεις κυρωτικών οργάνων, εισδυτικές στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής, χωρίς δικαιολογία σοβαρή από έκτακτη ανάγκη, όπου άρα δεν είναι σεβαστές οι ατομικές ελευθερίες, ή όπου είναι ανεκτός ο άμετρος περιορισμός της προσωπικής ελευθερίας από συμβάσεις με καταθλιπτικούς όρους, δεν δικαιούται να έχει τον τίτλο κράτος-δικαίου.

³⁹⁰ Ν. Κιάος, «Βασανιστήρια: Συνταγή για φόβο και συμμόρφωση Γκουαντάναμο, Αμπού Γκράϊμπ, Βασόρα», Εφ. Ελευθεροτυπία, Πέμπτη 23.2.2006, σ. 9.

³⁹¹ Στίβεν Γουόλτ, «Οι Η.Π.Α. πάσχουν από την «ασθένεια της νίκης», Εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 5.2.2006, σ. Α28.

³⁹² Γ. Παναγοπούλου, [Μυστικές ανακρίσεις και «βελτιωμένα» βασανιστήρια], Εφ. Ελευθεροτυπία, Παρασκευή 24.2.2006, σ. 6.

³⁹³ Κ. Δεσποτόπουλος, «Η έννοια του κράτους δικαίου» ΝΟΒ/1975, έτος 23^ο, τ. 6, σ. 585

Η ελευθερία περιορίζεται με διαδοχικές μικρές υποχωρήσεις³⁹⁴, λιώνει αργά, παρακμάζει και πεθαίνει βήμα, βήμα στην αγκαλιά του κράτους δικαίου και των θεσμών του. Εμπλέκεται στον εφιάλτη της ασφάλειας, στην παράνοια της πρόγνωσης και πρόληψης αναρίθμητων απειλών. Γίνεται άθελα της μια κοντόθωρη ματιά, συμπληρωματική αυταπάτη, ηχώ της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης. Γίνεται, δηλαδή, μια αιχμάλωτη διαδικασία, που φιλοτεχνεί τη νόμιμη και συναινετική προδοσία της ελευθερίας.

Κλείνοντας, ας θυμηθούμε τη ρήση του Benjamin Franklin³⁹⁵:

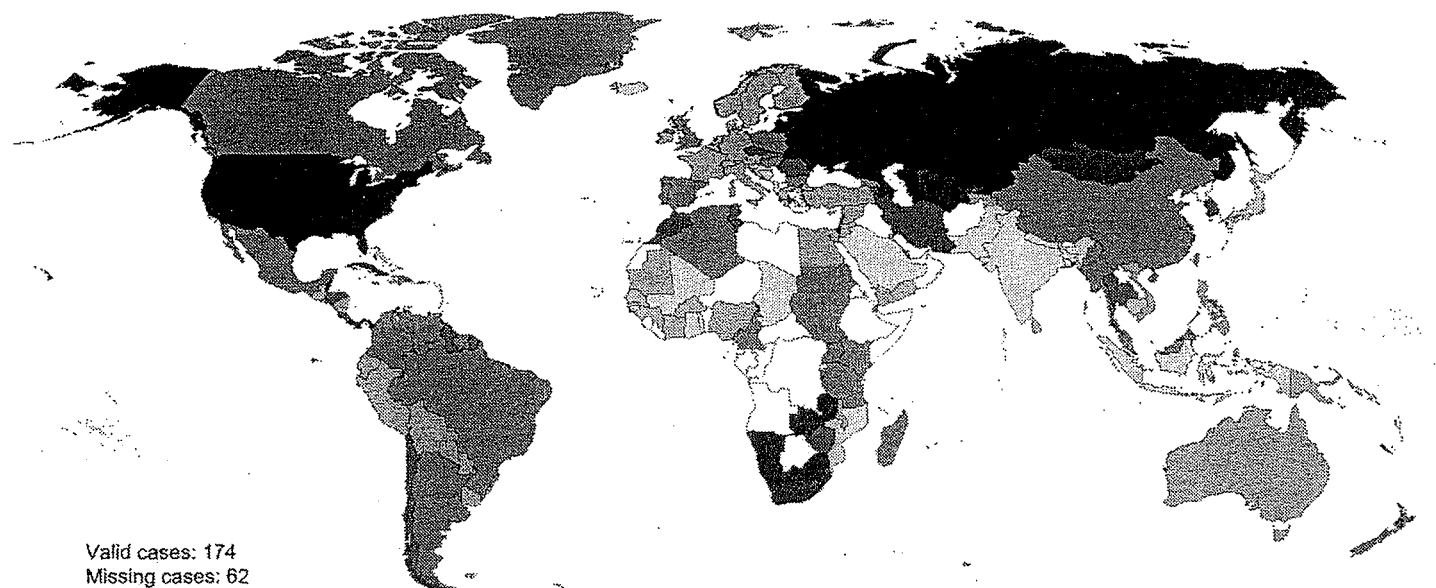
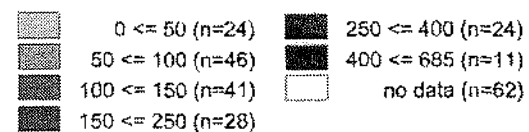
«Εκείνοι που μπορούν να αποποιηθούν ουσιαστική ελευθερία για να αποκομίσουν λίγη προσωρινή ασφάλεια, δεν αξίζουν ούτε την ελευθερία ούτε την ασφάλεια».

³⁹⁴ Γ. Πάχος, «Παγκοσμιοποίηση, Κράτος, Βία», στον τιμητικό τόμο για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη «Δημοκρατία – Ελευθερία – Ασφάλεια, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 92.

³⁹⁵ Α. Yotopoulos – Maragopoulos, ό.π., 2004, σελ.187.

Fig. 1:
World prison population rate 1997/98
– General map –

Prison population rate (n=174)
(per 100,000 of national population)

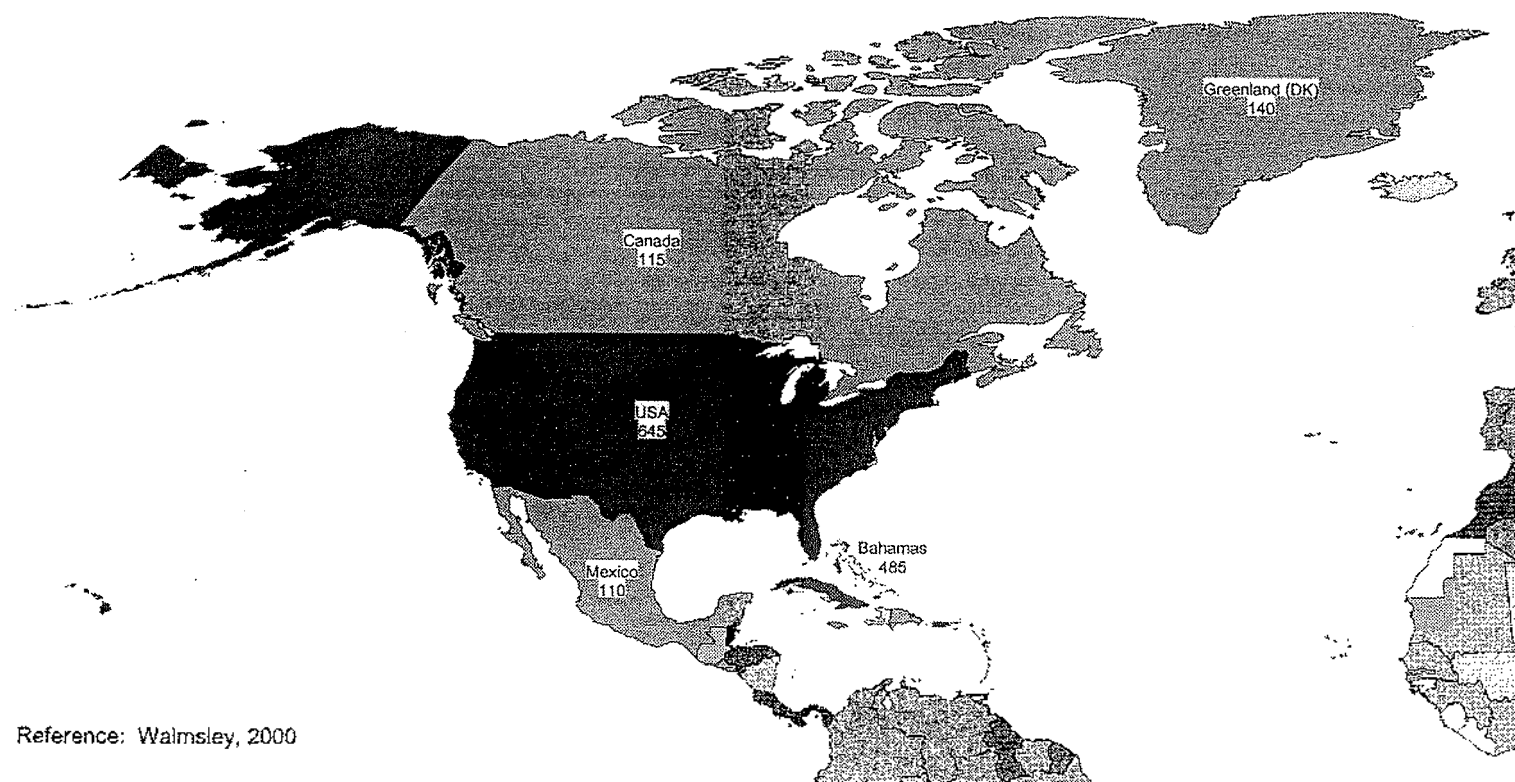
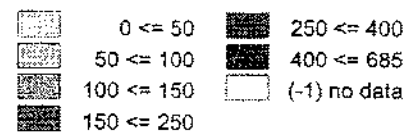

Valid cases: 174
Missing cases: 62
Range: 665
Min: 20
Max: 685

References: Council of Europe, SPACE 97.1; Walmsley 2000

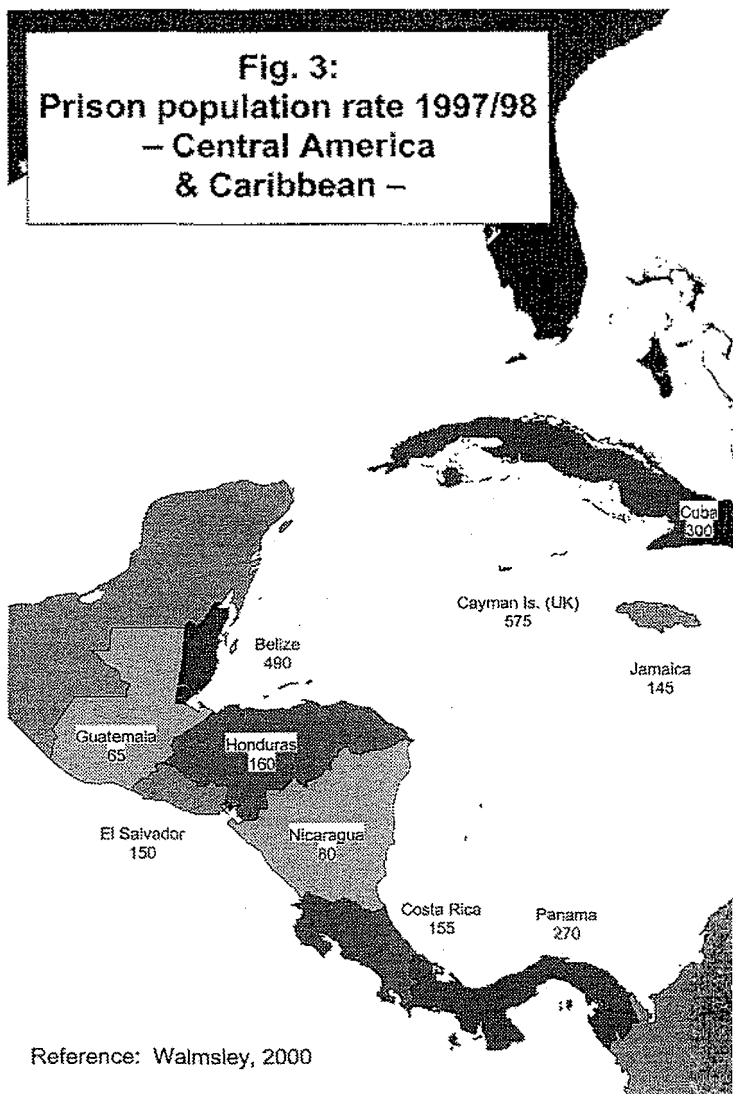
Fig. 2:
Prison population rate 1997/98
– North America, Mexico
& Greenland –

Prison population rate
 (per 100,000 of national population)

Reference: Walmsley, 2000

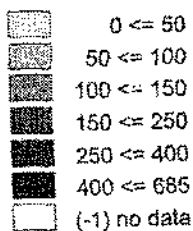
Fig. 3:
Prison population rate 1997/98
– Central America
& Caribbean –

Reference: Walmsley, 2000

Bermuda (UK) ✓
390

Prison population rate (per 100,000 of national population)

Bahamas
485

Turks & Caicos Is.
-1

Virgin Is (UK)
-1

Netherlands Antilles (NL)
365

Puerto Rico (USA)
395

Anguilla
-1

St Kitts & Nevis
250

Antigua & Barbuda
345

Haiti
30

Dominican Republic
135

Virgin Is (USA)
355

Montserrat
-1

Guadeloupe (FR)
160

Dominica
330

Aruba
250

Martinique (FR)
140

St Lucia
225

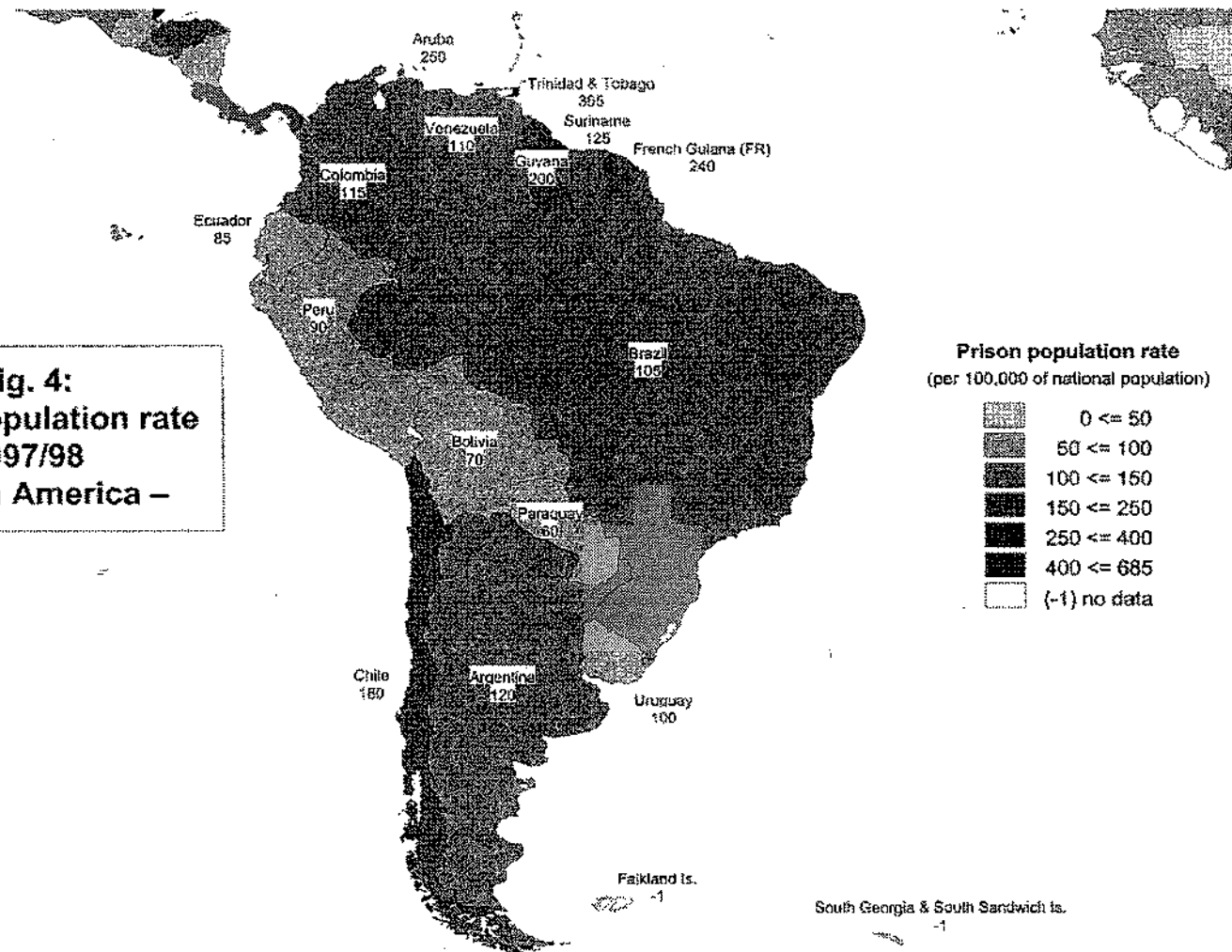
St Vincent & Grenadines
380

Barbados
295

Grenada
330

Trinidad & Tobago
355

Fig. 4:
Prison population rate
1997/98
– South America –

Reference: Walmsley, 2000

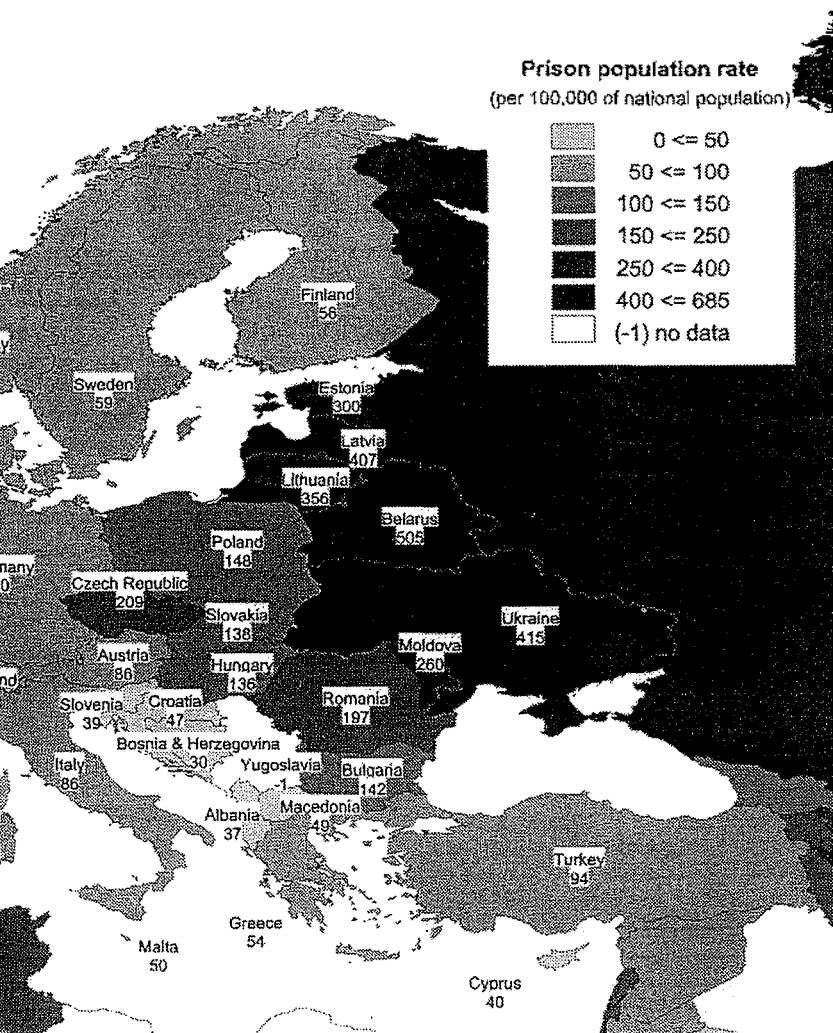
**Fig. 5:
Prison population rate
1997/98
– Europe –**

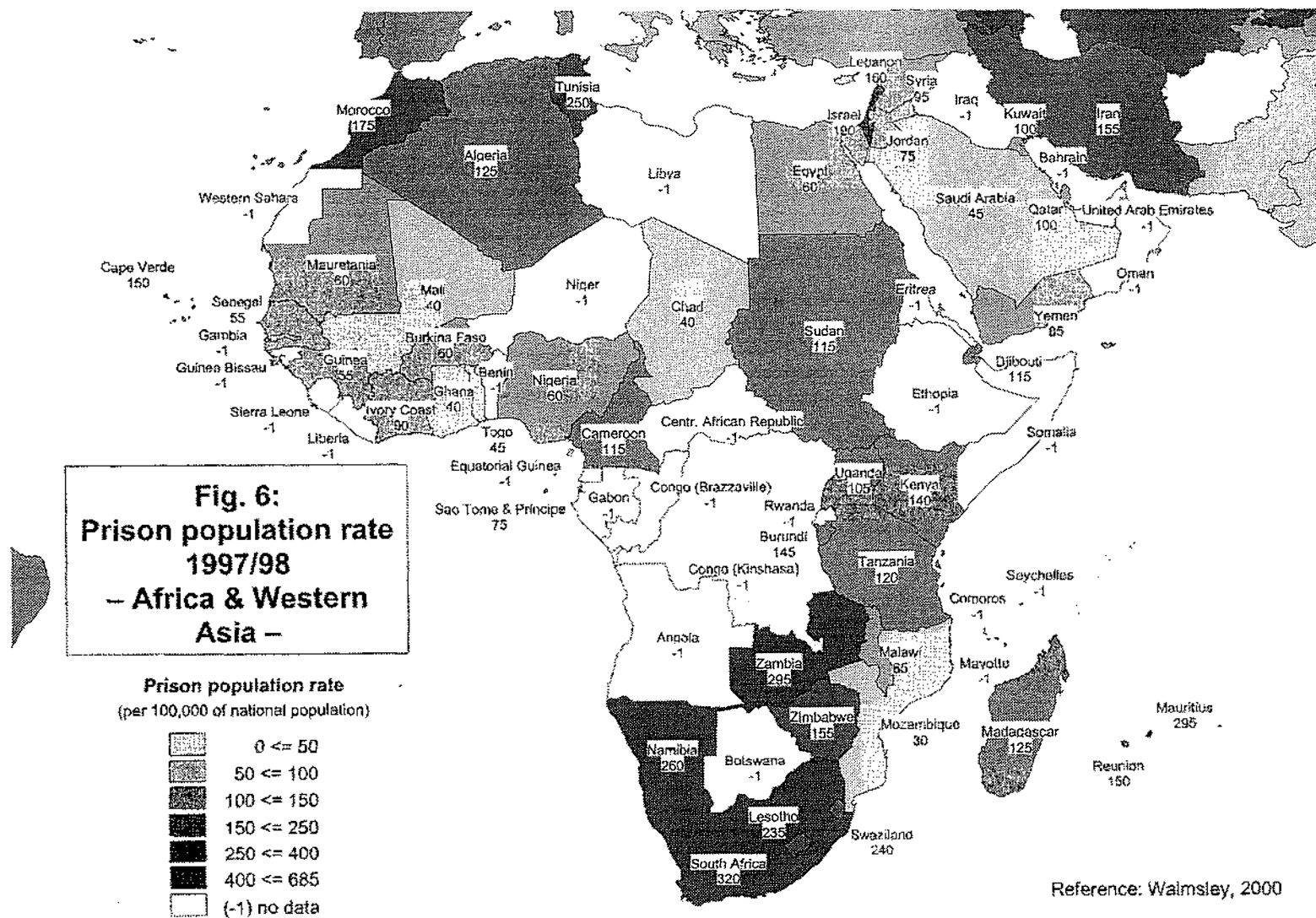

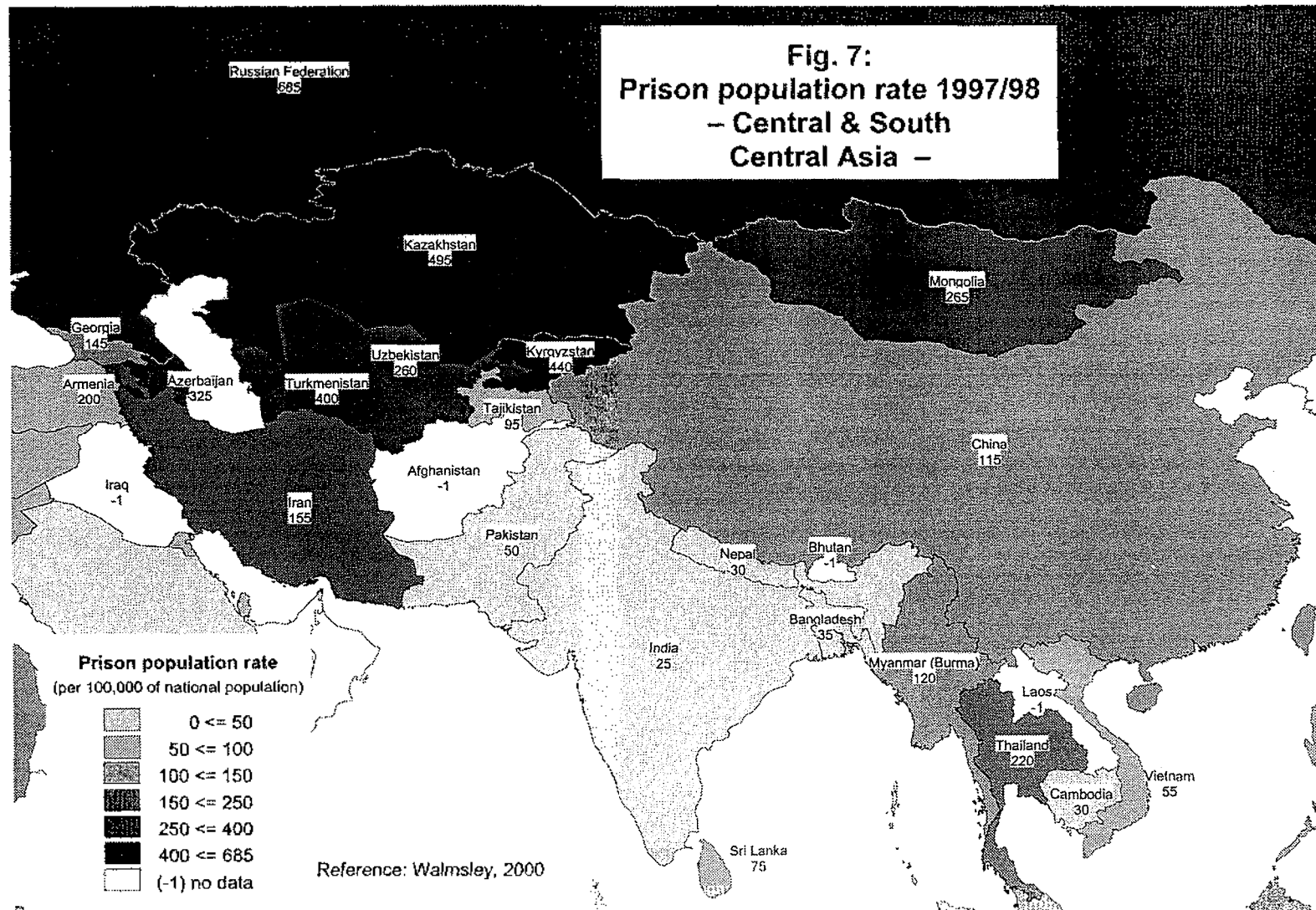
Faeroe Is.
-1

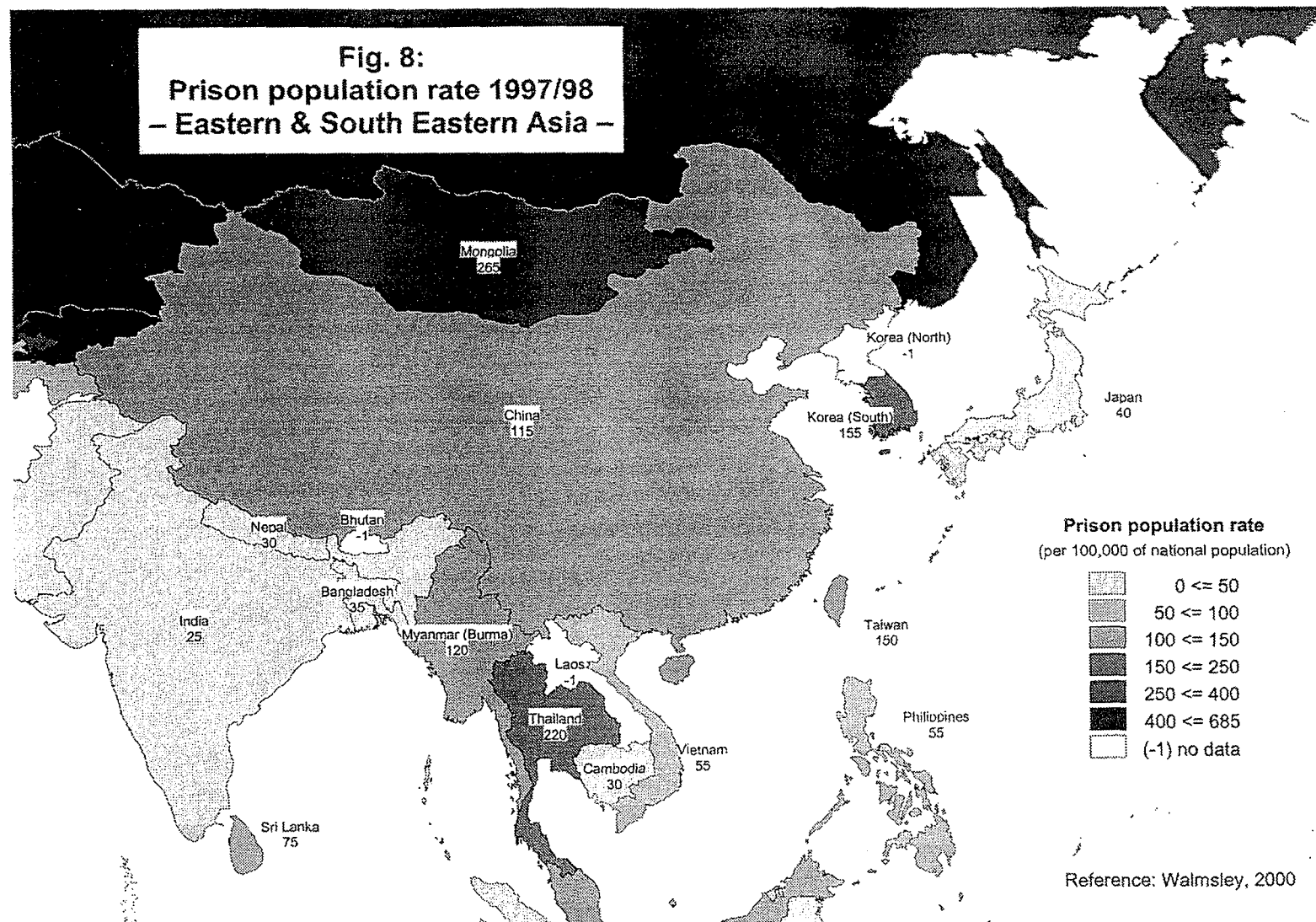

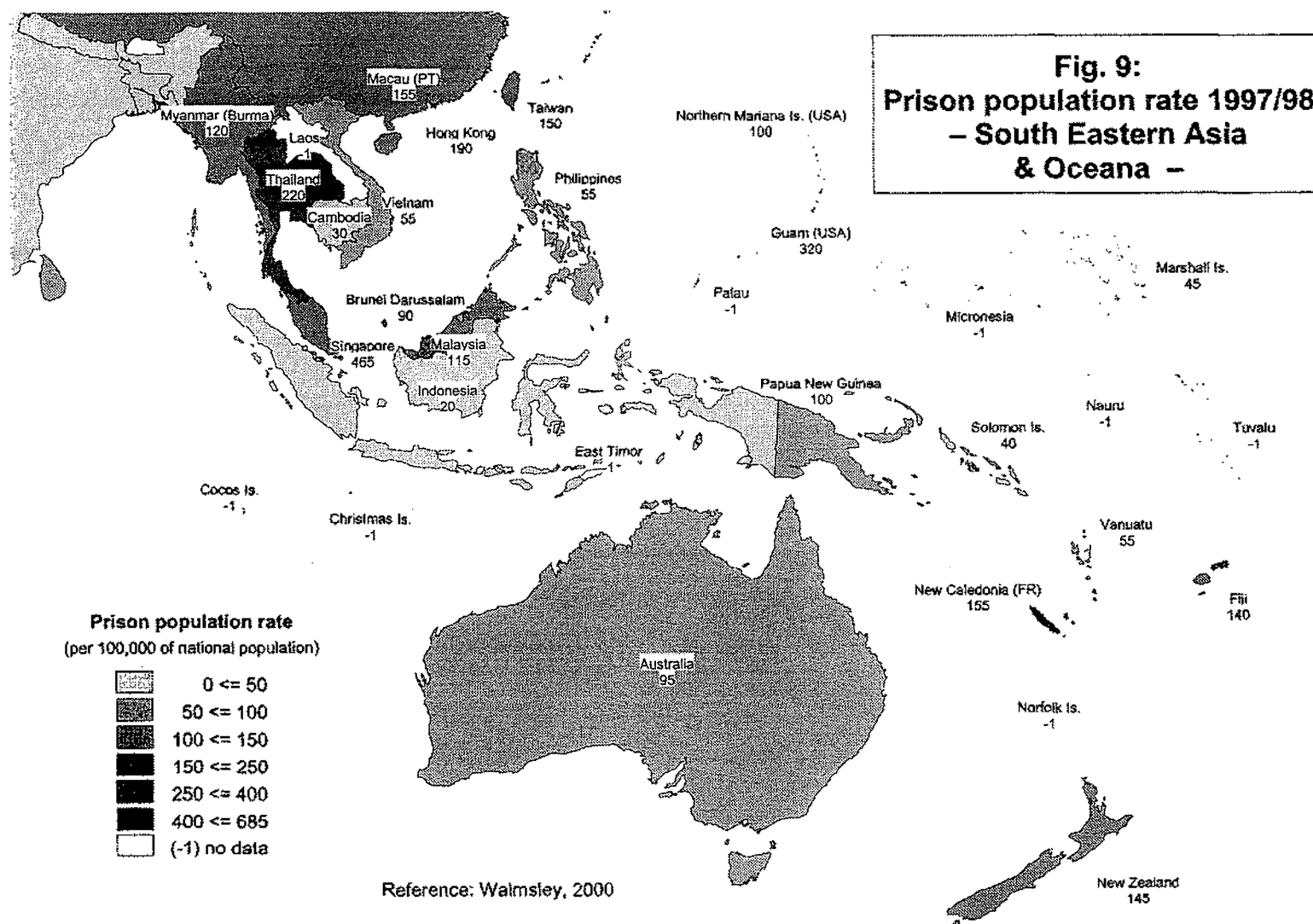
References: Council of Europe,
SPACE 97.1; Walmsley 2000

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Table 1 AFRICA

	Prison population total (no. in penal institutions incl. pre-trial detainees)	Date	Estimated national population	Prison population rate (per 100,000 of national population)	Source of prison population total
Northern Africa					
Algeria	38,868	1/1/04	32.05m	121	NPA
Egypt	c.80,000	/98	66.0m	c.121	Criminal justice expert, Egypt
Libya	11,790	31/7/04	5.7m	207	NPA
Morocco	54,200	8/04	31.1m	174	Moroccan human r'ts c'ttee report
Sudan	c.12,000	3/03	33.2m	c.36	NPA
Tunisia	23,165	31/12/96	9.15m	252	United Nations 5th Survey
Western Africa					
Benin	4,961	30/9/00	6.1m	81	NPA
Burkina Faso	2,800	9/02	12.2m	23	NPA
Cape Verde	755	12/99	423,000	178	NPA
Côte d'Ivoire	10,355	8/3/02	16.6m	62	NPA
Gambia	450	9/02	1.4m	32	NPA
Ghana	11,379	26/12/03	21.25m	54	NPA
Guinea (Conakry)	3,070	mid-02	8.4m	37	NPA
Mali	4,040	2/02	11.9m	34	NPA
Mauritania	1,185	9/03	2.9m	41	US State Dep't human r'ts report
Niger	c.6,000	mid-02	11.6m	c.52	NPA
Nigeria	39,153	29/2/04	126.0m	31	NPA
Senegal	5,360	9/02	9.9m	54	NPA
Togo	3,200	8/03	4.9m	65	Afrol News
Central Africa					
Angola	6,008	4/4/03	13.6m	44	NPA
Cameroon	20,000	6/03	16.0m	125	NPA
Central African Rep.	4,168	/01	3.8m	110	NPA
Chad	3,883	mid-02	8.4m	46	NPA
Congo (Brazzaville)	918	/93	2.4m	38	PRI, from NPA
Dem. Repub. Congo	c.30,000	1/04	52.8m	c.57	Crim. justice experts, D.R.Congo
Sao Tome e Principe	130	4/02	165,000	79	NPA
Eastern Africa					
Burundi	7,914	/03	6.8m	116	Ministry of Justice, Burundi
Comoros	c.200	/98	658,000	c.30	Crim. justice expert, Comoros
Djibouti	384	16/12/99	629,000	61	Min. of Foreign Affairs, Djibouti
Ethiopia	c.66,000	mid-03	70.7m	c.92	Crim. justice expert, Ethiopia
Kenya	55,000	9/04	32.5m	169	Office of Vice President, Kenya
Madagascar	c.19,000	/03	17.4m	c.109	Ministry of Justice, Madagascar
Malawi	8,566	20/11/03	12.2m	70	NPA
Mauritius	2,565	4/03	1.2m	214	NPA
Mozambique	8,812	31/12/99	17.6m	50	UNDP report
Rwanda	112,000*	mid-02	8.1m	- *	NPA
*(Prison population total includes 103,134 held on suspicion of participation in genocide.)					
Seychelles	149	/03	80,000	186	US State Dep't human r'ts report
Tanzania	43,244	1/5/04	37.2m	116	NPA
Uganda	c.21,900	5/02	24.7m	c.89	NPA (15,902)+c.6,000 in local prisons
Zambia	13,200	12/03	10.8m	122	NPA
Zimbabwe	c.20,000	31/12/03	12.9m	c.155	US State Dep't human r'ts report
Mayotte (France)	161	1/12/04	189,000	85	French Ministry of Justice
Réunion (France)	1,054	1/12/04	772,000	137	French Ministry of Justice
Southern Africa					
Botswana	6,105	3/12/04	1.8m	339	NPA
Lesotho	3,000	mid-02	2.1m	143	NPA
Namibia	4,814	31/12/01	1.8m	267	NPA
South Africa	186,739	31/8/04	45.2m	413	NPA
Swaziland	3,245	31/12/02	1.0m	324	NPA

Figures not available

Western Africa: Guinea Bissau, Liberia, Sierra Leone.
Central Africa: Equatorial Guinea, Gabon.
Eastern Africa: Eritrea, Somalia.

Table 2 AMERICAS

	Prison population total (no. in penal institutions incl. pre-trial detainees)	Date	Estimated national population	Prison population rate (per 100,000 of national population)	Source of prison population total
North America					
Canada	36,389*	02-03	31.44m	116	Statistics Canada
	*(Average daily population, including young offenders, 1/4/2002-31/3/2003)				
USA	2,085,620	31/12/03	292.2m	714	US Bureau of Justice Statistics
Bermuda (UK)	343	11/11/03	64,500	532	NPA
Greenland (Denmark)	107	5/10/04	56,400	190	Danish NPA
Central America					
Belize	1,074	/03	256,000	420	US State Dep't human r'ts report
Costa Rica	7,619	11/04	4.3m	177	Ministry of Justice, Costa Rica
El Salvador	12,117	/04	6.6m	184	Int'l Corrections+Prisons Assoc'n
Guatemala	8,307	2/03	12.2m	68	PRI Newsletter 53, 2003
Honduras	11,236	mid-04	7.1m	158	Int'l Corrections+Prisons Assoc'n
Mexico	191,890	28/11/04	105.5m	182	NPA
Nicaragua	5,610	31/10/04	5.6m	100	NPA (excl. those in police lockups)
Panama	10,630	3/03	3.0m	354	Criminal justice expert, Panama
Caribbean					
Antigua & Barbuda	184	24/1/05	68,320	269	NPA
Bahamas	1,280	10/02	312,000	410	NPA
Barbados	992	11/11/03	270,000	367	NPA
Cuba	c.55,000	/03	11.3m	c.487	Nils Christie, Oslo University
Dominica	243	31/12/03	72,000	337	US State Dep't human r'ts report
Dominican Republic	13,836	28/4/04	8.8m	157	NPA
Grenada	237	22/2/05	89,400	265	NPA
Haiti	3,519	/03	8.3m	42	NPA (excl. those in police lockups)
Jamaica	4,744	18/11/03	2.7m	176	NPA
St Kitts & Nevis	195	9/03	47,000	415	US State Dep't human r'ts report
St Lucia	460	8/03	160,000	287	US State Dep't human r'ts report
St Vincent & Grenadines	397	1/2/05	117,000	339	NPA
Trinidad & Tobago	3,991	10/03	1.3m	307	NPA
Aruba (Netherlands)	231	-21/1/05	71,200	324	NPA
Cayman Islands (UK)	187	17/12/04	43,600	429	NPA
Guadeloupe (France)	767	1/12/04	444,000	173	French Ministry of Justice
Martinique (France)	671	1/12/04	396,000	169	French Ministry of Justice
Neth. Antilles (Netherlands)	780	11/98	214,000	364	Dutch NPA
Puerto Rico (US)	15,046	31/12/03	3.9m	386	US Bureau of Justice Statistics
Virgin Islands (UK)	43	19/8/99	20,000	215	Prison reform coordinator, UK Overseas Territories
Virgin Islands (US)	559	31/12/03	114,000	490	US Bureau of Justice Statistics
South America					
Argentina	56,313	31/12/02	38.15m	148	Prison statistics system 'SNEEP'
Bolivia	6,768	12/03	8.9m	76	NPA
Brazil	330,642	6/04	180.7m	183	NPA
Chile	33,098	30/6/02	15.6m	212	NPA, via ILANUD
Colombia	68,545	10/04	45.2m	152	NPA
Ecuador	13,045	/03	13.0m	100	NPA
Guyana	1,295	1/05	768,000	169	NPA
Paraguay	4,088	/99	5.48m	75	ILANUD, from NPA
Peru	32,129	10/04	28.1m	114	NPA
Suriname	1,933	30/6/99	442,000	437	ILANUD, from NPA and others
Uruguay	7,100	9/03	3.4m	209	Criminal justice expert, Uruguay
Venezuela	21,342	8/7/03	25.7m	83	NPA
French Guiana/ Guyane (France)	691	1/12/04	193,000	358	French Ministry of Justice

Table 3 ASIA

	Prison population total (no. in penal institutions incl. pre-trial detainees)	Date	Estimated national population	Prison population rate (per 100,000 of national population)	Source of prison population total
Western Asia					
Bahrain	911	31/12/97	589,000	155	United Nations 6 th Survey
Iraq	c.15,000	4/04	25.2m	c.60	'Washington Times', USA
Israel	13,603	6/9/04	6.5m	209	NPA
Jordan	5,448	2/02	5.15m	106	PRi
Kuwait	c.3,700	/03	2.5m	c.148	US State Dep't human r'ts report
Lebanon	5,375	12/11/04	3.7m	145	NPA
Oman	2,020	/00	2.5m	81	United Nations 7 th Survey
Qatar	570	/00	599,000	95	United Nations 7 th Survey
Saudi Arabia	23,720	/00	21.6m	110	United Nations 7 th Survey
Syria	14,000	/97	15.0m	93	Conference paper, January 1998
United Arab Emirates	c.6,000	12/98	2.4m	c.250	Criminal justice experts in U.A.E
Yemen	14,000*	/98	16.9m	83*	PRi Newsletter 33, 1998
*(government managed prisons only)					
Central Asia					
Kazakhstan	58,300	31/8/03	15.1m	386	Penal Reform International, Almaty
Kyrgyzstan	19,500	3/02	5.0m	390	NPA
Tajikistan	c.10,000	9/03	6.3m	c.159	Criminal justice expert, Tajikistan
Turkmenistan	c.22,000	10/00	4.5m	c.489	BBC, from Interfax
Uzbekistan	48,000	8/03	26.1m	184	NPA
South Central Asia					
Bangladesh	74,170	5/04	149.5m	50	NPA
India	313,635	mid-03	1,065.5m	29	National Human Rights Commission
Iran	133,658	7/04	69.0m	194	NPA
Maldives Is.	1,098*	/96	265,000	414*	Ministry of Justice, Maldives Islands
*(sentenced prisoners only)					
Nepal	7,132	/02	24.2m	29	Penal Reform International
Pakistan	86,000	/04	157.3m	55	Criminal justice expert, Pakistan
Sri Lanka	20,975	31/12/03	19.15m	110	NPA, Asia-Pacific annual conference
South Eastern Asia					
Brunei Darussalam	463	mid-04	366,000	127	NPA, Asia-Pacific annual conference
Cambodia	6,778	mid-04	14.5m	47	NPA, Asia-Pacific annual conference
Indonesia	84,357	9/03	219.9m	38	NPA, Asia-Pacific annual conference
Malaysia	43,424	mid-04	24.9m	174	NPA, Asia-Pacific annual conference
Myanmar (Burma)	c.60,000	04	50.1m	c.120	NPA
Philippines	70,383	/99	74.5m	94	UNAFEL, from crim. just. expert, Phil's
Singapore	16,835*	mid-04	4.3m	392*	NPA, Asia-Pacific annual conference
*(does not include those in drug rehabilitation centres run by the Singapore Prison Service)					
Thailand	168,264	31/12/04	63.85m	264	NPA
Timor-Leste	c.320	1/2/03	778,000	41	UN High Commiss'r for Human Rights
Vietnam	55,000	mid-98	77.6m	71	NPA, Asia-Pacific annual conference
Eastern Asia					
China	1,548,498*	12/03	1,308.7m	118*	NPA, Asia-Pacific annual conference
*(sentenced prisoners only)					
Japan	73,734	1/1/04	127.8m	58	NPA, Asia-Pacific annual conference
Korea (Republic of)	57,902	30/6/04	48.0m	121	NPA, Asia-Pacific annual conference
Mongolia	6,400	mid-04	2.6m	246	NPA, Asia-Pacific annual conference
Taiwan	57,037	11/04	22.7m	251	NPA
Hong Kong (China)	13,226	30/6/04	7.0m	189	NPA
Macau (China)	875	30/6/04	445,000	197	NPA, Asia-Pacific annual conference

Figures not available

South Central Asia: Afghanistan, Bhutan.

South Eastern Asia: Laos.

Eastern Asia: Korea (Democratic People's Republic of North Korea).

Table 4 EUROPE

	Prison population total (no. in penal institutions incl. pre-trial detainees)	Date	Estimated national population	Prison population rate (per 100,000 of national population)	Source of prison population total
Northern Europe					
Denmark	3,774	5/10/04	5.41m	70	NPA
Estonia	4,571	1/4/04	1.35m	339	NPA
Finland	3,719	15/4/04	5.22m	71	NPA
Iceland	115	1/9/04	292,000	39	NPA
Ireland	3,417	30/9/04	4.03m	85	NPA
Latvia	7,796	1/1/05	2.31m	337	NPA
Lithuania	8,063	1/1/04	3.45m	234	NPA
Norway	2,975	1/9/04	4.6m	65	NPA
Sweden	6,755	1/10/03	8.96m	75	NPA
United Kingdom					
– England & Wales	75,320	25/2/05	53.02m	142	NPA
– Northern Ireland	1,275	24/2/05	1.78m	72	NPA
– Scotland	6,742	25/2/05	5.11m	132	NPA
Faeroe Is. (Denmark)	14	5/10/04	46,700	30	Danish NPA
Guernsey (UK)	107	2/12/04	65,100	164	NPA
Isle of Man (UK)	62	24/11/04	74,800	83	NPA
Jersey (UK)	168	26/11/04	90,600	185	NPA
Southern Europe					
Albania	3,778	11/03	3.6m	105	NPA
Andorra	61	1/9/03	67,800	90	C of E Annual Penal Statistics
Bosnia & Herzegovina					
– Federation	1,509	31/1/05	2.6m	58	Ministry of Justice, Federation of B+H
– Republika Srpska	1,052	31/12/04	1.4m	75	Ministry of Justice, B+H Rep. Srpska
Croatia	3,010	30/6/04	4.44m	68	NPA
Greece	8,760	16/12/04	10.65m	82	Ministry of Justice
Italy*	57,046	30/6/04	58.17m	98	NPA
*(by agreement with Italy, persons imprisoned by San Marino and Vatican City are held in Italian prisons.)					
Macedonia (F Yug Rep)	1,598	1/9/03	2.06m	78	C of E Annual Penal Statistics
Malta	278	1/9/03	388,000	72	C of E Annual Penal Statistics
Portugal	13,498	1/12/04	10.54m	128	NPA
Serbia & Montenegro					
– Serbia	7,487	1/9/03	8.1m	92	C of E Annual Penal Statistics
– Montenegro	734	1/9/03	680,000	108	C of E Annual Penal Statistics
– Kosovo	1,182	7/03	1.9m	62	Statistical Office of Kosovo
Slovenia	1,129	24/2/05	2.0m	56	NPA
Spain	59,899	18/2/05	42.93m	140	NPA
Gibraltar (UK)	19	17/12/04	27,800	68	NPA
Western Europe					
Austria	8,700	1/2/05	8.18m	106	NPA
Belgium	9,245	1/3/04	10.5m	88	NPA
France	55,028*	1/12/04	60.14m*	91	French Ministry of Justice
(metropolitan France, excluding departments and territories in Africa, the Americas and Oceania)					
Germany	79,329	31/8/04	82.60m	96	Federal Ministry of Justice
Liechtenstein*	18	1/9/03	34,200	53	C of E Annual Penal Statistics
*(by agreement with Austria, some persons imprisoned by Liechtenstein are held in Austrian prisons.)					
Luxembourg	655	16/2/05	455,300	144	NPA
Monaco*	13	10/98	33,000	39	Information from Pierre Tournier
*(by agreement with France, some persons imprisoned by Monaco are held in French prisons.)					
Netherlands	19,999	1/7/04	16.32m	123	NPA
Switzerland	6,021	1/9/04	7.39m	81	Federal Statistical Office
Europe/Asia					
Armenia	2,866	1/4/04	3.21m	92	NPA
Azerbaijan	16,345	1/9/03	8.24m	198	C of E Annual Penal Statistics
Cyprus	355*	1/9/03	709,000*	50	NPA
* (does not include the internationally unrecognised Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC). Including TRNC the population of Cyprus is estimated at about 809,000 in 2003, plus about 100,000 Turkish settlers.)					
Georgia	7,091	18/8/04	4.3m	165	PRJ
Russian Federation	763,054	1/1/05	143.4m	532	NPA
Turkey	67,772	3/04	71.43m	95	NPA
Central and Eastern Europe					
Belarus	52,500	/03	9.87m	532	Ministry of Internal Affairs
Bulgaria	11,060	1/2/05	7.76m	143	NPA
Czech Republic	18,830	31/1/05	10.22m	184	NPA
Hungary	16,700	20/11/03	10.11m	165	NPA
Moldova	10,729*	1/9/03	3.61m*	297	C of E Annual Penal Statistics
*(does not include the internationally unrecognised Transdniestria. Including Transdniestria the national population of Moldova is estimated at 4.3 millions.)					
Poland	79,087	31/10/04	38.17m	209	NPA
Romania	39,015	11/1/05	21.65m	180	NPA
Slovakia	8,891	8/1/04	5.38m	165	NPA
Ukraine	198,386	1/9/03	47.7m	416	C of E Annual Penal Statistics

Table 5 OCEANIA

	Prison population total (no. in penal institutions incl. pre-trial detainees)	Date	Estimated national population	Prison population rate (per 100,000 of national population)	Source of prison population total
Australia	23,362	mid-04	19.9m	117	NPA, Asia-Pacific annual conference
Fiji	1,083	mid-04	847,000	128	NPA, Asia-Pacific annual conference
Kiribati	81	mid-04	100,800	80	NPA, Asia-Pacific annual conference
Marshall Is.	23	/94	52,000	44	United Nations 5th Survey
Micronesia, Fed States of	39	/97	114,000	34	F S Micronesia Statistical Yearbook
Nauru	6	2/03	12,500	48	'The Grand Island Independent', Nebraska, USA
New Zealand	6,802	mid-04	4.06m	168	NPA, Asia-Pacific annual conference
Palau	103	19/2/03	19,700	523	Ministry of Justice
Papua New Guinea	3,302	mid-02	5.0m	66	NPA, Asia-Pacific annual conference
Samoa	281	12/11/03	178,000	158	NPA
Solomon Is.	275	mid-04	491,000	56	NPA, Asia-Pacific annual conference
Tonga	116	mid-04	110,200	105	NPA, Asia-Pacific annual conference
Tuvalu	6	mid-00	10,800	56	NPA, Asia-Pacific annual conference
Vanuatu	93	mid-03	212,000	44	NPA, Asia-Pacific annual conference
American Samoa (US)	174	31/12/03	57,900	301	US Bureau of Justice Statistics
Cook Is. (NZ)	19	mid-03	21,000	90	NPA, Asia-Pacific annual conference
French Polynesia (France)	327	1/12/04	250,000	131	French Ministry of Justice
Guam (US)	579	31/12/03	164,000	353	US Bureau of Justice Statistics
New Caledonia (France)	286	1/12/04	235,000	122	French Ministry of Justice
Northern Mariana Is. (US)	136	31/12/03	78,400	173	US Bureau of Justice Statistics

Abbreviations

C of E
ILANUD
NPA

Council of Europe
UN Latin American Institute
National prison administration

PRI
UNAFEI
UNDP

Penal Reform International
UN Asia and Far East Institute
UN Development Programme

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

World prison population list

Table 1. Africa

	Total held in penal institutions ¹	Date	Estimated national pop'n	Prison pop'n rate ²	Source of prison population total
Northern Africa					
Algeria	35,737	1996	28.6m	125	Observatoire International des Prisons, 1997
Egypt	c40,000	1996	64.2m	c60	Observatoire International des Prisons, 1997
Morocco	48,600	1997	27.5m	175	Observatoire International des Prisons, 1998
Sudan	32,000	1997	27.9m	115	Paper presented at conference, Jan 98
Tunisia	23,165	31 Dec 96	9.2m	250	United Nations 5th Survey

[No information: Libya]

Western Africa

Burkina Faso	6,100	31 Dec 94	10.2m	60	Mouvement Burkinabise des Droits de l'Homme
Cape Verde	c600	1997	406,000	c150	Criminal justice expert, Cape Verde
Côte d'Ivoire	12,215	31 Dec 93	13.55m	90	United Nations enquiry A/CN.15/1996/16/Add.1)
Ghana	7,076	Dec 96	18.15m	40	Annual report of national prison administration
Guinea	c4,000	1997	7.6m	c55	Penal Reform International Newsletter 29, 1997
Mali	4,384	15 Jan 95	10.6m	40	Observatoire International des Prisons, 1995
Mauretania	1,400	1997	2.4m	60	Paper presented at conference, Jan 98
Nigeria	c70,000	1996	115.0m	c60	Observatoire International des Prisons, 1997
Senegal	4,653	Sep 97	8.8m	55	Observatoire International des Prisons, 1998
Togo	2,043	6 Nov 98	4.4m	45	National prison administration, direct communication

[No information: Benin, Gambia, Guinea Bissau, Liberia, Niger, Sierra Leone]

Eastern Africa

Burundi	9,411	1997	6.4m	145	Observatoire International des Prisons, 1998
Djibouti	c650	1994	566,000	115	Observatoire International des Prisons, 1995
Kenya	41,064	23 Oct 96	28.9m	140	Observatoire International des Prisons, 1997
Madagascar	19,743	1 Sep 97	15.9m	125	Observatoire International des Prisons, 1998
Malawi	6,505	Jul 98	10.4m	65	National prison administration, direct communication
Mauritius	3,239	1997	1.1m	295	National prison administration, direct communication
Mozambique	c4,500	May 94	15.5m	c30	Penal Reform International
Rwanda*					
Tanzania	38,135	1 Aug 98	32.2m	120	National prison administration, direct communication
Uganda	21,971	30 Jun 98	21.3m	105	National prison administration, direct communication
Zambia	27,048	1994	9.2m	295	United Nations 5th Survey
Zimbabwe	18,271	3 Aug 98	11.9m	155	National prison administration, direct communication
Réunion (France)	1,019	1 Oct 98	682,000	150	Publication of French Ministry of Justice

*Some 130,000 people are believed to be held in penal institutions in Rwanda (Penal Reform International Newsletter 32,1998) following the genocide in that country which has created a unique set of circumstances.

[No information: Comoros, Eritrea, Ethiopia, Seychelles, Somalia]

Central Africa

Cameroon	15,903	1997	13.9m	115	Observatoire International des Prisons, 1998
Chad	2,521	Jan 96	6.4m	40	Observatoire International des Prisons, 1997
Sao Tome e Principe	99	1994	130,000	75	United Nations 5th Survey

[No information: Angola, Central African Republic, Congo (Brazzaville), Congo (Kinshasa), Equatorial Guinea, Gabon]

Southern Africa

Lesotho	4,738	31 Dec 94	2.025m	235	United Nations 5th Survey
Namibia	4,397	31 Aug 98	1.7m	260	National prison administration, direct communication
South Africa	142,410	31 Dec 97	44.3m	320	Annual report of national prison administration, 1997
Swaziland	2,221	14 Sep 98	931,000	240	National prison administration, direct communication

¹ Including pre-trial detainees.

² Per 100,000 of national population.

[No information: Botswana]

Table 2. Americas

	Total held in penal institutions ³	Date	Estimated national pop'n	Prison pop'n rate ⁴	Source of prison population total
North America					
Canada	34,166*	1997-98	30.0m	115	Canadian Centre for Justice Statistics, 1998
USA	1,725,842	30 Jun 97	267.5m	645	US Bureau of Justice Statistics, 1998
Bermuda (UK)	225	31 Mar 94	63,000	360	United Nations 5th Survey
Greenland (Denmark)	78	25 Aug 98	56,000	140	Danish prison administration, direct communication
*Average daily population 1 Apr 97 - 31 Mar 98					
Central America					
Belize	1,118	Jan 98	229,000	490	Survey for United Nations by Wendy Singh
Costa Rica	5,495	31 Dec 96	3.55m	155	Marcos Salt, Ministry of Justice, Argentina
El Salvador	8,725	31 Dec 96	5.9m	150	Marcos Salt, Ministry of Justice, Argentina
Guatemala	6,931	31 Dec 96	11.05m	65	Marcos Salt, Ministry of Justice, Argentina
Honduras	9,457	31 Dec 96	5.9m	160	Marcos Salt, Ministry of Justice, Argentina
Mexico	103,262	31 Dec 96	94.9m	110	Marcos Salt, Ministry of Justice, Argentina
Nicaragua	3,692	31 Dec 96	4.5m	80	Paper for ILANUD (UN) meeting, Feb 97
Panama	7,322	31 Dec 96	2.7m	270	Paper for ILANUD (UN) meeting, Feb 97
Caribbean					
Antigua and Barbuda	225	Nov 95	63,000	345	Information from Wendy Singh, PRI
Bahamas	1,401	Jan 98	290,000	485	Survey for United Nations by Wendy Singh
Barbados	772	Jan 98	263,000	295	Survey for United Nations by Wendy Singh
Cuba	c33,000	1997	11.1m	c300	Estimate by Nils Christie, University of Oslo
Dominica	263	Dec 97	74,000	330	Survey for United Nations by Wendy Singh
Dominican Republic	11,114	30 Jan 97	8.1m	135	Penal Reform International Newsletter 31, 1997
Grenada	327	Jan 98	99,000	330	Survey for United Nations by Wendy Singh
Haiti	2,300	Feb 96	7.25m	30	Information from Wendy Singh, PRI
Jamaica	3,629	Jan 98	2.5m	145	Survey for United Nations by Wendy Singh
St Kitts and Nevis	109	Jan 98	43,600	250	Survey for United Nations by Wendy Singh
St Lucia	325	Jan 98	145,000	225	Survey for United Nations by Wendy Singh
St Vincent and Grenadines	420	Jan 98	111,000	380	Survey for United Nations by Wendy Singh
Trinidad and Tobago	4,715	30 Apr 98	1.3m	365	Ministry responsible for prisons, direct communication
Aruba (Netherlands)	223	Nov 98	89,000	250	Dutch Prison Administration, direct communication
Cayman Is. (UK)	210	1997	36,600	575	Penal Reform International Newsletter 30, 1997
Guadeloupe (France)	706	1 Oct 98	444,000	160	Publication of French Ministry of Justice
Martinique (France)	547	1 Oct 98	392,000	140	Publication of French Ministry of Justice
Netherlands Antilles (Neth.)	780	Nov 98	213,000	365	Dutch prison administration, direct communication
Puerto Rico (USA)	14,971	1 Oct 98	3.8m	395	Information from Wendy Singh, PRI
Virgin Is. (USA)	417	31 Dec 97	117,000	355	US Bureau of Justice Statistics, 1998
South America					
Argentina	43,174	31 Dec 96	35.35m	120	Marcos Salt, Ministry of Justice, Argentina
Bolivia	5,412	31 Dec 96	7.7m	70	Marcos Salt, Ministry of Justice, Argentina
Brazil	167,066	31 Dec 97	157.1m	105	Paper by Ministry responsible for prisons, Brazil
Chile	c27,000	1998	14.8m	c180	Criminal justice expert, Chile
Colombia	43,000	1998	37.7m	115	Information from Nils Christie, University of Oslo
Ecuador	9,961	31 Dec 96	11.8m	85	Marcos Salt, Ministry of Justice, Argentina
Guyana	1,697	Jan 98	852,000	200	Survey for United Nations by Wendy Singh
Paraguay	3,097	31 Dec 96	5.1m	60	Survey for United Nations by Wendy Singh
Peru	20,899	1995	23.8m	90	Paper presented at conference, March 98
Suriname	560	Jan 98	440,000	125	Survey for United Nations by Wendy Singh
Uruguay	3,190	1995	3.2m	100	Paper presented at conference, March 98
Venezuela	25,000	1998	23.2m	110	Information from Nils Christie, University of Oslo
French Guiana/ Guyane (France)	347	1 Oct 98	144,000	240	Publication of French Ministry of Justice

³ Including pre-trial detainees.⁴ Per 100,000 of national population.

Table 3. Asia

	Total held in penal institutions ⁵	Date	Estimated national pop'n	Prison pop'n rate ⁶	Source of prison population total
Western Asia					
Israel	10,148	1 Jan 94	5.4m	190	United Nations 5th Survey
Jordan	3,749	31 Dec 93	5.1m	75	United Nations enquiry (A/CN.15/1996/16/Add.1)
Kuwait	1,735	1997	1.7m	100	Paper presented at conference, Jan 98
Lebanon	5,000	1997	3.1m	160	Paper presented at conference, Jan 98
Qatar	527	31 Dec 93	540,000	100	United Nations enquiry (A/CN.15/1996/16/Add.1)
Saudi Arabia	7,939*	31 Dec 93	17.2m	45*	United Nations enquiry (A/CN.15/1996/16/Add.1)
Syria	14,000	1997	15.0m	95	Paper presented at conference, Jan 98
United Arab Emirates ¹					
Yemen	14,000 ²	1998	16.9m	85 ³	Penal Reform International Newsletter 33, 1998

* Sentenced prisoners only.

¹ Two sources give widely discrepant figures neither of which inspires confidence.

⁵ Government managed prisons only.

[No information: Bahrain, Iraq, Oman]

Central Asia

Kazakhstan	82,945	1 May 97	16.8m	495	National prison administration, direct communication
Kyrgyzstan	19,857	1 May 97	4.5m	440	National prison administration, direct communication
Tajikistan	c6,000	1996	6.3m	c95	Estimate by criminal justice expert, Tajikistan
Turkmenistan	c18,000	1998	4.5m	c400	Estimate on basis of incomplete data
Uzbekistan	c60,000	1996	23.3m	c260	Estimate by criminal justice expert, Uzbekistan

South Central Asia

Bangladesh	44,111	1995	120.4m	35	David Biles, national prison administration
India	231,325	1997	960.2m	25	David Biles, national prison administration
Iran	101,801	31 Dec 93	65.0m	155	United Nations enquiry (A/CN.15/1996/16/Add.1)
Nepal	6,200	1994	21.35m	30	David Biles, national prison administration
Pakistan	72,700	1996	144.5m	50	Penal Reform International Newsletter 28, 1997
Sri Lanka	14,090	1997	18.3m	75	David Biles, national prison administration

[No information: Afghanistan, Bhutan, Maldives Is.]

South Eastern Asia

Brunei Darussalam	285	29 Oct 98	313,000	90	National prison administration, direct communication
Cambodia	2,909	1997	10.5m	30	David Biles, national prison administration
Indonesia	41,699	1997	203.5m	20	David Biles, national prison administration
Malaysia	24,400	Dec 97	21.2m	115	Criminal justice expert, Malaysia
Myanmar (Burma)	53,195	31 Dec 93	45.0m	120	United Nations enquiry (A/CN.15/1996/16/Add.1)
Philippines	{ 35,864	31 Dec 93	65.5m	55	United Nations enquiry (A/CN.15/1996/16/Add.1)
	{ 19,541*	1997	70.7m	30*	David Biles, national prison administration
Singapore	15,746 ¹	1997	3.4m	465 ¹	David Biles, national prison administration
Thailand	130,997	30 Sept 97	59.3m	220	Annual Report of national prison administration, 1997
Vietnam	43,000	1996	76.2m	55	David Biles, national prison administration

* Does not include those in municipal and provincial prisons.

¹ Almost half of this total are persons held in drug rehabilitation centres.

[No information: Laos]

Eastern Asia

China	1,410,000	1997	1,243.7m	115	David Biles, national prison administration
Japan	49,414	1997	125.6m	40	David Biles, national prison administration
Korea (Republic of)	70,303	30 Jun 98	46.1m	155	Publication of national prison administration
Mongolia	6,085	31 Dec 93	2.3m	265	United Nations enquiry (A/CN.15/1996/16/Add.1)

⁵ Including pre-trial detainees.

⁶ Per 100,000 of national population.

	<i>Total held in penal institutions</i>	<i>Date</i>	<i>Estimated national pop'n</i>	<i>Prison pop'n size</i>	<i>Source of prison population total</i>
Taiwan	c31,000	1998	20.5m	c150	Criminal justice expert, Taiwan
Hong Kong (UK*)	11,637	1997	6.2m	190	David Biles, national prison administration
Macau (Portugal)	642	1997	415,000	155	David Biles, national prison administration

*UK dependency until 30 Jun 97 when it became a 'Special Administrative Region' within China.

[No information: Korea (Democratic Peoples Republic of North Korea)]

Table 4. Europe

	Total held in penal institutions ⁷	Date	Estimated national pop'n	Prison pop'n rate ⁸	Source of prison population total
Northern Europe					
Denmark	3,508	6 Nov 98	5.3m	65	National prison administration, direct communication
Estonia	4,647	1 Jul 98	1.45m	320	National prison administration, direct communication
Finland	2,798	1 Sep 97	5.1m	55	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Iceland	113	1 Sep 95	270,000	40	HEUNI Papers No.10, 1997, Helsinki
Ireland	2,424	1 Sep 97	3.6m	65	National prison administration, direct communication
Latvia	10,070	31 Dec 97	2.45m	410	National prison administration, direct communication
Lithuania	13,205	1 Sep 97	3.7m	355	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Norway	2,318	1 Sep 97	4.4m	55	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Sweden	5,221	1 Oct 97	8.85m	60	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
United Kingdom	(73,545)	(30 Sep 98)	(59.2m)	(125)	Calculated from next three entries
- England & Wales	65,906	30 Sep 98	52.4m	125	National prison administration, direct communication
- Scotland	6,098	30 Sep 98	5.1m	120	National prison administration, direct communication
- Northern Ireland	1,541	30 Sep 98	1.7m	90	National prison administration, direct communication
Guernsey (UK)	64	16 Oct 98	59,500	110	National prison administration, direct communication
Jersey (UK)	108	16 Oct 98	86,500	125	National prison administration, direct communication
Isle of Man (UK)	82	16 Oct 98	72,500	115	National prison administration, direct communication
Southern Europe					
Albania	1,077	1 Jan 94	3.4m	30	National prison administration, direct communication
Bosnia & Herzegovina (Federation)	769*	31 Jan 98	2.5m*	30	National prison administration, direct communication
Croatia	2,119	31 Dec 97	4.5m	45	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Greece	5,577	1 Sep 97	10.5m	55	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Italy	49,477	1 Sep 97	57.5m	85	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Macedonia	965	1 Sep 97	2.0m	50	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Malta	190	1 Sep 96	374,000	50	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Portugal	14,336	15 Mar 98	9.8m	145	National prison administration, direct communication
San Marino [†]					
Slovenia	752	31 Dec 97	1.9m	40	National prison administration, direct communication
Spain	42,827	1 Sep 97	39.7m	110	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)

⁷ Including pre-trial detainees.⁸ Per 100,000 of national population.

	Total held in penal institutions	Date	Estimated national pop'n	Prison pop'n rate	Source of prison population total
Gibraltar (UK)	34	16 Oct 98	27,000	125	National prison administration, direct communication

* Excludes Bosnia & Herzegovina (Republika Srpska). Including Republika Srpska the national population of Bosnia & Herzegovina is estimated at 3.9 millions in January 1998.

† There are no penal institutions in San Marino. By agreement with the Italian government, institutions in Italy are used to hold persons imprisoned by San Marino.

[No information: Andorra, Yugoslavia]

Western Europe

Austria	6,946	1 Sep 97	8.1m	85	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Belgium	8,342	1 Sep 97	10.2m	80	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
France	53,259*	1 Oct 98	58.7m	90	Publication of French Ministry of Justice
Germany	74,317	1 Sep 97	82.2m	90	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Liechtenstein	18	22 May 94	30,000	60	United Nations 5th Survey
Luxembourg	431	1 Sep 96	418,000	105	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Monaco†					
Netherlands	13,618	1 Sep 97	15.65m	85	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Switzerland	6,259	1997‡	7.1m	90	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)

* Includes 3,202 held in penal institutions in French departments and territories in Eastern Africa, the Caribbean and Oceania (figures shown in those sections).

† Monaco has one penal institution, for pre-trial and short-sentence prisoners only, which in October 1998 held 13 people.

‡ Sentenced prisoners at 1 Sep 97 (4,033), pre-trial detainees at 12 Mar 97 (2,226).

Eastern Europe

Bulgaria	11,814	1 Jul 98	8.3m	140	National prison administration, direct communication
Belarus	52,033	1 Dec 95	10.3m	505	National prison administration, direct communication
Czech Republic	22,138	22 Oct 98	10.3m	215	National prison administration, direct communication
Hungary	13,405	31 Dec 97	10.1m	135	National prison administration, direct communication
Moldova	9,812*	1 Oct 96	3.75m*	260	National prison administration, direct communication
Poland	56,596	31 Oct 98	38.7m	145	National prison administration, direct communication
Romania	45,121	31 Dec 97	22.5m	200	National prison administration, direct communication
Slovakia	7,511	14 Jan 98	5.4m	140	National prison administration, conference paper, Mar 98
Ukraine	211,568	1 Jan 98	51.2m	415	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)

* Excludes the internationally unrecognised Transnistria. Including Transnistria the estimated national population of Moldova was 4.4m in mid-1996.

Europe/Asia

Armenia	7,608	Feb 98	3.8m	200	Council of Europe report on Armenian prison system
Azerbaijan	24,881	2 Jul 97	7.7m	325	National authorities, for Council of Europe report
Cyprus	235*	1 Sep 96	640,000*	35	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)
Georgia	7,900	May 97	5.4m	145	Criminal justice expert, Georgia
Russian Federation	1,009,863	1 Jan 98	147.0m	685	Publication of national prison administration
Turkey	59,275	1 Sep 97	63.5m	95	Council of Europe Annual Penal Statistics (P. Tournier)

* Excludes the internationally unrecognised Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC). Including TRNC the population of Cyprus is believed to have been about 840,000 at the end of 1996, but other sources give a total of about 750,000.

Table 5. Oceania

	<i>Total held in penal institutions⁹</i>	<i>Date</i>	<i>Estimated national pop'n</i>	<i>Prison pop'n rate¹⁰</i>	<i>Source of prison population total</i>
Australia	17,661*	1997	18.2m	95	Australian Institute of Criminology
Fiji	1,091	1997	773,000	140	David Biles, national prison administration
Kiribati	91	1995	70,000	130	David Biles, national prison administration
Marshall Is.	23	1994	52,000	45	United Nations 5th Survey
New Zealand	5,236	1997	3.65m	145	David Biles, national prison administration
Papua New Guinea	3,728	1996	3.75m	100	David Biles, national prison administration
Solomon Is.	147	1997	380,000	40	David Biles, national prison administration
Tonga	87	1994	100,000	85	David Biles, national prison administration
Vanuatu	89	1995	164,000	55	David Biles, national prison administration
Western Samoa	255	1995	165,000	155	David Biles, national prison administration
American Samoa (USA)	102	31 Dec 97	60,500	170	US Bureau of Justice Statistics, 1998
Cook Is. (NZ)	45	1995	20,000	225	David Biles, national prison administration
French Polynesia (France)	280	1 Oct 98	220,000	125	Publication of French Ministry of Justice
Guam (USA)	464	31 Dec 97	146,000	320	US Bureau of Justice Statistics, 1998
New Caledonia (France)	303	1 Oct 98	197,000	155	Publication of French Ministry of Justice
Northern Mariana Is. (USA)	63	31 Dec 97	63,500	100	US Bureau of Justice Statistics, 1998

* Average daily population, 1997

[No information: Micronesia (Federated States), Nauru, Palau, Tuvalu]

⁹ Including pre-trial detainees.

¹⁰ Per 100,000 of national population.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

Αγγελής Ι., «Ηλεκτρονικό έγκλημα και απονομή της ποινικής δικαιοσύνης», Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2005, (σ.σ. 1062-1066).

Albrecht H. J., «Εξελίξεις στον Σύγχρονο Σωφρονισμό: Φυλακή και Εγκλεισμός στις Σύγχρονες Κοινωνίες», επίμετρο στο: Χάϊδου Α., *Το σωφρονιστικό σύστημα–Ζήτημα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002.

Αλεξιάδης Στ., Ανθρώπινα Δικαιώματα. Ποινική Καταστολή, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1990.

Αλεξιάδης Στ., «Δικαιώματα του Ανθρώπου και Αντεγκληματική Πολιτική», στο: *Αφιέρωμα στη μνήμη Κρατερού Ιωάννου*, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, Ειδικό Τεύχος, τ. 21, Σεπτέμβριος 2001.

Αλεξιάδης Στ., Εγκληματολογία, Δ' Έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.

Αλεξιάδης Στ., Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1996.

Αλεξιάδης Στ., Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής Α', Ευρωπαϊκή Αντεγκληματική Πολιτική, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Αλεξιάδης Στ., «Η Έννοια του υπόπτου στην ποινική δίκη-Η κερκόπορτα για παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων», στον Τιμητικό Τόμο για τη Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003.

Αναγνωστόπουλος Γ., «Αποτελεσματικότητα της ποινικής καταστολής και αρχή του κράτους δικαίου», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική*, (επιμ. Κουράκη Νέστορα), ΠΟΙΝΙΚΑ 42, εκδ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994.

Ancel M., Η Νέα Κοινωνική Άμυνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1993.

Ανδρουλάκης Ν., «Το πρωτείο της ποινής», Υπεράσπιση 2/1998, (σ.σ. 1171-1204).

Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο-Γενικό Μέρος, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα.

Αποστολάκης Γ., «Το Τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου μέσα από τη Νομολογία του ΕΔΔΑ και των Εθνικών Ποινικών Δικαστηρίων. Το Διαφαινόμενο Ρήγμα του Τεκμηρίου στη Συμφωνία Schengen», στο: *Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Ανθρώπου*, Ποινικός Λόγος 1/2001 (σ.σ. 695-704).

Αρβανίτης Γ., «Πορίσματα από την Έρευνα με Θέμα: Εγκλήματα, ποινές και ελληνική κοινή γνώμη», Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2002, (σ.σ. 950-951).

Αρχιμανδρίτη Μ., «Εισαγωγή στις Ενδιάμεσες Ποινές στο Αμερικανικό Εκτιπικό Σύστημα», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική IV*, (επιμ.) Κουράκη Νέστορα, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

Baratta A., «Αρχές της Ελάχιστης Ποινικής Παρέμβασης: Για μια Θεωρία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ως Αντικειμένου και Ορίου του Ποινικού Νόμου», (μτφρ. Κουκουτσάκη Αφροδίτη), Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 3-4/1989 (σ.σ. 9-35).

Beccaria C., «Περί Αδικημάτων και Ποινών», (μτφρ. Α. Κοραή), Νομική Βιβλιοθήκη, 1998.

Βεργόπουλος Κ., «Ποιος απειλεί τις ατομικές ελευθερίες, Θρησκευτικός και Δημοκρατικός Φονταμενταλισμός», Ελευθεροτυπία, Παρασκευή 17.2.2006, σ.9.

Βιδάλη Σ., «Αστυνομία και Κατασταλτική Αντεγκληματική Λειτουργία», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική II*, (επιμ.) Κουράκη Νέστορα, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000.

Βουρλιώτης Χ., «Η στέρηση της ελευθερίας ως μέτρο δικονομικού καταναγκασμού και τα όρια επιβολής του», Ποινικά Χρονικά, ΝΒ/2002, (σ.σ. 395-399).

Bruggeman W., «Η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος: Δυνατότητες, προβλήματα και ευκαιρίες, με ειδικότερη έμφαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Ποινική Δικαιοσύνη 3/2000, τ. 1, (σ. 316-325).

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., «Πρώτες βοήθειες σε μία οξεία κρίση μιας χρόνιας ασθένειας (Οι ταραχές των φυλακών μας)», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 11-16, 1993-95, (σ.σ. 46-53).

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., «Επίμετρο-Με την Ευκαιρία των Πρόσφατων Δραματικών Γεγονότων του Κορυδαλλού», στο: Σπινέλλη Καλλιόπη, Τσήτσουρα Αγγαΐα, *Κρατούμενοι και δικαιώματα του ανθρώπου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996.

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., «Στερητική της Ελευθερίας Ποινή και Ανθρώπινα Δικαιώματα», στο: Τσήτσουρα Α., *Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997.

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., «Προτάσεις», στο: Τσήτσουρα Α., *Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997.

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., «Δικαιώματα του Ανθρώπου και Έγκλημα. Σύγχρονες Εξελίξεις», στον Τιμητικό Τόμο για τον καθηγητή Σπινέλλη Διονύσιο, τ. Β', εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη*, Αθήνα, 1984.

Chomsky N., 11/9, Άγρα, Αθήνα, 2001.

Γουόλτ Σ., «Οι Η.Π.Α. πάσχουν από την ασθένεια της νίκης», Εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 5.2.2006, σ. Α28.

Cornils K., «Καινοτομίες στη σκανδιναβική αντεγκληματική πολιτική και στο σύστημα κυρώσεων», (απόδοση Πιτσελά Αγγελική), *Υπεράσπιση* 1995, (σ.σ. 419-433).

Cusson M., *Σύγχρονη Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη*, 2002.

Δασκαλάκης Η., *Μεταχείριση του Εγκληματία*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1981.

Δασκαλάκης Η., *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*, Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.

Δασκαλάκης Η., Παπαδοπούλου Π., Τσαμπαρλή Δ., Φρονίμου Ε., «Φυλακισμένοι και πρώην φυλακισμένοι. Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα», ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1996.

Δασκαλάκης Η., «Ο Θεσμός της Φυλακής, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών», Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη, ΕΚΚΕ, Αθήνα, Άνοιξη 1988, (σ.σ. 32-37).

Δασκαλάκης Η., «Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα», ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1983.

Δεσποτόπουλος Κ., «Η έννοια του κράτους δικαίου», ΝΟΒ 1975, έτος 23^ο, τ.6, (σ.σ 577- 586).

Δημόπουλος Χ., Η Παγκοσμιοποίηση του Εγκλήματος (Κατά την Αγγλοσαξονική Βιβλιογραφία), εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

Δημόπουλος Χ., «Η Παγκοσμιοποίηση του Εγκλήματος (Κατά την Αγγλοσαξονική Βιβλιογραφία)», (με την συμβολή του καθηγητή Γιάννη Πανούση), εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

Διεθνής Εταιρεία Εγκληματολογίας, Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 42^ο Διεθνές Σεμινάριο της Διεθνούς Εταιρείας Εγκληματολογίας, *Η Στέρηση της Ελευθερίας στο Ποινικό Σύστημα και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, (επιμ.) Δρ. Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος, Νομική Βιβλιοθήκη.

Digneffe F., «Αίσθημα Ανασφάλειας, Παραβατικότητα και Κοινωνικός Αποκλεισμός», (μτφρ Γ. Νικολόπουλου), Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2000, (σ.σ. 890-897).

Digneffe F., Ηθική και Εγκληματικότητα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2000.

Delmas-Marty M., Πρότυπα & Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής, Νομική Βιβλιοθήκη.

Delmas-Marty M., «Αντεγκληματική Πολιτική και Ευρωπαϊκό Σύστημα Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 1/1988, (σ.σ 112-122).

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, «Εγκληματίες και Θύματα στο Κατώφλι του 21^{ου} Αιώνα», Αφιέρωμα στη μνήμη του Ηλία Δασκαλάκη, Αθήνα, 2000.

Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών, «Ο Ρόλος της Eurojust στην Καταπολέμηση της Εγκληματικότητας», Ευρωπαϊκό Συνέδριο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003.

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΗΜΑ, «Από το Κράτος Πρόνοιας στο Κράτος Τιμωρό», Συνέντευξη του Γάλλου κοινωνιολόγου Loïc Wacquant, εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ», 11/3/2002, τχ. 19.

Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Έκδοση της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας 3-4, Ιούνιος/Δεκέμβριος 1989.

Foucault M., Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής, (μτφρ Κ. Χατζηδήμου-Ιουλ. Ράλλη), Ράππα, Αθήνα, 1989.

Giddens A., Οι συνέπειες της νεωτερικότητας, Κριτική, 1996.

Ζαραφωνίτου Χ., «Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας», Ποινικός Λόγος 4/2004, (σ.σ. 2049-2059).

Ζαραφωνίτου Χ., «Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας», Νομική Βιβλιοθήκη, 2003.

Ζαραφωνίτου Χ., «Πόλη και φόβος του εγκλήματος: παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και τοπικές πολιτικές πρόληψης» στο *Μνήμη II, I. Δασκαλόπουλου, Κ. Σταμάτη, Χρ. Μπάκα, Τ.Γ', Α. Σάκκουλας*, Αθήνα, 1996, (σ.σ. 801-818).

Ζαραφωνίτου Χ., «Ο Φόβος του εγκλήματος. Ενδοαστιακή κατανομή της εγκληματικότητας και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις του φαινομένου στο εσωτερικό της ελληνικής πρωτεύουσας», Ποινική Δικαιοσύνη 2/2001, (σ.σ. 186-196).

Ζαραφωνίτου Χ., «Φόβος του εγκλήματος: ερευνητικά πορίσματα και σύγχρονοι προβληματισμοί», στον τόμο του Ε.Κ.Κ.Ε, εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα. Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλίας Δασκαλάκη, Αθήνα 2000, (σ.σ 491-509).

Ζαχάρη Ευαγγέλου Κ., «Σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας», Ποινικά Χρονικά, ΝΕ/2005, (σ.σ. 481-490).

Hassemer W., «Προβλεπόμενες εξελίξεις στη Δογματική του Ποινικού Δικαίου και την Αντεγκληματική Πολιτική», Υπεράσπιση 2000, (σ.σ. 3-14).

Hulsman Louk, Jacqueline Bernat de Celis, Άστοχες ποινές, Το ποινικό σύστημα υπό αμφισβήτηση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1997.

Θεμελή Θ., «Εγκλεισμός και υγεία-η κατάλυση ενός ακόμα εννόμου αγαθού», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική IV*, (επιμ.) Κουράκη Νέστορα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

Ιγγλεζάκης Δ. Ι., Κοινωνικό Κράτος Δικαίου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., «Corpus Juris και η τυποποίηση του ποινικού φαινομένου στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Υπεράσπιση 1999, (σ.σ. 621-642).

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., «Η Οριοθέτηση του αξιοποίνου της τρομοκρατίας και οι προκλήσεις για ένα δικαιοκρατούμενο Ποινικό Δίκαιο», Ποινικά Χρονικά ΝΕ/2005, (σ.σ. 865- 879).

Kaiser G., «Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κατά την εκτέλεση της στερητικής της ελευθερίας ποινής από διεθνή συγκριτική σκοπιά», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 11-16, 1993-1995, (σ.σ. 11-45).

Κατρούγκαλος Γ., Κοινωνικό Κράτος της μεταβιομηχανικής εποχής. Θεσμοί παροχής διοίκησης και κοινωνικά δικαιώματα στο σύγχρονο κόσμο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998.

Κελεμένης Γ., «Κράτηση υπό καθεστώς ημιελευθερίας- η πορεία ενός πρωτοποριακού θεσμού στη Σωφρονιστική πρακτική», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική II*, (επιμ.) Κουράκη Νέστορα, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000.

Κιάος Ν., «Βασανιστήρια: Συνταγή για φόβο και συμμόρφωση Γκουαντάναμο, Αμπού Γκράμπ, Βασόρα», Εφ. Ελευθεροτυπία, Πέμπτη 23.2.2006, σ.9.

Κοκκινάκης Κ., «Προλεγόμενα μιας νέας Αντεγκληματικής Πολιτικής», Ποινική Δικαιοσύνη 4/1998, (σ.σ. 359-361).

Κουκουτσάκη Α., Εικόνες Εγκλήματος, Πλέθρον, 1999.

Κουράκης Ν., Η Ποινική Καταστολή, Δ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005.

Κουράκης Ν., (επιμέλεια) «Διαπιστώσεις και προτάσεις με την ευκαιρία της παρουσίασης συλλογικού τετράτομου έργου για την Αντεγκληματική Πολιτική», Εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στη «Στοά του Βιβλίου» για την παρουσίαση του τετράτομου έργου «Αντεγκληματική Πολιτική», στο: *Εγκληματολογία –Αντεγκληματική Πολιτική*, Ποινικός Λόγος, 2/2003, (σ.σ. 813-819).

Κουράκης Ν., «Βιβλιοκρισίες-Βιβλιοπαρουσιάσεις», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 3-4, Ιούνιος/Δεκέμβριος 1989.

Κουράκης Ν., «Νεότερες Ευρωπαϊκές Εξελίξεις στο Δίκαιο της Παραβατικότητας των Ανηλίκων», Ποινικός Λόγος 1/2001, (σ.σ. 301-308).

Κουράκης Ν., «Έκθεση για την εξέλιξη της εγκληματικότητας στη σημερινή Ελλάδα», Ποινική Δικαιοσύνη 3/1998, (σ.σ. 239-248).

Κουράκης Ν., «Παραβατικότητα Εφήβων 1983-1996», Ποινική Δικαιοσύνη, 2/2000, (σ.σ. 185-186).

Κουράκης Ν., (επιμ.), «Αντεγκληματική Πολιτική, Είκοσι έξι Μελέτες για τα Θεωρητικά της Ζητήματα και τις Αστοχίες κατά την Εφαρμογή της», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994.

Κουράκης Ν., (επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική II, Είκοσι επτά ακόμη μελέτες για τα όρια, τους όρους και τις κατευθύνσεις της, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000.

Κουράκης Ν., (επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική III, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

Κουράκης Ν., (επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική IV, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

Κουράκης Ν., (επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Κρανιδιώτη Μ., «Η εγκληματικότητα των αλλοδαπών στη Ελλάδα-Θεωρία, έρευνα και θέσεις για την Αντεγκληματική πολιτική» στο: *Αντεγκληματική Πολιτική IV*, (επιμ.) Κουράκη Νέστορα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

Κρουσταλάκης Ε., «Η αξία του ανθρώπου: Το ζητούμενο στην εφαρμογή του ποινικού δικαίου» τον Τιμητικό τόμο για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη, Δημοκρατία-Ελευθερία-Ασφάλεια, 2005, (σ.σ. 161-167).

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, «Το Παγκόσμιο Νομικό «Δίκτυ Ασφαλείας», δημοσίευμα της 25^{ης} Ιανουαρίου 2004.

Λαμπροπούλου Ε., «Η οργανωμένη εγκληματικότητα και η εσωτερική (αν-)ασφάλεια», στο: *Η Ασφάλεια Των Πολιτών*, Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2000, (σ.σ. 881-884).

Λαμπροπούλου Ε., *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου*, Κριτική, Αθήνα, 2001.

Λαμπροπούλου Ε., «Οι συμφωνίες Schengen και η «εσωτερική» ασφάλεια», *Ποινική Δικαιοσύνη* 2001, τ.4 (σ.σ.59-64).

Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999.

Λαμπροπούλου Ε., «Νεότερες Τάσεις στην Ποινή Κατά της Ελευθερίας», Βιβλιοπαρουσίαση στο Έργο: Frieder Dunkel, Dirk van Zyl Smith (εκδ.), *Το παρόν και το μέλλον της έκτισης της ποινής κατά της ελευθερίας. Διεθνείς προοπτικές για τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές-International perspectives on prisoners rights and prison conditions*, 2^η έκδοση Kluwer Law, The Hague, London, Boston, 2001, (1^η έκδ. 1991), *Ποινικός Λόγος*, 4/2003 (σ.σ. 1773-1783).

Λιαρόπουλος Λ., *Παγκοσμιοποίηση και Κοινωνικό Κράτος- Ευρώπη και Αμερική*, Παπαζήσης, Αθήνα 2006, (σ.σ. 174,175).

Μαγγανάς Α., «Αποτίμηση της Βαρύτητας των Ποινών», *Ποινική Δικαιοσύνη* 8-9/2002, (σ.σ.944-947).

Μαγγανάς Α., *Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004.

Μαγγανάς Α., «Οι δύο όψεις του κοινωνικού ελέγχου: Καταστολή και εναλλακτικά μέτρα», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Τσήτσουρα Α., εκδ. Σάκουλα, Αθήνα, 1997.

Μαγγανάς Α., «Προγράμματα ιδιωτικών φυλακών στις ΗΠΑ», *Ποινική Δικαιοσύνη* 7/1998, (σ.σ. 691-692).

Μαγγανάς Α., *Θέματα Εγκληματολογικά & Ποινικού Δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1999.

Μανωλεδάκης Ι., «Η Κατάχρηση της Ποινικής Καταστολής», *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας* 3-4, Ιούνιος/Δεκέμβριος 1989, (σ.σ. 39-57).

Μανωλεδάκης Ι., Ασφάλεια και Ελευθερία: Ερμηνεία του ν. 2928/2001 για το οργανωμένο έγκλημα και σχετικά Κείμενα, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2002.

Μανωλεδάκης Ι., Παγκόσμια Εξουσία και Νομικός Πολιτισμός, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.

Μανωλεδάκης Ι., Δημοκρατία – Ελευθερία – Ασφάλεια, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.

Μαυρής Μ., «Η Ιστορική διάσταση της Αντεγκληματικής Πολιτικής-Μια προσέγγιση στο πλαίσιο της Εγκληματολογικής Ιστοριογραφίας», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική III*, (επιμ.) Κουράκη Νέστορα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

Μπελαντής Δ., «Συνέπειες από τη Θέση του «Ενοπλου Ανθρωπισμού»: Διευρυμένη Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων ή Νομιμοποίηση του Πολέμου;», Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΔτΑ) 6/2000, σ.σ 289- 364

Μπρακουμάτσος Π., «Σκέψεις και Προτάσεις για την Ελληνική Σωφρονιστική Πολιτική», στο: Σπινέλλη Καλλιόπη, Τσήτσουρα Αγλαΐα, *Κρατούμενοι και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996.

Νικολόπουλος Γ., «Φυλακή και τοπική κοινωνία. Από τη «Σωφρονιστική» Μεταρρύθμιση στα τοπικά κοινωνικά δίκτυα», Ελληνική επιθεώρηση Εγκληματολογίας 11-16, 1993-1995, (σ.σ. 307-325).

Νικολόπουλος Γ., Κράτος, Ποινική Εξουσία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Μια Εγκληματολογική Προσέγγιση, Κριτική, 2002.

Νικολόπουλος Γ., «Κατασκευάζοντας έναν ευρωπαϊκό χώρο «Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης»: το «Πρόγραμμα της Χάγης» και τα Διακυβεύματα μιας υπερκρατικής βαθμίδας κοινωνικού ελέγχου», Ποινική Δικαιοσύνη 3/2005, (σ.σ. 323-332).

Νικολόπουλος Γ., «Εισαγωγικές σημειώσεις για την Αντεγκληματική Πολιτική και τα Δικαιώματα του ανθρώπου: εννοιολογήσεις, φορείς, διαδικασίες και εγκληματολογικές υποθέσεις εργασίας», στο μάθημα *Σύγχρονες Διεθνείς Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής ιδιαίτερα στον Ευρωπαϊκό χώρο και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών Τμήμα Κοινωνιολογίας-Τομέας Εγκληματολογίας, Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Σπουδών: «Η

Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπισή της», Β΄ Εξάμηνο ακαδημαϊκού έτους 2003-2004.

Οικονομίδης Κ. Π., «Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας: Σύντομος απολογισμός των πέντε πρώτων ετών λειτουργίας», στο: (επιμ.) Σπινέλλη Καλλιόπη, Τσήτσουρα Αγλαΐα, *Κρατούμενοι και δικαιώματα του ανθρώπου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996 (σ.σ. 85-92).

Παναγιωτόπουλος Ν., Η πίστη στην τάξη, Συμβολή στην ανάλυση της διατήρησης της τάξης, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001.

Παναγοπούλου Γ., «Μυστικές ανακρίσεις και «βελτιωμένα» βασανιστήρια», Εφ. Ελευθεροτυπία, Παρασκευή 24.2.2006, σ.6.

Πανούσης Γ., «Εγκληματολογικοί Αναστοχασμοί, Το έγκλημα-ο εγκληματίας-η τιμωρία», Ποινική Δικαιοσύνη 2/2000, (σ.σ. 182-184).

Πανούσης Γ., «Ανασφάλεια-Το «Σκιάχτρο» της Παγκοσμιοποίησης», Ποινική Δικαιοσύνη 10/2004, (σ.σ. 1153-1165).

Πανούσης Γ., «Η Εκπαίδευση των Αστυνομικών στο Πλαίσιο του Νέου Αντεγκληματικού/Κοινωνικού τους Ρόλου», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική II*, (επιμ.) Κουράκη Νέστορα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000.

Παπαγεωργίου Κ., «Ανταπόδοση, δίκαιη ανταμοιβή και δικαιοσύνη-Η επιστροφή των απόλυτων θεωριών της ποινής», Ποινικά Χρονικά ΜΒ, 1992, (σ.σ. 481-507).

Παπαθανασόπουλος Ε., «Κατ'οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική επιτήρηση. Μετεξέλιξη του πανοπτικού σχήματος», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 5-10, 1990-1992, (σ.σ. 225-241)

Παπαθανασόπουλος Ε., «Νέες προοπτικές στη συγκρότηση ενός δικαστικού ευρωπαϊκού χώρου ασφάλειας και ελευθερίας» στον τιμητικό Τόμο για τη Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, τ. Β΄, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, (σ.σ. 1065-1073).

Παπαθεοδώρου Θ., Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002.

Παπαθεοδώρου Θ., Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, Β΄ έκδ., 2005.

Παπαθεωδώρου Θ., «Δικαιοσύνη ενηλίκων και ανήλικοι δράστες: Τα έσχατα Όρια της «Μηδενικής Ανοχής» στις ΗΠΑ», Ποινική Δικαιοσύνη 1/2000, (σ.σ. 77-80).

Παπαληγούρας Α., «Να κτίσουμε την Ευρώπη του Δικαίου», Εφ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 7.5.2006, σ. 52.

Παρασκευόπουλος Α., «Το Corpus Juris στα Πλαίσια της Διεθνούς Αντεγκληματικής Πολιτικής στη στροφή του 2000», Υπεράσπιση 1999, (σ.σ. 605-620).

Παρασκευόπουλος Α., «Εκτός νόμου ο ποινικός έλεγχος-όψεις μιας απορρύθμισης», Εφ. Ελευθεροτυπία, Τετάρτη 22.2.2006, σ. 9.

Παρασκευοπούλου-Γρηγορίου Κ., «Το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια-η νομιμότητα της προσωρινής κράτησης και η δίκαιη ικανοποίηση του προσφεύγοντα», Ποινική Δικαιοσύνη 5/1999, (σ.σ. 507-508).

Pavarini M., «Ο Μύθος της «Σωφρονιστικής Λύτρωσης», στο: (επιμ.) Κουκουτσάκη Αφρ., *Εικόνες εγκλήματος*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999.

Πάχος Γ., «Παγκοσμιοποίηση, Κράτος, Βία», στον τιμητικό τόμο για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη «Δημοκρατία-Ελευθερία-Ασφάλεια», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, (σ.σ. 69- 92).

Πιτσελά Α., Ποινική Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων, Γ' έκδ., εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2000, (σ.σ. 673-710).

Πιτσελά Α., «Η Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των νεαρών κρατουμένων στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης», Υπεράσπιση 2000, (σ.σ. 1379-1398).

Πιτσελά Α., «Εξελικτικές τάσεις και στρατηγικές μεταρρύθμισης στο Πολωνικό δίκαιο ανηλίκων», Υπεράσπιση 1996, (σ.σ. 469-479).

Πιτσελά Α., «Συγκριτική έρευνα της Εγκληματικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα και στη Γερμανία», Ποινική Δικαιοσύνη 4/2005, (σ.σ. 469-479).

Σακελλαρίου Ν.Κ., Το σύστημα πληροφοριών Schengen, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995.

Σπινέλλη Κ., «Πορίσματα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», Ποινικά Χρονικά ΜΗ, 1998, (σ.σ 5-17).

Σπινέλλη Κ., «Το Πρόβλημα της Υπέρ- και Από- Φόρτωσης των Ελληνικών Φυλακών», στο: (επιμ.) Σπινέλλη Κ., Τσήτσουρα Α., *Κρατούμενοι και δικαιώματα του ανθρώπου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996.

Σπινέλλη Κ., Τσήτσουρα Α., *Κρατούμενοι και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996.

Σπινέλλη Κ., «Καταστήματα Κράτησης στην Ελλάδα του 2002», στον Τιμητικό Τόμο για την Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, (σ.σ. 1243-1271).

Στεργιούλης Ε., «Η Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία στα Πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συντάγματος», Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2005, (σ.σ. 1067-1071)

Szabo D., «Έγκλημα και Δικαιοσύνη το 2000», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 5-10, 1990-1992.

Tonry M., 'Thinking about CRIME'- Sense and Sensibility in American Penal Culture, Oxford, University Press 2004, σ. 21.

Τσήτσουρα Α., «Εισαγωγή», στο: (επιμ.) Σπινέλλη Κ., Τσήτσουρα Α., *Κρατούμενοι και δικαιώματα του ανθρώπου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996.

Τσήτσουρα Α., «Εγκληματικότητα και Αντεγκληματική Πολιτική στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης», στον Τιμητικό Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003.

Τσήτσουρα Α., «Η Συμμετοχή του Κοινού στην Αντεγκληματική Πολιτική», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 1/1988.

Τσήτσουρα Α., «Σύντομη Ανασκόπηση του Έργου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας. Η συμβολή των μη κυβερνητικών οργανώσεων», στο: (επιμ.) Σπινέλλη Κ., Τσήτσουρα Α., *Κρατούμενοι και δικαιώματα του ανθρώπου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996.

Τσίγκανου Ι., Οι Εγκληματολογικές Όψεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού, Τετράδια Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002.

Τσουκαλά Α., «Η Συνθήκη Σένγκεν: χώρος ελεύθερης κυκλοφορίας ή απειλή για τη δημοκρατία;» Ελληνική Δικαιοσύνη 1998, τ. 39, (σ.σ.1519-1528).

Φαρσεδάκης Ι., «Ο Θουκυδίδης και το εγκληματικό ζήτημα», στον τιμητικό τόμο για τον Καθηγητή Διονύσιο Σπινέλλη, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001 (σ.σ. 371-377).

Φαρσεδάκης Ι., «Η αντιμετώπιση του εγκληματικού ζητήματος», Ποινική Δικαιοσύνη 3/1998 (σ.σ. 236-238).

Φαρσεδάκης Ι., «Η λήψη αποφάσεων στην Ποινική Δίκη και τα δικαιώματα του Ανθρώπου - Η (αν)ισότητα ενώπιον του ποινικού νόμου», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Α. Τσήτσουρα, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997.

Φαρσεδάκης Ι., Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.

Φαρσεδάκης Ι., Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της. Μερικές Ιστορικές, Συγκριτικές, Θεωρητικές και Πρακτικές Επισημάνσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991.

Φαρσεδάκης Ι., Η εγκληματολογική σκέψη. Απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990.

Φαρσεδάκης Ι., Παραβατικότητα και Κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985.

Φαρσεδάκης Ι., Ανακριτική Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984.

Philippe M., «Φυλακή και ανθρώπινα δικαιώματα: Επανακοινωνικοποίηση των κρατουμένων ή επανακοινωνικοποίηση της ποινικής δικαιοσύνης», στο 42^ο Διεθνές Σεμινάριο Εγκληματολογίας, Η στέρηση της ελευθερίας στο ποινικό σύστημα και τα δικαιώματα του ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκης, Αθήνα, 1991, (σ.σ. 143-165).

Χαΐδου Α., Εγκληματολογικά Κείμενα: Ανήλικοι-Ναρκωτικά-Κοινωνικός Έλεγχος, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003.

Χαΐδου Α., Θετικιστική εγκληματολογία-αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.

Χαΐδου Α., Το Σωφρονιστικό σύστημα-ζητήματα θεωρίας και πρακτικής, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002.

Χαραλαμπάκης Α., «Εξουσία, Ποινικό Δίκαιο και Αντεγκληματική Πολιτική», στο: *Αντεγκληματική Πολιτική*, (επιμ. Κουράκη Νέστορα), ΠΟΙΝΙΚΑ 42, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1994, (σ.σ. 117-123).

Wacquant L., «Από το Κράτος Πρόνοιας στο Κράτος Τιμωρό», Ελευθεροτυπία, 11/3/2002.

Wacquant L., «Η Φυλάκιση των «Επικίνδυνων Τάξεων» στις ΗΠΑ», στο *Le Monde Diplomatique*/ Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 30/8/1998.

Waller I., Welsh B., «Πρόληψη της εγκληματικότητας-ενέργειες, αποτελέσματα, πλεονεκτήματα και συμπεράσματα», Ποινική Δικαιοσύνη 4/1999, (σ.σ. 371-379).

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

Bureau of Justice Statistics, U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, 'Crime and Justice in the United States and in England and Wales, 1981-96', (October 1998).

Cohen S., «Visions of Social Control. Crime, Punishment and Classification», Polity Press, Cambridge (1985).

Cohen S., «Human Rights and Crimes of the State: The Culture of Denial», The Australian and New Zealand Journal of Criminology, 7, 1993, (σ.σ 9-115).

Conseil De l' Europe, «Bulletin d'information penologique», No 21-Decembre 1998.

Fleisher M., «United States of America, the Federal System», in Dirk van Zyl Smit and Frieder Dunkel: Imprisonment Today and Tomorrow, International Perspectives on Prisoners' Rights & Prison Conditions", Second Edition, Kluwer Law International, 2001, (σ.σ. 687, 688).

Graham J., Bennett B., «Crime Prevention Strategies in Europe and in North America» ,European Institute for Crime Prevention and Control. Affiliated with the United Nations (February 1995).

Harrison M. Paige and Beck J. Allen, «Prison and Jail Inmates at Midyear 2004», U.S Department of Justice – Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics Bulletin, April 2005, NCJ 208801.

Justickis V. and Peckaitis J., «Lithuania», in Dirk van Zyl Smit and Frieder Dunkel, «Imprisonment Today and Tomorrow, International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Second Edition, Kluwer Law International, 2001, (σ.σ 448-466).

Kaïdo Y., «Japan», in Dirk van Zyl Smit and Frieder Dunkel, «Imprisonment Today and Tomorrow, International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Second Edition, Kluwer Law International, 2001, (σ.σ 425-447).

Klarqvist B., 'No Simple Matter', Security and a Better, more Humane Way of Life as a Crime Prevention Project, Chalmers University of Technology School of Architecture Urban Design and Planning.

Krisberg B., «Juvenile Justice», *Redeeming our Children*, Sage Publications.

Manson A., «Canada», in Dirk van Zyl Smit and Frieder Dunkel, «Imprisonment Today and Tomorrow, International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Second Edition, Kluwer Law International, 2001, (σ.σ 124-150).

Marangopoulos Foundation for Human Rights, European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy, «Anti-Terrorist Measures and Human Rights», Wolfgang Benedek and Alice Yotopoulos-Marangopoulos (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers.

Marx G., «Privacy and the Home: The King Doesn't Have to Enter your Cottage to invade your Privacy», *Assessment Bulletin*, 7(1), 1989 (31- 59).

Marx G., «Technology and social control: The search for the illusive silver bullet».

Morgan R., «England and Wales», in Dirk van Zyl Smit and Frieder Dunkel, «Imprisonment Today and Tomorrow, International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Second Edition, Kluwer Law International, 2001, (σ.σ 211-237).

Newman G., «Global Report on Crime and Justice», United Nations, Office for Drug Control and Crime Prevention, Centre for International Crime Prevention, Oxford University Press 1999.

Official Publication of the American Society of Criminology, «Criminology & Public Policy», Volume 1, Number 3, Pages 309-450, (July 2002).

Pande B., «India», in Dirk van Zyl Smit and Frieder Dunkel «Imprisonment Today and Tomorrow», *International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions*, Kluwer Law International, 2001, (σ. 380).

Smit D. van Zyl and Dunkel F., «Imprisonment Today and Tomorrow, International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Second Edition, Kluwer Law International, 2001.

Sootak J., Antsmäe and Israel O., «Estonia», in Dirk van Zyl Smit and Frieder Dunkel, «Imprisonment Today and Tomorrow, International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Second Edition, Kluwer Law International, 2001, (σ.σ 238-252).

Suit P. van Zul, «South Africa», in Dirk van Zyl Smit and Frider Dunkel «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001,(σ. 590).

The Ninth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of offenders Cairo, Egypt, A/CNF.169/G/JAPAN «Less Crime, more Justice: Security for all» ,National Statement Japan (1995).

Tonry M., «Thinking about Crime», Sense and Sensibility in American Penal Culture, Oxford University Press (2004).

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, 'Compendium of Federal Justice Statistics, 1997.

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics Bulletin, April 2005, NCJ 208801.

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics Bulletin, November 2004, NCJ 206627.

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, National Crime Victimization Survey, September 2004, NCJ 205455.

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, Research in Brief, (July 1995).

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, Research Report, 'ADAM 1997 Annual Report on Adult and Juvenile Arrestees', Arrestee Drug Abuse Monitoring Program.

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, Research in Action (September 1995).

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, Research in Brief (July 1998).

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, «Comparing Drug Use Rates of Detained Arrestees in the United States and England», Research Report.

U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Program Focus , National Institute of Justice, National Institute of Corrections, Office of Correctional Education, 'Texas' Project RIO (Re-integration of Offenders).

Uss A. and Pergataia A., «Russia», in Dirk van Zyl Smit and Frider Dunkel «Imprisonment Today and Tomorrow», International Perspectives on Prisoners' Rights and Prison Conditions», Kluwer Law International, 2001, (σ. 565).

Wacquant L., «From Welfare State to Prison State, Imprisoning the American poor», Le Monde Diplomatique, July 1998.

Walmsley R., «World prison population list», (sixth edition), King's College London, International Centre for prison studies 2005.